ND=15388
ΚΟΕΣ 15257

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΣΟΥΛΙΟΣ

Διδακτορική Διατριβή

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή: Α. Δεδουσόπουλος (Επιβλέπων)
Θ. Παλάσκας
Ν. Κυριαζή

ΑΘΗΝΑ 2006

Στον Ορφέα, στην Ηλέκτρα
Στην Ελένη

Προλογικό Σημείωμα

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Α. Δεδουσόπουλο διότι μου επέτρεψε να πραγματοποιήσω αυτό το επίπονο και συναρπαστικό συνάμα ταξίδι. Τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής κ. Παλάσκα και κ. Κυριαζή για τις πολύτιμες συμβουλές τους. Τον Φάνη Μαυριδάκη για την ανάγνωση του κειμένου, την παρότρυνση και την ενθάρρυνση στις δύσκολες στιγμές. Τον Κώστα Μπουκουβάλα για την τεχνική υποστήριξη και τον Ορφέα Σούλιο για την βοήθεια στην εισαγωγή των ερωτηματολογίων. Πάνω απ' όλα ευχαριστώ την σύντροφό μου Ελένη Θεοδοσίου διότι χάρις την αμέριστη συμπαράστασή της ευοδώθηκε η όλη προσπάθεια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....11

1.1. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ.....11

1.1.1.Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....13

1.1.2.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....15

2.Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΘΕΣΜΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ/ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ (ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ).....24

2.1.ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ..... 44

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

3.Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....54

3.1.ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....54

3.1.1.Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....55

3.1.2.ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....57

3.2. ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ..... .58

3.3. ΕΠΙΠΕΔΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....60

Ι. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ..... 67

4.1.Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....67

4.2.ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....68

4.3. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ..... 70

4.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 4^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....76

5.Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΘΕΣΜΟΣ/ΤΟΠΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....78

5.1.Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....92

5.2.Η ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....105

5.3.Η ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ.....112

5.4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 5ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ....118

6.Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ....122

6.1. ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ....122

6.2.ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ....124

6.3.ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ....125

6.5.ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ....128

6.5.ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ....134

6.6.Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ....138

6.7.ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ 148

6.7.1 Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 148

6.7.2 Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ....159

6.8.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 6ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ....165

I I. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

7. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ....169

7.1. Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ....169

7.2. Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ....178

7.3. Η ΘΕΣΗ ΕΝΟΣ ΓΟΝΕΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΓΟΝΩΝ ΤΟΥ....181

7.4. ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΔΥΟ ΑΝΕΡΓΩΝ....181

8.ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ....186

9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....200

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1. ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ-ΕΛΕΓΧΟΣ Χ2....214

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2. ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ....217

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

3.1. Οι άνεργοι κατά φύλο (Δείγμα)

3.1^{α} Οι άνεργοι κατά φύλο (ΕΣΥΕ)

3.2. Οι άνεργοι κατά εκπαίδευση (Δείγμα)

3.2^{α} Οι άνεργοι κατά εκπαίδευση (ΕΣΥΕ)

3.3. Οι άνεργοι κατά ηλικία (Δείγμα)

3.3^{α} Οι άνεργοι κατά ηλικία (ΕΣΥΕ)

3.4. Κατανομή επαγγελμάτων κατά ΣΤΕΠ (Δείγμα)

3.5. Κοινωνική καταγωγή ανέργων

3.6. Κατανομή επαγγελμάτων (ΕΣΥΕ)

3.7. Κοινωνική κατάταξη ανέργων δείγματος

3.8. Κοινωνική κατάταξη (ΕΣΥΕ)

4.1. Κοινωνική καταγωγή κατά φύλο

4.2. Κοινωνική καταγωγή κατά ηλικία

4.3. Οικογενειακή κατάσταση ανέργων

4.4. Οικογενειακά εισοδήματα κατά κοινωνική καταγωγή

4.5. Επίπεδο εκπαίδευσης κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία

4.6. Εκπαίδευση κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο

4.7. Εκπαιδευτική κινητικότητα

4.8. Γνώση ξένων γλωσσών κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο

4.9. Ανάγνωση βιβλίων κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο

4.10. Ανάγνωση πολιτικών εφημερίδων κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο

4.11. Ανάγνωση αθλητικών εφημερίδων κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο

5.1. Αριθμός επιδοτούμενων ανέργων (ΕΣΥΕ)

5.2. Δομή δαπανών κοινωνικής προστασίας

5.3. Δαπάνες κοινωνικής προστασίας

5.4. Κρατική υποστήριξη των ανέργων

5.5. Οικογενειακή υποστήριξη των ανέργων

5.6. Τρόποι επιβίωσης κατά κοινωνική καταγωγή (σύνολο)

5.7. Τρόποι επιβίωσης κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο (άνδρες)

5.8. Τρόποι επιβίωσης κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο (γυναίκες)

5.9. Τρόποι επιβίωσης κατά ηλικία (σύνολο)

5.10. Τρόποι επιβίωσης κατά φύλο και ηλικία (άνδρες)

5.11. Τρόποι επιβίωσης κατά φύλο και ηλικία (γυναίκες)
5.12. Τρόποι επιβίωσης κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία (Μη χειρώνακτες)
5.13. Τρόποι επιβίωσης κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία (Χειρώνακτες)
5.14. Τρόποι επιβίωσης κατά εισοδηματική κατηγορία (σύνολο)
5.15. Τρόποι επιβίωσης κατά εισοδηματική κατηγορία και φύλο (άνδρες)
5.16. Τρόποι επιβίωσης κατά εισοδηματική κατηγορία και φύλο (γυναίκες)
5.17. Τρόποι επιβίωσης για τους διαμένοντες μόνοι
5.18. Βαθμός ψυχολογικής επίδρασης της ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή (σύνολο)
5.19. Βαθμός ψυχολογικής επίδρασης της ανεργίας κατά κοινωνική κατηγορία (Άνδρες)
5.20. Βαθμός ψυχολογικής επίδρασης της ανεργίας κατά κοινωνική κατηγορία (γυναίκες)
5.21.Βαθμός ηθικής στήριξης κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
5.22. Βαθμός ηθικής στήριξης κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
5.23. Βαθμός ηθικής στήριξης κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
5.24. Τρόποι διαμονής κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
5.25. Τρόποι διαμονής κατά κοινωνική καταγωγή (Μη έγγαμοι)
5.26. Τρόποι διαμονής ανά φύλο και ηλικία
5.27. Τρόποι διαμονής κατά περιοχή
5.28. Είδος διαμονής κατά κοινωνική καταγωγή και οικογενειακή κατάσταση (σύνολο)
5.29. Προσφορά ιδιόκτητης κατοικίας από γονείς σε άνεργα παιδιά
5.30. Προσφορά ιδιόκτητης κατοικίας από ανέργους γονείς σε παιδιά
6.1. Λόγοι ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
6.2. Λόγοι ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
6.3. Λόγοι ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.4. Διάστημα ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
6.5. Διάστημα ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
6.6. Διάστημα ανεργίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.7. Επαγγελματική κινητικότητα
6.8. Είδος εργασιακής εμπειρίας κατά κοινωνική κατηγορία και φύλο
6.9. Είδος εργασιακής εμπειρίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
6.10. Είδος εργασιακής εμπειρίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.11. Είδος εργασιακής εμπειρίας κατά οικογενειακό εισόδημα και φύλο
6.12. Είδος αναζητούμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
6.13. Είδος αναζητούμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.14. Είδος αναζητούμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία

6.15. Είδος αναζητούμενης εργασίας ανά οικογενειακό εισόδημα και φύλο
6.16. Είδος αναζητούμενης εργασίας ανά οικογενειακή κατάσταση και φύλο
6.17. Είδος συγκεκριμένης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
6.18. Είδος συγκεκριμένης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
6.19. Είδος συγκεκριμένης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.20. Είδος συγκεκριμένης εργασίας ανά οικογενειακό εισόδημα και φύλο
6.21. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (άγαμοι)
6.22. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (έγγαμοι)
6.23. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (άγαμοι ανά φύλο)
6.24. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (έγγαμοι ανά φύλο)
6.25. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (Άγαμοι ανά ηλικία)
6.26. Λόγοι αναζήτησης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (έγγαμοι ανά ηλικία)
6.27. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Κατά κοινωνική καταγωγή
6.28. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Κατά κοινωνική καταγωγή (άνδρες)
6.29. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Κατά κοινωνική καταγωγή (γυναίκες)
6.30. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά ηλικία (σύνολο)
6.31. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά ηλικία (άνδρες)
6.32. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά ηλικία (γυναίκες)
6.33. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά εκπαίδευση (σύνολο)
6.34. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά εκπαίδευση (άνδρες)
6.35. Ποιοι προσπαθούν να σας βρουν εργασία; Ανά εκπαίδευση (γυναίκες)
6.36. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (σύνολο)
6.37. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (άνδρες)
6.38. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (γυναίκες)
6.39. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά ηλικία (σύνολο)
6.40. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά ηλικία (άνδρες)
6.41. Τρόποι ανεύρεση εργασίας κατά ηλικία (γυναίκες)
6.42. Προτάσεις εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και φύλο
6.43. Προτάσεις εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και ηλικία
6.44. Προτάσεις εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή και εκπαίδευση
6.45. Προτάσεις εργασίας ανά οικογενειακό εισόδημα και φύλο
6.46. Λόγοι άρνησης της προτεινόμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή
6.47. Λόγοι άρνησης της προτεινόμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (άνδρες)
6.48. Λόγοι άρνησης της προτεινόμενης εργασίας κατά κοινωνική καταγωγή (γυναίκες)

6.49. Θα αναλαμβάνατε οποιαδήποτε εργασία σας πρότειναν; Κατά φύλο.
6.50. Θα αναλαμβάνατε οποιαδήποτε εργασία σας πρότειναν; Κατά ηλικία
6.51. Θα αναλαμβάνατε οποιαδήποτε εργασία σας πρότειναν; Κατά εκπαίδευση
6.52. Θα αναλαμβάνατε οποιαδήποτε εργασία σας πρότειναν; Ανά οικογενειακό εισόδημα
6.53. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Κατά κοινωνική καταγωγή (σύνολο)
6.54. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Κατά κοινωνική καταγωγή (άνδρες)
6.55. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Κατά κοινωνική καταγωγή (γυναίκες)
6.56. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Ανά οικογενειακό εισόδημα (σύνολο)
6.57. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Ανά εκπαιδευτικό επίπεδο
6.58. Τι σας δίνει την δυνατότητα άρνησης; Κατά ηλικία
6.59. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (σύνολο)
6.60. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (άνδρες)
6.61. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (γυναίκες)
6.62. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (κατά ηλικία)
6.63. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (ανά εκπαιδευτικό επίπεδο)
6.64. Χρονικά περιθώρια από γονείς σε άγαμα παιδιά (ανά οικογενειακό εισόδημα)
6.65. Χρονικά περιθώρια από σύζυγο σε (άνεργο) σύζυγο κατά κοινωνική καταγωγή
6.66. Χρονικά περιθώρια από σύζυγο σε σύζυγο κατά κοινωνική καταγωγή (άνδρες)
6.67. Χρονικά περιθώρια από σύζυγο σε σύζυγο κατά κοινωνική καταγωγή (γυναίκες)
6.68. Χρονικά περιθώρια από σύζυγο σε σύζυγο ανά οικογενειακό εισόδημα
7.1.Χαρακτηριστικά των ανέργων της ποιοτικής έρευνας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ 1. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ/ ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ.....93

ΓΡΑΦΗΜΑ 2. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ/ ΓΥΝΑΙΚΕΣ.....95

ΓΡΑΦΗΜΑ 3. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ/ ΑΝΔΡΕΣ.....95

ΓΡΑΦΗΜΑ 4. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ/ ΣΥΝΟΛΟ.....98

ΓΡΑΦΗΜΑ 5. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ/ ΑΝΔΡΕΣ.....98

ΓΡΑΦΗΜΑ 6. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ/ ΓΥΝΑΙΚΕΣ.....98

ΓΡΑΦΗΜΑ 7. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ/ ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ.....100

ΓΡΑΦΗΜΑ 8. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ/ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ.....100

ΓΡΑΦΗΜΑ 9. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΕΣ ΜΟΝΟΙ.....104

ΓΡΑΦΗΜΑ 10. ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ.....109

ΓΡΑΦΗΜΑ 11. ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ.....111

ΓΡΑΦΗΜΑ 12. ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ.....113

ΓΡΑΦΗΜΑ 13. ΤΡΟΠΟΙ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....144

ΓΡΑΦΗΜΑ 14. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ;.....153

ΓΡΑΦΗΜΑ 15. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΤΕ;.....156

ΓΡΑΦΗΜΑ 16. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ/ ΑΓΑΜΟΙ ΣΥΝΟΛΟ.....160

ΓΡΑΦΗΜΑ 17. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ/ ΑΓΑΜΟΙ ΑΝΔΡΕΣ.....162

ΓΡΑΦΗΜΑ 18. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ/ ΑΓΑΜΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ.....162

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1.ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η εργασία ή μάλλον η εργατική δύναμη,[1]διαπραγματεύεται και οργανώνεται, στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά στα πλαίσια της αγοράς εργασίας.

Ως αγορά εργασίας εννοείται το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου συνάπτονται τα συμβόλαια εργασίας ή οι ατομικές συμβάσεις εργασίας, βάσει των οποίων κατανέμονται άτομα /ιδιώτες σε θέσεις μισθωτής απασχόλησης[2].

Η επέκταση της μισθωτής εργασίας και η κυριαρχία του θεσμού της αγοράς εργασίας, οδηγεί στην λανθασμένη γενίκευση να συνυπολογίζονται ως υλικό διαπραγμάτευσης μορφές εργασίας οι οποίες βρίσκονται έξω από τα όρια της αγοράς εργασίας όπως π.χ. η αυτοαπασχόληση.

Όταν αναφερόμεθα στον όρο αγορά εργασίας στην ουσία δεν έχουμε κατά νου μία ενιαία αγορά αλλά ένα σύνολο επιμέρους αγορών. Η συγκρότησή της προϋποθέτει την εμπορευματοποίηση της εργατικής δύναμης,(ή της δύναμης του μοχθείν κατά την Χ. Αρρέντ), δηλ. την ανταλλαγή, έναντι μισθού, εκείνης της ποσότητας που μπορεί να διαθέσει ο πωλητής/εργαζόμενος, κατά την διάρκεια του εργάσιμου χρόνου.

Η εμπορευματοποίηση πραγματοποιείται όταν οι φορείς της εργατικής δύναμης είναι «ελεύθεροι» από δεσμούς κανονιστικούς, υποχρεωτικούς, ή στηριγμένους στην ιδιοκτησία. «Ελεύθεροι εργάτες με τη διπλή έννοια, με την έννοια πως ούτε αυτοί οι ίδιοι ανήκουν άμεσα στα μέσα παραγωγής, όπως οι δούλοι, οι δουλοπάροικοι κλπ. και με την έννοια πως ούτε σ' αυτούς ανήκουν τα μέσα παραγωγής όπως γίνεται λ.χ. στους αγρότες...απεναντίας είναι ελεύθεροι, απαλλαγμένοι απ' αυτά, τα στερούνται»[3].

---

[1] Η Χάννα Αρέντ ορίζει τρεις θεμελιώδεις ανθρώπινες δραστηριότητες, τον μόχθο, την εργασία και την πράξη. «...Ο μόχθος είναι η δραστηριότητα η αντιστοιχούσα στην βιολογική λειτουργία του ανθρώπινου σώματος και εξασφαλίζουσα την ατομική επιβίωση αλλά και την ζωή του ανθρώπινου είδους. Η εργασία και το προϊόν της, το ανθρώπινο τεχνούργημα, παρέχουν ένα μέτρο διάρκειας και αντοχής στην ευπάθεια της θνητής ζωής και του φευγαλέου χαρακτήρα του ανθρώπινου χρόνου. Η πράξη στον βαθμό που αναλώνεται στην ίδρυση και την διατήρηση ενός πολιτικού σώματος, δημιουργεί την προϋπόθεση για την μνήμη, δηλ. την ιστορία. Η διάκριση μεταξύ μόχθου και εργασίας έχει εγκαταλειφθεί υπέρ του μόχθου. Η βιομηχανική επανάσταση έχει αντικαταστήσει την μαστορική εργασία(των χειρών) με τον μόχθο(του σώματος) και το αποτέλεσμα ήταν ότι τα πράγματα του σύγχρονου κόσμου έχουν γίνει προϊόντα μόχθου με φυσικό τους προορισμό την κατανάλωση και όχι προϊόντα εργασίας, που υπάρχουν για να χρησιμοποιούνται...»
Δες Χάννα Αρέντ, Η ανθρώπινη κατάσταση,Γνώση,1986, σελ.19,21,122,174.

[2] Α. Δεδουσόπουλος, Η Προσφορά Εργασίας,Δαρδανός,1998,σελ.19-20&23.

[3] Κ. Μάρξ, Το Κεφάλαιο, Σύγχρονη Εποχή,1963,τόμος α΄,σελ.738.

Ιστορικά επομένως συνδέεται με τον καπιταλισμό καθότι η εργασία είναι αφ' ενός ελεύθερη, με την έννοια ότι ούτε ο εργαζόμενος ούτε ο εργοδότης είναι οριστικά δεσμευμένοι ένας από τον άλλον και αφ' ετέρου διότι ο καπιταλισμός έχει αυξήσει την εξάρτηση των εργατών από τους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής. Προϋποθέτει δηλ. ένα μείγμα ελευθερίας και εξάρτησης.

Η πλευρά της ζήτησης στην αγορά εργασίας, εκπροσωπείται από το σύνολο των εργοδοτών οι οποίοι προσφέρουν τις θέσεις εργασίας, ενώ η πλευρά της προσφοράς από το σύνολο των ατόμων τα οποία είναι διατεθειμένα να προσφέρουν την εργατική τους δύναμη υπό τους όρους οι οποίοι περιγράφονται στα συμβόλαια εργασίας ή τις συμβάσεις εργασίας.

Το σύνολο αυτών των υποψηφίων εργαζομένων οι οποίοι αποτελούν και το υλικό διαπραγμάτευσης της αγοράς, συμποσούνται : α) στους ανέργους, και β) στο μέρος των ήδη απασχολουμένων(μισθωτοί ή/και αυτοαπασχολούμενοι) οι οποίοι επιδιώκουν και αναζητούν είτε συμπληρωματική μισθωτή εργασία, είτε εργασία διαφορετική απ' αυτήν που κάνουν.

Η υπαγωγή στο υπό διαπραγμάτευση υλικό της αγοράς εργασίας είναι εν πολλοίς προβληματική καθώς από την μία αφαιρούνται από το σώμα των ανέργων οι απογοητευμένοι άνεργοι οι οποίοι για ψυχολογικούς λόγους έχουν παύσει να αναζητούν ενεργά εργασία, όπως ο συμβατικός ορισμός επιτάσσει,[4] ενώ από την άλλη προστίθενται στους καταλόγους των ανέργων άτομα που συμμετέχουν στα προγράμματα κατάρτισης, κάτι που προϋποθέτει εγγραφή στους καταλόγους των ανέργων, χωρίς όμως επιθυμία επανένταξης στην παραγωγική διαδικασία. Άλλη διάσταση του ζητήματος, με δευτερεύουσα όμως σημασία, είναι τα προβλήματα που προκύπτουν από την ετεροαπασχόληση και την υποαπασχόληση.

Η ασάφεια στον προσδιορισμό της έννοιας της ανεργίας ή της εργασίας επιτείνεται από την αμφισημία των ατόμων ως προς την έννοια της ανεργίας ή της απασχόλησης. «...Άλλοι δήλωναν άνεργοι και άλλοι αγρότες παρ' όλο ότι ήσαν στην ίδια κατάσταση...διότι αυτοί που δήλωναν άνεργοι είχαν προηγουμένως μεταναστεύσει στην

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

[4] Ο ορισμός που συμβατικά συνθέτει την έννοια του ανέργου και υιοθετείται από την ΕΣΥΕ προϋποθέτει ο *άνεργος να είναι μεγαλύτερος των 14 ετών και : α) να μην εργάσθηκε ούτε μία ώρα ως μισθωτός ή* αυτοαπασχολούμενος την «εβδομάδα αναφοράς», ούτε είχε εργασία από την οποία απουσίαζε προσωρινώς, β) αναζητά εργασία ενεργά και γ) είναι πρόθυμος να αναλάβει εργασία είτε ως μισθωτός είτε ως αυτοαπασχολούμενος. Δες ΕΣΥΕ Έρευνα εργατικού δυναμικού, εισαγωγή.

Γαλλία και ήσαν εξοικειωμένοι με την έννοια της ανεργίας ενώ οι υπόλοιποι στον νότο δεν είχαν ανακαλύψει την έννοια».[5]

Η αγορά εργασίας επιτελεί δύο βασικές λειτουργίες[6]. Πρώτον την **κατανεμητική λειτουργία** μέσω της οποίας κατανέμονται υποψήφιοι εργαζόμενοι σε θέσεις εργασίας και τροφοδοτεί την παραγωγική διαδικασία με την κατάλληλη εργατική δύναμη και δεύτερον την **αναπαραγωγική λειτουργία,** η οποία συνίσταται στην παροχή εισοδημάτων (αμοιβών) στους εργαζόμενους για την συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία.

Η αγορά εργασίας ενώ μπορεί να θεωρηθεί ότι επιτελεί με σχετική επιτυχία την πρώτη λειτουργία καθώς ακολουθώντας τις διαφοροποιήσεις του μισθού κατά κλάδο και ειδικότητα, κατανέμει υποψήφιους εργαζόμενους σε θέσεις εργασίας, εν τούτοις οι αναπαραγωγικές της δυνατότητες εξαντλούνται στην περίοδο και μόνον κατά την οποίαν ο εργαζόμενος εργάζεται και εφ' όσον βέβαια ο μισθός που λαμβάνει καλύπτει τις βασικές του ανάγκες, κάτι που συμβατικά θεωρείται ότι αντιπροσωπεύεται από τον κατώτατο μισθό. Όταν όμως παύσει η ισχύς του συμβολαίου ή/και έως ότου ο εργαζόμενος (επαν)έλθει στην παραγωγική διαδικασία, δεν υπάρχει πρόβλεψη/πρόνοια για το πώς συντηρείται μέσα από την αγορά εργασίας.

Γιατί η αγορά εργασίας «αδυνατεί» να εκπληρώσει την αναπαραγωγική της λειτουργία;

Η «αδυναμία» αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα της ύπαρξης ατελειών ή στρεβλώσεων στην αγορά ή ως γενική αποτυχία της. Η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στο ότι η αγορά εργασίας διαφοροποιείται σε σύγκριση με τις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών κατά το ότι, **πρώτον** διαπραγματεύεται ένα προϊόν, την εργατική δύναμη, το οποίο είναι κατά πλάσμα εμπόρευμα και **δεύτερον** η διαπραγμάτευση αυτή διαδραματίζεται σε καθεστώς εργασιακής ανασφάλειας. Αυτή η διαφοροποίηση είναι η αναγκαία συνθήκη ύπαρξής της.

1.1.1 Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η αγορά εργασίας, κατά τον Polanyi[7], είναι ένας σατανικός μύλος διότι η θέσμισή της επεκτείνει την αρχή της αυτορρύθμισης στην ζώσα εργασία. «...Είναι φανερό ότι η *εργασία (όπως και η γη και το χρήμα),δεν είναι εμπορεύματα...Ο χαρακτηρισμός τους ως*

---

[5] Αναφορά του J.A. Garraty στον P. Bourdieu και στο βιβλίο του p. Bourdieu "Travail et travalliers en *Algerie: Etude sociologue (Paris 1963), pp. 52, 303-304, στο J.A. Garraty, Unemployment in history.* Economic thoutht and public policy, Harper colophon books, 1978, σελ. 6

[6] Δες Α.Δεδουσόπουλος,ο.π.σελ.32.Επίσης C. Offe, Η κοινωνία της εργασίας,νήσος,1993,σελ.34.

[7] K. Polanyi, The Great Transformation,, Baecon press,1957,σελ,72

εμπορεύματα είναι εντελώς πλασματικός...Το αξίωμα πως οτιδήποτε πωλείται και αγοράζεται πρέπει να παραχθεί για πώληση είναι εμφατικά ψεύτικο...Ένα τέτοιο αξίωμα δεν μπορεί να τηρηθεί. Το να επιτρέψουμε στον μηχανισμό της αγοράς να είναι ο αποκλειστικός σκηνοθέτης της μοίρας των ανθρώπων και του φυσικού τους περιβάλλοντος θα είχε ως αποτέλεσμα την κατεδάφιση της κοινωνίας. Διότι το δήθεν εμπόρευμα εργασιακή δύναμη δεν είναι δυνατόν να πωληθεί και να χρησιμοποιηθεί χωρίς διακρίσεις ή ακόμη να αφεθεί αχρησιμοποίητο χωρίς να επηρεάσει και το άτομο που συμβαίνει να είναι κάτοχος αυτού του ιδιόμορφου εμπορεύματος. Με την διάθεση της εργατικής δύναμης του ανθρώπου το σύστημα διαθέτει την φυσική, ψυχολογική και ηθική του ίδιου του ανθρώπου». Ο Κ. Καστοριάδης[8] διατυπώνει μια παρόμοια θέση αναφέροντας ότι η εργασιακή δύναμη δεν είναι ένα εμπόρευμα όπως τα άλλα επειδή «...η παραγωγή του δεν γίνεται υπό τις ίδιες συνθήκες με την παραγωγή των άλλων εμπορευμάτων δεν ρυθμίζεται και δεν μπορεί να ρυθμίζεται κατά βούληση από τον κάτοχό της με αφετηρία εκτιμήσεις αποδοτικότητας κέρδους».

Τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το «εμπόρευμα» εργατική δύναμη από τα υπόλοιπα εμπορεύματα συμπυκνώνονται στα εξής[9]:

α. **Η εργατική δύναμη είναι πλασματικό (μη γνήσιο) εμπόρευμα** διότι σε αντίθεση με τα γνήσια εμπορεύματα δεν δημιουργείται με σκοπό την πώλησή του στην αγορά. Η απόφαση να παραχθεί δεν λαμβάνεται σε επιχειρήσεις αλλά σε οικογένειες και σε άλλους φορείς κοινωνικοποίησης για τους οποίους τα κίνητρα είναι αρκετά διαφορετικά από «...το κίνητρο προσδοκώμενης ικανότητας πώλησης».[10]Θα μπορούσε δηλ. να μιλήσει κάποιος για δομικό μειονέκτημα αφού οι φορείς/κάτοχοι του εμπορεύματος εργατική δύναμη δεν είναι σε θέση να ελέγξουν τον προσφερόμενο όγκο του.

β. **Η πλευρά της προσφοράς δεν έχει την δυνατότητα να διαφοροποιεί εύκολα την ποιότητά της** η οποία έχει αποκτηθεί με την εκπαίδευση και την εμπειρία. Εν αντιθέσει με το κεφάλαιο, η εργατική δύναμη για να αναπροσαρμοσθεί και να αποκτήσει νέες δεξιότητες απαιτεί υψηλό κόστος, οικονομικό αλλά κυρίως ψυχολογικό, όσον αφορά τουλάχιστον τους εργαζόμενους μεγάλης ηλικίας.

γ. **Η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης εξαρτάται από την συνεχή πώλησή της.** Αυτό ισχύει στις περιπτώσεις φορέων εργατικής δύναμης οι οποίοι έχουν «απελευθερωθεί», όπως αναφέρει ο Μαρξ, από μέσα παραγωγής ή που απλούστατα δεν

[8] Κ. Καστοριάδης, Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου,Υψιλον,1991,σελ.319
[9] C.Offe,ο.π.σελ.38&46.Επίσης Α.Δεδουσόπουλος,ο.π.σελ.51
[10] C.Offe, ο.π. σελ. 38

έχουν εναλλακτικές πηγές επιβίωσης ή όταν έχουν δεν είναι αρκετές, γεγονός που τους καθιστά ανίκανους να αναστείλουν για ικανό χρονικό διάστημα την πώληση του εμπορεύματός των.

Σ' αυτές τις τρεις χαρακτηριστικές διαστάσεις(ποσοτική, ποιοτική, χρονική) θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι :

δ. Το πλασματικό(μη γνήσιο) εμπόρευμα εργατική δύναμη συμμετέχει στην αγορά εργασίας υπό καθεστώς ατελούς ανταλλαγής καθώς ενώ είναι γνωστό το ύψος του μισθού δεν είναι γνωστή η ακριβής ποσότητα την οποία θα αγοράσει και θα καταφέρει να χρησιμοποιήσει ο αγοραστής(εργοδότης) κατά την διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας και τούτο για δύο λόγους: **Πρώτον** διότι δεν μπορούν να προβλεφθούν ακριβώς οι ανάγκες για συγκεκριμένες εργασιακές δραστηριότητες και **δεύτερον** διότι κι αν ακόμη μπορούσαν να προκαθορισθούν θα ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθούν διότι ο εργοδότης δεν αγοράζει ένα είδος με μία αξία χρήσης που μπορεί να μετρηθεί αλλά ζώσα εργασία η οποία παραμένει υπό τον έλεγχο του ιδιοκτήτη της και γι' αυτό δεν μπορεί να διαχωριστεί απ' αυτόν χωρίς την συγκατάθεσή του. Το χάσμα που υπάρχει σ' αυτήν την ατελή ανταλλαγή περιορίζεται από το διευθυντικό δικαίωμα το οποίο όμως μετριάζεται από την παθητική συνήθως αντίσταση των εργαζομένων (τεμπελιά, σαμποτάζ, απουσιασμό κ.α.).

1.1.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασιακή ανασφάλεια ή άλλως η ανασφάλεια στην απασχόληση, είναι στοιχείο απαραίτητο για την υπόσταση της αγοράς εργασίας καθώς μέσω αυτής διατηρείται «...η ασυμμετρία ανάμεσα στις δύο πλευρές της...από την οποία απορρέει η εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης».[11]

Το δικαίωμα στην εργασία είναι ασυμβίβαστο με την καπιταλιστική κυριαρχία διότι εξάσκησή του θα προϋπέθετε «...αναίρεση του ιδιότυπου προλεταριακού κινδύνου...Το δικαίωμα στην εργασία, εάν υπήρχε, θα αφαιρούσε από την εργατική δύναμη τον χαρακτήρα του εμπορεύματος. Θα εισήγαγε συνεπώς στο αστικό δίκαιο τα στοιχεία της υπονόμευσής του»[12].

Η εργασιακή ανασφάλεια προκαλείται και τροφοδοτείται από την παρουσία ενός ικανού αριθμού ανέργων αυτού που στην εποχή του ο Μάρξ αποκάλεσε σχετικό υπερπληθυσμό ή εφεδρικό στρατό.«...Ο σχετικός υπερπληθυσμός είναι το φόντο που πάνω του κινείται ο

[11] C. Offe,o.o,σελ. 42

[12] Σουζάν ντε Μπρυνοφ,1983,Κράτος και Κεφάλαιο, Θεμέλιο, σελ 34 &43

νόμος της προσφοράς και της ζήτησης...Στις περιόδους στασιμότητας...ο βιομηχανικός εφεδρικός στρατός πιέζει τον εν ενεργεία εργατικό στρατό, ενώ στην περίοδο της υπερπαραγωγής και του παροξυσμού βάζει χαλινάρι στις διεκδικήσεις του...».[13]

Για τον Μάρξ ο σχετικός υπερπληθυσμός εκτός της πρωταρχικής συσσώρευσης προκύπτει ως συνέπεια της κρίσης υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου και επιδεινώνεται από τις προσπάθειες του κεφαλαίου να ξεπεράσει την κρίση μέσω της μείωσης του κόστους και την εισαγωγή καινούργιου μηχανολογικού εξοπλισμού, κάτι που φυσικά σημαίνει αντικατάσταση της εργασίας και αύξηση της ανεργίας. Η αρνητική αυτή εξέλιξη θεωρείται απαραίτητη για τον Μάρξ, είναι μία φυσική συνέπεια, καθώς αποτελεί αναγκαίο κρίκο στην κατάργηση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής.

Ο Μάρξ διακρίνει τρεις μορφές του σχετικού υπερπληθυσμού:[14] α) την **ρευστή μορφή** την οποία αποτελούν οι απολυόμενοι από την βιομηχανία, β) την **λανθάνουσα μορφή** η οποία αποτελείται από το μέρος του αγροτικού πληθυσμού το οποίο είναι πάντα έτοιμο να μετατραπεί σε προλεταριάτο και αποτελεί την «πηγή που αναβρύζει συνεχώς»,και γ) την **στάσιμη μορφή** η οποία είναι «...τμήμα του εν ενεργεία εργατικού στρατού με τελείως άτακτη απασχόληση...Η κατηγορία αυτή προσφέρει στο κεφάλαιο μιαν ανεξάντλητη παρακαταθήκη διαθέσιμης εργατικής δύναμης...Ταυτόχρονα όμως αποτελεί ένα αυτό-αναπαραγόμενο και αυτο-διαιωνιζόμενο στοιχείο της εργατικής τάξης ...Πράγματι όχι μόνο ο αριθμός των γεννήσεων και των θανάτων μα και το απόλυτο μέγεθος των οικογενειών είναι αντιστρόφως ανάλογο προς το ύψος του μισθού της εργασίας δηλ. προς την μάζα των μέσων συντήρησης...Θυμίζει την μαζική αναπαραγωγή των ατομικά αδύνατων και άγρια κυνηγημένων ειδών ζώων»[15].

Ποιοι εκπροσωπούν στην σημερινή εποχή τον σχετικό υπερπληθυσμό; Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές υπάρχουν με εκείνη την «παράξενη φυλή» που συνέθετε τον εφεδρικό στρατό της εποχής του Μάρξ;

Στην ουσία, αν και το σημερινό πλαίσιο είναι διαφορετικό απ' αυτό της εποχής του Μάρξ, δεν έχουν αλλάξει σημαντικά οι παραπάνω κατηγορίες που τροφοδοτούν τον σύγχρονο υπερπληθυσμό ή το σημερινό σώμα των ανέργων, καθώς και σήμερα υπάρχουν απολυόμενοι από την βιομηχανία και σήμερα «απελευθερώνεται» ένα μέρος του αγροτικού πληθυσμού, όπως και ένα σημαντικό μέρος έχει άτακτη απασχόληση κάτι που συμβαίνει με τους μερικώς ή/και προσωρινώς απασχολούμενους.

---

[13] Κ. Μάρξ, ο. π. σελ.663
[14] Κ.Μάρξ, ο. π. σελ. 664
[15]Κ.Μάρξ,ο.π.σελ.664

Παρά τις ομοιότητες βέβαια οι σημερινοί άνεργοι δεν ζουν σε καθεστώς πρωταρχικής συσσώρευσης καθώς για ένα τμήμα τουλάχιστον υπάρχουν εναλλακτικές πηγές επιβίωσης οι οποίες πηγάζουν από το κράτος πρόνοιας και την οικογένεια, ζητήματα που θα αναπτυχθούν στην πορεία της παρούσης διαπραγμάτευσης.

Εξαίρεση αποτελεί το πλήθος το λαθρομεταναστών, οι οποίοι προστιθέμενοι στις εθνικές αγορές εργασίας λειτουργούν σε συνθήκες νέας «πρωταρχικής συσσώρευσης»[16]. Η χρήση των μεταναστών οδηγεί στην διεθνοποίηση της έννοιας του εφεδρικού στρατού.[17]

Η υπαγωγή, επομένως, στις τάξεις των ανέργων ή των επισφαλώς εργαζομένων δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη, με εξαίρεση ίσως τους μετανάστες και υπαγωγή σε καθεστώς εργασιακής ανασφάλειας και οικονομικής ανέχειας καθώς οι συμμετέχοντες στην αγορά εργασίας έχουν διαφορετικές αφετηρίες. Παραδείγματος χάριν στο τμήμα των μισθωτών συμμετέχουν οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα με σχέση μόνιμης απασχόλησης κάτι που ισοδυναμεί με αφαίρεση της εργασιακής ανασφάλειας. «...Η δια βίου θεσμοθετημένη εργασιακή εξασφάλισή του τον αποσπά ενέργεια και δύναμη από την στρατιά των προλεταρίων...Ο δημόσιος υπάλληλος είναι με την έννοια αυτή ψευδομισθωτός».[18] Εκτός αυτού το σύνολο των εργαζομένων κατατάσσεται σε δύο μεγάλους τομείς, στον πρωτεύοντα και στον δευτερεύοντα.[19] Κύριο χαρακτηριστικό του πρωτεύοντα τομέα, είναι η ύπαρξη εσωτερικών αγορών εργασίας «...οι οποίες κατανοούνται ως υποσύνολα της ευρύτερης αγοράς, στις οποίες έχουν επικρατήσει κανόνες τυπικοί ή άτυποι που ρυθμίζουν τις εργασιακές σχέσεις, το ύψος του μισθού και διασφαλίζουν την εξελικτική πορεία του εργαζόμενου στον χώρο δουλειάς, χωρίς να εμποδίζεται σε κάποιο μικρό ή μεγάλο βαθμό από τον γενικότερο ανταγωνισμό».[20] Το εντελώς αντίθετο συμβαίνει για τους εργαζόμενους του δευτερεύοντα τομέα οι οποίο πλήττονται συνήθως από συχνές απολύσεις, αμείβονται με χαμηλούς μισθούς, υποαπασχολούνται και γενικότερα βιώνουν εντονότερα την εργασιακή αβεβαιότητα. Η ύπαρξη των εσωτερικών αγορών εργασίας,[21] πέραν των αιτιών που την επιβάλλουν, αποτελούν εν τέλει «αδιάβροχα στεγανά»[22]τα οποία διασπούν την πλευρά της προσφοράς και την θέτουν σε μειονεκτική θέση έναντι της πλευράς της ζήτησης.

---

[16] C. Meillassoux, Maidens, meals and Money. Capitalism and domestic community, Cambridge University Press 1975.

[17] Δες σχετικά: M. Godfrey, "Global unemployment: The new challenge to economic theory", Harvester Press,1986,σελ.220

[18] Κ.Τσουκαλάς,ο.π.σελ.253

[19] Γ. Σακέλλης, Εσωτερικές αγορές εργασίας, Δ. διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο

[20] Γ. Σακέλλης ο.π. 1984, σελ. 22

[21] Γ. Σακέλλης, Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό, 1993, Γαβριηλίδης, σελ.44-46

[22] Κ. Τσουκαλάς, Κράτος, κοινωνία, εργασία, 1987, Θεμέλιο, σελ.86

Η υπαγωγή, επομένως, σε συνθήκες ανασφάλειας και το κυριότερο η ένταση της ανασφάλειας, εξαρτάται από πλήθος παραγόντων σημαντικότερος των οποίων είναι η ύπαρξη ή μη εναλλακτικών πηγών επιβίωσης όπως για παράδειγμα εισοδημάτων από περιουσία, το είδος της εργασιακής σχέσης κλπ.

Η διατήρηση της εργασιακής ανασφάλειας, πέραν της καθοριστικής συμβολής του σώματος των ανέργων, εξαρτάται και από το ύψος του μισθού. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η αγορά εργασίας ενώ επιτελεί με σχετικά ικανοποιητικό τρόπο την κατανεμητική λειτουργία εν τούτοις αδυνατεί να επιτελέσει πλήρως την αναπαραγωγική της λειτουργία καθώς οι αναπαραγωγικές της δυνατότητες εξαντλούνται κατά την περίοδο και μόνο που εργαζόμενος βρίσκεται εντός της παραγωγικής διαδικασίας.

Βεβαίως ανακύπτουν ζητήματα σχετικά με το πώς ορίζεται το ύψος του (αγοραίου) μισθού, κατά πόσο καλύπτει την συντήρηση του ανέργου και των εξαρτημένων μελών της οικογένειάς του, κατά πόσο δηλ. ο αγοραίος μισθός καλύπτει το κατώτερο επίπεδο συντήρησης και βέβαια ποιο περιεχόμενο προσδίδει ο κάθε άνεργος στην έννοια του κατώτατου ορίου συντήρησης.

Οι κλασικοί (Smith, Ricardo και Marx) στηρίζουν τις απαντήσεις τους στην εργασιακή θεωρία περί αξίας.[23]

Ειδικότερα για τον A. Smith η αξία της εργασίας διακρίνεται σε πραγματική και ονομαστική, *όσον αφορά δε την αμοιβή της αυτή καθορίζεται όπως και το κέρδος του* κεφαλαίου. «...Υπάρχει ένα συνηθισμένο μέσο όριο για την αμοιβή της εργασίας...Το όριο αυτό καθορίζεται αφ΄ ενός από την γενική κατάσταση της κοινωνίας τον πλούτο ή την φτώχεια, τις προόδους της, την στασιμότητα ή την οπισθοδρομικότητά της και αφ΄ ετέρου από την ιδιαίτερη φύση της κάθε απασχόλησης».[24] Για τον A. Smith ο φυσικός μισθός της εργασίας είναι το προϊόν της. «...Η απόδοση (το προϊόν) της εργασίας αποτελεί την φυσική ανταμοιβή της ή το φυσικό μισθό της εργασίας...Μισθό εργασίας εννοούμε κατά κανόνα...την ανταμοιβή για μία σχέση εργασίας, στην οποία ο εργάτης και ο κεφαλαιούχος είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα».[25] *Ο* A. Smith δείχνει ότι μεταξύ των δύο μερών της σύμβασης δεν υπάρχει διαπραγματευτική ισότητα και ότι ο εργοδότης βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση, εν αντιθέσει με τους εργάτες «...οι οποίοι δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς εργασία ούτε μία εβδομάδα, λίγοι ένα μήνα και κανείς ένα χρόνο».[26]Ο

---

[23] Για μια κριτική θεώρηση των απόψεων, δες, J.Robinson, ,Η Φιλοσοφία της οικονομίας, Παπαζήσης,1969, *επίσης Κ. Καστοριάδης, Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου,Υψιλον,1991,σελ.303-385.*

[24] A. Smith, Ο πλούτος των Εθνών, Ευρωεκδοτική, 1991, σελ. 87

[25] A. Smith, ο.π. 1991, σελ. 103-104

[26] A. Smith, ο.π. 1991, σελ. 104

πραγματικός μισθός είναι κατά τον A. Smith η πραγματική ποσότητα των αγαθών που χρειάζονται για την επιβίωση, πέραν αυτών ο μισθός επηρεάζεται από την προσφορά και την ζήτηση εργασίας. Η μεν προσφορά εξαρτάται από την διαθεσιμότητα και την τιμή των βασικών καταναλωτικών αγαθών, η δε ζήτηση από το απόθεμα πλούτου. Εν τούτοις υπονοεί ένα είδος εργατικού υπερπληθυσμού ο οποίος συντελεί στην πτώση του μισθού. «...Επειδή το κατώτερο στρώμα δεν πληρούται μόνον από εργάτες που προέρχονται από αυτό αλλά και με εκείνους που ξεπέφτουν σε αυτό από όλα τα άλλα στρώματα, για αυτό τον λόγο ο αγώνας για εργασία στο στρώμα αυτό είναι τόσο μεγάλος ώστε να υποβιβάσει τον μισθό εργασίας στο αθλιότερο και γλισχρότερο ελάχιστο όριο συντήρησης».[27]

Για τον D. Ricardo η εργασία έχει μία φυσική και μία αγοραία τιμή. Η φυσική τιμή είναι εκείνη που επιτρέπει στους εργάτες να επιβιώσουν και να διαιωνίσουν το είδος τους, χωρίς ελάττωση του αριθμού των, ποικίλει δε ανάλογα με τον χρόνο τον τόπο καθώς επίσης και ανάλογα με το ύψος των τιμών των αγαθών. «...Η φυσική τιμή της εργασίας, επομένως, εξαρτάται από την τιμή των μέσων διατροφής, των αναγκαίων μέσων συντήρησης και των ανέσεων, που είναι απαραίτητα για την συντήρηση του εργάτη και της οικογένειάς του...Η φυσική τιμή της εργασίας, έστω και αν υπολογίζεται σε τρόφιμα και άλλα αναγκαία μέσα συντήρησης, (δεν) είναι απολύτως πάγια και σταθερή. Ποικίλει από χρόνο σε χρόνο μέσα στην ίδια χώρα και διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα. Ουσιαστικά εξαρτάται από τις συνήθειες και τα έθιμα του λαού».[28]

Η αγοραία τιμή είναι αυτή με την οποία αμείβονται πραγματικά οι εργαζόμενοι και το ύψος της διαμορφώνεται ανάλογα με την προσφορά και την ζήτηση εργασίας. Η προσφορά είναι συνάρτηση του πληθυσμού και η ζήτηση συνάρτηση του ρυθμού μεγέθυνσης του αποθέματος κεφαλαίου. Η αγοραία τιμή έχει την τάση να προσαρμόζεται γύρω από ένα επίπεδο ισορροπίας που αντιπροσωπεύει η φυσική τιμή. Η προσαρμογή γίνεται με την αυξομείωση του πληθυσμού.

Ο Μάρξ στηρίζεται στην εργασιακή θεωρία περί αξίας την οποία όμως επεκτείνει θεωρώντας ότι η εργατική δύναμη ως εμπόρευμα έχει την δυνατότητα όχι απλώς να παράγει αξία αλλά και υπεραξία.

Για τον Μάρξ η αξία της εργατικής δύναμης είναι η αξία των μέσων συντήρησης που είναι απαραίτητα για την συντήρηση του κατόχου της. «...Αντίθετα από τα άλλα εμπορεύματα, ο καθορισμός της αξίας της εργατικής δύναμης περιέχει ένα ιστορικό και ηθικό στοιχείο. Ωστόσο για μία ορισμένη περίοδο είναι δοσμένο το μέσο σύνολο των

[27] A. Smith, ο.π. 1991, σελ. 107

[28] D. Ricardo, Αρχές πολιτικής οικονομίας και φορολογίας,2002 εκδόσεις Παπαζήσης, σελ. 95 & 98

αναγκαίων μέσων συντήρησης».[29] Ο μισθός ανταμείβει την αξία της εργατικής δύναμης όμως αυτή η αμοιβή είναι κατώτερη από την αξία του συνολικού προϊόντος που αυτή δημιουργεί. Εδώ έγκειται και η έννοια της εκμετάλλευσης της εργασίας. Πέραν αυτού η ύπαρξη του σχετικού υπερπληθυσμού δεν επιτρέπει στην αγορά εργασίας να καθορίσει μία φυσιολογική τιμή για την εργασία. «...Το κεφάλαιο ενεργεί ταυτόχρονα και προς τις δύο κατευθύνσεις. Αν η συσσώρευσή του αυξάνει από την μια πλευρά την ζήτηση εργασίας, από την άλλη αυξάνει την προσφορά εργατών με την «απελευθέρωσή» τους, ενώ ταυτόχρονα η πίεση των ανέργων εξαναγκάζει τους εργαζόμενους να προσφέρουν περισσότερη εργασία».[30]

Οι νεοκλασικές απαντήσεις, σε αντίθεση με τους κλασικούς, υπερτόνισαν την χρησιμότητα των αγαθών. Η ατομική προσφορά εργασίας εξαρτάται από την οριακή χρησιμότητα της εργασίας και το ορθολογικά σκεπτόμενο άτομο προσπαθεί να μεγιστοποιήσει μία συνάρτηση χρησιμότητας η οποία προκύπτει από τους διαθέσιμους συνδυασμούς του εισοδήματος και της σχόλης υπό τον περιορισμό που θέτει ο αγοραίος μισθός. Η απόφαση του ατόμου να εργασθεί ή όχι έχει ένα υποκειμενικό στοιχείο και εξαρτάται από τον μισθό επιφύλαξης ο οποίος ορίζεται ως ο ανώτερος μισθός που μπορεί να αρνηθεί το άτομο για να προσφέρει εργασία. Εάν το ύψος του (αγοραίου) μισθού βρίσκεται κάτω από τον μισθό επιφύλαξης το άτομο προτιμά να μην εργάζεται. Ο μισθός επιφύλαξης ο οποίος συχνά ταυτίζεται με τον μισθό επιβίωσης, έχει μεν ένα υποκειμενικό στοιχείο όμως στην πραγματικότητα προσδιορίζεται από μία σειρά παραγόντων οι οποίοι άπτονται του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος του ανέργου. Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με την ύπαρξη εναλλακτικών πηγών επιβίωσης, με τις μεταβιβάσεις του κράτους, με την ύπαρξη ενός θεσμοθετημένου ελάχιστου μισθού, την δυνατότητα εναλλακτικής ενασχόλησης και απόκτησης των αναγκαίων προς επιβίωση.[31]

Η J.Robinson αναφέρει σχετικά με την έννοια της χρησιμότητας ότι «...αποτελεί μεταφυσική έννοια με ασταμάτητη νοηματική κυκλικότητα. Είναι η ποιότητα εκείνη των αγαθών που προκαλεί στα άτομα την επιθυμία να τα προμηθευθούν, το δε γεγονός ότι τα άτομα θέλουν να προμηθευθούν τα αγαθά δείχνει ότι αυτά έχουν χρησιμότητα».[32] Ανεξαρτήτως όμως του πώς προσεγγίζεται η έννοια του μισθού, του τι πραγματικά αντιπροσωπεύει, σε τελευταία ανάλυση καταλήγει να αμείβει τον φορέα της εργατικής

[29] Κ. Μάρξ, το Κεφάλαιο, Σύγχρονη εποχή, 1963, τόμος α΄, σελ.182

[30] Κ. Μάρξ, ο.π. σελ. 663. Για μία κριτική θεώρηση των απόψεων του Μάρξ δες J. Robinson, Η Φιλοσοφία της οικονομίας, 1969, Παπαζήσης. Επίσης, Κ. Καστοριάδης, Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου, 1991, Ύψιλον, σελ. 303-385

[31] ΔΕς σχετικά Α.Δεδουσόπουλος, ο.π. 1998. σελ. 92-96

[32] J.Robinson,ο.π. 1969, σελ.51

δύναμης κατά την διάρκεια και μόνον που αυτός συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία χωρίς βέβαια να υπάρχει ουσιαστική εξασφάλιση ότι θα του καλύπτει το ελάχιστο όριο επιβίωσης ειδικά σε περιόδους απορρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και αμφισβήτησης του θεσμοθετημένου ελάχιστου μισθού. Επομένως πέραν του αγοραίου μισθού απαιτείται ένα ποσό χρημάτων ή αγαθών που να επιτρέπει την συντήρηση του ανέργου.

Ο Meillassoux διακρίνει δύο είδη μισθού[33]: Τον **άμεσο μισθό** ο οποίος καταβάλλεται από τον εργοδότη και καλύπτει την **ανασυγκρότηση** (reconstitution) του εργαζόμενου κατά την περίοδο και μόνον της απασχόλησης και τον **έμμεσο μισθό** ο οποίος δεν πληρώνεται στο πλαίσιο των συμβατικών σχέσεων από τον εργοδότη αλλά ανακατανέμεται μέσω κοινωνικών θεσμών και καλύπτει την **συντήρηση** (maintenance) της εργατικής δύναμης κατά την διάρκεια των περιόδων ανεργίας και ασθένειας και την **αντικατάσταση** (replacement) την αναπαραγωγή δηλ. απογόνων.

Το ζήτημα, επομένως, το οποίο προκύπτει είναι ότι η αναπαραγωγή (βιολογική και κοινωνική) των φορέων της εργατικής δύναμης επιτάσσει την ύπαρξη εξω-αγοραίων θεσμών οι οποίοι δρώντας παράλληλα προς την αγορά εργασίας να αναλαμβάνουν την καταβολή του έμμεσου μισθού καλύπτοντας τόσο την συντήρηση όσο και την αντικατάσταση της εργατικής δύναμης.

Οι παρεμβάσεις των εξωαγοραίων θεσμών θα πρέπει να ισορροπούν μεταξύ δύο εν πολλοίς αντιφατικών λειτουργιών. Αφ' ενός της αποσυμπίεσης των κοινωνικών εντάσεων και εκρήξεων και της κατά το δυνατόν αποτροπής των κοινωνικών ανατροπών και αφ' ετέρου της διατήρησης της εργασιακής ανασφάλειας.

Η καταβολή του **έμμεσου μισθού** είναι έργο αποκλειστικά εξωαγοραίων θεσμών και συγκεκριμένα: α) του κράτους πρόνοιας β) της οικογένειας και γ) ιδιωτικών μορφών πρόνοιας (φιλανθρωπίας, εθελοντική αρωγή κ.α.).

Πώς αιτιολογείται η παρουσία της οικογένειας ως υποσύστημα αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης;

Τι λόγους έχει η οικογένεια να συμπράττει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης;

Αναιρεί η παρουσία της την εργασιακή ανασφάλεια;

Προσφέρει στα άνεργα μέλη της δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών;

Στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει, κατά το δυνατόν, τις δυνατότητες αλλά και τους λόγους που έχει η οικογένεια να καλύπτει τον έμμεσο μισθό, σκοπεύει δηλ. να

[33] C, Meillassoux,ο.π.100-102.

αναδείξει. την οικογένεια ως θεσμό αναπαραγωγής (συντήρησης) των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων μελών της και να καταγράψει τις επιπτώσεις αυτής της παρέμβασης.

Η δομή της εργασίας παρουσιάζεται ως εξής:

Το **δεύτερο κεφάλαιο** διαπραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο οι επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις αιτιολογούν την παρουσία της οικογένειας ως θεσμού συντήρησης των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων. Γίνεται δηλ. προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στο ερώτημα γιατί (δηλ. τι λόγους έχει) η οικογένεια να συντηρεί τα άνεργα μέλη της. Επί πλέον παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο διαπραγμάτευσης της εργασίας.

Στα πλαίσια του **τρίτου κεφαλαίου** παρουσιάζεται η μεθοδολογία της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας. Ειδικότερα όσον αφορά την ποσοτική μέθοδο παρουσιάζεται η διαδικασία επιλογής του δείγματος όπως και η δομή του ερωτηματολογίου. Όσον αφορά την ποιοτική μέθοδο αναφέρεται το σχέδιο της ποιοτικής έρευνας καθώς και το καθοδηγητικό νήμα της συνέντευξης. Πέραν αυτών αναπτύσσονται τα επίπεδα διαπραγμάτευσης της έρευνας με τον διαχωρισμό των ανέργων του δείγματος σε δύο κοινωνικές ομάδες ανάλογα την κοινωνική θέση των οικογενειών από τις οποίες προέρχονται δηλ. ανάλογα με την κοινωνική τους καταγωγή. Οι δύο κοινωνικές ομάδες προκύπτουν από τα επαγγέλματα που ασκούν ή ασκούσαν οι πατέρες των ανέργων και διαχωρίζονται σε αυτά των χειρωνακτών και μη χειρωνακτών.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ανέργων του δείγματος και ειδικότερα η οικογενειακή τους κατάσταση, η ηλικία, το φύλο, στοιχεία που αναδεικνύουν το οικονομικό τους κεφάλαιο καθώς και στοιχεία του πολιτισμικού τους κεφαλαίου όπως εκπαίδευση, γνώση ξένων γλωσσών, ανάγνωση βιβλίων κλπ.

Στα πλαίσια του **5^{ου} κεφαλαίου** γίνεται προσπάθεια επιβεβαίωσης ή διάψευσης του πρώτου σκέλους της υποθέσεως που θέτει η εργασία και συγκεκριμένα εάν και σε ποιο βαθμό η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της και εάν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κοινωνική προέλευση, το φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση.

Το **έκτο κεφάλαιο** ελέγχει το δεύτερο σκέλος της υποθέσεως εργασίας που θέτει η έρευνα για το εάν δηλ. η συντήρηση των ανέργων στα πλαίσια της οικογένειας τους παρέχει ή όχι δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών όπως είναι η δυνατότητα χρονικής αναμονής για αναζήτηση αρμόζουσας θέσης εργασίας, η άρνηση θέσεων εργασίας και λοιπών εργασιακών επιλογών.

Στα πλαίσια του **εβδόμου κεφαλαίου** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας η οποία στοχεύει στην ανάδειξη του ρόλου της οικογένειας ως τόπου συντήρησης

ανέργων, στις επιπτώσεις της συντήρησης στην εργασιακή συμπεριφορά των ανέργων και στον ρόλο της οικογένειας στην ανεύρεση εργασίας.

Στα πλαίσια του **ογδόου κεφαλαίου** παρουσιάζονται τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας και τέλος στο παράρτημα ένα παρατίθενται οι πίνακες συνάφειας, ενώ στο παράρτημα δύο παρουσιάζεται το ερωτηματολόγιο της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΘΕΣΜΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ/ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ. (ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ)

Στα πλαίσια αυτού του κεφαλαίου επιχειρείται να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις αιτιολογούν την παρουσία της οικογένειας ως θεσμό συντήρησης των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων. Γίνεται δηλ. προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στο ερώτημα γιατί (δηλ. τι λόγους έχει) η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της;
Επί πλέον παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο διαπραγμάτευσης της εργασίας. Όσον αφορά στην ειδική βιβλιογραφία του θέματος αυτή παρατίθεται στα πλαίσια του πέμπτου κεφαλαίου.

Με τον όρο συντήρηση/αναπαραγωγή εννοούμε το σύνολο των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην επιβίωση των φορέων της εργατικής δύναμης κατά την περίοδο της ανεργίας και στην διατήρησή τους στην κατάσταση εκείνη που να τους επιτρέπεται η ανά πάσα στιγμή συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία.
Η συμβολή της οικογένειας στην συντήρηση/αναπαραγωγή των ανέργων εκφράζεται μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνουν μεταξύ άλλων: α) την κάλυψη βιοτικών αναγκών όπως στέγη, τροφή, ένδυση, υγεία κ.λ.π. β) δραστηριότητες ψυχολογικής μορφής όπως στοργή, συντροφιά, στήριξη, ερωτική επαφή κ.λ.π. και γ) δραστηριότητες οικονομικής μορφής όπως η αγορά αγαθών, η χρηματοδότηση προσωπικών αναγκών κ.α.
Η «παραγωγή» και η προσφορά αυτών των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην βιολογική αναπαραγωγή ή στην συντήρηση της εργατικής δύναμης εξαρτάται από δύο παράγοντες: α) από την μορφή και την δομή της οικογένειας, β) από τα χαρακτηριστικά του μέλους προς το οποίο γίνεται η προσφορά.
Μέσα από τις διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί αναδεικνύεται η δυσκολία στον ορισμό τόσο της οικογένειας όσο και του τύπου που επικρατεί στο εκάστοτε κοινωνικό σύστημα.[34] Κατά τον T. Parsons[35] η συζυγική οικογένεια (πυρηνική) η απομονωμένη από την ευρεία ομάδα των συγγενών, είναι η καλύτερα προσαρμοσμένη στο βιομηχανικό σύστημα αφού η δομή αυτή της επιτρέπει μεγαλύτερη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα. Η συζυγική (πυρηνική) απομονωμένη ή ανεξάρτητη οικογένεια αντιδιαστέλλεται με την οικογένεια που απαντάται στις προβιομηχανικές κοινωνίες η οποία συντίθεται από περισσότερες της μίας συζυγικές και οι οποίες συνδεόμενες με συγγενικούς δεσμούς, αποτελούν την παραδοσιακή/εκτεταμένη

[34] Δες σχετικά, Λ. Μ. Μουσούρου, «Για την σύγχρονη κοινωνιολογία της οικογένειας:Αναφορά στην διεθνή βιβλιογραφία»,περ. Διαβάζω, ειδικό τεύχος 241,σελ.14-20
[35] Δες Α. Μισέλ, «Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου»,Gutenberg,1993σελ.146

οικογένεια. Αυτή η ευρύτατα αποδεκτή διάκριση μεταξύ σύγχρονης/συζυγικής και παραδοσιακής/εκτεταμένης, είναι λανθασμένη διότι πέραν της μορφής δεν λαμβάνει υπ' όψιν και την δομή της οικογένειας. «...Οι σχέσεις της συζυγικής οικογένειας...με τις οικογένειες των ανιόντων (κυρίως) αλλά και εκ πλαγίου συγγενείς, διαμορφώνουν μια κατάσταση όπου η ανεξαρτησία αναφέρεται στον τύπο ενώ στην ουσία η αλληλεξάρτηση είναι τόσο έντονη ώστε να μπορεί κανείς να αναφερθεί σε οικογένειες συζυγικές ως προς την μορφή αλλά (κατά κάποιο τρόπο) εκτεταμένη ως προς την δομή της. Αυτό το σχήμα είναι όπως αποδείχθηκε πολύ διαδεδομένο στις σύγχρονες κοινωνίες».[36] Στην ουσία η πραγματικότητα είναι πιο πολύπλοκη έτσι ώστε να διακρίνουμε σ' ένα δεδομένο κοινωνικό σύστημα μορφές οικογένειας που κυριαρχούσαν σε προηγούμενα κοινωνικά συστήματα ή μορφές οικογένειας που επικρατεί στο παρόν κοινωνικό σύστημα ν' αλλάζει κατά την διάρκεια του κύκλου ζωής και «...να διευρύνεται, να συρρικνώνεται ακολουθώντας μια διαδικασία επιλογών προσαρμογής ή και άμυνας, επιλογές που υπαγορεύονται από μια σειρά απαιτήσεων, καταναγκασμών, περιορισμών και επιθυμητών προτύπων των οποίων την προέλευση οφείλουμε να αναζητήσουμε στο κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτιστικό επίπεδο»[37].

Σημαντική παράμετρος στην σύγχρονη κοινωνία είναι η ρευστότητα η οποία είναι *απόρροια των ταχύτατων αλλαγών και προκαλεί αυτό που αποκαλείται «κρίση της* οικογένειας».[38] Αυτή η ρευστότητα δημιουργεί νέα σχήματα, εναλλακτικά της συμβατικής οικογένειας. Παρά, όμως, τις διαφωνίες ως προς τον ορισμό και την ταξινόμηση, τις διαφοροποιήσεις στον χώρο και τον χρόνο, η οικογένεια εξακολουθεί να υπάρχει και να ασκεί, με τις απαραίτητες προσαρμογές, τις βασικές της λειτουργίες[39].

Η Ελληνική οικογένεια παρουσιάζει στοιχεία και ιδιομορφίες που την διαφοροποιούν από τις οικογένειες κάποιων δυτικών, τουλάχιστον, κοινωνιών. Η διαφοροποίηση πρέπει να αποδοθεί, εν μέρει, στις ιδιόρρυθμες συνθήκες συγκρότησης του νεοελληνικού κράτους και της Ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα στην κυριαρχία του αγροτικού τομέα και την ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών σε βάρος της εκβιομηχάνισης.[40] Έτσι η αγροτική έξοδος δεν ήταν προϊόν της εκβιομηχάνισης αλλά των διαρθρωτικών αδυναμιών της

---

[36] Λ. Μ. Μουσούρου, Η κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας,Gutenberg,1996,σελ.71

[37] Ρ. Καυτατζόγλου, Η ιστορία της οικογένειας στην Ελλάδα. Μερικά προβλήματα μεθόδου. Επιθεώρηση ΕΚΚΕ, τεύχος 69,1998,σελ.225-243

[38] Λ. Μ. Μουσούρου, «Κρίση της οικογένειας και κρίση των αξιών»,Επιθεώρηση ΕΚΚΕ. Ειδ. τεύχος Α΄-Β΄,1999,σελ.5-20

[39] Για μία διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος δες: Ντ. Κουπερ,(1988),Ο θάνατος της οικογένειας, Καστανιώτη.

[40] Δες σχετικά, Κ. Βεργόπουλος, Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα, Εξάντας.

Ελληνικής οικονομίας οι οποίες οδήγησαν στην διάρκεια του 20ου αιώνα στην μαζική μετανάστευση, εσωτερική και εξωτερική. Σ' αυτήν την διαδικασία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η οικογένεια.[41] Η εσωτερική μετανάστευση των αγροτών στις πόλεις αποτελεί συλλογική οικογενειακή προσπάθεια με την «αποκατάσταση» κάποιων μελών που εγκαθίστανται στις πόλεις να αποτελούν τους προπομπούς για την εγκατάσταση των υπολοίπων αλλά και αποφασιστικό στοιχείο βοήθειας για αυτούς που έμεναν πίσω. Η διαδικασία αυτή είχε ως αποτέλεσμα την διατήρηση των παραδοσιακών χαρακτηριστικών της οικογένειας και την καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού της.

Η σύγχρονη Ελληνική οικογένεια παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:[42] α) **όσον αφορά την μορφή** της ως προς μεν το πραγματικό σχήμα είναι κατά 86.5% συζυγική και κατά 13,5% είναι εκτεταμένη, ως προς δε το επιθυμητό σχήμα η προτίμηση για την συζυγική ανέρχεται στο 90,5% έναντι του 9,5% της εκτεταμένης. β) **Ως προς την δομή** της όμως τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά. «...αυτή η συζυγική ως προς την εξωτερική μορφή της οικογένεια είναι πολύ συχνά εκτεταμένη ως προς την δομή της. Τουλάχιστον μία στις τρεις συζυγικές οικογένειες χαρακτηρίζεται από την καθημερινή παρουσία συμπαράσταση αλλά και ανάμειξη των γονέων/πεθερικών στην ζωή τους».[43]

Η αλληλεξάρτηση της συζυγικής οικογένειας με τους γονείς και το υπόλοιπο συγγενικό δίκτυο λαμβάνει πολλές μορφές.[44]Οι μορφές αυτές αφορούν την κοινωνικότητα, τον ρυθμό δηλ. συναντήσεων των παντρεμένων παιδιών με τους γονείς των και την βοήθεια στην καθημερινή ζωή που αφορά είτε προσφορά υπηρεσιών (φύλαξη παιδιών, ψώνια ,μαγείρεμα) είτε υλική βοήθεια είτε συμπαράσταση στις δύσκολες στιγμές.

Όσον αφορά την μορφή υπάρχουν ερευνητές οι οποίοι θεωρούν ότι υπάρχει μία μεταφορά της μορφής της εκτεταμένης οικογένειας από το χωριό στην Αθήνα.[45]

Η αιτιολόγηση της παρουσίας της οικογένειας ως υποσυστήματος αναπαραγωγής/συντήρησης της εργατικής δύναμης λαμβάνει διάφορες ερμηνείες στις επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις, η ταξινόμηση των οποίων μπορεί να γίνει ανάλογα με το εάν θεωρούν την οικογένεια: **α)** ως προϊόν αποτυχίας της αγοράς εργασίας να αναπαράγει την εργατική δύναμη και **β)** εάν θεωρούν την οικογένεια ως την απαραίτητη

---

[41] Κ. Τσουκαλάς, Εξάρτηση και αναπαραγωγή,θεμέλιο,1987

[42] Λ. Μ. *Μουσούρου, Οικογένεια και παιδί,Εστία,1985,σελ.24*

[43] Λ.Μ.Μουσούρου,ο.π.1985

[44] Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Β. Παπλιάκου, Α.Α. Χατζηγιάννη, Κοινωνικά δίκτυα στον αστικό χώρο: Κοινωνικότητα, αλληλοβοήθεια, εργασία, Επιθεώρηση ΕΚΚΕ 1995,τεύχος 88,σελ.172-211

[45] Δ. Γεώργας, Ψυχολογικές διαστάσεις της σύγχρονης οικογένειας, Επιθεώρηση ΕΚΚΕ, Ειδ. τεύχος Α΄-Β΄1999 σελ.21-48

προϋπόθεση λειτουργίας της αγοράς εργασίας. Στην πρώτη περίπτωση μπορούν να καταταγούν προσεγγίσεις νεοκλασικής χροιάς, ενώ στην δεύτερη θεωρήσεις μαρξιστικής ή φεμινιστικής έμπνευσης ή γενικότερα ριζοσπαστικές απόψεις.

Η παραδοσιακή **νεοκλασική** άποψη αντιμετωπίζει την οικογένεια/νοικοκυριό ως αδιαφοροποίητη καταναλωτική μονάδα η οποία, συμπεριφερόμενη ως ένα άτομο, λαμβάνει αποφάσεις με κριτήριο την μεγιστοποίηση της χρησιμότητας υπό τον εκάστοτε εισοδηματικό περιορισμό. Η οικογένεια, όπως και η επιχείρηση, κατανοείται ως ενιαία μονάδα η οποία αποφασίζει, μη επηρεαζόμενη από σχέσεις οι οποίες αναπτύσσονται στο εσωτερικό της από τα επιμέρους άτομα που την απαρτίζουν. Θεωρείται έτσι η οικογένεια όπως και η επιχείρηση ως «μαύρο κουτί».

Ως πρώτη σημαντική προσπάθεια να συμπεριληφθούν και άλλα άτομα εντός του μοναδιαίου νοικοκυριού γίνεται από τον **P.Sammuelson**[46], οποίος θεωρεί την ύπαρξη μίας **συνάρτησης οικογενειακής ευημερίας** κάτι αντίστοιχο με την συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. «...Η οικογένεια αποτελείται από δύο ή περισσότερα πρόσωπα. Κάθε πρόσωπο καταναλώνει τα δικά του αγαθά, έχει τις δικές του καμπύλες αδιαφορίας και οι προτιμήσεις του είναι ανεξάρτητες από τις προτιμήσεις των άλλων μελών».[47] Γνωρίζοντας όμως ο P.Sammuelson την αδυναμία άθροισης των επιμέρους καμπυλών θέτει τα μέλη της οικογένειας να δρουν σαν να μεγιστοποιούν μία ενοποιημένη οικογενειακή συνάρτηση, διότι καθώς «το αίμα είναι πυκνότερο από το νερό» οι προτιμήσεις των διαφόρων μελών σχετίζονται απ' αυτό που μπορεί ν' αποκληθεί «συναίνεση», «ομοφωνία», «consensus» ή συνάρτηση οικογενειακής ευημερίας η οποία λαμβάνει υπ' όψιν τις προτιμήσεις του κάθε μέλους. Με τον τρόπο όμως αυτό βλέπει, σε τελευταία ανάλυση, την οικογένεια να συμπεριφέρεται ως ένα άτομο κρατώντας ουσιαστικά το «μαύρο κουτί» κλειστό.

Η επόμενη προσπάθεια αναλαμβάνεται από τον **G.Becker** και την **συνάρτηση οικογενειακής χρησιμότητας**. Ο G.Becker προκειμένου να διαπραγματευτεί την παρουσία της οικογένειας χρησιμοποιεί δύο θεωρητικές κατασκευές: α) την θεωρία κατανομής του χρόνου και β) την θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Με την θεωρητική κατασκευή περί χρόνου ο G.Becker υπερβαίνει, χωρίς όμως να καταργεί, τον βασικό διαχωρισμό της νεοκλασικής παράδοσης μεταξύ εργάσιμου χρόνου και σχόλης. Για τον Becker[48] το ζήτημα δεν βρίσκεται τόσο στο εάν θα κατανεμηθεί ο χρόνος μεταξύ μίας αρνητικής δραστηριότητας (εργασία) και μίας θετικής (σχόλη) αλλά

[46] P. Sammuelson ."Social indifference curve", Quarterly Journal of Ecomomics.vol.feb.1956, No1
[47] *P. Sammuelson, ο.π.1956*
[48] G. Becker, "The theory of allocation of time", The Economic Journal,sep.1965, σελ.493-517

στο πόσο αποδοτικές είναι οι εναλλακτικές χρήσεις του χρόνου. Ο χρόνος έτσι μετατρέπεται σε εμπόρευμα τόσο λόγω της σπανιότητάς του όσο και λόγω της χρήσης του ως εισροής καθώς με τον συνδυασμό χρόνου και αγοραίων αγαθών παράγονται δραστηριότητες(commodities) οι οποίες είναι πηγές χρησιμότητας.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου[49]παρέχει μία ερμηνεία της επιλογής της εκπαίδευσης και του επαγγέλματος. Το ανθρώπινο κεφάλαιο συνίσταται σ' ένα σύνολο δραστηριοτήτων όπως η εκπαίδευση, η πληροφόρηση, η κοινωνική καλλιέργεια, η προσχολική αγωγή, η προληπτική ιατρική, τα ταξίδια, ο γάμος κ.λ.π. Η ποσότητα και η ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου επηρεάζει την παραγωγικότητα του ατόμου τόσο στον αγοραίο όσο και στον μη αγοραίο τομέα.

Το άτομο, κατά τον Becker, δρα εγωιστικά έως ότου συνάψει, μέσω της βέλτιστης επιλογής, γάμο με κάποιο άτομο του αντίθετου φύλου. Η βέλτιστη επιλογή καθορίζει, εν πολλοίς, την μεγιστοποίηση της απόδοσης του γάμου. «...κάθε γάμος μπορεί να θεωρηθεί ως μία επιχείρηση δύο ατόμων στην οποία είτε ο ένας είτε ο άλλος μπορεί να θεωρηθεί ο «επιχειρηματίας» που προσλαμβάνει τον άλλον σε μία τιμή και δέχεται ένα υπόλοιπο κέρδους...Μόνο η βέλτιστη επιλογή επιτρέπει σε κάθε επιχειρηματία να μεγιστοποιεί τα κέρδη ...Με όλες τις άλλες επιλογές μερικοί επιχειρηματίες θα έπρατταν καλύτερα εάν ενοικίαζαν άλλους συντρόφους...».[50] Κάθε άνδρας και κάθε γυναίκα ενδιαφερόμενοι για την δική τους εγωιστική ευημερία οδηγούνται χωρίς να το ξέρουν από το «αόρατο χέρι» του ανταγωνισμού στην αγορά γάμου για να μεγιστοποιήσουν το συνολικό τους προϊόν. «...Μία αποτελεσματική αγορά γάμου έχει συνήθως μία θετική σύζευξη όπου υψηλής ποιότητας άνδρες συναντούν υψηλής ποιότητας γυναίκες παρ' ότι μερικές φορές είναι δυνατόν να υπάρξει και το αντίστροφο δηλ. μία αρνητική σύζευξη»[51].

Η αναζήτηση συντρόφου εντός της αγοράς γάμου εξαρτάται και από το κόστος του χρόνου. Έτσι κάποιος «...θα ψάχνει για σύντροφο έως ότου η αξία κάθε αναμενόμενης βελτίωσης για τον σύντροφο που μπορεί να βρει να μην είναι μεγαλύτερη από το κόστος του χρόνου...Το κόστος αναζήτησης διαφέρει σημαντικά για διάφορα χαρακτηριστικά. Η εκπαίδευση, το εισόδημα, η ευφυΐα, το οικογενειακό προφίλ, ίσως και η υγεία των ατόμων

---

[49] G. Becker. "Investment in Human Capital", Journal of political economy oct.1962.Επίσης T. W. Schultz, "*investment in Human capital*" *American Economic Review, March 1961.Επίσης J. Mincer, "Investment in* Human capital and Personal income distribution", Journal of political economy(1) 1985.Επίσης Α.Δεδουσόπουλος,ο.π. σελ.163 και Ξ. Πετρινιώτη Αγορές εργασίας,Οικονομικές θεωρίες και έρευνες, Παπαζήσης σελ.142

[50] G.Becker, Treatise on family, Cambridge Mass: Harvard University Press, 1981, σελ.66

[51] G. Becker, Treatise on family, Cambridge Mass: Harvard University Press,1981,σελ.66

μπορούν να διαπιστωθούν σχετικά εύκολα, όμως οι φιλοδοξίες τους, η ανθεκτικότητά τους υπό συνθήκες πίεσης διαπιστώνονται με πολύ δυσκολία»[52]

Στόχος των μελών του νοικοκυριού, κατά τον Becker, είναι η ενοποίηση όλων των επιμέρους δραστηριοτήτων τους σ' ένα συνολικό άθροισμα, μία συνάρτηση χρησιμότητας η οποία εκφράζει το συνολικό παραγωγικό αποτέλεσμα και η οποία πρέπει να μεγιστοποιηθεί όχι υπό τον απλό εισοδηματικό περιορισμό αλλά υπό τον περιορισμό του πλήρους εισοδήματος ο οποίος περιλαμβάνει όχι μόνον τα αγοραία εισοδήματα αλλά και τα μη αγοραία.

Μέσα σ' ένα τέτοιο νοικοκυριό ο καταμερισμός της εργασίας μεταξύ των μελών προσδιορίζεται εν μέρει από βιολογικές διαφορές και εν μέρει από διαφορετικές εμπειρίες και επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο. «...Οι βιολογικές διαφορές και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα μεταξύ των φύλων, εξηγούν όχι μόνον γιατί τα τυπικά νοικοκυριά απαρτίζονται και από τα δύο φύλα αλλ' επίσης γιατί οι γυναίκες, συνήθως, διαθέτουν τον χρόνο τους στην γέννηση και την ανατροφή των παιδιών όπως και σε άλλες δραστηριότητες εντός της οικίας, ενώ οι άνδρες τον διαθέτουν στην αγορά. Αυτή η κατά φύλο κατανομή της εργασίας απαντάται σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες καθώς και στα περισσότερα ζωικά είδη τα οποία γονιμοποιούν ωάρια μέσα στο σώμα του θηλυκού»[53].Οι ρόλοι ενός άνδρα και μίας γυναίκας είναι συμπληρωματικοί και όχι υποκατάστατοι. Αυτή η συμπληρωματικότητα κατά τον Becker καθιστά τα νοικοκυριά που συντίθενται από άνδρα και γυναίκα πιο αποτελεσματικά από εκείνα που συντίθενται μόνο από άνδρες ή μόνον από γυναίκες. Έτσι τόσο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα όσο και η συμπληρωματικότητα ωθούν τις γυναίκες να επενδύουν σε ανθρώπινο κεφάλαιο που αυξάνει την αποτελεσματικότητα εντός του νοικοκυριού και οι άνδρες να επενδύουν σε ανθρώπινο κεφάλαιο που αυξάνει την αγοραία τους αποτελεσματικότητα. Αυτές όμως οι ειδικές επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο ενισχύουν τις ήδη υπάρχουσες βιολογικές διαφορές γεγονός που αντανακλάται στους μικρότερους αγοραίους μισθούς που λαμβάνουν οι γυναίκες έναντι των ανδρών, κάτι που με την σειρά του ενισχύει τον οικιακό ρόλο των γυναικών.

Η παρουσία των παιδιών εντός του νοικοκυριού του Becker αιτιολογείται στην βάση της οικονομικής θεωρίας και ιδιαίτερα στο μέρος που αφορά τα διαρκή καταναλωτικά

---

[52] G. Becker, 1974, "The theory of marriage", in Economics of the Family, edited by T.W.Schultz, Chicago: Univ. Chicago Press,σελ.299

[53] G. Becker, "Treatise on family», Harvard university press,1981,σελ.14

αγαθά.[54] Η ζήτηση για παιδιά εξαρτάται από τις σχετικές τιμές των παιδιών και το πλήρες εισόδημα. Οι σχετικές τιμές των παιδιών επηρεάζονται από αλλαγές στην αξία του χρόνου των παντρεμένων γυναικών. Ο αριθμός των παιδιών σχετίζεται πολύ αρνητικά με τον μισθό των γυναικών και θετικά με τον μισθό των ανδρών. Η πτώση της γονιμότητας[55] στις δυτικές κοινωνίες, παρά την παρατηρηθείσα αύξηση του εισοδήματος, αποδόθηκε στις βελτιώσεις της τεχνολογίας ήτοι στις μεθόδους αντισύλληψης. «..Η ζήτηση παιδιών εξαρτάται όχι μόνον από την τιμή τους αλλά και από το πραγματικό εισόδημα. Μία αύξηση στο πραγματικό εισόδημα γενικά αυξάνει την ζήτηση για διάφορα εμπορεύματα συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών».[56] Εισάγοντας, όμως, τον διαχωρισμό μεταξύ της ποιότητας των παιδιών και της ποσότητας δηλ. του αριθμού των, πιστεύει ότι η αύξηση του εισοδήματος μείωσε μεν την ποσότητα αύξησε όμως την ποιότητα ήτοι τις δαπάνες για εκπαίδευση και άλλες συνιστώσες του ανθρώπινου κεφαλαίου. Είχαμε δηλ. λιγότερα αλλά καλύτερα παιδιά. Συνεπώς η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην γονιμότητα ακόμη και εάν η αληθινή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης για παιδιά είναι θετική.

Εφ' όσον τα άτομα έρχονται εις γάμου κοινωνία όταν ο ενοποιημένος πλούτος που προκύπτει απ' αυτόν είναι μεγαλύτερος από τον πλούτο που υπάρχει εκτός γάμου, τότε υποθέτουμε ότι τα ζευγάρια χωρίζουν όταν η χρησιμότητα από τον γάμο είναι μικρότερη από την προσδοκώμενη χρησιμότητα του διαζυγίου και της πιθανής επανάληψης του γάμου. Το διαζύγιο για τον Becker[57] προκύπτει ως συνέπεια της ατελούς πληροφόρησης στην αγορά του γάμου. Σχετικά με τις πιθανότητες διάλυσης ενός γάμου ο Becker αναφέρει ότι μία αύξηση στο εισόδημα του άνδρα μειώνει την πιθανότητα διάλυσης και αυξάνει την πιθανότητα επανάληψης του γάμου. Αντιθέτως μία αύξηση στο εισόδημα της γυναίκας αυξάνει την πιθανότητα διάλυσης και μειώνει την πιθανότητα επανάληψης του γάμου. Επί προσθέτως η απόκτηση με την πάροδο του χρόνου του λεγόμενου «ειδικού γαμήλιου κεφαλαίου» (π.χ. παιδιά, ερωτική συμφωνία, γνώση του συντρόφου) μειώνει την πιθανότητα της διάλυσης.

Ο Becker παρά την επέκταση της ανάλυσης του σε μη αγοραίες συμπεριφορές όπως η γονιμότητα, η εκπαίδευση των παιδιών κ.λ.π. αγνοεί την εσωτερική δομή και οργάνωση των οικογενειών. Μεταφέρει την στενή αντίληψη για τις επιχειρήσεις στο νοικοκυριό και

[54] G. Becker, (1960), "An economic analysis of fertility", in "Demographic and economic change in developed countries", Conference volume, σελ.209-239.
[55] Σχετικά με την γονιμότητα δες Χ. Συμεωνίδου, (1990), Απασχόληση και γονιμότητα των γυναικών στην περιοχή της Πρωτεύουσας, εκδόσεις ΕΚΚΕ,
[56] G.Becker,ο.π.1981,κεφάλαιο 5,σελ.96
[57] G.Becker,ο.π.1981,κεφάλαιο 10, σελ.219-236

το μεταχειρίζεται ως συνάρτηση παραγωγής, όπου εναρμονισμένοι παραγωγικοί συντελεστές, με δεδομένο το επίπεδο της τεχνολογίας, μεγιστοποιούν το προϊόν της επιχείρησης/νοικοκυριό. Στο νοικοκυριό του Becker δεν υπάρχουν φύλα και όταν εννοούνται δεν υπάρχουν διαφορές παρά μόνο σε ότι αφορά την συμβολή του καθενός στην οικιακή παραγωγή. Η επιχειρούμενη μετακίνηση από το ατομικό στο ομαδικό και κυρίως από το αγοραίο στο μη αγοραίο είναι προβληματική, καθ' ότι οι περισσότερες μεταβλητές που υπεισέρχονται τόσο στην παραγωγή όσο και στην διανομή του οικογενειακού προϊόντος είναι μη παρατηρήσιμες. Για παράδειγμα οι επιχειρήσεις οι οποίες λειτουργούν χωρίς κέρδη είναι σίγουρο ότι θα οδηγηθούν σε διάλυση, κάτι τέτοιο όμως δεν συμβαίνει και με την οικογένεια η οποία δύναται να υπάρχει και χωρίς κέρδη. Τι είναι αυτό που τις διατηρεί σε ενότητα; Πώς θα εξηγηθεί η υποταγή της γυναίκας στον άνδρα, αρκετές φορές και το αντίστροφο και πώς αυτό συνδέεται με οικονομικά ή κοινωνικά ή συναισθηματικά αίτια;

Τέλος όσον αφορά τον διαχωρισμό των παιδιών σε ποιοτικά και λιγότερο ποιοτικά είναι δύσκολο να φαντασθείς ένα παιδί να μεγαλώνει σ' ένα περιβάλλον πολύ χαμηλότερο απ' αυτό των γονέων του. Αυτό ζει όπου αυτοί ζουν, τείνει να τρώει ότι και αυτοί τρώνε και γενικότερα μοιράζονται περίπου το ίδιο επίπεδο ζωής. Ο Becker, επομένως, δεν διεισδύει στο «μαύρο κουτί».[58]

Πώς, όμως, αιτιολογείται, κατά τον G. Becker, η παρουσία της οικογένειας ως υποσυστήματος αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης; Ποία η συμπεριφορά δηλ. της οικογένειας έναντι ενός μέλους το οποίο δεν συνεισφέρει στην οικογενειακή συνάρτηση χρησιμότητας είτε μέσω του αγοραίου είτε μέσω του οικιακού τομέα και είναι με λίγα λόγια άνεργο ή μη ενεργό;

Τα άτομα έχοντας, όπως ήδη έχει ειπωθεί, κατά νου το αυτοσυμφέρον τους, όντας δηλ. εγωιστές, προσέρχονται στην αγορά γάμου, απ' όπου μέσω της βέλτιστης επιλογής οδηγούνται στην δημιουργία οικογένειας και «εργάζονται» για την μεγιστοποίηση της οικογενειακής συνάρτησης χρησιμότητας. Η ανάπτυξη, όμως, του καταμερισμού και της εξειδίκευσης εντός του νοικοκυριού έχει ως αποτέλεσμα την ανάδυση μελών που «λουφάρουν», κλέβουν, ή εξαπατούν τους υπόλοιπους καθότι τα μέλη πραγματοποιούν ξεχωριστά τις δραστηριότητές των προσπαθώντας να αντλήσουν την μέγιστη ατομική χρησιμότητα. Ο άνεργος, επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα «κακό» μέλος που

[58] Για μία Μαρξιστική κριτική των θέσεων του G.Becker δες: S. Bowles and H. Gintis. (1975), "The Problem with thw Human Capital Theory: A Marxian critique", American Economic Review, May

αποφεύγει να συνεισφέρει στην οικογενειακή συνάρτηση χρησιμότητας και επωφελείται από τον κοινό οικογενειακό πλούτο.

Το δεδομένο αυτό με την σειρά του γεννά την ανάγκη περιορισμού και ελέγχου αυτής της συμπεριφοράς κάτι το οποίο εάν συμβεί μειώνει την ατομικότητα των μελών. Κάνοντας έναν παραλληλισμό ο Becker με τις επιχειρήσεις σημειώνει ότι ενώ αυτές θα κέρδιζαν από τον περιορισμό των κακών ενεργειών των απασχολουμένων, για τα νοικοκυριά κάτι τέτοιο θα προκαλούσε αρνητικές οικονομίες κλίμακος και έτσι το νοικοκυριό θα καθίστατο λιγότερο αποτελεσματικό. Ο συμβιβασμός μεταξύ της κοινής συνάρτησης οικογενειακής χρησιμότητας και της εγωιστικής συμπεριφοράς των μελών της οικογένειας αντιμετωπίζεται από τον Becker με την έννοια του **αλτρουιστή** και το **Rotten Kids Theorem**[59]

Ο αλτρουιστής του Becker δεν έχει σχέση με την άδολη διάθεση για προσφορά, την προσφορά προς μία κατεύθυνση, αλλά εμπεριέχει εξ αρχής το στοιχείο της ανταπόδοσης και την προσμονή οφέλους. Ο αλτρουισμός του είναι η ουσία πού ενώνει τα εγωιστικά μέλη της οικογένειας κάτι αντίστοιχο με το κέρδος που φέρνει σε επαφή τα άτομα που δρουν στην αγορά. Προσδιορίζεται από την άμεση εξάρτηση της χρησιμότητας του ενός από την χρησιμότητα του άλλου.

Ο μηχανισμός που εγγυάται αυτήν την λειτουργία είναι οι μεταβιβάσεις του αλτρουιστή προς τα άλλα μέλη. Τα εγωιστικά μέλη της οικογένειας θα αποφύγουν να καρπωθούν και το ελάχιστο του οικογενειακού προϊόντος διότι ο αλτρουιστής θα τους κόψει τις μεταβιβάσεις σε τέτοιο ύψος όσο και το μέγεθος της «κλεψιάς». «...Από την στιγμή που μία εγωίστρια θέλει να μεγιστοποιήσει το οικογενειακό εισόδημα, αυτή οδηγείται από το αόρατο χέρι του συμφέροντος να δρα ωσάν να είναι αλτρουίστρια προς τον ευεργέτη της. Για να το θέσουμε κάπως διαφορετικά ο σπάνιος πόρος«αγάπη» χρησιμοποιείται οικονομικά διότι η επαρκής στοργή από έναν αλτρουιστή οδηγεί και έναν εγωιστή να δρα ωσάν να νοιάζεται για τον ευεργέτη της τόσο πολύ όσο νοιάζεται για τον εαυτόν της»[60].

Συνεπώς κατά τον Becker όλοι οι ευεργετούμενοι, εθελοντικά μεγιστοποιούν την οικογενειακή συνάρτηση χρησιμότητας η οποία ταυτίζεται με τις προτιμήσεις του αλτρουιστή. Το Rotten Kid's Theorem για να εφαρμοσθεί, κατά την McCrate[61]προϋποθέτει την συνδρομή τριών συνθηκών: α) **την συνθήκη ανισότητας** σύμφωνα με την οποία το αρχικό εισόδημα του δικαιούχου πρέπει να είναι αρκετά μικρό

[59] G. Becker, "Altruism in family and selfishness in the market place", Economica, *1981*
[60] G. Becker, "A treatise on the family", Cambridge Mass: Harvard University Press,1981,σελ.179
[61] E. McCrate (1987), "Trade, Merger and Emloyment: Economic Theory on Marriage", Review of Radical Political Economics, 19 (1), Spring, 73-89

έτσι ώστε να αυξηθεί η «γενναιοδωρία» του αλτρουιστή ειδάλλως το παιδί ή η γυναίκα θα ήταν «πολύ πλούσιοι» για το αόρατο χέρι για να δημιουργήσει συνεκτικότητα μεταξύ των συγκρουόμενων προτιμήσεων. β) **Μία κατάσταση περιορισμένης επιλογής** δηλ. η αποδοχή της προσφοράς του αλτρουιστή προς το μέλος θα πρέπει να είναι η άριστη διαθέσιμη επιλογή, διαφορετικά το αόρατο χέρι θα αποτύγχανε να μεγιστοποιήσει την οικογενειακή συνάρτηση. γ) **Μακροχρόνια κατανομή της προσφοράς του αλτρουιστή.** Η προσφορά του αλτρουιστή πρέπει να είναι κατανεμημένη σε βάθος χρόνου έτσι ώστε να βεβαιώνεται ότι ο δικαιούχος θα δρα σύμφωνα με τις επιθυμίες του. Αυτές οι τρεις συνθήκες δείχνουν ότι ο αλτρουιστής πρέπει να είναι ενήλικας μάλλον άνδρας και να έχει πάντα τον τελευταίο λόγο.

Θα μπορούσε όμως η οικογένεια του Becker να συντηρήσει ένα άνεργο μέλος της χωρίς δικό του εισόδημα; Η απάντηση είναι μάλλον αρνητική για τους εξής λόγους: **Πρώτον** ο Becker αποδέχεται την βασική υπόθεση της νεοκλασικής θεωρίας ότι η ανεργία θεωρείται είτε επιλογή του ατόμου είτε αδυναμία του να προσαρμοσθεί γεωγραφικά και επαγγελματικά στις επιταγές της αγοράς εργασίας και στις κινήσεις του μισθού. **Δεύτερον** η σχόλη κατά τον Becker δεν είναι απραξία αλλά ταυτίζεται μ' ένα πλήθος δραστηριοτήτων οι οποίες έχουν οικονομικό αποτέλεσμα. Έτσι μία γυναίκα π.χ. η οποία δεν εργάζεται στο αγοραίο τμήμα της οικονομίας συμμετέχει μέσω της οικιακής εργασίας στην μεγιστοποίηση της οικογενειακής συνάρτησης χρησιμότητας. Εάν, επομένως, θεωρηθεί ότι ο άνεργος είναι ένα εγωιστικό μέλος που έχει επιλέξει την απραξία, δηλ. ούτε την αγοραία εργασία ούτε την οικιακή, τότε δεν θα ήταν σε θέση να ανταποδώσει κάτι. Ο αλτρουισμός για να υπάρξει προϋποθέτει την ανισότητα μεταξύ των μελών αλλά και την ανταποδοτικότητα. Ο αλτρουιστής δεν μπορεί να επιβιώσει σε μία ισότιμη οικογένεια.

Για τον Becker δεν υπάρχουν δωρεάν αλτρουιστές. «...Αφού οι γονείς πρέπει να μειώσουν την κατανάλωσή τους (συμπεριλαμβανομένης της σχόλης) για να ασχοληθούν με την φροντίδα των παιδιών τους, εκπαίδευση, υγεία, κ.λ.π. ακόμη και αυτοί οι αλτρουιστές γονείς πρέπει να σκεφθούν την ανταλλαγή (trade off) μεταξύ της κατανάλωσης και του ανθρώπινου κεφαλαίου των παιδιών».[62]

Ένας άνεργος, επομένως, θα μπορούσε να συντηρηθεί στα πλαίσια της οικογένειας υπό την προϋπόθεση ότι η ανταπόδοση που θα λάβει η οικογένεια θα έχει θετικές οικονομικές επιπτώσεις στην συνολική συνάρτηση οικογενειακής χρησιμότητας.

---

[62] G. Becker,K. Murphy, "The family and the state", Journal of Law and economics, xxxi(1) April σελ. 1-18

Συμπερασματικά ο Becker δεχόμενος την οικιακή εργασία και παραγωγή ως συμπλήρωμα του αγοραίου τμήματος της οικονομίας, αποδέχεται έμμεσα την αποτυχία της αγοράς εργασίας να διαπραγματευτεί αποκλειστικά την εργατική δύναμη. Η οικογένεια είναι ο απαραίτητος χώρος που αναλαμβάνει με επιτυχία το υπόλοιπο μέρος αυτής της διαπραγμάτευσης. «Εάν έχω δίκαιο ότι ο αλτρουισμός κυριαρχεί στην οικογενειακή συμπεριφορά ίσως στην ίδια έκταση που ο εγωισμός κυριαρχεί στις αγοραίες συναλλαγές, τότε ο αλτρουισμός είναι πιο σημαντικός στην οικονομική ζωή απ' ότι πιστεύεται γενικώς»[63], επομένως ανάλογα σημαντική είναι και η οικογένεια.

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια, στην ευρύτερη νεοκλασική παράδοση, διάρρηξης του μονοθεσμικού κόσμου της αγοράς γίνεται από τον **Coase** με το άρθρο του για την επιχείρηση[64] και την **νεοθεσμική προσέγγιση**.

Ο Coase θέτει το ερώτημα γιατί είναι απαραίτητη η επιχείρηση όταν ο συντονισμός του συστήματος γίνεται μέσω του μηχανισμού των τιμών; Γιατί υπάρχουν αυτές «...οι νησίδες συνειδητής εξουσίας σ' έναν ωκεανό ασυνείδητων συνεργασιών;» Η κύρια αιτία που εξηγεί γιατί είναι επωφελής η εγκατάσταση μίας επιχείρησης είναι η ύπαρξη ενός κόστους από την χρήση του μηχανισμού των τιμών. Η λειτουργία της αγοράς κοστίζει οπότε σχηματίζοντας μία οργάνωση και επιτρέποντας σε κάποια εξουσία (τον επιχειρηματία) να διευθύνει τους πόρους, τότε εξοικονομούνται αρκετά συναλλακτικά κόστη. Ο Coase αναφέρει τρεις κατηγορίες συναλλακτικού κόστους που είναι δυνατόν να επιτρέψουν την εμφάνιση της επιχείρησης: α) **Το κόστος ανακάλυψης των τιμών**, β) **Το κόστος διαπραγμάτευσης**, γ) **το κόστος της βραχυχρόνιας ισχύος του συμβολαίου**. Ο Williamson[65]συμπεριέλαβε και τα εξής: δ) την **περιορισμένη ορθολογικότητα**, ε) **τον καιροσκοπισμό** και στ) την **εξειδίκευση των συντελεστών**. Τα άτομα επομένως εισέρχονται σε μία ιεραρχημένη δομή όχι διότι προτιμούν να εργάζονται για κάποιον άλλον αλλά διότι αντιλαμβάνονται τις ωφέλειες που προκύπτουν από την συνεργασία και την ανάγκη για επιτήρηση αυτής της διαδικασίας, προκειμένου δε να απολαύσουν αυτές τις ωφέλειες είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν μέρος της αυτονομίας των.

Η οικογένεια, κατ' αντιστοιχία με την επιχείρηση, θα έχει λόγο ύπαρξης όταν συνυπολογίζοντας το συναλλακτικό κόστος για μία σειρά δραστηριοτήτων οι οποίες πρόκειται να πραγματοποιηθούν, κρίνεται συμφέρουσα η υπέρβαση του θεσμού της αγοράς.

---

[63] G. Becker, "A treatise on the family",ο.π. σελ.178

[64] R.H.Coase, "The nature of the firm", Econimika (4),1937,σελ.386-405

[65] O. Williamson, The economic Institutions of capitalism, N.Y. Free Press,1985

Ποιες είναι αυτές οι δραστηριότητες οι οποίες δεν είναι συμφέρον ν' αναληφθούν από θεσμούς πέραν της οικογένειας; Τι είναι αυτό που ωθεί τις οικογένειες στην ανάληψη αυτών των δραστηριοτήτων;

Οι νεοθεσμικοί εισάγουν μία ουσιώδη διαφορά στην βασική παραδοχή της νεοκλασικής θεωρίας η οποία επιτάσσει στα άτομα να συναλλάσσονται μεταξύ των ανώνυμα, τονίζοντας ότι υπάρχουν ανταλλαγές οι οποίες καθίστανται δυνατές μόνο μέσω της ταυτότητας. Η ταυτότητα είναι το στοιχείο εκείνο που επιτρέπει ή αποτρέπει την ανταλλαγή μεταξύ αναγνωρισμένων μελών, γεγονός που μειώνει ή ξεπερνά το συναλλακτικό κόστος. Η οικογένεια είναι ο κατ' εξοχήν τόπος ανταλλαγών που κυριαρχεί η ταυτότητα[66].

Κατά τον Pollak[67] η ύπαρξη και η λειτουργία της οικογενειακής δομής εξαρτάται από την ισορροπία μεταξύ πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που αυτή προσφέρει. Τα **πλεονεκτήματα** της οικογενειακής δομής διακρίνονται σε τέσσερα είδη: α) **Κίνητρα** (Incentives). Προκύπτουν από το γεγονός ότι όλα τα μέλη της οικογένειας έχουν απαιτήσεις από τους οικογενειακούς πόρους. Αυτές οι απαιτήσεις κάνουν τα μέλη διστακτικά στο να θυσιάζουν μακροπρόθεσμα οφέλη για βραχυπρόθεσμα κέρδη. Η οικογένεια επιβάλλει αμοιβές και τιμωρίες οι οποίες δεν είναι επιτρεπτές σε άλλους θεσμούς. Έτσι αυστηρά παραπτώματα δεν συνεπάγονται μόνον την απόλυση αλλά και τον εξοστρακισμό και την απόρριψη εκτός οικογένειας. β) **Δυνατότητα ελέγχου** (Monitoring). Η εργατικότητα, οι συνήθειες εργασίας, τα πρότυπα κατανάλωσης και ζωής είναι εύκολα παρατηρήσιμα εντός της οικογένειας. γ) Ο **αλτρουισμός** ο οποίος στοχεύει στον περιορισμό της εγωιστικής συμπεριφοράς εντός της οικογένειας, ο οποίος όμως δεν είναι ο βραχυχρόνιος και άμεσα ανταποδοτικός αλτρουισμός του Becker, αλλά βασίζεται όχι τόσο σε οικονομικά αλλά σε συναισθηματικά και ιδεολογικά στοιχεία που ενισχύουν την πίστη εντός της οικογένειας. «..Οι αξίες που ενσταλάζει η οικογένεια και το σχολείο…κάνουν τα άτομα να περιορίζουν την συμπεριφορά ώστε να μην ενεργούν ως δωρεάν επιβάτες».[68] δ) **Η οικογενειακή πίστη** η οποία βασίζεται στην υπόληψη και εκτίμηση των μελών τα οποία αμείβονται όταν εκπληρώνουν τις οικογενειακές υποχρεώσεις και τιμωρούνται όταν τις παραβιάζουν με την απώλεια της εκτίμησης και της υπόληψης.

---

[66] Yoram Ben Porath, The F-Connection: Families, Friends and the organization of exchange, Population *Develop. Review, March 1980,6(1).*

[67] R. Pollak, "A transaction cost approach to families and households" ,Journal of economic literature,1985

[68] D.North, Δομή και μεταβολές στην οικονομική ιστορία, Κριτική, 2000,σελ.91

Τα **μειονεκτήματα**, αντίστοιχα, της οικογενειακής δομής είναι: α) Οι συγκρούσεις μεταξύ των μελών, β) το μέγεθος της οικογένειας το οποίο περιορίζει την ανάπτυξη οικονομιών κλίμακος, γ) Η αδυναμία εναρμόνισης των ικανοτήτων των μελών και των αναγκών της οικογένειας.

Η ισορροπία μεταξύ πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων ορίζει το ποιες δραστηριότητες πραγματοποιούνται εντός της οικογένειας και ποιες εντός των άλλων θεσμών.

Στα πλαίσια των νεοθεσμικών προσεγγίσεων και της θεωρίας των παιγνίων αναπτύχθηκαν τα **μοντέλα διαπραγμάτευσης**(Bargaining models) τα οποία εισάγουν εντός της οικογένειας συγκρουσιακά στοιχεία και υπονοούν ανισότητες. Σύμφωνα με αυτές τις απόψεις[69] ο γάμος μπορεί να θεωρηθεί ως ένα συνεργατικό παίγνιο δύο ατόμων στο οποίο η κάθε πλευρά έχει ένα σημείο οπισθοχώρησης το οποίο ορίζεται ως η χρησιμότητα που θα απολαύσει εάν πάρει διαζύγιο. Το σημείο οπισθοχώρησης προσδιορίζει το εύρος των δυνατών κατανομών εντός του γάμου που είναι αποδεκτές και από τις δύο πλευρές. Οι κρατικές μεταβιβάσεις προς την οικογένεια ή οι κοινωνικές αλλαγές που εξισορροπούν τις θέσεις των συζύγων, ενισχύουν κατά βάση την διαπραγματευτική ισχύ των γυναικών και βελτιώνουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η θέση της παντρεμένης γυναίκας είτε αυτή επιλέξει την παραμονή στον γάμο είτε επιλέξει το διαζύγιο. Στην λογική αυτή αναπτύσσονται οι **πολιτικές συμφιλίωσης** οικογένειας και εργασίας.[70] Τα μοντέλα διαπραγμάτευσης μπορεί να έχουν πλεονεκτήματα σε σχέση με τις προσεγγίσεις των ενοποιημένων οικογενειακών συναρτήσεων και του συναλλακτικού κόστους όμως δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι δύο πλευρές το αυτοσυμφέρον τους κάτι το οποίο προσδιορίζεται από το κοινωνικό πλαίσιο. Αυτή η διαδικασία «ψευδούς συνείδησης» είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον καταμερισμό της εργασίας την κατανομή του εισοδήματος κ.λ.π.[71]

Στο ερώτημα εάν η οικογένεια μπορεί να συμπεριλάβει στις δραστηριότητές της, λόγω αποτυχίας της αγοράς εργασίας ή και άλλων θεσμών, και την συντήρηση ενός ανέργου μέλους το οποίο αντιμετωπίζει οικονομική δυσπραγία, η νεοθεσμική λογική αφήνει

---

[69] Marylyn Manser and Murray Brown. "Marriage and household decision : A bargaining analysis", International economic review,feb.1980,21.Επίσης : Mc Elroy and Mary Horney, "Nash bargain household decisions", international economic review,1981,22.Επίσης : Shelly Lundberg and Robert Pollak, "Separate spheres, bargaining and marriage market", Journal of political economy,1993,101 (6)

[70] Βλ.σχετικά «Συμφιλίωση και οικογένειας και εργασίας»,Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο (ΚΕΚΜΟΚΟΠ) 1996,Επίσης,B. Avre-Pares(ed.),Reconciling work and family life-a challenge for Europe? Commission of the European communities,1995

[71] Βλ.A. Sen (1990), "Cooperation, Inequality and the family", in Geofrey McNicoll and Mead Cain (eds), Rural Development and Population: Insitutions and Policy, Suplement to volume 15, 1987, of Population and Development Review, 61-76

περισσότερα περιθώρια. Η ταυτότητα επιτρέπει την ανάπτυξη πίστης, η εγγύτητα δημιουργεί λιγότερη δαπάνη για πληροφόρηση κάτι που λείπει μεταξύ των ξένων και έτσι η οικογένεια έχει πλεονεκτήματα έναντι της αγοράς αλλά και του κράτους. Βέβαια η οικογένεια παρουσιάζει μειονεκτήματα τα οποία οφείλονται στις συγκρούσεις μεταξύ των μελών και στο περιορισμένο μέγεθος που περιορίζει την ανάπτυξη των οικονομιών κλίμακας. Ο αλτρουισμός των νεοθεσμικών βασιζόμενος σε συναισθηματικά και ιδεολογικά στοιχεία ενισχύει τους δεσμούς μεταξύ των μελών και τις συναλλαγές που βασίζονται στην συμπληρωματικότητα αλλά και την ανταποδοτικότητα. Έτσι για παράδειγμα ο άνεργος που παίρνει υποστήριξη από τους γονείς θα την επιστρέψει προσφέροντάς τους φροντίδα στα γηρατειά.

Υπό την επιρροή των ανωτέρω παρατεθέντων νεοκλασικών προσεγγίσεων, του Becker και των νεοθεσμικών, έχουν αναπτυχθεί τα μοντέλα των ενδογενεακών μεταβιβάσεων (Intergenerational transfers), των διαγενεακών κατανομών (Intra-household allocation), της προσφοράς (giving models), και των κληροδοτημάτων (Bequests)[72].

Τα μοντέλα αυτά αιτιολογούν τις κάθε είδους προσφορές μεταξύ των μελών της οικογένειας στην βάση της ανταπόδοσης και της άντλησης χρησιμότητας.

Στην ουσία δηλ. οι δυνατότητες των νεοθεσμικών προσεγγίσεων όπως άλλωστε και του Becker είναι περιορισμένες καθώς επιχειρούν να κατανοήσουν την εμφάνιση, την λειτουργία και την εξέλιξη των θεσμών με βάση την ίδια μέθοδο της παραδοσιακής νεοκλασικής θεωρίας, δηλ. τον μεθοδολογικό ατομισμό[73].

Παρά την αυξημένη διερευνητική ικανότητα των νεοθεσμικών προσεγγίσεων και των μοντέλων ενδο και διαγενεακών μεταβιβάσεων να διακρίνουν ανισότητες και αδιέξοδα εντός της οικογένειας, εν τούτοις η εμμονή στην δυνατότητα ατομικής επιλογής δεν τους επιτρέπουν να ανακαλύψουν τα γενεσιουργά αίτια αυτών των ανισορροπιών αφήνοντας στην ουσία το «μαύρο κουτί» ανεξερεύνητο.

Οι λόγοι για τους οποίους η οικογένεια συντηρεί ένα άνεργο μέλος της στην περίοδο της ανεργίας θα πρέπει να αναζητηθούν πέραν της ατομικής επιλογής και της ανταπόδοσης

---

[72] M. Rozenzweig, K. Wolpin, (1993) "Intergenerational support and the life-cycle incomes of young men and their parents: Human capital invests, co residence and intergenerational financial transfers", journal of labor economics,vol.11,no 1.Επίσης : J. Altonji, F. Hayashi, L. Kotlikoff, (1997) "Parental altruism and inter vivos transfers: Theory and evidence", Journal of political economy,vol.105,no 6.Επίσης:B.D. Bernheim, A. Shleifer,L. Summers,(1985), "The bequest motive", Journal of political economy,vol.93,no 6.Επίσης: L. M. Mc Granaham,(2000), "Charity and the bequest motive: Evidence from seventeenth-century wills", Journal of political economy,vol.108,no 6.

[73] Δες σχετικά : Σ. Ιωαννίδης, «Σύγχρονες Θεωρίες για την φύση της επιχείρησης».Παπαζήσης.1995. Επίσης του ιδίου, «Ανταγωνισμός, αγορά και δημοκρατία», Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 1993. Επίσης, Χ. Πιτέλης, «Οικονομικοί θεσμοί-Διεθνής ανταγωνιστικότητα-Οικονομική πολιτική», Τυπωθήτω,1998

στην βάση του κέρδους. Αυτό επιχειρείται μέσω των ριζοσπαστικών προσεγγίσεων, φεμινιστικών και μαρξιστικών. Οι προσεγγίσεις αυτές θεωρούν τον θεσμό της οικογένειας, όπως και κάθε άλλο θεσμό, ως απαραίτητη προϋπόθεση λειτουργίας του καπιταλισμού και της αγοράς εργασίας.

Η αιτιολόγηση της παρουσίας της οικογένειας στον καπιταλισμό στηρίζεται, στον πρώιμο μαρξισμό, στον θεσμό της ιδιοκτησίας. Η οικογένεια, για τον Μάρξ και τον Ένγκελς, στην ουσία υφίσταται ως τόπος συνένωσης, διατήρησης και μεταφοράς πλούτου, μόνο μεταξύ των εκπροσώπων της αστικής τάξης ενώ μεταξύ των εργατών, λόγω έλλειψης ιδιοκτησίας, δεν υπάρχει η υλική βάση για την διατήρησή της. «...Πάνω σε ποια βάση στηρίζεται η σημερινή, αστική οικογένεια; Πάνω στο κεφάλαιο, πάνω στο ατομικό κέρδος. Η οικογένεια αυτή στην ολωσδιόλου αναπτυγμένη μορφή της υπάρχει μονάχα για την αστική τάξη».[74]

Η παρακμή και η διάλυση της εργατικής οικογένειας συντηρείται και από την επέκταση των καπιταλιστικών μέσων παραγωγής. «..Όσο πιο πολύ εξελίσσεται η σύγχρονη βιομηχανία, τόσο πιο πολύ η δουλειά των ανδρών εκτοπίζεται από την δουλειά των γυναικών και των παιδιών. Οι διακρίσεις ηλικίας και φύλου δεν έχουν πια κοινωνική σημασία για την εργατική τάξη.[75] Εξ' αιτίας της μεγάλης βιομηχανίας, σπάνε οι συγγενικοί δεσμοί για τους προλετάριους και τα παιδιά μεταβάλλονται σε απλά είδη του εμπορίου και σε όργανα εργασίας».[76] Η επέκταση επομένως των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής θα συνέτεινε στην παρακμή και την διάλυση της εργατικής οικογένειας, είτε λόγω έλλειψης ιδιοκτησίας είτε λόγω ανυπαρξίας οποιασδήποτε οικογενειακής δραστηριότητας, διανομής εισοδήματος κλπ. Η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας θα κατέστρεφε τις προϋπάρχουσες διαφορές φύλων και θα σήμαινε την απελευθέρωση της γυναίκας από την ανδρική κυριαρχία.

Η εικόνα είναι διαφορετική στην αστική οικογένεια στα όρια της οποίας δικαιολογούνται οι συγκρούσεις καθώς και η καταπίεση της γυναίκας. «..Η νεώτερη ατομική οικογένεια στηρίζεται πάνω στην ανοικτή ή καλυμμένη οικιακή σκλαβιά της γυναίκας... Ο άνδρας στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων πρέπει να είναι ο βιοπαλαιστής, ο τροφοδότης της οικογένειας, τουλάχιστον στις ιδιοκτήτριες τάξεις και αυτό του δίνει μια κυριαρχική

[74] Μάρξ-Ένγκελς, «Το μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος»,1988,Σύγχρονη Εποχή,σελ.33
[75] Μάρξ-Ένγκελς, «Το μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος»,1988.Σύγχρονη Εποχή,σελ.37
[76] Μάρξ-Ένγκελς, «Το μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος»,1988,Σύγχρονη Εποχή,σελ.43

θέση που δεν έχει ανάγκη από κανένα έκτακτο νομικό προνόμιο. Μέσα στην οικογένεια ο άντρας είναι ο αστός και η γυναίκα εκπροσωπεί το προλεταριάτο».[77]

Εν τούτοις η θέση ότι η εργατική οικογένεια δεν έχει λόγους ύπαρξης εντός του καπιταλισμού δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται. Η οικογένεια(αστική και εργατική) παρά τις αλλαγές που έχει υποστεί, εξακολουθεί να υπάρχει και μέσα από συγκρούσεις και διαφοροποιήσεις μεταξύ των μελών της να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και εντός των πλαισίων του καπιταλισμού είτε ως τόπος εκμετάλλευσης των γυναικών είτε ως τόπος κοινωνικής και βιολογικής αναπαραγωγής είτε ως θεσμός ελέγχου της κυκλοφορίας του εργατικού δυναμικού.

Οι **φεμινιστικές προσεγγίσεις** τονίζουν ότι η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας δεν ήταν μία αυτόματη διαδικασία αλλά προϋπόθετε πέραν της ανάπτυξης του καπιταλισμού και αλλαγές στα πλαίσια της οικογένειας και του γάμου.

Η M.Nazzari[78]θεωρεί ότι δεν έχει επέλθει πλήρης προλεταριοποίηση των γυναικών λόγω του ότι επικρατεί το είδος του γάμου σύμφωνα με το οποίο οι άνδρες προσφέρουν το εισόδημα και οι γυναίκες υπηρεσίες, στο γάμο δηλ. όπου οι γυναίκες έχουν πρόσβαση στα μέσα επιβίωσης μέσω των μισθών των ανδρών. Για την Nazzari το είδος αυτό του γάμου Υποστήριξης/Υπηρεσίας (Υ/Υ) παρομοιάζεται με μία μη καπιταλιστική σχέση παραγωγής, η οποία είναι απαραίτητο να διαλυθεί προκειμένου να αναπτυχθεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. «Για να γίνουν οι γυναίκες ελεύθεροι πωλητές εργατικής δύναμης, πρέπει πρώτα να αποδράσουν από το καθεστώς του γάμου (Υ/Υ) όπου ο άνδρας έχει την εξουσία τόσο στο εάν θα εργασθεί ή όχι η γυναίκα, όσο και στους κανόνες που περιορίζουν την ελευθερία της».[79]

Σε αυτό το είδος του γάμου ο άνδρας πρέπει να είναι ο «κουβαλητής» αυτός δηλ. που καλύπτει όλες τις βιοτικές ανάγκες της οικογένειας, ενώ η γυναίκα πρέπει να είναι η «κυρία» του σπιτιού, η νοικοκυρά, η οποία φροντίζει τον άνδρα και τα παιδιά και συμβάλλει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Σε αυτή την μη καπιταλιστική σχέση η γυναίκα υφίσταται μια προσωπική καταπίεση που συντηρείται από τον νόμο και το έθιμο.

Η εμφάνιση, κατόπιν πιέσεων και από το γυναικείο κίνημα, του ισότιμου γάμου, σήμανε ότι οι δύο σύντροφοι μοιράζονται εξ' ίσου τις ευθύνες υποστήριξης και υπηρεσιών. Έτσι η

---

[77] Φ. Ένγκελς, «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους»,1975,Σύγχρονη Εποχή,σελ.77,*Προσαρμογή μετάφρασης*.

[78] M.Nazzari (1980), The significance of present day changew in the insitution of marriage", Review of radical political economies, 12.2.(summer), σελ. 63-75

[79] M. Nazzari, ο.π. 1980, σελ.64

γυναίκα δεν έχει μόνον την ελευθερία αλλά και την ανάγκη να πωλήσει την εργατική της δύναμη για να ανταποκριθεί στο μερίδιο της υποστήριξης, γεγονός που τις καθιστά «ώριμους» προλετάριους. Παρά όμως την αυξημένη είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, ως συνέπεια του ισότιμου γάμου, εν τούτοις η πλήρης προλεταριοποίηση επιτυγχάνεται με το διαζύγιο ή τον χωρισμό, δηλ. όταν στην ουσία διαλύεται η οικογένεια και οι οικογενειακοί δεσμοί. Έτσι κατά την Nazzari, οι αλλαγές στον γάμο αντιπροσωπεύουν την διαδικασία διάλυσης μιας μη καπιταλιστικής σχέσης μία διαδικασία η οποία ενώ είναι επαναστατική, καθ' όσον επιφέρει την απελευθέρωση της γυναίκας από την ανδρική κυριαρχία, είναι συνάμα και μία καπιταλιστική διαδικασία. Ο ισότιμος γάμος και κυρίως το διαζύγιο/διάλυση του γάμου εξυπηρετεί τον καπιταλισμό καθώς τον τροφοδοτεί με περισσότερους εργάτες και ένα μεγαλύτερο εφεδρικό στρατό χωρίς να αυξάνεται ο πληθυσμός. Αυτή η διαδικασία έχει βέβαια κόστος το μεγαλύτερο μέρος του οποίου αφορά τις χωρισμένες γυναίκες οι οποίες είναι αρχηγοί οικογενειών. Εκεί η γυναίκα έχει τις υποχρεώσεις του άνδρα και της γυναίκας της οικογένειας Υ/Υ, ενώ ο πρώην σύζυγος έχει απαλλαγεί.

Οι βασικές αυτές θέσεις αναιρούνται από τις φεμινιστικές προσεγγίσεις οι οποίες θεωρούν ότι ο καπιταλισμός όχι μόνον δεν καταργεί τις διαφορές μεταξύ των φύλων αλλά τουναντίον εντείνει την καταπίεση της γυναίκας τόσο από τον σύζυγο όσο και από τον καπιταλιστή εργοδότη.

Οι βασικές φεμινιστικές αντιρρήσεις εστιάζονται στο ότι στα πλαίσια της οικογένειας α) εξακολουθεί να λαμβάνει χώρα παραγωγική δραστηριότητα επομένως η προσφερόμενη οικιακή εργασία από την πλευρά των γυναικών είναι προϊόν εκμετάλλευσης και β) η πατριαρχία επιβιώνει στα πλαίσια του καπιταλισμού τόσο προς όφελος του άνδρα/συζύγου όσο και προς όφελος του καπιταλιστή/εργοδότη. Εντός αυτού του πλαισίου μπορεί να αιτιολογηθεί η συντήρηση ενός άνεργου και δη γυναικείου μέλους της οικογένειας.

Η ανάδυση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, κατά την Nancy Folbre[80], μετασχηματίζουν παρά αποδυναμώνουν τις προϋπάρχουσες πατριαρχικές σχέσεις. Μπορεί η μισθωτή εργασία να μειώνει τον πατριαρχικό έλεγχο στις νέες γενιές, στις γυναίκες, στις αποφάσεις για τον αριθμό των γεννήσεων, εν τούτοις οι άνδρες είναι ικανοί να ελέγχουν τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες συμμετέχουν στην εργασία περιορίζοντας την

[80] Nancy Folbre, 1986, "Hearts and Spades: Paradigmus of household economies», World development,vol.14,No.2,σελ.245-255.

πρόσβασή τους σε όλες τις θέσεις εκτός αυτών των χαμηλά αμειβόμενων. Οι εργοδότες, όπως και οι άνδρες, ωφελούνται από την χαμηλού κόστους γυναικεία εργασία και έτσι η κατάτμηση και η διαφορά στους μισθούς αναπαράγουν τις παραδοσιακές ανισότητες του καπιταλιστικού συστήματος. Η Heidi Hartmann επιχειρεί διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος της πατριαρχίας. Κατά την Hartmann[81] η πατριαρχία είναι το απαραίτητο συστατικό για κάθε κοινωνία δεν υπάρχει δηλ. καθαρός καπιταλισμός ούτε καθαρή φεουδαρχία αλλά πατριαρχικός καπιταλισμός, πατριαρχική φεουδαρχία κλπ. Η πατριαρχία ορίζεται σαν μία σειρά κοινωνικών σχέσεων ιεραρχικών που καθιστούν ικανή την κυριαρχία επί των γυναικών. Η υλική της βάση είναι ο έλεγχος από τους άνδρες της εργατικής δύναμης των γυναικών με το να δέχονται υπηρεσίες από τις γυναίκες με το να μην κάνουν οικιακές εργασίες ή να μην ανατρέφουν παιδιά, με το να έχουν πρόσβαση στο σώμα των γυναικών για ερωτική ικανοποίηση, να αισθάνονται και να είναι ισχυροί. Η πρόβλεψη ότι η πατριαρχία θα παρέλυε μπροστά στην ανάγκη του καπιταλισμού για πλήρη προλεταριοποίηση δεν βγήκε αληθινή. Στην ουσία αυτό που έχει προκύψει είναι μία «συμπαιγνία» ανδρών και καπιταλιστών για την εκμετάλλευση της γυναίκας. Η σύμπραξη αυτή δεν είναι πάντα εύκολη ούτε χωρίς συγκρούσεις καθότι η πλειοψηφία των ανδρών αντιστέκεται στην είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, αντίσταση η οποία εκφράσθηκε και μέσω των συνδικάτων με βασικό αίτημα την υιοθέτηση του οικογενειακού μισθού για την συμπλήρωση του οικογενειακού εισοδήματος. Ο οικογενειακός μισθός ωφελεί τους άνδρες καθώς με αυτόν τον τρόπο διατηρούν και καλύτερες θέσεις στην παραγωγική διαδικασία. Οι γυναίκες ασχολούμενες με μικρότερους μισθούς και σε χειρότερες θέσεις εργασίας, μεταξύ περιόδων υποαπασχόλησης και ανεργίας, προτιμούν σε πολλές περιπτώσεις τον ρόλο της νοικοκυράς. Η συμπεριφορά αυτή των γυναικών ωφελεί άμεσα τους εργοδότες τόσο διότι υπάρχει μία μεγάλη δεξαμενή διαθέσιμης φθηνής εργασίας όσο και διότι έτσι διαιρείται η εργατική τάξη.

Πέραν του ζητήματος της πατριαρχίας υπάρχει μία μεγάλη συζήτηση γύρω από την οικιακή εργασία. Ο Μαρξ, κατά την J.Humphries[82], θεωρεί ότι εντός του νοικοκυριού δεν παράγεται καμία αξία χρήσης και ότι ο καπιταλιστικός τομέας παρέχει οτιδήποτε

---

[81] Heidi Hartmann (1981), "The unhappy marriage of Marxism and feminisme. Towardw a more proggressive union", Capital and class (8), Summer, σελ. 1-35. Επίσης, Heidi Hartmann, (1981), " The family as the locuw of gender, class and political struggle: The axample of housework" Signs, vol. 6. no. 3. Επίσης: Heidi Hartmann and Ann Markusen (1980), "Contemporary Marxist theory and practice: A feminist critique" RRPE,12,(2).

[82] J.Humphries,1977, "Class strangle and the persistence of the working class", Cambridge journal of economies,vol.1,σελ.241-258

απαιτείται για την αντικατάσταση της εργατικής δύναμης. Οι μισθοί χρησιμοποιούνται για την αγορά των προϊόντων επιβίωσης η κατανάλωση των οποίων μυστηριωδώς οδηγεί στην αντικατάσταση της χρησιμοποιούμενης εργατικής δύναμης. Αυτή η νέα εργατική δύναμη ανταλλάσσεται για ένα νέο ποσό αγαθών τα οποία με την σειρά τους καταναλώνονται και έτσι η διαδικασία συνεχίζεται έπ' αόριστον. Ενώ ο Μαρξ για τα υπόλοιπα προϊόντα προσδιορίζει την αξία τους εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο παράγονται, στην περίπτωση της εργατικής δύναμης υιοθετεί μία αρκετά διαφορετική προσέγγιση και ξεκινά όχι από την παραγωγή αλλά από την κατανάλωση. Οι μισθοί του μέσου εργάτη χρησιμοποιούνται για την αγορά μίας δέσμης αγαθών επιβίωσης για την παραγωγή των οποίων απαιτείται μία συγκεκριμένη ποσότητα εργασίας την οποία ο Μαρξ αποκαλεί ως «αξία» της εργατικής δύναμης. Έτσι η αξία της εργατικής δύναμης σε αντίθεση με αυτή των άλλων αγαθών προσδιορίζεται χωρίς καμία αναφορά στις δικές τους συνθήκες παραγωγής και αναπαραγωγής.

Η μη αποδοχή της ύπαρξης οικιακής εργασίας δυσχεραίνει την αποδοχή διαφορών μεταξύ των φύλων εντός της οικογένειας και την ερμηνεία της γυναικείας καταπίεσης στον καπιταλισμό. Κατά τον Eli Zaretsky[83] ο καπιταλισμός δημιούργησε δύο συμπληρωματικές σφαίρες εργασίας, την οικιακή και την αγοραία. Οι άνδρες καταπιέζονται με το να έχουν αγοραία εργασία ενώ οι γυναίκες με το να μην τους επιτρέπεται να έχουν αγοραία εργασία (και μισθό). Αυτός ο αναγκαστικός, συμπληρωματικός διαχωρισμός μεταξύ οικιακής και αγοραίας εργασίας δεν επιτρέπει την ανάγνωση διαφορών και ανισοτήτων μεταξύ άνδρα και γυναίκας εντός του νοικοκυριού.

Για ένα μέρος των φεμινιστών[84] συγγραφέων η οικιακή εργασία των γυναικών δημιουργεί υπεραξία, κάτι που συμβάλλει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, επομένως πρέπει να αμείβεται με μισθό. Η απλήρωτη εργασία των γυναικών εξυπηρετεί στην μείωση της αξίας της εργατικής δύναμης φθηναίνοντας τους πραγματικούς μισθούς.

Η θέση μερίδας των φεμινιστών συγγραφέων περί οικιακής εργασίας συγκλίνει, κάτω από μία διαφορετική επεξεργασία, με αυτή του G. Becker περί παραγωγικής χρήσης του μη εργάσιμου χρόνου εντός της οικίας για την παραγωγή δραστηριοτήτων κυρίως από την πλευρά των γυναικών, αποτελώντας την θεωρητική αιτιολόγηση του βασικού αιτήματος του φεμινιστικού κινήματος περί μισθού της νοικοκυράς. Ο ρόλος της οικογένειας ως θεσμού συντήρησης της εργατικής δύναμης αναδύεται από την συζήτηση για τον οικιακό

---

[83] Αναφέρεται από την Heidi Hartmann,(1981), "The unhappy marriage of Marxism and feminism: Towards *at more progressive union*", *Capital and class.vol.8,σελ.1-35.*

[84] M.D. Costa & S. James, "Women and subversion of the community», Bristol Wale Press,1973

τρόπο παραγωγής και από τον τρόπο με τον οποίο αυτός αρθρώνεται με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Το φαινόμενο της επιβίωσης της (μικρής) οικογενειακής παραγωγής κυρίως στον τομέα της γεωργίας αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης τριών απόψεων: α) Η (μικρή) οικογενειακή εκμετάλλευση επιβιώνει ως αποτέλεσμα της προσπάθειας του βιομηχανικού καπιταλισμού να εκμηδενίσει την γαιοπρόσοδο.[85] β) Θεωρείται ως αποτέλεσμα της άρθρωσης της απλής εμπορευματικής παραγωγής και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής[86]. Τέλος γ) Θεωρείται ως αποτέλεσμα της άρθρωσης του οικιακού τρόπου παραγωγής με τον καπιταλισμό[87].

Η αντοχή της οικογενειακής εκμετάλλευσης, που δεν είναι αποκλειστικό γνώρισμα του αγροτικού χώρου αλλά επεκτείνεται και σε μονάδες του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, οφείλεται στην ιδιαίτερη χρήση της εργατικής δύναμης των μελών της η οποία δεν ακολουθεί την λογική μίας καπιταλιστικής επιχείρησης. Η οικογένεια στοχεύοντας στην βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή της λειτουργεί ως ένα είδος «ρεζέρβας» η οποία μπορεί αρκετά ελαστικά να προσφέρει ή να απορροφά εργατική δύναμη. Η προσφορά της εργατικής δύναμης γίνεται μέσω της αγροτικής εξόδου και της μετανάστευσης καθώς και μέσω της προσωρινής ή μόνιμης απομάκρυνσης ενώ η απορρόφηση γίνεται μέσω της παλιννόστησης και μέσω της συντήρησης της πλεονάζουσας εργατικής δύναμης. Κανόνες ηθικής συμπεριφοράς ενισχύουν τις συσπειρωτικές τάσεις των μελών μέσα από συγγενικά και οικογενειακά δίκτυα παρόλο που αυτό συνεπάγεται φανερή ή λανθάνουσα ανεργία και φυσικά πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση και απειλή για την οικογένεια τόσο ως οικονομική όσο και ως κοινωνική μονάδα. Η στάση αυτή προσδίδει μία άλλη διάσταση στην έννοια της ορθολογικής συμπεριφοράς απ' αυτήν που ισχύει για άλλα καπιταλιστικά υποκείμενα. Η άρθρωση του οικιακού ή οικογενειακού ή της μικρής εμπορευματικής παραγωγής δεν είναι αποτέλεσμα μόνον κάποιων οικονομικών αναγκαιοτητών αλλά υπαγορεύεται και από την ιδεολογία από στοιχεία δηλ. του εποικοδομήματος.

Μία ενδιαφέρουσα άποψη για την επιβίωση της (εργατικής) οικογένειας αναπτύσσεται από την J.Humphries[88] σύμφωνα με την οποία η οικογένεια επιβιώνει όχι διότι κάτι τέτοιο

---

[85]δες Κ. Βεργόπουλος,1975,Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας, Εξάντας Επίσης, Κ. Βεργόπουλος & Σαμίρ Αμίν, *Δύσμορφος καπιταλισμός*, Εξάντας. Αχρονολόγητο

[86] δες. Α Δεδουσόπουλος (1985), «Καπιταλισμός, Απλή Εμπορευματική Παραγωγή και Εμπορικό Κεφάλαιο», Ο Πολίτης

[87] δες, Δ. Ψυχογιός. 1982. « Οικιακός τρόπος παραγωγής στην γεωργία και καπιταλισμός».Επιθεώρηση αγροτικών μελετών τευχ. 2-4

[88] J. Humpries1977), "Class, struggle and the persistence of the working class family", Cambridge journal of economics (1) 241-258

είναι προς το συμφέρον του κεφαλαίου και των ανδρών αλλά διότι είναι προς το συμφέρον της εργατικής τάξης καθώς αποτελεί ένα μέσον άμυνας στην ταξική πάλη που διεξάγει με το κεφάλαιο. Σύμφωνα με την άποψη αυτή διαχωρίζεται η αστική οικογένεια η οποία προωθεί τον ατομισμό, από την εργατική, η οποία προωθεί την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της. Η εργατική οικογένεια, παρά την ύπαρξη στο εσωτερικό της σχέσεων κυριαρχίας ως προς το φύλο, την ηλικία, την κατανομή εργασίας κ.λ.π. συμπαρατάσσεται ενωμένη στο ταξικό πεδίο. Στο πλαίσιο αυτό η βοήθεια προς ένα άνεργο μέλος είναι αυτονόητη. Η εργατική οικογένεια συμπεριφέρεται προς τα άνεργα μέλη της όπως συμπεριφερόταν η παραδοσιακή οικογένεια στους προκαπιταλιστικούς τρόπους οργάνωσης των κοινωνιών. Οι οικογενειακοί δεσμοί, αναζωογονημένοι από την ιδεολογία, συνδέουν τα εργαζόμενα με τα μη εργαζόμενα μέλη, ακυρώνοντας έτσι την σωφρονιστική δύναμη της αγοράς. Η διατήρηση των μη αγοραίων σχέσεων αναδεικνύει την οικογένεια όχι σαν ένα ξεπερασμένο απομεινάρι ενός λιγότερο αναπτυγμένου τρόπου παραγωγής, ούτε σαν κοινωνιολογική ανωμαλία αλλά ως αποτέλεσμα της ταξικής πάλης.

2.1.ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην ανάλυση η οποία προηγήθηκε έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο οι επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις αιτιολογούν την παρουσία της οικογένειας ως θεσμού συντήρησης των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων. Έγινε προσπάθεια δηλ. να δοθούν απαντήσεις στο ερώτημα γιατί η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της.

Η απάντηση όμως στην ουσία σχετίζεται με την κοινωνική θέση της οικογένειας όπως και με τα χαρακτηριστικά του υπό παρέμβαση ανέργου μέλους, είναι δηλ. σε τελευταία ανάλυση ζήτημα κοινωνικής αναπαραγωγής.

Στην ευρύτερη μαρξιστική προβληματική διαμορφώνονται δύο βασικές προσεγγίσεις της έννοιας κοινωνική αναπαραγωγή[89]. **Πρώτον** προσεγγίσεις που έχουν σημείο αναφοράς την υποδομή, το σύνολο δηλ. των οικονομικών σχέσεων σύμφωνα με τις οποίες μέσα από τον κύκλο παραγωγής του κεφαλαίου αναπαράγεται αδιάκοπα η σχέση καπιταλιστή-εργάτη και μάλιστα με μία διευρυνόμενη τάση καθώς η συσσώρευση του κεφαλαίου μετατρέπει όλο και περισσότερους μικρούς παραγωγούς σε εργάτες. **Δεύτερον** οι προσεγγίσεις που έχουν ως κέντρο βάρους την υπερδομή, το σύνολο δηλ. των μη

[89] δες σχετικά Μ. Πετμεζίδου-Τσουλουβή. «Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής», Εξάντας, 1987

οικονομικών σχέσεων οι οποίες αναπτύσσονται από θεσμούς όπως το κράτος, η εκκλησία, η οικογένεια κ.λ.π. οι οποίοι αποσκοπούν στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και των σχέσεων παραγωγής.

Κατά τον Αλτουσέρ η διαρκής προσαρμογή της εργατικής δύναμης πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο εκτός της παραγωγικής διαδικασίας και ιδιαίτερα μέσα σε θεσμούς όπως το σχολείο. «...Το σχολείο (και άλλοι κρατικοί θεσμοί) διδάσκουν τα διάφορα σαβουάρ φαίρ αλλά με την μορφή που να εξασφαλίζει την υποταγή στην κυρίαρχη ιδεολογία»[90].Ένας εκ των θεσμών παραγωγής ιδεολογίας είναι η οικογένεια. «...Σήμερα η εκκλησία ως κυρίαρχος ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους έχει αντικατασταθεί από το σχολείο. Αυτό ζευγαρώνεται με την οικογένεια όπως ζευγαρώνονταν άλλοτε με την οικογένεια η εκκλησία».[91] Όλοι οι ιδεολογικοί μηχανισμοί αναπαράγουν τις σχέσεις εκμετάλλευσης ωστόσο φαίνεται ότι η οικογένεια είναι ο σταθερός, διϊστορικός φορέας καλλιέργειας και εμπέδωσης της πειθαρχίας και της υποταγής. «Ορισμένες από τις αντιφατικές αρετές (μετριοφροσύνη, καρτερία, υποταγή από την μία πλευρά, κυνισμός, περιφρόνηση, έπαρση, σιγουριά, μεγαλείο και ατσιδοσύνη από την άλλη) μαθαίνονται επίσης στην οικογένεια».[92]

Κατά τον Μ. Χορκχάϊμερ[93] «...το ορμέφυτο της υποταγής δεν είναι κάποιο αιώνιο χαρακτηριστικό αλλά παράγεται ουσιαστικά στον κύκλο της οικογένειας και μάλιστα από την τρυφερή ηλικία. Η εξοικείωση με την εξουσιαστική συμπεριφορά οφείλεται στην αποδοχή της πατρικής εξουσίας η οποία πηγάζει κατά κύριο λόγο από την θέση του πατέρα ως βασικού παράγοντα επιβίωσης γεγονός που του επιτρέπει να εμφανίζεται ως απόλυτος άρχων και να ασκεί μία υψίστης σημασίας λειτουργία: να συνηθίζει τα παιδιά του στην σύνεση και την υπακοή».Στα πλαίσια της οικογένειας τα παιδιά μαθαίνουν να αποδέχονται την εκάστοτε αποτυχία, να μην αναζητούν τα κοινωνικά αίτιά της και να την αντιμετωπίζουν ως έλλειψη προσόντων και δυνατοτήτων. Αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι τα παιδιά που προέρχονται από εργατικά και ευρύτερα κατώτερα στρώματα να μην αμφισβητούν το οικονομικό και κοινωνικό σύστημα αλλά να το θεωρούν ως φυσικό και αιώνιο. Η οικογένεια είναι ο πιο σημαντικός διαπαιδαγωγητικός θεσμός καθώς φροντίζει για την αναπαραγωγή των ανθρώπινων χαρακτήρων που απαιτεί η κοινωνική ζωή και «..καλλιεργεί στα μέλη της την απαραίτητη ικανότητα προσαρμογής σε εκείνη την ειδικά

[90] Λ. Αλτουσέρ1984), «Θέσεις».θεμέλιο,σελ.74
[91] Λ. Αλτουσέρ, ο .π. σελ 95
[92] Λ. Αλτουσέρ, ο. π. σελ.94
[93] Μ. Χορκχάϊμερ, «Εξουσία και οικογένεια» στο Φιλοσοφία και κοινωνική κριτική,Υψιλο,1984,σελ.120

εξουσιαστική συμπεριφορά από την οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η υπόσταση της αστικής τάξης πραγμάτων».[94]

Ο **P.Bourdieu** συλλαμβάνει την επίδραση που ασκούν οι διάφοροι θεσμοί στην κοινωνική αναπαραγωγή με έναν διαφορετικό τρόπο απ' αυτόν του «κρατικού ιδεολογικού μηχανισμού» του Αλτουσέρ.

Για τον P.Bourdieu υπάρχει μία κοινωνική γένεση από την μία μεριά σχημάτων αντίληψης, δράσης, σκέψης τα οποία είναι συστατικά αυτού που ονομάζει έξις (**habitus**)[95] και από την άλλη των κοινωνικών δομών αυτών που αποκαλεί πεδία και ομάδες ιδιαίτερα αυτών που συνήθως καλούνται κοινωνικές τάξεις. "...Το habitus (έξις), προϊόν της ιστορίας, παράγει ατομικές και συλλογικές πρακτικές και άρα παράγει ιστορία σύμφωνα με τα σχήματα που εγκυμονούνται από την ιστορία. Εξασφαλίζει την ευεργετική παρουσία παρελθουσών εμπειριών οι οποίες αφού αποθηκευθούν σε κάθε οργανισμό με την μορφή των σχημάτων αντίληψης, σκέψης και δράσης, τείνουν με μεγαλύτερη βεβαιότητα από όλους τους αυστηρούς και ρητούς κανόνες, να εγγυηθούν την ομοιομορφία των πρακτικών και την συνέχειά τους μέσα στο χρόνο."[96]

Το πεδίο ορίζεται[97]ως αρένα όπου φορείς ή ομάδες μάχονται για τα συμφέροντά τους. Το πεδίο δομεί το habitus των φορέων ως κόσμο με νόημα και αξία στον οποίο αξίζει τον κόπο να επενδύσει κανείς την ενεργητικότητά του.[98]

Οι κοινωνικές τάξεις, ομάδες, οφείλουν την ύπαρξή τους στην κατανομή του κεφαλαίου το οποίο έχει τρεις συνιστώσες: α) Το οικονομικό κεφάλαιο, β) Το πολιτισμικό κεφαλαιο, γ) το κοινωνικό κεφάλαιο. Απόρροια της κοινωνικής θέσης δηλ. της επίδρασης των τριών ειδών κεφαλαίου είναι το συμβολικό κεφάλαιο.[99] Ο κοινωνικός χώρος "..συνίσταται από ένα σύνολο διαφορετικών θέσεων οι οποίες συνυπάρχουν...μέσω της αμοιβαίας τους εξωτερικότητας και των σχέσεων συνάφειας, μέσω της εγγύτητας ή της απομάκρυνσης και επίσης μέσω των σχέσεων που συγκροτούν την τάξη με βάση το ανώτερο, το κατώτερο και το ενδιάμεσο".[100] Η θέση την οποία καταλαμβάνουν τα άτομα και οι ομάδες

---

[94] Μ.Χορκχάϊμερ,ο.π.σελ.121

[95] *Για μία κριτική άποψη των θέσεων του P.Bourdieu δες: Ν. Μουζέλης, «Habitus: Η συμβολή του* P.Bourdieu στην κοινωνιολογία της δράσης»,στο κοινωνιολογία της παιδείας,1994,Καρδαμίτσα-Δελφίνι,σελ.54

[96] Ν. Παναγιωτόπουλος, «Η κοινωνιολογία της παιδείας», Καρδαμίτσα-Δελφίνι.1994,σελ.32

[97] P.Bourdieu. "Μερικές ιδιότητες των πεδίων" στο Κείμενα κοινωνιολογίας,Στάχυ.1999,σελ.63-70

[98] Χ. Νούτσος. "Η έννοια του πεδίου" στο Κοινωνιολογία της παιδείας,Καρδαμίτσα-Δελφίνι,1994,σελ.49-53

[99] P.Bourdiue, «Γλώσσα και Συμβολική Εξουσία».Καρδαμίτσα,1999

[100] P.Bourdieu, «Πρακτικοί Λόγοι».Πλέθρον, 2000,σελ.18. Για μία διαφορετική προσέγγιση της έννοιας της τάξης δές: Ν. Πουλαντζάς. «Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό»,Θεμέλιο.1990

εντός του κοινωνικού χώρου εξαρτάται από το ύψος του συνολικού κεφαλαίου αλλά και από την δομή του, δηλ. από το σχετικό βάρος των επί μέρους κεφαλαίων.

Η **έξις (habitus)**, αυτός ο εσωτερικός ορίζοντας, ως πρακτική αίσθηση, ως αίσθηση του παιχνιδιού παράγει πρακτικές και στρατηγικές[101] οι οποίες εξαρτώνται από την θέση που κατέχουν τα υποκείμενα στην δομή ενός πεδίου. Με την μεσολάβηση των ειδικών habitus που διαθέτουν προσπαθούν μέσα από πρακτικές, ατομικές ή συλλογικές, είτε να διατηρήσουν είτε να μετασχηματίσουν προς όφελός των την δομή του πεδίου δηλ. να επαναβεβαιώσουν ή να αναθεωρήσουν τους κανόνες του παιχνιδιού.

Έτσι η συμπεριφορά της οικογένειας προς τα άνεργα μέλη της όπως και οι επιπτώσεις αυτής της συμπεριφοράς, μπορεί να προσεγγισθεί μέσω των εννοιών της στρατηγικής και του κεφαλαίου έτσι όπως αναπτύχθηκαν από τον P.Bourdieu.

Θεωρούμε δηλ. ότι η προσέγγιση του P.Bourdieu μπορεί να αποτελέσει το θεωρητικό πλαίσιο διαπραγμάτευσης των υποθέσεων και των ερωτημάτων που θέτει η ερευνητική μας προσπάθεια.

Η οικογένεια για τον P.Bourdieu παίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην διατήρηση της κοινωνικής τάξης, για την αναπαραγωγή της δομής του κοινωνικού χώρου και των κοινωνικών σχέσεων. «...Η οικογένεια δεν είναι παρά ένας μύθος, μία κοινωνική επινόηση, μία ψευδαίσθηση υπό την συνήθη έννοια του όρου. Είναι το αποτέλεσμα μίας διαδικασίας θεσμοποίησης, τελετουργικής και τεχνικής, που αποσκοπεί να συγκροτήσει με σταθερότητα στο κάθε μέλος της, τα συναισθήματα που εξασφαλίζουν την ολοκλήρωση που είναι και ο όρος της ύπαρξης και της διαρκούς ενότητας. Ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια καθίσταται πραγματική ομάδα και τα μέλη της ενώνονται με δεσμούς αφοσίωσης, προϋποθέτει μία συμβολική εργασία και πρακτική που τείνει να μεταλλάξει την υποχρέωση της οικογενειακής αγάπης σε διάθεση αγάπης και να επιβάλλει σε κάθε μέλος της ομάδας το οικογενειακό πνεύμα»[102]. Κάτι τέτοιο υποδηλώνουν οι αναρίθμητες και συνεχείς ανταλλαγές μεταξύ των μελών της οικογένειας όπως τα δώρα, η βοήθεια, οι επισκέψεις, η φροντίδα των παιδιών και ηλικιωμένων, οι γιορτές κ.λ.π. Οι ανταλλαγές αυτές είναι δυνατόν να ενέχουν την ουσία της ανιδιοτέλειας, της έλλειψης δηλ, συμφέροντος, μίας ανιδιοτέλειας η οποία προκύπτει «...μέσω της συνάντησης των habitus, δηλ. των τρόπων ζωής που εμφανίζονται ως αφιλοκερδείς και των κοινωνικών πεδίων στο πλαίσιο των οποίων η ανιδιοτέλεια αμείβεται».[103]

---

[101] P.Bourdieu, "Outline of a theory of practice", Cambridge university press,1977

[102] P.Bourdieu, *«Πρακτικοί Λόγοι. Για την θεωρία της δράσης»,Πλέθρον,2000,σελ.123 & 124*

[103] P.Bourdieu,ο.π. 2000.σελ.167

Η πράξη του δώρου και οι συνέπειες της πράξης αυτής είτε εμπεριέχουν ανιδιοτέλεια ή συμφέρον, μπορεί να αιτιολογήσει την συμπεριφορά της οικογένειας έναντι ενός άνεργου μέλους[104]. Το δώρο, κατά P.Bourdieu, δεν είναι μία «χέρι με χέρι ανταλλαγή» καθ' ότι από την μία το μεσολαβούν χρονικό διάστημα έως την ανταπόδοση είναι τέτοιο ώστε να επιτρέπει να φαίνεται ως πράξη γενναιοδωρίας και από την άλλη υπάρχει η άρνηση της λογικής της τιμής, όταν πρόκειται περί υλικής προσφοράς. Η απάρνηση έτσι του νόμου του εγωιστικού συμφέροντος επαινείται μέσα στα κοινωνικά πεδία. Τέτοιου είδους πεδία είναι π.χ. η οικογένεια και τα διάφορα πεδία πολιτισμού (λογοτεχνικό, επιστημονικό κ.λ.π.) χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι αυτά τα πεδία δεν γνωρίζουν άλλα είδη συμφέροντος.

Μία τέτοια λογική αιτιολογεί την βοήθεια που προσφέρει μία οικογένεια σε ένα μέλος της (άρα και σε ένα άνεργο μέλος της) και βρίσκεται σε αντίθεση με την οικονομιστική λογική η οποία εισάγει στο εσωτερικό της οικογένειας το μικρόβιο του υπολογισμού το οποίο φθείρει το συναίσθημα, μία λογική την οποία συστηματοποίησε ο G.Becker μέσω της λειτουργίας του αλτρουϊστή και του Rotten Kid's theorem και των μοντέλων ενδο- και διαγενεακών μεταβιβάσεων τα οποία αναπτύχθηκαν και κινούνται σε αυτήν την λογική[105].

Η οικογένεια επομένως όπως και οι δομές συγγένειας μπορούν να διατηρηθούν μόνο με τίμημα μίας ακατάπαυστης καλλιέργειας του οικογενειακού αισθήματος. «...Αυτή η διαδικασία είναι τόσο απαραίτητη όσο η οικογένεια...τείνει να λειτουργήσει ως πεδίο που διέπεται από συσχετισμούς φυσικής, οικονομικής και κυρίως συμβολικής εξουσίας...και διεπόμενο επίσης(το πεδίο) από τις συγκρούσεις για την διατήρηση ή την μεταβολή αυτών των μετασχηματισμών ισχύος».[106]

Οι οικογένειες αποτελούν «...σώματα...που λειτουργούν με βάση μία τάση διατήρησης της κοινωνικής τους κατάστασης, με όλα τα πλεονεκτήματα και τα προνόμια που αυτή εξασφαλίζει. Η τάση αυτή βρίσκεται στην βάση των στρατηγικών αναπαραγωγής δηλ. των στρατηγικών που ρυθμίζουν τις γεννήσεις, τους γάμους, τις κληρονομικές διαδικασίες, την οικονομία και κυρίως την εκπαίδευση».[107]

---

[104] Για την λειτουργία του δώρου δες: **M.Godelier**,(2003), "Το αίνιγμα του δώρου", Gutenberg. Επίσης, **M. Μώς**,(1979), « *Το δώρο. Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής* »,*Καστανιώτης. Για μία σύγχρονη* λειτουργία του δώρου δες: **A.Kompeeergh** (1997), "Gift giving and the emotional significance of family and friends",Journal of marriage and the family 59 (August).

[105] Για μία μαρξιστική κριτική στις θέσεις του G. Becker Δες: S. Bowles and H. Gintis, (1975), "The problem with the Human Capital Theory: A Marxian critique", American Economic Review, May

[106] P.Bourdieu,ο.π.2000,σελ.128

[107] P.Bourdieu,ο.π.2000,σελ.135

Οι στρατηγικές είναι προϊόν του habitus του συνόλου δηλ. των σχημάτων αντίληψης, δράσης, σκέψης που είναι το τελικό προϊόν των δομών και που με την σειρά του αναπαράγει.

Η χρήση της έννοιας «στρατηγική» καλύπτει ένα πλατύ εύρος της ανθρώπινης δραστηριότητας και έχει αποτελέσει το κύριο εργαλείο ανάλυσης σε πολλά επιστημονικά πεδία. Υπάρχουν βέβαια μία σειρά από ζητήματα που τίθενται σχετικά με τον τρόπο χρήσης του όρου.[108] Το πρώτο σχετίζεται με το ερώτημα του τι εκλαμβάνουμε ως στρατηγική. Δηλ. ποιες δράσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας θα μπορούσαν να περιγραφούν ως στρατηγικές και τι ως μη στρατηγικές. Φυσιολογικά η χρήση του όρου υπονοεί την παρουσία συνειδητών ή ορθολογικών αποφάσεων που απαιτούν ή εμπεριέχουν μακροχρόνια προοπτική. Όμως δεν πρέπει να παραβλέπεται η δυνατότητα ανάπτυξης μη συνειδητών στρατηγικών ή στρατηγικών που περιορίζονται ή αναδεικνύονται μέσα από κοινωνικούς ή άλλους παράγοντες. Επιπλέον η χρήση της έννοιας στρατηγική εμπεριέχει κάποιο στοιχείο επιλογής πράγμα που εγείρει ζήτημα εξουσίας. Ένα πρόσθετο ζήτημα έχει να κάνει με το θέμα των «πόρων», καθότι χωρίς πόρους δεν μπορούν να υπάρξουν στρατηγικές. Οι πόροι αυτοί δεν πρέπει να περιορισθούν στην στενή έννοια των υλικών πόρων αλλά να συμπεριλάβουν και νομικής ή συναισθηματικής φύσεως πόρους. Τέλος ένα ζήτημα σχετίζεται με την κατάταξη των στρατηγικών. Υπάρχουν στρατηγικές ανάπτυξης που συνδέονται με την ανάπτυξη των υπανάπτυκτων χωρών, στρατηγικές κατά της φτώχειας, στρατηγικές management κ.λ.π.

Η προβληματική των οικογενειακών στρατηγικών διερευνά το πώς οι οικογένειες προσαρμόζονται και κατανοούν την βιοτική ύπαρξή τους σε συνθήκες κοινωνικής μεταβολής. Πώς ενεργούν στους διάφορους τομείς της ζωής των (μετανάστευση, γεννητικότητα, απασχόληση των μελών κ.λ.π.) και στα νέα περιβάλλοντα.[109]

Ο Τσουκαλάς[110]ορίζει τις οικογενειακές στρατηγικές ως ένα σύνολο ενεργειών που αποσκοπούν στην καλύτερη ένταξη των μελών της οικογένειας στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα. Η οικογένεια παρά τον περιορισμό που δέχεται από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, διατηρεί ένα ποσοστό εσωτερικής αυτονομίας. Οι οικογενειακές στρατηγικές κατά τον Τσουκαλά ταξινομούνται ως εξής : α) **Στρατηγικές ανέλιξης** οι οποίες αναπτύσσονται κυρίως μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας και

[108] G. Crow (1989), "The use of the concept of strategy in recent sociological literature",Sociology,vol,2,Επίσης: D. Morgan.(1989),"Strategies and sociologists: A comment on Crow",Sociology,vol.23,no 1

[109] Γ. Πετράκη, «Από το χωράφι στο εργοστάσιο. Η διαμόρφωση του βιομηχανικού προλεταριάτου στο σύγχρονο Λαύριο»,Τυπωθήτω-Γ.Δαρδανός,2002

[110] Κ. Τσουκαλάς (1987), «Κράτος , κοινωνία, εργασία», Θεμέλιο, σελ. 260-286

αποσκοπούν στην επαγγελματική επιτυχία. Οι στρατηγικές αυτού του είδους εντάσσονται στην λογική της αντίστασης στην μισθωτοποίηση καθώς και στην αποφυγή ανάληψης χειρονακτικών εργασιών. β) **Στρατηγικές εξασφάλισης** όπως η απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας, η απασχόληση στον δημόσιο τομέα κ.λ.π. Οι στρατηγικές αυτές αποσκοπούν στην δημιουργία εναλλακτικών πηγών επιβίωσης.

Ο Τσουκαλάς συνδέει την ανάπτυξη των οικογενειακών στρατηγικών με την ύπαρξη στην ουσία πόρων στα όρια της οικογένειας. Με την έννοια αυτή οι παραδοσιακές προλεταριακές οικογένειες αδυνατούν να αναπτύξουν οποιουδήποτε είδους στρατηγική βοήθειας. «...Από όλες τις κληρονομικές ταξικές καταστάσεις η πιο ισχυρή, δυσεξάλειπτη και καθηλωτική είναι η απουσία οικογενειακής ιδιοκτησίας και η συνακόλουθη αυτόματη αναπαραγωγή των ανελέητων μηχανισμών της καθαρά οικονομικής βίας. Το παιδί του προλετάριου δεν κληρονομεί μόνο την έλλειψη ιδιόκτητων μέσων αλλά και την ανυπαρξία στρατηγικών επιλογών και υφίσταται, εξ ορισμού, τις συνέπειες της οικονομικής του γύμνιας».[111]

Ακόμη όμως και σε αυτές τις περιπτώσεις, στις οποίες συγκαταλέγονται και ορισμένες περιπτώσεις ανέργων, οι οικογένειες των οποίων παρουσιάζουν αδυναμία άρθρωσης στρατηγικών λόγω ανυπαρξίας πόρων και ιδιοκτησίας, μπορούν να αναπτυχθούν πρακτικές οι οποίες να πάρουν τον χαρακτήρα των **στρατηγικών επιβίωσης**. Η έννοια αυτή μπορεί να λάβει, τόσο στην περίπτωση της συντήρησης των ανέργων όσο και στην περίπτωση της βοήθειας για ανεύρεση εργασίας, την μορφή των **δικτύων υποστήριξης** είτε αυτά είναι οικογενειακά είτε ευρύτερης μορφής.

Τα κοινωνικά δίκτυα (συγγενικά ή ευρύτερα) μπορούν να μελετηθούν με τον όρο «κοινωνικό κεφάλαιο». Η ιδέα του κοινωνικού κεφαλαίου, μία μάλλον νεφελώδης σύλληψη, μπορεί να συμπεριλάβει σχεδόν τα πάντα: Από την συμμετοχή σε ενώσεις επιχειρήσεων, την συμμετοχή σε συλλόγους, πολιτικά κόμματα, την συμμετοχή στις εκλογές έως το πώς οι γονείς διαντιδρούν με τα παιδιά τους, το ποιους οι άνθρωποι γνωρίζουν, το πώς χρησιμοποιούν τα «μέσα» που διαθέτουν, έχει δε γίνει εργαλείο ανάλυσης από πολλούς ερευνητές.

Στην νεοκλασική ή φιλελεύθερη αντίληψη η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου εντάσσεται στα πλαίσια ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας και ευημερίας σχετίζεται δε με την ύπαρξη εμπιστοσύνης. Η αντίληψή τους, αντίθετη με τον κρατισμό, στηρίζεται στην δράση του ατόμου το οποίο συνενώνεται με άλλα άτομα σε δίκτυα

[111] Κ. Τσουκαλάς (1987), «Κράτος, κοινωνία, εργασία», Θεμέλιο, σελ. 263

επιχειρήσεων, εθελοντικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.λ.π. με στόχο την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης μέσω της οποίας μειώνεται το κόστος συναλλαγών και η γραφειοκρατία επομένως και η ανάγκη να δραστηριοποιηθεί το κράτος. «...Το κοινωνικό κεφάλαιο ... αποτελεί την χοάνη της εμπιστοσύνης και κρίσιμο παράγοντα για την υγεία μίας οικονομίας[112]...Μία υγιής καπιταλιστική οικονομία είναι μία οικονομία στην οποία υπάρχει ακόμα επαρκές κοινωνικό κεφάλαιο στην κοινωνία της, ώστε να επιτρέπει στις επιχειρήσεις, στις εταιρείες, στα δίκτυα και στα παρόμοια να αυτοοργανώνονται. Όταν λείπει αυτή η ικανότητα αυτοοργάνωσης, το κράτος μπορεί να παρέμβει για να προωθήσει βασικές εταιρείες και τομείς, αλλά οι αγορές λειτουργούν σχεδόν πάντοτε πιο αποτελεσματικά όταν τις αποφάσεις τις παίρνουν ιδιωτικοί φορείς».[113]

Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου χρησιμοποιείται από τους θεωρητικούς της ευέλικτης εξειδίκευσης για να αιτιολογήσουν την οργάνωση δικτύων μεταξύ των επιχειρήσεων στην ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης.[114]

Κατά τον R. Putnam[115] όλα αυτά που συνιστούν το κοινωνικό κεφάλαιο όπως τα δίκτυα και η εμπιστοσύνη, μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη, να αποτιμηθούν σε χρήμα ή να βελτιώσουν τις λειτουργίες του κράτους.[116] Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα[117]το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί βασικό μέσο ενίσχυσης της κοινωνικής εξέλιξης και συνοχής, ενώ ο σημαντικότερος δείκτης μέτρησής του είναι η εμπιστοσύνη που επιδεικνύει ο κάθε πολίτης προς τους συμπολίτες του.

Τέλος το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να θεωρηθεί μέρος του ανθρώπινου κεφαλαίου έτσι όπως το ανέπτυξαν οι G. Becker κ.λ.π.[118]

Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούν την έννοια του κεφαλαίου οι παραπάνω ερευνητές γίνεται χωρίς αναφορές σε φύλα, χωρίς εστίαση σε πολιτισμικές διαφορές.[119]

---

[112] F.Fukuyama,(2005), Εμπιστοσύνη. Οι κοινωνικές αρετές και η δημιουργία της ευημερίας, «Νέα σύνορα», σελ.71

[113] F.Fukuyama,ο.π. (2005) σελ.588

[114] Α. Λυμπεράκη, Ευέλικτη εξειδίκευση και μικρές επιχειρήσεις, στο Χ. Πιτέλλης και Ν. Αντωνάκης (επιμ.), Διεθνής ανταγωνιστικότητα και βιομηχανική στρατηγική, 1998, Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός

[115] R.D.Putnam.(1993),Making Democracy Work.Civic traditions in modern Italy,Princeton NJ: Princeton Univercity Press. Επίσης R.D.Putnam (1995), "Bowling alone: America's Decling Social Capital' Journal of Democracy 6:1,Jan,65-78.

[116] Για μία κριτική δες Α. Δεδουσόπουλος, Η κρίση στην Αγορά εργασίας, τόμος δεύτερος, Οι Αναδιαρθρώσεις της Παραγωγής, 2002, Τυπωθήτω-Γ.Δαρδανός, σελ. 234-242

[117] The World Bank(1999), 'What is Social Capital', Poverty Net, http://www.worldbank.org/poverty/scapital/whatsc.htm

[118] G.Becker, *Human Capital. A theoritical and empirical analysis with special reference to education*,1964, National beureau of economic research, N.Y.

[119] V.Morrow (1999), "Conceptualising social capital in relation to the well-being of children and young peaple:a critical review", The social Review,Vol.47.no 4.Nov.

Ο P. Bourdieu αναπτύσσει την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου σε άμεση αντιπαράθεση με τις παραπάνω αντιλήψεις ιδιαίτερα με αυτές της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, σχετίζοντάς την με την ύπαρξη κοινωνικών ανισοτήτων.

Το κοινωνικό κεφάλαιο, κατά τον P.Bourdieu, συνίσταται στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων (κοσμικές σχέσεις, διασυνδέσεις, μέσα κ.λ.π.) που μπορεί να αναπτύξει ένα άτομο ή η οικογένειά του και το οποίο του επιτρέπει την ανάλογη εργασιακή ένταξη. « Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι το σύνολο των εν ενεργεία ή των εν δυνάμει πόρων που συνδέονται με την κατοχή ενός δικτύου μονίμων σχέσεων, περισσότερο ή λιγότερο θεσμοθετημένων, αλληλογνωριμίας και αλληλοαναγνώρισης...Ο όγκος του κοινωνικού κεφαλαίου που κατέχει ένας ιδιαίτερος φορέας εξαρτάται από την έκταση του δικτύου των δεσμών ...και από τον όγκο (οικονομικού, πολιτισμικού ή συμβολικού) κεφαλαίου που οικειοποιείται ο καθένας από εκείνους με τους οποίους είναι συνδεδεμένος».[120]

Η οικογένεια παίζει αποφασιστικό ρόλο στην διατήρηση της κοινωνικής τάξης και των κοινωνικών σχέσεων. «Είναι ο κατ' εξοχήν τόπος συσσώρευσης των διαφόρων ειδών του κεφαλαίου και της μεταβίβασής της από την μία γενιά στην άλλη: προστατεύει την ενότητά της χάριν και μέσω της μεταβίβασης έτσι ώστε το κεφάλαιο που υπάρχει να μπορεί να περάσει στα χέρια της επόμενης γενιάς. Είναι το κύριο υποκείμενο των στρατηγικών της αναπαραγωγής».[121]

Εν κατακλείδι, η οικογένεια προστατεύοντας την ενότητά της μπορεί να προστατεύσει και ένα άνεργο μέλος της. Η συμπεριφορά αυτή αφορά τις οικογένειες όλων των κοινωνικών τάξεων και υπαγορεύεται από την ανάγκη είτε της διατήρησης της κοινωνικής της θέσης (αποτροπή κοινωνικής έκπτωσης) είτε της κοινωνικής της ανέλιξης. Οι επιπτώσεις της επιλογής της μίας ή της άλλης στρατηγικής επί της εργασιακής συμπεριφοράς των ανέργων όπως και βαθμός επιτυχίας εξαρτάται από την κοινωνική θέση της οικογένειας η οποία είναι προϊόν του ύψους του συνολικού κεφαλαίου και των επιμέρους συνιστωσών του, ήτοι του οικονομικού, του πολιτισμικού, του κοινωνικού και του συμβολικού κεφαλαίου.

---

[120] P.Bourdieu,(1999), "Το κοινωνικό κεφάλαιο' στο : «Κείμενα κοινωνιολογίας»,Στάχυ,σελ.92 & 93

[121] P.Bourdieu,(2000), "Πρακτικοί Λόγοι. Για την θεωρία της δράσης».Πλέθρον,σελ.129

Β΄ ΜΕΡΟΣ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στόχος της έρευνας είναι η ανάδειξη του ρόλου της οικογένειας ως θεσμού φυσικής αναπαραγωγής (συντήρησης) των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων και η καταγραφή των επιπτώσεων στην εργασιακή τους συμπεριφορά.

Προς τούτο θέτει προς διερεύνηση την παρακάτω **υπόθεση εργασίας**:

Η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της και προσφέρει δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών.

Παράλληλα με την διερεύνηση της υπόθεσης εργασίας, επιχειρείται απάντηση στα εξής **ερωτήματα**:

1. Καθορίζει η κοινωνική θέση της οικογένειας τον βαθμό συντήρησης των ανέργων;
2. Διαφοροποιείται η εργασιακή συμπεριφορά των ανέργων ανάλογα με την κοινωνική θέση της οικογένειας;
3. Διαφοροποιείται η παρέμβαση της οικογένειας ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των ανέργων μελών της;

Για την πληρέστερη διερεύνηση των υποθέσεων και των ερωτημάτων προτείνουμε ένα συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων διότι πιστεύουμε ότι «...η πολλαπλότητα και η αλληλεπίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας επιζητεί συνδυασμό διαφορετικών μεθόδων για την πιο αποτελεσματική διερεύνηση των μηχανισμών μέσω των οποίων αυτά συνδέονται».[122]

Η διερεύνηση των υποθέσεων και των ερωτημάτων της έρευνας περνούσε μέσα από δύο δρόμους. Ο πρώτος μας οδηγούσε στην προσέγγιση πρώην ανέργων και νυν εργαζομένων και ο δεύτερος στην προσέγγιση νυν ανέργων. Στην πρώτη περίπτωση ήταν εύκολος, ίσως και ασφαλέστερος, ο προσδιορισμός της οικογενειακής παρέμβασης και των επιπτώσεών της στα άνεργα μέλη. Όμως μέσω αυτού του δρόμου θα χανόταν η αίσθηση των επιπτώσεων της ανεργίας καθώς η απομάκρυνση από το πρόβλημα μπορεί μεν να προσφέρει μία έκφραση αντικειμενικότητας ταυτόχρονα όμως δημιουργεί τον κίνδυνο ωραιοποίησης των καταστάσεων, γεγονός που μας οδήγησε στην προσέγγιση νυν ανέργων.

3.1.ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

[122] Ν. Κυριαζή, «Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών»,Ελληνικά γράμματα,2002,σελ.334.Επίσης Μ.Πετρονώτη,(1988) «Σκέψεις γύρω από την συμπληρωματικότητα διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων»,Επιθ. ΕΚΚΕ, τευχ.69 σελ.243

3.1.1.Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από ανέργους οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ.

Η δυσκολία πρόσβασης στα δεδομένα των τοπικών ΟΑΕΔ και η έλλειψη διάθεσης συνεργασίας εκ μέρους των στελεχών του δεν μας επέτρεψε να χρησιμοποιήσουμε ως μονάδες δειγματοληψίας τους τοπικούς ΟΑΕΔ.

Η προσπάθειά μας να αντλήσουμε στοιχεία από την «ουρά» αναμονής για εγγραφή στους καταλόγους προσέκρουσε στην άρνηση των ανέργων αλλά και στην απροθυμία των στελεχών του ΟΑΕΔ. Η διαδικασία εγγραφής στους καταλόγους ανεργίας είναι αφ΄ εαυτής ψυχοφθόρα και εν πολλοίς υποτιμητική κάτι που δικαιολογεί απολύτως τις αρνήσεις εκ μέρους των ανέργων.

Λόγω των παραπάνω προβλημάτων ο υπό μελέτη πληθυσμός κατέστη δύσκολα προσβάσιμος και ως εκ τούτου αδύνατη η δημιουργία ενός δειγματοληπτικού πλαισίου που να μας επέτρεπε την δημιουργία ενός δείγματος πιθανότητας αντιπροσωπευτικού του πληθυσμού των ανέργων.

Τα παραπάνω προβλήματα, όπως και λόγοι οικονομικοί, μας οδήγησαν στην χρησιμοποίηση ως μονάδων δειγματοληψίας τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων (ΚΕΚ) και στην υιοθέτηση ενός συμβατικού δείγματος ή δείγματος μη πιθανότητας.

Η επιλογή των ΚΕΚ μπορεί να παρουσιάζει προβλήματα καθώς δεν επιλύεται το πρόβλημα της αντιπροσωπευτικότητας όπως και ότι ενδέχεται να δημιουργεί πρόβλημα μεροληψίας λόγω του ότι η οικογένεια ενδέχεται να συμβάλλει στην επιλογή της κατάρτισης στα ΚΕΚ, όμως μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε ανέργους οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στους καταλόγους του ΟΑΕΔ καθώς η συμμετοχή στα προγράμματα κατάρτισης προϋποθέτει την εγγραφή στον ΟΑΕΔ δηλ. προϋποθέτει κάρτα ανεργίας.

Φυσικά σ΄ ένα δείγμα μη πιθανότητας τα συμπεράσματα που εξάγονται αφορούν μόνον τα μέλη του δείγματος και δεν είναι αντιπροσωπευτικά του συνόλου του πληθυσμού των εγγεγραμμένων στον ΟΑΕΔ ανέργων. Βεβαίως κάτω από κατάλληλες συνθήκες μπορεί να δώσει χρήσιμα συμπεράσματα.

Έχοντας υπ΄ όψη τα παραπάνω, το δειγματοληπτικό μας πλαίσιο απ΄ όπου προέκυψε το δείγμα είναι η ένωση όλων των επιλεγμένων ομάδων. Στην δειγματοληψία αυτή τα μέλη του δείγματος είναι ομάδες από στοιχεία που μας ενδιαφέρουν.

Μέσω της μεθόδου των αναλογιών[123] χρησιμοποιώντας ως χαρακτηριστικά ελέγχου και ομαδοποίησης το φύλο(άνδρας-γυναίκα), την ηλικία (έως 29 ετών, 30-44, 45 και άνω), και το εκπαιδευτικό επίπεδο(πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια), δημιουργήσαμε το δείγμα αναφοράς μας.

Συγκεκριμένα το δείγμα μας θα έπρεπε να προσεγγίζει την κατανομή του συνόλου των ανέργων έτσι όπως παρουσιάζονται στα στοιχεία της ΕΣΥΕ και στους πίνακες 3.1.α, 3.2.α, 3.3.α. Ενδεικτικά θα πρέπει στο δείγμα μας να συμμετέχουν κατά 39.4% άνδρες, 60.6% γυναίκες, οι οποίοι να ανήκουν κατά 21.4% στην πρωτοβάθμια, κατά 52.9% στην δευτεροβάθμια και 25.7% στην τριτοβάθμια ενώ θα πρέπει το 51.1% να έχει ηλικία έως 29 ετών, το 32% να είναι μεταξύ των 30 και 44 ετών και το 16,8% να είναι άνω των 45 ετών.

Η έρευνα στο πεδίο διεξήχθη μεταξύ Δεκεμβρίου του 2003 και Δεκεμβρίου 2004. Σε πρώτη φάση έγινε πιλοτική εφαρμογή της έρευνας μέσω της συμπλήρωσης 30 ερωτηματολογίων δια της οποίας εντοπίσθηκαν λάθη και παραλήψεις και έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές. Εν συνεχεία διεμοιράσθησαν 250 ερωτηματολόγια σε 7 ΚΕΚ (4 στην Χαλκίδα, και 3 στην Δυτική Αττική εκ των οποίων 1 στην Ελευσίνα και 2 στην Δυτική Αθήνα) ενώ παράλληλα έγινε ενημέρωση για τον τρόπο συμπλήρωσης. Στους ελέγχους που ακολούθησαν εντοπίσθηκαν οι παραλήψεις και τα λάθη, έγιναν οι διορθώσεις έτσι ώστε να συλλεχθούν 193 ερωτηματολόγια τα οποία απαντήθηκαν πλήρως.

Η κατανομή του ληφθέντος δείγματος παρουσιάζονται στους πίνακες 3.1, 3.2, 3.3.

ΠΙΝ.3.1 ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ (ΔΕΙΓΜΑ)

ΦΥΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ	%
ΑΝΔΡΕΣ	56	29.0%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	137	71.0%
ΣΥΝΟΛΟ	193	100%

ΠΙΝ.3.1[α] ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ (ΕΣΥΕ 2002)

ΦΥΛΟ	%
ΑΝΔΡΕΣ	39.4 %
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	60.6%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Από την κατά φύλο κατανομή (πίνακες 3.1 και 3.1[α]) του δείγματος παρατηρείται υπεραντιπροσώπευση των γυναικών, λόγω της δυσκολίας εντοπισμού μέσω των ΚΕΚ,

[123] Β. Φίλιας (γενική εποπτεία),Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών,Gutenberg,1996,σελ.433.Επίσης:Β. Σταθακόπουλος, Μέθοδοι έρευνας αγοράς, Σταμούλης 1997,σελ.208

ανέργων ανδρών. Βέβαια υπάρχουν μετρήσεις του ΟΑΕΔ που αναβιβάζουν το ποσοστό των ανέργων γυναικών άνω του 65%.

ΠΙΝ.3.2 ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΔΕΙΓΜΑ)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ	%
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	37	19.1%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	111	55.5%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	45	23.3%
ΣΥΝΟΛΟ	193	100%

ΠΙΝ.3.2α ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΕΣΥΕ 2002)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	%
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	21.4%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	52.9%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	25.7%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

ΠΙΝ.3.3. ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ (ΔΕΙΓΜΑ)

ΗΛΙΚΙΕΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ	%
ΕΩΣ 29	96	49.7%
30-44	67	34.7
45 ΚΑΙ ΑΝΩ	45	23.3%
ΣΥΝΟΛΟ	193	100%

ΠΙΝ.3.3.α. ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ (ΕΣΥΕ 2002)

ΗΛΙΚΙΕΣ	%
ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ	51.1%
30-44	32.0%
45 ΚΑΙ ΑΝΩ	25.7%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

3.1.2. ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συλλογή των στοιχείων έγινε μέσω ενός δομημένου ερωτηματολογίου το οποίο εμπεριέχει ανοικτές, κλειστές και πολλαπλών επιλογών ερωτήσεις. Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου προέκυψε μετά από πιλοτική εφαρμογή στο πεδίο και τις απαραίτητες αλλαγές στο είδος των ερωτήσεων, στην διατύπωσή τους, στον τύπο και την σειρά των ερωτήσεων καθώς και στην εμφάνιση. Το ερωτηματολόγιο, το οποίο παρουσιάζεται στο παράρτημα δύο(2), δομείται στις εξής ενότητες:

Η **πρώτη ενότητα** αποσκοπεί στην καταγραφή: α) των βασικών δημογραφικών χαρακτηριστικών των ανέργων (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, διαμονή κ.λ.π.), β) του εκπαιδευτικού επιπέδου, γ) του οικονομικού κεφαλαίου, δ) της εργασιακής εμπειρίας (είδος εργασίας, μισθός, είδος αναζητούμενης εργασίας κ.λ.π.).

Η **δεύτερη ενότητα** στοχεύει στην καταγραφή των βασικών χαρακτηριστικών της οικογένειας του ανέργου όπως εκπαίδευση μελών, επάγγελμα, οικονομικό κεφάλαιο, κοινωνικό κεφάλαιο κ.λ.π.

Στην **τρίτη ενότητα** καταγράφονται οι οικογενειακοί δεσμοί, η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών, και οι προσπάθειες εργασιακής ένταξης.

Η **τέταρτη ενότητα** αναδεικνύει τις επιπτώσεις της οικογενειακής παρέμβασης στις εργασιακές επιλογές, όπως δυνατότητα εργασιακών επιλογών, η δυνατότητα χρονικής αναμονής κ.λ.π.

Τέλος η **πέμπτη ενότητα** προσπαθεί να αναδείξει τις επιπτώσεις που έχει η ανεργία στον ερωτώμενο και στις οικογένειές των.

Τα στοιχεία τα οποία προέκυψαν από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων είναι προϊόν απλών συσχετίσεων των επί μέρους μεταβλητών, ενώ έγινε και έλεγχος του χ2 (βλ. παράρτημα 1 σελ. 213)

3.2.ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πληρέστερη διερεύνηση των υποθέσεων και ερωτημάτων που θέτει η έρευνα επιζητούσε συνδυασμό διαφορετικών μεθόδων.

Μέσω της ποιοτικής έρευνας μας δόθηκε η δυνατότητα να διαπιστώσουμε, από την σκοπιά των ανέργων, την στάση της οικογένειας και τις επιπτώσεις της στάσης αυτής στην εργασιακή τους συμπεριφορά. «Ακόμα και η πλέον αποφασιστικά αντικειμενική θεωρία οφείλει να συμπεριλάβει την παράσταση που σχηματίζουν οι δρώντες για τον κοινωνικό κόσμο και, ακριβέστερα, τη συμβολή τους στην κατασκευή της θεώρησης του κοινωνικού κόσμου, άρα και στην κατασκευή του κόσμου αυτού, διαμέσου της εργασίας παράστασης (με όλες τις έννοιες του όρου) την οποία εκτελούν ακατάπαυστα προκειμένου να επιβάλουν τη θεώρησή τους για τον κόσμο ή τη θεώρηση για τη δική τους θέση σ' αυτόν τον κόσμο, για την κοινωνική τους ταυτότητα»[124].

Βέβαια η προσέγγιση του ερευνητή μέσα από αυτό που ονομάζεται ιστορία ζωής, είτε είναι συνέντευξη είτε είναι αφήγηση, δεν είναι αυτοσκοπός. «...Μας οδηγεί να συγκροτήσουμε την έννοια της τροχιάς ως μία σειρά διαδοχικών θέσεων που καταλαμβάνονται από το ίδιο κοινωνικό υποκείμενο(ή την ίδια την ομάδα) στο πλαίσιο ενός πεδίου που υφίσταται συνεχείς μεταβολές. Το να επιχειρήσουμε να κατανοήσουμε μία ζωή ως μία ενιαία και πλήρη σειρά διαδοχικών γεγονότων χωρίς άλλη σύνδεση με το υποκείμενο... είναι εξ' ίσου άτοπο με το να προσπαθούμε να χαράξουμε μία γραμμή του

[124] P. Bourdieu, "Γλώσσα και συμβολική εξουσία", Καρδαμίτσα, 1999,σελ.340

μετρό χωρίς να λαμβάνουμε υπ' όψιν την δομή του δικτύου, δηλ. τις αντικειμενικές σχέσεις μεταξύ των διαφόρων σταθμών».[125]

Χρησιμοποιώντας την μέθοδο των συνεντεύξεων βάθους πραγματοποιήσαμε πρόσωπο με πρόσωπο συνεντεύξεις με τους ανέργους των οποίων η διάρκεια κυμάνθηκε μεταξύ 30 λεπτών και 1.5 ώρας. Με την μέθοδο αυτή ο ερωτώμενος καλείται να περιγράψει την στάση και συμπεριφορά της οικογένειας αλλά και τις επιπτώσεις στην δική του εργασιακή διαδρομή, με βάση τις δικές του προτεραιότητες και εντός του δικού του πλαισίου αναφοράς.

Όσον αφορά στην επιλογή του δείγματος προσεγγίσθηκαν 45 άνεργοι, σε Αθήνα και Εύβοια, οι οποίοι επελέγησαν μέσα από το σύνολο των ερωτηματολογίων της ποσοτικής έρευνας, με βάση τα χαρακτηριστικά ελέγχου φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, οικογενειακή κατάσταση(βλ. παράρτημα δύο).Ο συγκεκριμένος αριθμός δεν προέκυψε μέσα από την χρήση ενός στατιστικού εργαλείου αλλά από τον βαθμό κάλυψης των ερωτημάτων που θέτει η έρευνα.

Στην ελεύθερης μορφής συζήτηση που έλαβε χώρα θέσαμε στον ερωτώμενο τις θεματικές ενότητες που παρουσιάζουν ερευνητικό ενδιαφέρον έχοντας ως καθοδηγητικό νήμα τα ακόλουθα[126]:

Ι. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΝΕΡΓΟΥ:

α) **Εκπαιδευτική πορεία του ανέργου** και ειδικά τα επίπεδα εκπαίδευσης που κατέκτησε, τα σχέδια, επιθυμίες και αποτυχίες που είχε, τα σχέδια, τις απαιτήσεις, τις προτροπές και τις βοήθειες της οικογένειας.

β) **Εργασιακή εμπειρία** του ανέργου και ειδικά τα επαγγελματικά σχέδια που είχε, τα είδη της εργασιακής εμπειρίας που είχε, τα σχέδια ,προτροπές, απαιτήσεις της οικογένειας για την επαγγελματική του εξέλιξη.

γ) **Το οικονομικό και υλικό κεφάλαιο** και ειδικά το ύψος του εισοδήματος και ο εντοπισμός των εναλλακτικών πηγών επιβίωσης (ενοίκια κ.λ.π.).

δ) **Το κοινωνικό κεφάλαιο** του ανέργου, ο εντοπισμός δηλ. των σχέσεων, γνωριμιών, καθώς και η ένταξη ή μη σε φορείς (κόμματα, οργανώσεις κ.λ.π.).

ΙΙ. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ:

---

[125] P. Bourdieu, «Η αυταπάτη της βιογραφίας», στο Πρακτικοί Λόγοι, Πλέθρον,2000.σελ.75

[126] *Η μορφή της ποιοτικής έρευνας έχει επηρεασθεί από την μεθοδολογία των Γ. Τσιώλη και Μ. Τζανάκη.* Δες σχετικά στο Σ. Παπαιωάννου (2000), Ζήτηση συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κίνητρα ενδιαφερομένων στην Ελλάδα. Ανεργία νέων, αποφοίτων λυκείου και συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση. Εκδόσεις ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

α) **Τα χαρακτηριστικά της οικογένειας** και ειδικά το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο των μελών της οικογένειας.

β) **Δεσμοί της οικογένειας** και ειδικά οι ενδο-οικογενειακές σχέσεις και οι συγγενικοί δεσμοί.

ΙΙΙ. Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ:

α) **Η οικογένεια ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης.** Η καταγραφή της δυνατότητας συντήρησης που προσφέρει η οικογένεια κατά την διάρκεια της ανεργίας καθώς και η καταγραφή των επιπτώσεων που επιφέρει η δυνατότητα συντήρησης όσον αφορά τις εργασιακές επιλογές.

β) Η καταγραφή των δυνατοτήτων της οικογένειας στην **ανεύρεση εργασίας**

γ) Την καταγραφή των στρατηγικών αντιμετώπισης της ανεργίας

IV. ΤΟ ΒΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ:

Καταγραφή του τρόπου με τον οποίο βιώνει ο άνεργος την ανεργία όπως και των αντιλήψεων για τα αίτια της δικής του ανεργίας.

3.3.ΕΠΙΠΕΔΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πληρέστερη, ελπίζουμε, διαπραγμάτευση των υποθέσεων και των ερωτημάτων που θέτει η έρευνα μας οδηγεί στον διαχωρισμό του δείγματος σε δύο κοινωνικές ομάδες ανάλογα με την κοινωνική θέση των οικογενειών από τις οποίες προέρχονται οι άνεργοι, δηλ. ανάλογα με την κοινωνική καταγωγή ή την κοινωνική τους προέλευση.

Η οικογένεια προέλευσης (πατρική) έχει καθοριστική επίδραση στην διαμόρφωση του πρωτογενούς habitus, στο ύψος του κεφαλαίου που θα κατακτήσει ο άνεργος, όπως και στον τρόπο εργασιακής ένταξης. Η θέση που καταλαμβάνουν τα άτομα ή οι φορείς ατόμων (τάξεις, τμήματα τάξεων οικογένειες κ.λ.π.) γίνεται σε δύο διαστάσεις[127]:

Η **πρώτη διάσταση** προκύπτει από τον σφαιρικό όγκο του κεφαλαίου, ήτοι από το ύψος του οικονομικού κεφαλαίου (εισοδημάτων από μισθούς, περιουσία κ.λ.π.), από το ύψος του πολιτισμικού κεφαλαίου (τίτλοι σπουδών, λοιπά πολιτισμικά στοιχεία) και το ύψος του κοινωνικού κεφαλαίου (γνωριμίες, δίκτυα) και δημιουργεί πρωταρχικές αντιθέσεις μεταξύ καλύτερα εξοπλισμένων ομάδων, τάξεων σε συνολικό κεφάλαιο και των πλέον στερημένων.

---

[127] δες P. Bourdieu,Η διάκριση, ο.π. σελ.162.Επίσης για την διαμόρφωση μιας εικόνας δες το συντομευμένο σχήμα στο P.Bourdieu, Πρακτικοί λόγοι,ο.π.σελ.20

Η **δεύτερη διάσταση** προκύπτει από τις διαφορές στην δομή του κεφαλαίου των επί μέρους ομάδων, εάν δηλ. σε κάθε θέση κυριαρχεί το οικονομικό έναντι του πολιτισμικού και αντίστροφα.

Η απουσία μίας θεωρίας για την ταξική διάρθρωση[128] της Ελληνικής κοινωνίας μας αναγκάζει να υποστούμε τους κινδύνους της μηχανιστικής εφαρμογής ενός μοντέλου ο σχεδιασμός του οποίου έγινε για μία άλλη χώρα με δεδομένα μίας άλλης κοινωνικής πραγματικότητας. Ο κίνδυνος σχετίζεται με το γεγονός ότι η συνολική ποσότητα του εκπαιδευτικού κεφαλαίου γνωρίζει θεαματική αύξηση τις τελευταίες δεκαετίες ειδικά στην Ελληνική κοινωνία η οποία παρουσιάζει σημαντικές ιδιομορφίες καθώς η Ελληνική οικογένεια συνδέει την υπόστασή της με την κατάκτηση ανώτερων τίτλων σπουδών[129]από τους γόνους της.

Ο προσδιορισμός της κοινωνικής καταγωγής ή προέλευσης των ανέργων προϋποθέτει τον προσδιορισμό της θέσης που καταλαμβάνει στον κοινωνικό χώρο η οικογένεια προέλευσης (πατρική). Για τον προσδιορισμό της κοινωνικής θέσης χρησιμοποιούμε το επάγγελμα του πατέρα. Το επάγγελμα, αν και με προβλήματα, είναι ο ασφαλέστερος δείκτης προσδιορισμού της κοινωνικής θέσης διότι ως σύνθετη μεταβλητή συνδυάζει τους δύο τύπους κεφαλαίου ήτοι το εκπαιδευτικό και το οικονομικό, που καθορίζουν την θέση που καταλαμβάνουν τα άτομα ή οικογένειες στον κοινωνικό χώρο.

Ο καθορισμός της κοινωνικής θέσης των ανέργων δεν ήταν δυνατόν να προσδιορισθεί καθότι πολλοί εκ των ανέργων είναι νεοεισερχόμενοι και το κυριότερο ότι δεν δηλώνουν ούτε επάγγελμα ούτε συγκεκριμένη αναζητούμενη εργασία.

Η ταξινόμηση των ατόμων σε επί μέρους επαγγελματικές κατηγορίες αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες καθώς ο διαχωρισμός εμπεριέχει έναν βαθμό αυθαιρεσίας τόσο από την πλευρά του ταξινομούντος όσο και από την πλευρά του ταξινομούμενου.«...Στην πραγματικότητα, αυτή η εργασία κατηγοριοποίησης, δηλ. διάρρησης και ταξινόμησης, επιτελείται ακατάπαυστα, ανά πάσα στιγμή της καθημερινής ύπαρξης με την ευκαιρία των αγώνων που αντιπροσωπεύουν τους δρώντες ως προς το νόημα του κοινωνικού κόσμου και της θέσης τους σ' αυτόν τον κόσμο ...Οι δρώντες επιστρατεύουν το συμβολικό κεφάλαιο που έχουν αποκτήσει στους προηγούμενους αγώνες και κυρίως όλη όση εξουσία κατέχουν πάνω στις θεσπισμένες ταξινομήσεις, εκείνες που είναι εγγεγραμμένες στις

[128] Α. Γεωργούλας, Τροχιές σε σύμπτωση. Αγροτική έξοδος, κράτος, αστεακός χώρος εργασίας στην Ελλάδα(1950-1985),Gutenberg, 1997,σελ.19.Για μία σύγχρονη ματιά δες: Κ. Ράντης, «Νέες τάσεις στην κοινωνική έρευνα: Από την κοινωνική, ταξική στην σύγχρονη κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση».Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών. 2003,τευχ. 111-112,σελ.159-173

[129] Κ. Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην* Ελλάδα(1830-1922).Θεμέλιο,1987, δεύτερο μέρος σελ.379

συνειδήσεις ή στην αντικειμενικότητα...Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να υπάρξει επιστήμη των ταξινομήσεων χωρίς μία επιστήμη της πάλης των ταξινομήσεων και χωρίς να υπολογισθεί η θέση την οποία καταλαμβάνει σ' αυτήν την πάλη για την εξουσία της γνώσης, για την εξουσία μέσω της γνώσης, για το μονοπώλιο της νόμιμης συμβολικής βίας, καθένας από τους δρώντες ή καθεμιά από τις ομάδες δρώντων που εμπλέκονται, είτε πρόκειται για απλούς ιδιώτες...είτε για έγκυρους (και σε πλήρη απασχόληση) επαγγελματίες[130]...Οι αγώνες των ταξινομήσεων, ατομικοί ή συλλογικοί, που έχουν στόχο να μετασχηματίσουν τις κατηγορίες αντίληψης και αποτίμησης του κοινωνικού κόσμου και επομένως τον κοινωνικό κόσμο, αποτελούν λησμονημένη διάσταση της πάλης των τάξεων»[131].

Η ταξινόμηση των (τελευταίων) επαγγελμάτων των πατέρων των ανέργων έγινε σύμφωνα με το σύστημα ταξινόμησης της ΕΣΥΕ κατά ΣΤΕΠ και παρουσιάζονται στα δεδομένα του πίνακα 3.4. Σύμφωνα με αυτά ο κύριος όγκος συγκεντρώνεται στις κατηγορίες των ειδικευμένων τεχνιτών (19.2%), των ανειδίκευτων εργατών (16.5%), των γεωργών (16.1%), των χειριστών μηχανημάτων(12.4%), και των υπαλλήλων γραφείου(9.3%). Στα επαγγέλματα υψηλού γοήτρου έχουμε μικρές συγκεντρώσεις με 5.2% στα ανώτερα διοικητικά στελέχη και 5.7% στα επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ (ΔΕΙΓΜΑ)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΠΑΤΕΡΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ		ΕΥΒΟΙΑ		Δ. ΑΤΤΙΚΗ	
1.ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	10	5.2%	4	3.8%	6	6.9%
2.ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ,ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ &ΣΥΝΑΦΗ	11	5.7%	3	2.8%	8	9.2%
3.ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΙ,ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ &ΣΥΝΑΦΗ	4	2.1%	2	1.9%	2	2.3%
4.ΥΠΑΛΛΟΙΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ &ΣΥΝΑΦΗ	18	9.3%	11	10.4%	7	8.0%
5.ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	22	11.4%	9	8.5%	13	14.9%
6.ΓΕΩΡΓΟΙ,ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ,ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ,ΑΛΙΕΙΣ.	31	16.1%	18	17.0%	13	14.9%
7.ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ &ΣΥΝΑΦΗ	37	19.2%	19	17.9%	18	20.7%
8.ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	24	12.4%	15	14.2%	9	10.3%
9ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	32	16.5%	24	21.7%	8	9.2%
10.ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	4	2.1%	1	0.9%	3	3.4%
ΣΥΝΟΛΟ	193	100%	106	100%	87	100%

[130] P. Bourdieu,Γλώσσα και συμβολική εξουσία, Καρδαμίτσα,1999, σελ. 347-351
[131] P.Boyrdieu, *Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης*.1999.Πατάκης, σελ.514

Από την σύγκριση των επαγγελμάτων κατά περιοχή παρατηρούμε ότι στην Εύβοια η επαγγελματική κατηγορία των ανειδίκευτων εργατών παρουσιάζει μεγαλύτερη συγκέντρωση (21.7% έναντι του 9.2% της Δ. Αττικής), των γεωργών (17.0% έναντι 14.9% της Δ. Αττικής) και χειριστών μηχανημάτων (14.2% έναντι 10.3% της Δ. Αττικής). Αντίθετα στην Δ. Αττική υπερισχύουν τα επαγγέλματα των ειδικευμένων τεχνιτών (20.7% έναντι 17.9%), των απασχολουμένων στην παροχή υπηρεσιών (14.9% έναντι 8.5%) και τα λεγόμενα επαγγέλματα υψηλού γοήτρου.

Ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος διαπραγμάτευσης των ερωτημάτων που τίθενται στην έρευνα θα έπρεπε να λαμβάνει υπ' όψιν την παραπάνω ταξινόμηση όμως ο μικρός αριθμός του δείγματος, μας υποχρέωσε να προβούμε σε ομαδοποιήσεις επαγγελμάτων.

Ένας τρόπος ομαδοποίησης θα ήταν να διακρίνει τα επαγγέλματα ανάλογα με την κοινωνική τάξη ή κοινωνική ομάδα σε α) **ανώτερη** στην οποία περιλαμβάνονται τα επιστημονικά και ανώτερα διοικητικά επαγγέλματα, β) την **μεσαία** στην οποία υπάγονται οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες, στις ένοπλες δυνάμεις, οι υπάλληλοι γραφείου και οι τεχνολόγοι και γ) την **κατώτερη** τάξη ή ομάδα στην οποία περιλαμβάνονται οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι χειριστές μηχανημάτων, οι ειδικευμένοι τεχνίτες και οι απασχολούμενοι στα αγροτικά επαγγέλματα. Σύμφωνα με αυτήν την ομαδοποίηση η ανώτερη κοινωνική τάξη ή ομάδα κατέχει το 10.9% του συνόλου του δείγματος, η μεσαία το 24.9% ενώ η κατώτερη το 64.2% (βλ. πίνακας 3.5).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΠΑΤΕΡΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ	%
ΑΝΩΤΕΡΗ	$1^{η}$, $2^{η}$	21	10.9
ΜΕΣΑΙΑ	$3^{η}$,$4^{η}$,$5^{η}$,$10^{η}$	48	24.9
ΚΑΤΩΤΕΡΗ	$6^{η}$, $7^{η}$, $8^{η}$, 9η	124	64.2
ΣΥΝΟΛΟ		193	100%

Ο μικρός αριθμός συχνοτήτων μας υποχρέωσε να προβούμε σε περαιτέρω ομαδοποιήσεις και ειδικότερα να υιοθετήσουμε μία διχοτομική ταξινόμηση μεταξύ α) **χειρωνακτικών** και β) **μη χειρωνακτικών** επαγγελμάτων. Συγκεκριμένα στους χειρώνακτες, οι οποίοι ταυτίζονται με την κατώτερη κοινωνική ομάδα στην ταξινόμηση που παρουσιάζεται στον πίνακα 3.5, υπάγονται οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι χειριστές μηχανημάτων, οι ειδικευμένοι

τεχνίτες και οι απασχολούμενοι στα αγροτικά επαγγέλματα, ενώ στους μη χειρώνακτες υπάγονται οι υπόλοιπες κατηγορίες επαγγελμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	ΕΥΒΟΙΑ		Δ. ΑΤΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	
1.ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	4163	9.1%	2653	7.4%	259604	10.5%
2.ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ,ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ &ΣΥΝΑΦΗ	3382	7.4%	1670	4.7%	252979	10.2%
3.ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΙ,ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ &ΣΥΝΑΦΗ	2429	5.3%	1529	4.3%	163832	6.6%
4.ΥΠΑΛΛΟΙΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ &ΣΥΝΑΦΗ	2275	5.0%	2078	5.8%	154737	6.2%
5.ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	4213	9.2%	3687	10.3%	307118	12.4%
6.ΓΕΩΡΓΟΙ,ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ,ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ,ΑΛΙΕΙΣ.	5450	11.9%	1735	4.7%	311258	12.5%
7.ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ &ΣΥΝΑΦΗ	11397	24.9%	10790	30.3%	558796	22.6%
8.ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	6759	14.8%	6172	17.3%	259449	10.5%
9ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	5706	12.5%	5321	14.9%	209731	8.5%
10.ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
ΣΥΝΟΛΟ	45774	100%	35635	100%	2477814	100%

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2001(ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ)

Στον πίνακα 3.6 παρουσιάζονται τα επαγγέλματα των απασχολούμενων ανδρών σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΥΕ για το 2001. Η παράθεση αυτή είναι ενδεικτική καθώς δεν μπορεί να αποτελέσει μέτρο σύγκρισης με τα επαγγέλματα των πατέρων των ανέργων και της διαπίστωσης της υπεραντιπροσώπευσης για τις επί μέρους επαγγελματικές ομάδες για τον λόγο ότι ένα μέρος των πατέρων είτε δεν είναι εν ζωή είτε είναι συνταξιούχοι, δηλ. η επαγγελματική τους ενασχόληση έγινε σε παρελθόντα χρόνο απ' αυτούς που παρουσιάζονται στην απογραφή του 2001. Παρ' όλα αυτά τα δεδομένα του πίνακα έχουν μία χρησιμότητα καθώς διαπιστώνουμε ότι οι χειρώνακτες υπερτερούν των μη χειρωνακτών κάτι που συμβαίνει και με τους πατέρες των ανέργων του δείγματος και ότι αυτή η υπεροχή των χειρωνακτών δεν οφείλεται σε ιδιομορφία του δείγματος.

Από τα δεδομένα του πίνακα 3.7 παρατηρούμε ότι από την ευρύτερη κοινωνική κατηγορία των μη χειρωνακτών κατάγεται το 35.8% των ανέργων ενώ από την κοινωνική κατηγορία των χειρωνακτών κατάγεται το 64.2%. Το ποσοστό των καταγόμενων από τους μη χειρώνακτες είναι για μεν την Εύβοια 28.3% για δε την Δ. Αττική 44.8%, και για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες 70.7% και 55.2% αντιστοίχως. Παρά όμως τις

διαφορές μεταξύ των περιοχών η υπεροχή των χειρωνακτών έναντι των μη χειρωνακτών παραμένει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΉ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΑΝΕΡΓΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ		ΕΥΒΟΙΑ		Δ. ΑΤΤΙΚΗ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1η, 2η, 3η, 4η, 5η, 10η	69	35.8%	30	28.3%	39	44.8%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	6η, 7η,8η, 9η	124	64.2%	76	70.7%	48	55.2%
ΣΥΝΟΛΟ		193	100%	106	100%	87	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ (ΑΡΡΕΝΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΥΒΟΙΑ		Δ. ΑΤΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	16462	36.0%	11617	32.6%	1138570	46.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	29312	64.0%	24018	67.4%	1339234	54.0%
ΣΥΝΟΛΟ	45774	100%	35635	100%	2477814	100%

ΠΗΓΗ:ΕΣΥΕ ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2001(ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ)

Παρά τα προβλήματα όμως που ανακύπτουν από την κατηγοριοποίηση σε μη χειρώνακτες και χειρώνακτες, η διάκριση είναι σημαντική διότι βασική μας επιδίωξη είναι η ανάδειξη των διαφορών στις συμπεριφορές των ανέργων που οφείλονται στην κοινωνική τους καταγωγή ή προέλευση.

Ι. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Στα πλαίσια του 4ου κεφαλαίου αναλύονται βασικά χαρακτηριστικά των ανέργων όπως η κοινωνική τους καταγωγή, το οικονομικό και πολιτισμικό τους κεφάλαιο.

4.1. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο κύριος όγκος των ανέργων έχει κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 4.1 διαπιστώνουμε ότι το 64.2% των ανέργων προέρχεται από χειρώνακτες ενώ το 35.8% είναι γόνοι μη χειρωνακτών. Τα δεδομένα αυτά, όπως έχει ήδη αναπτυχθεί στα πλαίσια του 3ου κεφαλαίου, δεν διαφέρουν από τις επίσημες ταξινομήσεις των απασχολούμενων αλλά και των ανέργων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	19	27.5% / 33.9%	50	72.5% / 36.5%	69	100% / 35.8%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	37	29.8% / 66.1%	87	70.2% / 63.5%	124	100% / 64.2%
ΣΥΝΟΛΟ	56	29.0% / 100%	137	71.0% / 100%	193	100% / 100%

Η κοινωνική καταγωγή των ανέργων δεν καθορίζεται από το φύλου τους έτσι όπως τουλάχιστον διαφαίνεται στα δεδομένα του πίνακα 4.1. σύμφωνα με τα οποία τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες επιμερίζονται με ομοιόμορφο σχετικά τρόπο στις δύο κοινωνικές ομάδες. Συγκεκριμένα όσον αφορά τους άνδρες το 66.1% κατάγεται από χειρώνακτες (63.5% για τις γυναίκες) και το 35.9% από μη χειρώνακτες (36.5% για τις γυναίκες) (κάθετη άθροιση). Παρόμοια εικόνα προκύπτει από τον τρόπο με τον οποίο τα φύλα τροφοδοτούν τις δύο κοινωνικές κατηγορίες. Συγκεκριμένα οι μεν άνδρες τροφοδοτούν τους μη χειρώνακτες με 27.2% και τους χειρώνακτες με 29.8%, οι δε γυναίκες με 72.5% και 70.2% αντίστοιχα (οριζόντια άθροιση).

Η κατά ηλικία κοινωνική καταγωγή των ανέργων παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Από τα δεδομένα του πίνακα 4.2 προκύπτει ότι το 62,3% των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες συγκεντρώνεται στην ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών ενώ το 37.7% στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Αντίθετη είναι η εικόνα για τους

έλκοντες την καταγωγή από χειρώνακτες καθώς το μεγαλύτερο μέρος των συγκεντρώνεται στις άνω των 29 ετών ηλικιακές ομάδες (57.3%) ενώ το 42.7% συγκαταλέγεται στους νέους έως 29 ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΕΩΣ 29		30-45		ΑΝΩ ΤΩΝ 46		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	43	62.3% / 44.8%	17	24.6% / 25.4%	9	13.0% / 30.0%	69	100% / 35.8%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	53	42.7% / 55.2%	50	40.3% / 74.6%	21	16.9% / 70.0%	124	100% / 64.2%
ΣΥΝΟΛΟ	96	49.7 / 100%	67	34.7 / 100%	30	15.5 / 100%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΑΓΑΜΟΙ		ΜΗ ΑΓΑΜΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	49	71.0 / 44.0%	20	29.0% / 23.8%	69	100% / 35.8%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	60	48.4% / 54.0%	64	51.6% / 76.2%	124	100% / 64.2%
ΣΥΝΟΛΟ	109	56.5% / 100%	84	43.5% / 100%	193	100% / 100%

Οι παραπάνω επισημάνσεις ενισχύονται και από την ανάλυση της οικογενειακής κατάστασης των ανέργων (πίνακας 4.3) σύμφωνα με την οποία οι άγαμοι, οι οποίοι είναι συνήθως νεαρής ηλικίας, παρουσιάζουν μεγάλα ποσοστά στους προερχόμενους από μη χειρώνακτες (71.0%) έναντι του 48.4% των προερχομένων από χειρώνακτες.

Το γεγονός ότι οι προερχόμενοι από τους χειρώνακτες καθίστανται άνεργοι σε μεγάλες ηλικίες ενδέχεται να υποκρύπτει μεγαλύτερη εργασιακή ανασφάλεια σε σχέση με τους γόνους των μη χειρωνακτών οι οποίοι καθίστανται άνεργοι σε μικρότερες ηλικίες.

4.2.ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Αναλύοντας τα δεδομένα που αναφέρονται στο οικονομικό κεφάλαιο προκύπτει ότι άνεργος δεν σημαίνει απαραιτήτως φτωχός ή κοινωνικά αποκλεισμένος.

Αν και είναι δύσκολος ο προσδιορισμός του ορίου φτώχειας[132] εν τούτοις θεωρώντας ότι η εισοδηματική κατηγορία των 900 ευρώ ανά μήνα ή των 12000 ευρώ ετησίως εκφράζει [133]*τότε από τα στοιχεία του πίνακα 4.4 παρατηρούμε ότι στο σύνολο των* ανέργων του δείγματος μόνο το 1/3 (34.2%) βρίσκεται κάτω από αυτό το όριο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	-900		901-1500		1501-		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	16	23.2%	22	31.9%	31	44.9%	69	100%
		24.2%		31.9%		53.4%		35.8%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	50	40.3%	47	37.9%	27	21.8%	124	100%
		75.8%		68.1%		46.6%		64.2%
ΣΥΝΟΛΟ	68	34.2%	69	35.8%	58	30.0%	193	100%
		100%		100%		100%		

Πρόσφατες εκτιμήσεις της Eurostat, με βάση τα στοιχεία του έβδομου κύματος του ECHP, δείχνουν ότι κατά το 2000 στην Ελλάδα το 33% των ανέργων ήταν φτωχοί, έναντι 19.8% του συνολικού πληθυσμού, 8% των μισθωτών και 29% των συνταξιούχων[134].

Από την ανάλυση των στοιχείων του πίνακα 4.4 κατά κοινωνική κατηγορία προκύπτουν σημαντικές διαφορές. Συγκεκριμένα για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή (δηλ. τους γόνους των χειρωνακτών) το ποσοστό των ευρισκομένων σε κατάσταση φτώχειας ανέρχεται στο 40.3% σημαντικά πολλαπλάσιο από το ποσοστό των γόνων των μη χειρωνακτών το οποίο διαμορφώνεται στο 23.2%. Πέραν αυτού η εισοδηματική κατηγορία των 900 Ευρώ που ορίζει και το όριο της φτώχειας συντίθεται κατά το μεγαλύτερο μέρος (75.8%) από τους γόνους των χειρωνακτών ενώ το μερίδιο των γόνων των μη χειρωνακτών ανέρχεται στο 24.2% (κάθετη άθροιση).

Επομένως άνεργος δεν σημαίνει απαραιτήτως φτωχός ή κοινωνικά αποκλεισμένος και όταν σημαίνει αυτό είναι υπόθεση μάλλον των ανέργων που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή ή των οποίων η οικογένεια προέλευσης έχει κατώτερη κοινωνική θέση.

---

[132] Δες σχετικά: Μ. Πετμεζίδου. Χ Παπαθεοδώρου (επιμέλεια.),(2004)Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός, Αθήνα, Εξάντας.

[133] Γ Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης,2000-2006,Επιχειρησιακό πρόγραμμα «ανταγωνιστικότητα», «Αριστεία στα ερευνητικά πεδία, Φτώχεια αποκλεισμός και κοινωνικές ανισότητες. ΕΚΚΕ

[134] Δες, Μ. Καραμεσίνη, «Ανεργία, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα».στο Μ.Πετμεζίδου, Χ. Παπαθεοδώρου, (επιμ.),Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός,2004,Εξάντας,σελ.411

4.3.ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Ο κοινωνικός χώρος ορίζεται[135] και παράλληλα ιεραρχείται σε δύο διαστάσεις, αφ΄ ενός σύμφωνα με το συνολικό ή σφαιρικό όγκο κεφαλαίου, το οποίο συντίθεται από το οικονομικό, το πολιτισμικό αλλά και το κοινωνικό κεφάλαιο και από το ύψος του οποίου κατατάσσονται τα υποκείμενα ή οι ομάδες σε κυρίαρχους ή κυριαρχούμενους και αφ΄ ετέρου ανάλογα με την κατανομή ή την βαρύτητα των επί μέρους ειδών κεφαλαίου, διάσταση που καθορίζει τις επί μέρους διαφορές και αποστάσεις εντός των κυριαρχούμενων και των κυριαρχούμενων. Εξ αυτού διαφαίνεται και η σπουδαιότητα του πολιτισμικού κεφαλαίου.

Το πολιτισμικό κεφάλαιο υπάρχει σε τρεις καταστάσεις.[136]Η ενσωματωμένη κατάσταση η οποία πρόκειται για μία εργασία ενσωμάτωσης, εγχάραξης και εξομοίωσης μέσω της οποίας «...το πολιτισμικό είναι ένα έχειν που έγινε σώμα, μία ιδιοκτησία που έγινε αναπόσπαστο μέρος του ατόμου, μία έξις. Αυτός που το κατέχει πλήρωσε με τον ίδιο του τον εαυτό και με ό,τι πιο προσωπικό έχει, τον χρόνο του. Αυτό το προσωπικό κεφάλαιο δεν μπορεί να μεταδοθεί στιγμιαία με το χάρισμα ή την κληρονομική μετάδοση, με την αγορά ή την ανταλλαγή. Μπορεί να αποκτηθεί κατά το κύριο μέρος του, με τρόπο εξ ολοκλήρου καλυμμένο και ασυνείδητο και παραμένει σημαδεμένο από τις πρωταρχικές συνθήκες απόκτησης».Το πολιτισμικό κεφάλαιο στην αντικειμενοποιημένη κατάσταση όπως είναι τα γραπτά, οι ζωγραφικοί πίνακες, τα μνημεία, είναι μεταδόσιμο κατά το υλικό μέρος. Τέλος η θεσμοποιημένη κατάσταση συνίσταται στην κατοχή σχολικών τίτλων.

Οι σχολικοί τίτλοι αποτελούν τους νέους τίτλους ευγενείας, συμβάλλουν στην εξασφάλιση της κοινωνικής αναπαραγωγής και μέσω των σχολικών θεσμών, όπου οι κυρίαρχες τάξεις βρίσκουν νομιμοποίηση των πολιτισμικών τους προνομίων και μετουσιώνουν την κοινωνική κληρονομιά σε ατομική χάρη ή προσωπική αξία, απονέμονται στους κατόχους ενός κληρονομημένου κεφαλαίου.

Το χάρισμα ή η ευφυΐα και η παραγόμενη ιδεολογία του χαρίσματος σύμφωνα με το οποίο έχουν εργασία οι ικανότεροι ενώ όσοι δεν έχουν εργασία είναι ανίκανοι, στην πραγματικότητα διανέμεται από την κοινωνία και οι ανισότητες ευφυΐας είναι ουσιαστικά ανισότητες κοινωνικές[137].

Η κοινωνική καταγωγή φαίνεται ότι διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο ύψος του πολιτισμικού κεφαλαίου που θα κατακτήσει ο άνεργος.

---

[135] δες P. Bourdieu,1999,Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης, Πατάκη, σελ.143-213
[136] Δες P. Bourdieu, 1999, Κείμενα κοινωνιολογίας, Στάχυ, σελ.75-84
[137] Δες P. Bourdieu & J.-Cl. Passeron, 1993,Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα, Καρδαμίτσα,

Όπως δείχνουν τα δεδομένα του πίνακα 4.5 ενώ οι γόνοι της κατώτερης κοινωνικής ομάδας, δηλ. των χειρωνακτών, έχουν μεγάλες συγκεντρώσεις στην χαμηλή εκπαιδευτική βαθμίδα (25.0%), οι γόνοι των μη χειρωνακτών παρουσιάζουν ποσοστό μόλις 8.7%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΗΛΙΚΙΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ		ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	1	2.3%	27	62.8%	15	34.9%	43	100%
	30-45	4	23.5%	6	35.3%	7	41.2%	17	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	1	11.1%	6	66.7%	2	22.2%	9	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	6	8.7%	39	56.5%	24	34.8%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	3	5.7%	43	81.1%	7	13.2%	53	100%
	30-45	17	34.0%	22	44.0%	11	22.0%	50	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	11	52.4%	7	33.3%	3	14.3%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	31	25.0%	72	58.1%	21	16.9%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	4	4.7%	70	72.9%	22	22.9%	96	100%
	30-45	21	31.3%	28	41.8%	18	26.9%	67	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	12	40.0%	13	43.3%	5	16.7%	30	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		37	19.2%	111	57.5%	45	23.3%	193	100%

Αντιθέτως οι προερχόμενοι από μη χειρώνακτες άνεργοι υπερισχύουν στην απόκτηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστό 34.8%. Βέβαια η κατάκτηση ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των γόνων των μη χειρωνακτών καθώς βλέπουμε ότι και οι έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή σ' ένα ποσοστό της τάξης του 16.9% κατορθώνουν να ανέλθουν σ' αυτήν την εκπαιδευτική βαθμίδα.

Οι διαφοροποιήσεις στην κατάκτηση ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών επιβεβαιώνονται και από την κατανομή κατά ηλικία. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 4.5 οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες νέοι έως 29 ετών ανέρχονται στην ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα σε ποσοστό 34.9% έναντι μόλις 13.2% των εχόντων κατώτερη κοινωνική καταγωγή νέων έως 29 ετών οι οποίοι κατορθώνουν να ανέλθουν στην ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα. Η ίδια διαφοροποίηση παρατηρείται στην ηλικιακή κατηγορία 30 έως 45 ετών όπου το 41.2% των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες κατακτά την ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα έναντι του 22.0% των εχόντων κατώτερη κοινωνική καταγωγή, ενώ η ίδια εικόνα παρατηρείται και στην ηλικιακή ομάδα άνω των 45 ετών στην οποία το 22.2% των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες κατακτούν την τριτοβάθμια εκπαιδευτική βαθμίδα σε αντίθεση με τους προερχόμενους

από τους χειρώνακτες οι οποίοι στο μεγαλύτερο μέρος παραμένουν στην κατώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα (52.4%) ενώ μόλις το 14.3% ανέρχονται στην ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6 .ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΠΡΩ/ΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤ/ΘΜΙΑ		ΤΡΙΤ/ΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	2	10.5%	9	47.2%	8	42.1%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	4	8.0%	30	60.0%	16	32.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	6	8.7%	39	56.5%	24	34.8%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	17	45.9%	14	37.8%	6	16.2%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	14	16.1%	58	66.7%	15	17.2%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	31	25.0%	72	58.1%	21	16.9%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	19	33.9%	23	41.1%	14	25.0%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	18	13.1%	88	64.2%	31	22.6%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		37	19.2%	111	57.5%	45	23.3%	193	100%

Ο ρόλος της κοινωνικής καταγωγής στην κατάκτηση ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου επιβεβαιώνεται και από την ταξινόμηση κατά φύλο αν και με διαφορές εντός των κοινωνικών κατηγοριών. Από τα στοιχεία του πίνακα 4.6 φαίνεται ότι οι άνδρες συμμετέχουν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με ποσοστό 33.9% έναντι 13.1% των γυναικών, οι γυναίκες υπερέχουν στην δεύτερη βαθμίδα εκπαίδευσης με 64.2% έναντι 41.1% των ανδρών, ενώ η κατάσταση είναι σχετικά ισοδύναμη στην τρίτη βαθμίδα.

Από την κατανομή κατά κοινωνική προέλευση επιβεβαιώνονται οι διαφορές μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών. Οι προερχόμενοι από τους χειρώνακτες τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, υπολείπονται των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες στην κατάκτηση της ανώτερης εκπαιδευτικής βαθμίδας, ενώ αντίθετα υπερισχύουν στην κατώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα.

Ο ρόλος της κοινωνικής καταγωγής στην κατάκτηση ανάλογου εκπαιδευτικού επιπέδου επιβεβαιώνεται και στην καταγραφή της εκπαιδευτικής κινητικότητας στην οποία παρά την σαφή ανοδική κινητικότητα εν τούτοις εμφανίζονται σημεία κοινωνικής στασιμότητας και αναπαραγωγής.

Από τα δεδομένα του πίνακα 4.7 είναι εμφανής η εκπαιδευτική κινητικότητα αποδεικνύοντας ότι οι άνεργοι γόνοι έχουν κατακτήσει καλύτερη εκπαίδευση. Πράγματι ενώ το 66.3% (128 στους 193) των πατέρων ανήκαν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το

αντίστοιχο ποσοστό των ανέργων για την ίδια βαθμίδα είναι 19.2%(37 στους 193). Ενώ το 8.8% (17 στους 193) των πατέρων έχει κατακτήσει το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο το αντίστοιχο ποσοστό για τους ανέργους ανέρχεται στο 23.3% (45 στους 193). Επί πλέον από τους 128 γονείς που έχουν πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 17.2% των γόνων των κατακτά την ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα ενώ ουδείς γόνος των 17 γονέων που έχουν ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα δεν παραμένουν στην κατώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα δεδομένα που επιβεβαιώνουν σαφή ανοδική εκπαιδευτική κινητικότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΝΕΡΓΟΥ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΤΕΡΑ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ		ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	33	25.8% 89.2%	73	57.0% 65.8%	22	17.2% 48.9%	128	100% 66.3%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	4	8.3% 10.8%	30	62.5% 27.0%	14	29.2% 31.1%	48	100% 24.9%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	0	0.0% 0.0%	8	47.1% 7.2%	9	52.9% 20.0%	17	100% 8.8%
ΣΥΝΟΛΟ	37	19.2% 100%	111	57.5% 100%	45	23.3% 100%	193	100%

Η ύπαρξη ανοδικής εκπαιδευτικής κινητικότητας φανερώνει την ανάπτυξη στρατηγικών ανέλιξης μέσω της εκπαίδευσης ακόμη και για τους γόνους της κατώτερης ομάδας. Το ζητούμενο όμως είναι εάν η εμφανής ανοδική εκπαιδευτική κινητικότητα που παρατηρείται στους ανέργους που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή μεταφράζεται και σε ανέλιξη στο κοινωνικό πεδίο δηλ. στην αγορά εργασίας.

Πάντως η ανοδική εκπαιδευτική κινητικότητα είναι παρούσα για την Ελληνική κοινωνία ήδη από τον 19ο αιώνα καθώς η εκπαίδευση λειτούργησε ως ιδιαίτερο ιδεολογικό συστατικό της δημιουργίας του νεώτερου Ελληνικού κράτους.[138] Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συναντούμε συχνότερα κληρονόμους μιας έντονης θέλησης, τόσο από τους γόνους αλλά πολύ περισσότερο από τους γονείς η οποία ελάμβανε συχνά την μορφή της θυσίας[139], για απόκτηση πανεπιστημιακού τίτλου(μία έξις «πτυχιολατρείας») παρά

[138] Δες σχετικά Κ. Τσουκαλάς ,1987,Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα,, Θεμέλιο, ειδικά το δεύτερο μέρος.
[139] Δες Κ. Τσουκαλάς,ο.π.1987

κληρονόμους ενός πολιτισμικού κεφαλαίου.[140] Η εκπαιδευτική κινητικότητα φυσικά συνεχίζεται καθ' όλη την διάρκεια καθώς η εκπαίδευση θεωρείται το βασικό όχημα για την κοινωνική ανέλιξη.[141]

Άλλα στοιχεία του πολιτισμικού και συμβολικού κεφαλαίου των ανέργων όπως είναι η γνώση ξένων γλωσσών, η ανάγνωση βιβλίων και εφημερίδων, τα οποία συνθέτουν την πολιτισμική εικόνα των ανέργων επιβεβαιώνουν διαφορές μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών.

Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 4.8 το 75.1% του συνόλου των ανέργων δηλώνει ότι είναι γνώστης τουλάχιστον μίας ξένης γνώσης, με τις γυναίκες να υπερέχουν έναντι των ανδρών (79.6% και 64.3% αντίστοιχα). Η εικόνα όμως διαφοροποιείται ανάλογα με την κοινωνική καταγωγή των ανέργων καθώς οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες υπερέχουν στην γνώση μίας τουλάχιστον ξένης γλώσσας έναντι των εχόντων κατώτερη κοινωνική καταγωγή (92.8% και 65.3% αντίστοιχα).

Η εικόνα είναι περίπου όμοια όσον αφορά στην ανάγνωση βιβλίων (βλ. πίνακα 4.9) με τις γυναίκες να υπερέχουν έναντι των ανδρών (53.6% και 44.6% αντίστοιχα). Από την ταξινόμηση κατά κοινωνική προέλευση παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των δύο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8. ΓΝΩΣΗ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ & ΦΥΛΟ

ΓΝΩΣΗ ΓΛΩΣΣΩΝ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	19	100%	0	0.0%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	45	90.0%	5	10.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	64	92.8%	5	7.2%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	17	45.9%	20	54.1%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	64	73.6%	23	26.4%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	81	65.3%	43	34.7%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	36	64.3%	20	35.7%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	109	79.6%	28	20.4%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		145	75.1%	48	24.9%	193	100%

[140] Δες Ι. Λαμπίρη-Δημάκη,1994, Η κοινωνιολογία του P. Bourdieu, στο κοινωνιολογία της παιδείας, Ι.Λαμπίρη- Δημάκη, Ν. Παναγιωτόπουλος, (επιμ.) Καρδαμίτσα- Δελφίνι,Σελ.63

[141] Δες σχετικά Κ. Κασιμάτη,1989,Τάσεις κινητικότητας εργασίας στην Ελληνική βιομηχανία. ΕΚΚΕ, σελ.62-76

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9. ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	12	63.2%	7	36.8%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	39	78.0%	11	22.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	51	73.9%	18	26.1%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	13	35.1%	24	64.9%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	51	58.6%	36	41.4%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	64	51.6%	60	48.4%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	25	44.6%	31	55.4%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	90	53.6%	47	46.4%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		115	59.6%	78	40.4%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.10.ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΑΝΑΓΝΩΣΗ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΣΥΧΝΑ		ΣΠΑΝΙΑ		ΠΟΤΕ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	11	57.9%	8	42.1%	0	0.0%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	22	44.0%	17	34.0%	11	22.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	33	47.8%	25	36.2%	11	15.9%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	13	35.1%	20	54.1%	4	10.8%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	20	23.0%	35	40.2%	32	36.8%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	33	26.6%	55	44.4%	36	29.0%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	24	42.9%	28	50.0%	4	7.1%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	42	30.1%	52	38.0%	43	31.4%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		66	34.2%	80	41.5%	47	24.4%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.11.ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΑΝΑΓΝΩΣΗ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΣΥΧΝΑ		ΣΠΑΝΙΑ		ΠΟΤΕ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΑΣ	7	36.8%	8	42.1%	4	21.1%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΑ	3	6.0%	8	16.0%	39	78.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	10	14.5%	16	23.2%	43	62.3%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΑΣ	21	56.8%	10	27.0%	6	16.2%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΑ	1	1.1%	16	18.4%	70	80.5%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	22	17.7%	26	21.0%	76	61.3%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	28	50.0%	18	32.1%	10	17.9%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΑ	4	2.9%	24	17.5%	109	79.6%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		32	16.6%	42	21.8%	119	61.7%	193	100%

κοινωνικών κατηγοριών με τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες να υπερέχουν έναντι των προερχομένων από χειρώνακτες (73.9% και 51.6% αντίστοιχα).

Η κατάσταση είναι διαφορετική με την ανάγνωση εφημερίδων όσον αφορά την σύγκριση μεταξύ των δύο φύλων ενώ οι διαφορές παραμένουν ίδιες μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών. Συγκεκριμένα όσον αφορά την ανάγνωση πολιτικών εφημερίδων (πίνακας 4.10) οι άνδρες φαίνεται να υπερέχουν έναντι των γυναικών (42.9% και 30.1% αντίστοιχα στην ερώτηση εάν διαβάζουν συχνά εφημερίδα). Οι διαφορές πάντως μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών παραμένουν με τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες να διαβάζουν εφημερίδα με μεγαλύτερη συχνότητα από τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή (47.8% και 26.6% αντίστοιχα). Πάντως στο σύνολο των ανέργων το μεγαλύτερο μέρος δηλώνει ότι δεν διαβάζει πολιτική εφημερίδα (41.5% σπάνια και 24.4% ποτέ).

Εάν όμως οι γόνοι των μη χειρωνακτών υπερέχουν έναντι των γόνων των χειρωνακτών στην ανάγνωση πολιτικών εφημερίδων η κατάσταση είναι διαφορετική όσον αφορά την ανάγνωση αθλητικών εφημερίδων. Συγκεκριμένα οι άνδρες οι προερχόμενοι από χειρώνακτες δηλώνουν ότι διαβάζουν συχνά αθλητική εφημερίδα σε μεγαλύτερο ποσοστό έναντι των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες(17.7% και 14.5% αντίστοιχα). Πάντως η ανάγνωση αθλητικών εφημερίδων αφορά ένα μικρό μέρος του συνόλου των ανέργων (16.6%).

4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η οικογένεια προσδιορίζει σημαντικά τις επιλογές και τα επιτεύγματα των ανέργων γόνων της τόσο στο πεδίο της εκπαίδευσης όσο κυρίως στο πεδίο της αγοράς εργασίας στο οποίο και επιβεβαιώνονται τα ατού τόσο της οικογένειας όσο και του ανέργου, ατού τα οποία προκύπτουν από το ύψος του κεφαλαίου αλλά και από το habitus, αυτόν τον εσωτερικό ορίζοντα που ως πρακτική αίσθηση, ως αίσθηση του παιχνιδιού, παράγει πρακτικές και στρατηγικές μέσω των οποίων γίνεται προσπάθεια να μετασχηματισθεί προς όφελός των η δομή του πεδίου.

Παρά το γεγονός ότι η κατάταξη των ανέργων σε προερχόμενους από χειρώνακτες και μη δεν παραπέμπει, κατ' ανάγκην, στον διαχωρισμό κυρίαρχοι-κυριαρχούμενοι, εν τούτοις οι πολιτισμικές διαφορές είναι εμφανείς πιστοποιώντας έτσι ότι οι άνεργοι δεν είναι «ίδιοι», εκκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, φέρουν διακριτικά σήματα που μεταφράζονται σε διαφορετική εργασιακή συμπεριφορά και αναγνωρίζονται με διαφορετικό τρόπο στην αγορά εργασίας. Ειδικότερα:

1.Η ανεργία αν και δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο μίας κοινωνικής κατηγορίας εν τούτοις μάλλον αφορά κατά πλειοψηφία τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή και δευτερευόντως τους προερχόμενους από τα «ανώτερα» κοινωνικά στρώματα (64.2% και 35.8% αντίστοιχα). Επί πλέον το γεγονός ότι οι έλκοντες την καταγωγή από χειρώνακτες καθίστανται άνεργοι στις μεγάλες ηλικιακές κατηγορίες ενδεχομένως να υποκρύπτει μεγαλύτερη εργασιακή ανασφάλεια σε σχέση με τους γόνους των μη χειρωνακτών οι οποίοι εμφανίζουν μεγάλες συγκεντρώσεις στις ηλικίες έως 29 ετών.

2.Άνεργος δεν σημαίνει απαραιτήτως φτωχός ή κοινωνικά αποκλεισμένος, όταν όμως συμβαίνει, κάτι που ισχύει για το 1/3 περίπου των ανέργων (34.2%), αφορά κυρίως τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή καθώς το 75.8% τροφοδοτείται από αυτήν την κοινωνική κατηγορία. Έτσι το 63.8% του συνόλου των ανέργων, το 61.5% των εχόντων κατώτερη κοινωνική καταγωγή και το 76.8% των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες βρίσκονται πάνω από το υψηλότερο όριο φτώχειας.

3.Η κοινωνική καταγωγή φαίνεται ότι διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην βαθμίδα εκπαίδευσης που θα κατακτήσει ο άνεργος. Πέραν των ιδιομορφιών της Ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά την «πτυχολατρεία» και της εμφανούς εκπαιδευτικής κινητικότητας που σημειώνεται και για τις δύο κοινωνικές ομάδες, εν τούτοις παρατηρείται μεγαλύτερη στασιμότητα στην κατώτερη κοινωνική ομάδα (χειρώνακτες), επιβεβαιώνοντας παράλληλα ότι οι γόνοι ανώτερης κοινωνικής ομάδας (μη χειρώνακτες) είναι κληρονόμοι ενός ανώτερου πολιτισμικού κεφαλαίου. Χαρακτηριστικά οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες έχουν μικρή εκπροσώπευση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (8.7%)σε αντίθεση με τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες των οποίων το ποσοστό ανέρχεται στο 25.0%. Διαφορές επισημαίνονται και στα υπόλοιπα πολιτισμικά στοιχεία όπως αυτά της ανάγνωσης βιβλίων, γνώσης ξένων γλωσσών κ.λ.π. Ειδικότερα οι γόνοι των μη χειρωνακτών υπερέχουν έναντι των προερχομένων από τους χειρώνακτες στην γνώση ξένων γλωσσών (92.8% και 65.3% αντίστοιχα) όπως και στην ανάγνωση των βιβλίων (73.9% για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες και 51.6% για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή). Η ίδια εικόνα υπάρχει όσον αφορά την ανάγνωση πολιτικών εφημερίδων με τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες να υπερέχουν έναντι των προερχομένων από τους χειρώνακτες (47.8% και 26.6% αντίστοιχα).Αντίθετα οι προερχόμενοι από την κατώτερη κοινωνική ομάδα υπερέχουν έναντι των υπολοίπων στην ανάγνωση των αθλητικών εφημερίδων (17.7% και 14.5% αντίστοιχα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΘΕΣΜΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΝΕΡΓΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό η προσπάθειά μας επικεντρώνεται στην επιβεβαίωση ή διάψευση του πρώτου σκέλους της υποθέσεως εργασίας που θέσαμε, για το εάν δηλ. και σε ποίο βαθμό οι οικογένειες συντηρούν τα άνεργα μέλη τους και εάν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κοινωνική καταγωγή, το φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση.

Με τον όρο συντήρηση εννοούμε το σύνολο των μεταβιβάσεων (χρηματικών και υλικών) και υποστηρικτικών ενεργειών (κύρια ψυχολογικών) που επιτρέπουν στον άνεργο να διατηρείται στην πρέπουσα φυσική και ψυχολογική κατάσταση έως ότου (επαν)ενταχθεί στην παραγωγική διαδικασία.

ΣΧΗΜΑ 1.Συστήματα συντήρησης ανέργων

Η συντήρηση των ανέργων, όπως ήδη αναφέρθηκε, γίνεται μέσω της παράλληλη δράσης τριών φορέων/θεσμών: α) του κράτους πρόνοιας β) της οικογένειας και γ) των ιδιωτικών φορέων πρόνοιας όπως η εκκλησία δια της φιλανθρωπίας, οι εθελοντικές οργανώσεις αρωγής κ.λ.π.(βλ. σχήμα1). Ο βαθμός συμμετοχής των συστημάτων αυτών, τα οποία έχουν ένα ανταγωνιστικό και ταυτόχρονα συμπληρωματικό ρόλο, στην πληρωμή του έμμεσου μισθού, εξαρτάται από την φάση την οποία διέρχεται ο καπιταλισμός αλλά και από τις ιδιαιτερότητες των επιμέρους κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων εντός των οποίων δραστηριοποιούνται τα εν λόγω συστήματα συντήρησης των ανέργων. Οι παρεμβάσεις των θεσμών ισορροπούν μεταξύ δύο εν πολλοίς αντιφατικών λειτουργιών. Αφ' ενός της αποσυμπίεσης των κοινωνικών εντάσεων και της αποτροπής των κοινωνικών ανατροπών και αφ' ετέρου της διατήρησης της εργασιακής ανασφάλειας αυτού του τόσο ζωτικού στοιχείου για την λειτουργία της αγοράς εργασίας αλλά και γενικότερα του καπιταλιστικού συστήματος.

Τίθεται επομένως το ερώτημα του εάν και κατά πόσον τα επιμέρους συστήματα αναπλήρωσης του έμμεσου μισθού αναιρούν την εργασιακή ανασφάλεια. Στο εισαγωγικό μέρος έχει ήδη δοθεί μία πρώτη απάντηση στο ερώτημα αυτό στην πορεία όμως της εργασίας θα δούμε τον βαθμό στον οποίο οι επιμέρους φορείς συμβάλλουν στην συντήρηση των ανέργων και στην άρση της εργασιακής ανασφάλειας δίδοντας έμφαση στην συμπεριφορά της οικογένειας.

Η συμμετοχή του κράτους τόσο στον άμεσο όσο και στον έμμεσο μισθό πραγματεύεται ως εξής στις επιμέρους θεωρητικές θεμελιώσεις[142]:

α) Σύμφωνα με τις **νεοκλασικές θεωρήσεις** το κράτος είναι ένας ουδέτερος μηχανισμός ο οποίος παρεμβαίνει στην οικονομία μόνον όταν είναι απολύτως απαραίτητο όταν δηλ. η ισορροπία δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς. Έτσι στόχος είναι η παροχή διευκολύνσεων όπως η άρση των εμποδίων που επιτρέπουν την μεγαλύτερη κινητικότητα της εργασίας (γεωγραφική, επαγγελματική)κ.α. β)Το κράτος , ιδιαίτερα στην προνοιακή του μορφή, βρίσκει την έκφρασή του στην **κεϋνσιανή αντίληψη**. Το κράτος παρεμβαίνει ως πολιτικός σταθεροποιητής, ως μηχανισμός πρόληψης των οικονομικών κρίσεων υποκατανάλωσης υποστηρίζοντας την ζήτηση μέσω της αύξησης των δημοσίων δαπανών. Για την κεϋνσιανή αντίληψη το κράτος είναι ένας μηχανισμός ουδέτερος αλλά απολύτως αναγκαίος για το οικονομικό σύστημα. γ)**Η νέο-θεσμική προσέγγιση**[143] θεωρεί το κράτος, όπως και κάθε άλλο θεσμό ως προϊόν της αποτυχίας της αγοράς και για τούτο απαραίτητο για το οικονομικό σύστημα. δ)**Οι μαρξιστικές αντιλήψεις** επισημαίνουν την ταξική φύση και τον ρόλο του κράτους στην διαιώνιση του καπιταλισμού. Είναι ένας ταξικός μηχανισμός ο οποίος ρυθμίζει την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης συμβάλλοντας έτσι στην άμβλυνση των ταξικών αντιθέσεων και στην πρόληψη των κοινωνικών εκρήξεων.[144]

Στα πρώτα στάδια ανάπτυξης του καπιταλισμού οι άνεργοι εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των φτωχών και η συντήρησή τους είναι έργο κυρίως της οικογένειας και της φιλανθρωπίας. Η παρέμβαση του κράτους είναι υποτυπώδης και λαμβάνει, στην περίπτωση της Αγγλίας, την θέσπιση των νόμων για τους φτωχούς οι οποίοι στην ουσία

---

[142] **Ο. Στασινοπούλου,** (1996),Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής. Από το κράτος πρόνοιας στο *«νέο» προνοιακό πλουραλισμό. Φροντίδα και γήρανση-Η σύγχρονη πλουραλιστική πρόκληση, Gutenberg.* Επίσης,**Σ.Ρομπόλης-Μ.Χλέτσος**,1995,Ηκοινωνική πολιτική μετά την κρίση του κράτους πρόνοιας, Παρατηρητής. Επίσης, **Π. Γετίμης-Δ. Γράβαρης** (επιμέλεια),(1993) Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική. Η σύγχρονη προβληματική, Θεμέλιο. Επίσης ,Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1993),Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα.3ο Συνέδριο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

[143] **Χ. Πιτέλης**, Οικονομικοί θεσμοί-Διεθνής ανταγωνιστικότητα-Οικονομική πολιτική,Τυπωθήτω,1998

[144] Για μία Μαρξιστική συζήτηση του κράτους δες: **W. Bonefeld- J.Holloway**(επιμέλεια), Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μία μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντιστικό κράτος,Εξάντας,1993.

επιτρέπουν το δικαίωμα ή μη στην ελεημοσύνη και στην παροχή βοήθειας όπως και στην παραχώρηση στέγης στα εργαστήρια-άσυλα(workhouses).Η μορφή αυτή παρέμβασης του κράτους εκτείνεται έως το 1911 με την θέσπιση των γραφείων εργασίας και την μεταρρύθμιση του Beveridge[145].Μία άλλη περίπτωση πρώιμης παρέμβασης του κράτους είναι η κοινωνική πολιτική του Βίσμαρκ στην Γερμανία που περιελάμβανε κυρίως ασφάλιση λόγω ασθενείας και ατυχημάτων καθώς και συνταξιοδότηση λόγω ηλικίας η οποία σταδιακά διαδόθηκε και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.[146]

Στην «χρυσή» εποχή του Κεϋνσιανισμού και της πλήρους απασχόλησης (1960-1975) έχουμε την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, η οποία στηρίχθηκε στις παρεμβάσεις του κράτους, εποχή όμως που μεταβάλλεται υπό την επίδραση της παγκοσμιοποίησης, των μεταβολών στις εθνικές αγορές εργασίας, της γήρανσης του πληθυσμού, της αυξανόμενης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και των υψηλών ποσοστών ανεργίας.

Ο τρόπος με τον οποίο παρεμβαίνουν τα εθνικά κράτη πρόνοιας, αν και με επιμέρους διαφορές, οδηγεί στις εξής ομαδοποιήσεις:[147] α) **Το Σκανδιναβικό ή σοσιαλδημοκρατικό** μοντέλο το οποίο στηρίζεται στην αρχή της καθολικότητας και το οποίο χρηματοδοτείται από την φορολογία β) **το συντηρητικό ή κορπορατιστικό** μοντέλο το οποίο στηρίζεται στην συνεργασία εργοδοτών και εργαζομένων μέσω των εργατικών ενώσεων και η εξασφάλιση των δικαιωμάτων βασίζεται στην εργασιακή συμπεριφορά στην ένταξη δηλ. ή στον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και γ) το **φιλελεύθερο ή Αγγλοσαξωνικό** μοντέλο το οποίο χρηματοδοτείται από τους φόρους και χαρακτηρίζεται από τα χαμηλά επιδόματα και την απορύθμιση της αγοράς εργασίας. Στην τυπολογία αυτή εισάγεται και **το Μεσογειακό ή Νοτιοευρωπαϊκό** μοντέλο [148] το οποίο χαρακτηρίζεται από την έντονη παρουσία της οικογένειας στην ανάληψη υποστηρικτικών ενεργειών προς τα αδύναμα μέλη και των ανέργων, υποκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο ενέργειες του κράτους πρόνοιας. Το μεσογειακό μοντέλο συμπεριλαμβάνει χώρες όπως η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα με αρκετές διαφωνίες εκ μέρους ερευνητών μεταξύ αυτών και ο Esping- Andersen, οι οποίοι θεωρούν ότι οι χώρες αυτές δεν συνιστούν ένα ξεχωριστό μοντέλο αλλά μία υποκατηγορία του συντηρητικού μοντέλου. Ειδικά για την Ελλάδα ο Γ. Κατρούγαλος υποστηρίζει ότι από την πλευρά του

---

[145] Α. Δεδουσόπουλος,(2000),Θεωρίες της ανεργίας, τόμος πρώτος,τυπωθήτω,σελ.206

[146] Σ. Σωτηρόπουλος,(1993),Το κοινωνικό κράτος σήμερα, στο Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα,3ο συνέδριο. Σελ 318-331

[147] Esping-Andersen,G.(1990). Three worlds of welfare capitalism. Camdridge: Polity Press.

[148] Ferrera, M. (1996). The "Southern mondel" of welfare in social europe. Journal of Europran Social Policy 6(1): 17-37. Επίσης Rhodes M. (1996). Southern European welfare states: Identity, problems and prospects for reform. South European Society & Politics 1(3): 1-22.

σκοπού, της χρηματοδότησης και των οργανωτικών χαρακτηριστικών δεν υπάρχει δομική διαφορά με το συντηρητικό μοντέλο.[149]

Στην σύγχρονη εποχή η συντήρηση των ανέργων μέσω του κράτους πρόνοιας λαμβάνει την μορφή των **πολιτικών απασχόλησης**. Οι πολιτικές απασχόλησης και ειδικότερα αυτές της καταπολέμησης της ανεργίας διακρίνονται σε παθητικές και σε ενεργητικές πολιτικές.[150]**Παθητικές ή «παραδοσιακές» πολιτικές** θεωρούνται οι παρεμβάσεις που αντιμετωπίζουν τα αποτελέσματα της ανεργίας κυρίως μέσα από τα επιδόματα ανεργίας. **Ενεργητικές πολιτικές** είναι οι παρεμβάσεις που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των αιτιών και ειδικά των προβλημάτων που υπάρχουν στην πλευρά της προσφοράς. Διακρίνονται:α) Σε μέτρα, κυρίως νομοθετικού περιεχομένου, που στοχεύουν στην ευελιξία του μισθού και του ωραρίου, της καλύτερης πληροφόρησης και της γεωγραφικής κινητικότητας της εργασίας, β) σε μέτρα που επιδιώκουν την επιμόρφωση και την κατάρτιση των εργαζομένων, γ) σε πολιτικές επιδότησης της απασχόλησης. Στην εποχή της νέο-φιλελεύθερης αντίληψης περί κράτους πρόνοιας που διανύουμε, το βάρος έχει μετατεθεί υπέρ των ενεργητικών πολιτικών.[151]

Η διάκριση σε παθητικές και ενεργητικές πολιτικές πέραν του ότι εκφράζουν μία σαφή πολιτική χροιά «...ενέχουν έντονη αξιολογική φόρτιση. Ο συνειρμός ενεργητικός=θετικός = αποτελεσματικός είναι προφανής, όπως και ο συνειρμός παθητικός=αρνητικός= αναποτελεσματικός. Πρόκειται για μία ορισμένη χρήση της γλώσσας, για μία ιδεολογική χρήση της γλώσσας, η οποία καταφεύγει στην κυριολεξία σε επιστημονικούς νεολογισμούς, οι οποίοι...είναι χρήσιμοι μόνον ως σημεία, με την σημειολογική σημασία του όρου, μεταστροφών θεωρητικών, πολιτικών και ιδεολογικών και ως τέτοια αξίζουν την προσοχή μας».[152]

Φυσικά ούτε οι ενεργητικές ούτε οι παθητικές πολιτικές αντιμετωπίζουν δραστικά τα προβλήματα των ανέργων, άλλωστε δεν θα μπορούσε διότι εάν συνέβαινε κάτι τέτοιο θα αναιρούσε την εργασιακή ανασφάλεια πράγμα που αντίκειται στην βασική λογική του καπιταλισμού.

---

[149] Δες : **G.S. Katrougalos** (1996), " The south European welfare model: The Greek welfare state, in search of an identity.Journal of European Social Policy 6(1) 39-60

[150] δες σχετικά:**Δ. Γράβαρης,**(1991),Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του κράτους στην αγορά εργασίας,Τόπος,τευχ.3,σελ.3-36. Του ιδίου, «Θεσμική συνέργια και αντιπαλότητα στα πλαίσια της πολιτικής καταπολέμησης της ανεργίας».Στο **Σ. Χτούρης** (Επιμ.),Θεσμοί και ρυθμίσεις της κοινωνικής πολιτικής.Πράξις,1993Επίσης,**Μ.Χλέτσος**,(1996),Η πολιτική απασχόλησης ως συνδετικός κρίκος της αναπαραγωγικής με την παραγωγική διαδικασία Τετράδια ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, τευχ. 8-9,σελ.31-43.

[151] Για μία συζήτηση στο πλαίσιο αυτό δες: OECD Employment Outlook (2003), "Benefits and employment, friend or foe; Interactions betwen passive and active social programmes.

[152] Α. Δεδουσόπουλος,(1995),Πολιτικές για την αγορά εργασίας στο τέλος του εικοστού αιώνα. Τετράδια ΙΝΕ/ΓΣΕΕ , σελ.27-32

Οι ενεργητικές πολιτικές, ο κύριος όγκος των οποίων αποτελείται από προγράμματα κατάρτισης, πέραν της επίλυσης της ανεργίας των εκπαιδευτών, φυσικά δεν επιλύουν το πρόβλημα της ανεργίας, απλώς μεταθέτουν το πρόβλημα, κάτω από το ιδεολογικό βάρος της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, στο πρόσωπο του ανέργου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1.ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΕΤΟΣ / ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟΙ	1996	1997	1998	1999	2000
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟΙ	233148	256086	258111	267407	282657
ΕΦ' ΑΠΑΞ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟΙ	168354	159255	171155	197105	203142
ΗΜΕΡΕΣ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ	34336880	37624909	39140369	44321358	37652936

ΠΗΓΗ:ΕΣΥΕ (Στατιστική επετηρίδα Ελλάδας 2002)

Οι λεγόμενες παθητικές πολιτικές δηλ. τα επιδόματα ανεργίας το μόνο ίσως μέσο που θα μπορούσε να συμβάλλει στην συντήρηση των ανέργων, είναι επίσης αναποτελεσματικές τόσο ως προς το ύψος και την διάρκεια όσο και ως προς τις προϋποθέσεις. Για την καταβολή του επιδόματος ανεργίας, στην περίπτωση της Ελλάδας, απαιτείται προηγούμενη απόλυση από θέση πλήρους απασχόλησης διάρκειας 150 ημερών, η διάρκειά του εκτείνεται έως τους δώδεκα μήνες ενώ το ύψος δεν μπορεί να ξεπερνά τα 2/3 του κατώτατου ημερομισθίου. Αντίστοιχα είναι, με κάποιες διαφορές, και οι επιδοτήσεις των ανέργων στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε[153]. Όσον αφορά τον αριθμό των δικαιούχων επιδόματος ανεργίας για την Ελλάδα απ τα δεδομένα του πίνακα 5.1 παρατηρούμε τα εξής: Οι εφ' άπαξ επιδοτούμενοι για το έτος 2000 ανήλθαν στους 203.142 αυξημένοι σε σχέση με το 1996 κατά 20.7%. Το ποσοστό των επιδοτούμενων σε σχέση με το σύνολο των ανέργων ανέρχεται στο 42.3% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 1996 ανερχόταν στο 37.7%. Οι περιοδικά επιδοτούμενοι αποτελούσαν για το 2000 το 58.9% των ανέργων αυξημένοι σε σχέση με το 1996 κατά 21.2%. Οι ημέρες επιδότησης κατά το 2000 ανήλθαν σε 37652936 αυξημένες σε σχέση με το 1996 κατά 9.7%. Για το έτος 2005 το σύνολο των

[153]Δες σχετικά: Περιοδικό Ενημέρωση,ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ,τευχ.53,1999,σελ.25.Για την εξέλιξη του επιδόματος ανεργίας δες,Γ.Κρητικίδης,1999,Η εξέλιξη του επιδόματος ανεργίας, Ενημέρωση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. σελ. 24

λαμβανόντων επίδομα ανεργίας αποτελούν το 38.0% του συνόλου της εγγεγραμμένης ανεργίας (210000 επιδοτούμενοι στο σύνολο των 540000 εγγεγραμμένων ανέργων).[154]

Όσον αφορά το ύψος των συνολικών κοινωνικών δαπανών από τα δεδομένα των πινάκων 5.2 και 5.3 παρατηρούμε τα εξής: Οι δαπάνες για προγράμματα κοινωνικής προστασίας ως ποσοστό στο ΑΕΠ για την Ελλάδα ανήλθε το 1996 στο 25.5% έναντι 22.0% το 1990 ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Ευρώπη των 15 ανήλθαν στο 27.6% και 25.5% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Η συμμετοχή της Ελλάδας στις κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό στο ΑΕΠ είναι υψηλότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του λεγόμενου Μεσογειακού μοντέλου αλλά χαμηλότερη σε σχέση με τις χώρες του Σκανδιναβικού μοντέλου.

Ως προς την δομή των κοινωνικών δαπανών για το έτος 1996 το 49.0% διατίθεται για συντάξεις γήρατος (44.8% για την ΕΕ), για την υγεία το 34.4%(35.5% για την ΕΕ), για την στήριξη της οικογένειας το 8.3% (7.9% για την ΕΕ), το 3.5% για την στέγαση (3.4% για την ΕΕ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2. ΔΟΜΗ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (1996)

ΕΙΔΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	ΕΕ	ΕΛΛΑΣ
ΓΗΡΑΣ	44.8%	49.0%
ΥΓΕΙΑ	35.5%	34.9%
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	7.9%	8.3%
ΑΝΕΡΓΙΑ	8.4%	4.3%
ΣΤΕΓΑΣΗ	3.4%	3.5%

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

Ειδικά για την αντιμετώπιση της ανεργίας διατέθηκε για το 1996 το 3.5% των κοινωνικών δαπανών έναντι του 3.4% για την ΕΕ. Την μεγαλύτερη συμμετοχή από τις χώρες του Μεσογειακού μοντέλου για την αντιμετώπιση της ανεργίας έχει η Ισπανία διαθέτοντας το 14.5% των κοινωνικών δαπανών ενώ για την Ευρώπη των 15 το μέσο ποσοστό ανήλθε στο 8.4%.

Εκ των στοιχείων αυτών είναι φανερό ότι η συμμετοχή του κράτους στην «καταβολή» του έμμεσου μισθού έχει μάλλον συμβολική σημασία, μάλιστα για τους νέους και τους μακροχρόνια ανέργους δηλ. για τον κύριο όγκο των ανέργων η συμμετοχή αυτή είναι ανύπαρκτη καθώς αυτές οι κατηγορίες δεν διαθέτουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την υπαγωγή στα προγράμματα επιδότησης.

[154] Δες Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 12 Απρ. 2005

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ % ΣΤΟ ΑΕΠ		ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑ % ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	
	1990	1996	1990	1996
ΕΛΛΑΣ	22.2%	25.5%	4.2%	4.3%
ΙΣΠΑΝΙΑ	19.9%	20.0%	18.0%	14.5%
ΙΤΑΛΙΑ	24.7%	25.3%	1.7%	1.9%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	15.2%	22.9%	2.5%	5.8%
ΔΑΝΙΑ	28.7%	29.4%	15.4%	13.8%
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	25.1%	26.7%	6.1%	13.9%
ΣΟΥΗΔΙΑ	33.1%	32.9%	-	10.3%
ΒΕΛΓΙΟ	26.4%	28.2%	13.8%	14.5%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	25.4%	29.6%	5.9%	9.6%
ΓΑΛΛΙΑ	27.9%	30.3%	8.3%	8.1%
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	18.2%	14.7%	14.6%	16.7%
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	22.1%	21.9%	2.6%	3.5%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	32.5%	28.1%	8.3%	12.0%
ΑΥΣΤΡΙΑ	26.7%	28.6%	4.6%	5.7%
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	23.0%	26.0%	5.7%	5.8%
ΕΕ 15	25.5%	27.6%	7.1%	8.4%

ΠΗΓΗ : EUROSTAT

Οι ιδιωτικοί φορείς αρωγής, όπως η εκκλησία[155], η τοπική αυτοδιοίκηση, διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις, μεμονωμένα άτομα, παρεμβαίνουν στην φροντίδα των «ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων» συγκροτώντας άτυπα δίκτυα και δράσεις. Η εμφάνιση των μη κυβερνητικών οργανώσεων, τουλάχιστον για την περίπτωση της Ελλάδας, και της ανάπτυξης του τρίτου τομέα, δεν συνεπάγεται και την αντιμετώπιση των φαινομένων φτώχειας και της βοήθειας προς τους ανέργους καθώς δεν δραστηριοποιούνται, με εξαίρεση την εκκλησία της Ελλάδος, στα ζητήματα αυτά και βασίζονται για να λειτουργήσουν στον επαγγελματικό εθελοντισμό.[156] Τα ποσά όμως που καταγράφονται για την αντιμετώπιση για το σύνολο των κοινωνικών δαπανών συμπεριλαμβανομένων και της ανεργίας και της φτώχειας δεν υπερβαίνει το 0.2% του ΑΕΠ σύμφωνα με την ΕΣΥΕ (Κοινωνική προστασία στην Ελλάδα. Δαπάνες και έσοδα Έτη 1990-1998).

[155] Η εκκλησία είναι ο σημαντικότερος ιδιωτικός φορέας αρωγής στην Ελλάδα δες σχετικά **H Symeonidou,** *(1997) "Welfare state and informal networkw in contemporary Greece". In Mire Florence conference.* Comparing social systems in southerne europe. Paris: Mire. Vol.3: 337-362. Για μία ιστορική αναδρομή στο ζήτημα της φιλανθρωπίας στην Ελληνική πραγματικότητα δες: **Μ. Κορασίδου,** (1995),Η φτώχεια και φιλανθρωπία στην Ελληνική πρωτεύουσα τον 19ον αιώνα, Κέντρο νεοελληνικών ερευνών, ΕΙΕ.

[156] Για την ανάπτυξη των μη κυβερνητικών οργανώσεων στην Ελλάδα δες: Π. Σκλιάς- Α. Χουλιαράς(2002), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, εκδόσεις Παπαζήσης.

Η αδυναμία τόσο της αγοράς εργασίας όσο και του κράτους να εξασφαλίσουν την συντήρηση των ανέργων και των νεόπτωχων προκάλεσε απόψεις για την ανάπτυξη του λεγόμενου τρίτου ή κοινωνικού τομέα της οικονομίας στα πλαίσια του οποίου αντί της κοινωνικής μέριμνας θα παρέχεται κοινωνική αμοιβή έναντι ενός είδους «υποχρεωτικής» εθελοντικής εργασίας σε τομείς όπως η περίθαλψη, η καθαριότητα, η εκπαίδευση κ.λ.π.[157] ή της άνευ όρων χορήγησης κοινωνικού εισοδήματος.[158]

Στην σημερινή φάση ως απάντηση στην «κρίση του κράτους πρόνοιας» εισάγεται η έννοια του πλουραλιστικού κράτους[159] η οποία απαιτεί μία στενότερη συνεργασία του κράτους, το οποίο κρατά έναν υπολειμματικό ρόλο παρέμβασης σε επιλεγμένες περιπτώσεις ατόμων και ομάδων, με τους ιδιωτικούς φορείς αρωγής και φυσικά την οικογένεια. Στην περίπτωση αυτή οι άνεργοι, ιδιαίτερα οι μακροχρόνιας διάρκειας, χάνουν την ενοχλητική ονομασία «άνεργοι» εκτοπιζόμενοι στην κατηγορία των «νεόπτωχων»[160] ή των κοινωνικά αποκλεισμένων[161] μαζί με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους πρώην φυλακισμένους, τους χρήστες ναρκωτικών, και ως τέτοιοι χρήζουν ειδικής φροντίδας. Με την ορολογία του Μάρξ οι σημερινοί μακροχρόνια άνεργοι θα μετατίθεντο από την ρευστή και λανθάνουσα μορφή του εφεδρικού στρατού στην στάσιμη μορφή. Έτσι το κράτος απαλλάσσεται και η λύση του προβλήματος ανατίθεται στην σημερινή εκδοχή της φιλανθρωπίας και της αρωγής, όπως και στην οικογένεια, εκεί δηλ. απ' όπου ξεκίνησε.

Η χρυσή εποχή του κράτους πρόνοιας έχει παρέλθει καθώς υπό το βάρος των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, της παγκοσμιοποίησης και των αλλαγών στην αγορά εργασίας αναιρείται η βασική υπόθεση στην οποία στηρίχθηκε η ανάπτυξη των προνοιακών πολιτικών η ύπαρξη δηλ. σταθερής εργασίας για τους περισσότερους εργαζόμενους και η προστασία των αδύναμων μελών. Κατά συνέπεια τίθεται επιτακτικά η ύπαρξη ενός κοινωνικού δικτύου ασφαλείας από το οποίο θα εκλείπει η καθολικότητα

---

[157] Δες σχετικά:J.Rifkin, «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της»,Νέα σύνορα-Λιβάνη,1996. Επίσης C. Offe,*Κοινωνία της εργασίας*; Νήσος,1993,σελ.88

[158] A.Gortz, «Η αθλιότητα του σήμερα και η προοπτική για το αύριο»,Νέα σύνορα-Λιβάνη,1999.σελ.185

[159] Δες σχετικά,Ο.Στασινοπούλου,1996,Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής. Από το κράτος πρόνοιας στο «νέο» προνοιακό πλουραλισμό,Gutenberg, κεφ.2ο.

[160] Σχετικά με την νέα φτώχεια δες:Β.Γεωργιάδου,1992, «Νέα ένδεια και αρωγή. Συρρίκνωση της αγοράς εργασίας και κοινωνικές πολιτικές», Εκδόσεις Παπαζήσης.

[161] Σχετικά με το ζήτημα δες :Η. Κατσούλης (επιμ.) 1999,Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα-Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, ΕΚΚΕ.

στην προστασία. Στα πλαίσια αυτά επιχειρείται στην βάση των δικτύων ασφάλειας(Safety nets) η επιβολή ενός Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου.[162]

Εξ όσων διεμείφθησαν παραπάνω τόσο το κράτος όσο και οι ιδιωτικοί φορείς αρωγής έχουν μικρή συμβολή στην συντήρηση των ανέργων επιβεβαιώνοντας την παραδοχή ότι η εργασιακή ανασφάλεια δεν είναι δυνατόν να αρθεί θεσμικά καθώς κάτι τέτοιο αντίκειται στην καπιταλιστική λογική. Αυτό το οποίο απομένει είναι η παρέμβαση της οικογένειας. Επιχειρώντας μία σύγκριση μεταξύ κράτους και οικογένειας όσον αφορά την οικονομική υποστήριξη των ανέργων παρατηρούμε διαφορές τόσο στις επιμέρους χώρες όσο και μεταξύ των επιμέρους κοινωνικών μοντέλων. Σε μελέτη των O.Ekkert-Jaffe & I. Terraz[163] με στόχο την σύγκριση μεταξύ του κράτους και της οικογένειας όσον αφορά την *αναπλήρωση του εισοδήματος των ανέργων που θα λάμβαναν εάν αυτοί εργάζονταν* και κάνοντας χρήση των στοιχείων του Ευρωπαϊκού Πάνελ νοικοκυριών (ECHP) παρουσιάσθηκαν τα εξής ευρήματα (πίνακες 5.4, 5.5): Σημαντικό στοιχείο είναι η έλλειψη

ΠΙΝΑΚΑ 5.4. ΚΡΑΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΒΕΛΓΙΟ	48.1%	50.5%	46.9%
ΔΑΝΙΑ	63.7%	60.5%	65.6%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	42.5%	46.8%	38.2%
ΕΛΛΑΣ	5.6%	4.9%	6.1%
ΙΣΠΑΝΙΑ	19.9%	22.8%	16.3%
ΓΑΛΛΙΑ	37.2%	37.8%	36.7%
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	39.3%	40.4%	36.1%
ΙΤΑΛΙΑ	4.0%	3.5%	4.6%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	23.6%	24.3%	23.1%
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	7.9%	9.5%	5.4%
ΕΥΡ.10	23.2%	23.5%	22.9%

ΠΗΓΗ: ECHP(2001).Base: Individuals having a period of unemployment during the panel.

ομοιομορφίας όσον αφορά τόσο τα επιμέρους κράτη αλλά και όσον αφορά τα επιμέρους μοντέλα κρατικής αρωγής. Η βοήθεια που παρέχει το κράτος στην κάλυψη του εισοδήματος κυμαίνεται μεταξύ του 4.0% που αφορά στην Ιταλία και του 63.7% που αφορά την Δανία. Γενικά μπορούν να διακριθούν τρεις ομάδες στις οποίες όμως υπάρχουν κράτη που υπάγονται σε διαφορετικά μοντέλα κοινωνικής αρωγής. Η πρώτη ομάδα

[162] Δες σχετικά: L. Moreno (2003) " Europeanisation, mesogoverments and safety nets", European journal of political research 42: 271-285

[163] O.Ekkert-Jaffe, I. Terraz (2004)."Are public benefits and the family complementary in support the unemlpoyed ?"Paper prepared for the 28th general conference for reseatch in incame and wealth htpp://www.iariw.org

αποτελείται από το Βέλγιο με 48.1% (50.5% για τους άνδρες και 46.9% για τις γυναίκες) και η Δανία με 63.7% (60.5% και 65.6% για άνδρες και γυναίκες αντίστοιχα). Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από την Γαλλία με 37.2% (37.8% και 36.7%), η Ιρλανδία με 39.3%(40.4% και 36.1%) και η Γερμανία με 42.5% (46.8% και 38.2%).Η τρίτη ομάδα αποτελείται από τις χώρες που απαρτίζουν το Μεσογειακό μοντέλο πρόνοιας χωρίς όμως την ύπαρξη ομοιομορφίας. Έτσι η Ιταλία καλύπτει το 4.0% (3.5% για τους άνδρες και 4.6% για τις γυναίκες), η Ελλάδα με 5.6% (4.9% και 6.1% αντίστοιχα), η Ισπανία με 19.9% (22.8% για τους άνδρες και 16.3% αντίστοιχα) και την Πορτογαλία με 23.6% (24.3% και 23.1%). Τέλος η Μ. Βρετανία η οποία κατατάσσεται στην τελευταία ομάδα με 7.9% (9.5% και 5.4%). Γενικά μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι επιβεβαιώνεται η παραδοχή ότι στις βόρειες χώρες η συμμετοχή του κράτους είναι μεγαλύτερη ενώ στις νότιες είναι μικρότερη.

ΠΙΝΑΚΑ 5.5. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΒΕΛΓΙΟ	55.9%	44.9%	60.3%
ΔΑΝΙΑ	53.2%	39.6%	61.7%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	46.9%	37.2%	56.4%
ΕΛΛΑΣ	56.7%	38.2%	71.1%
ΙΣΠΑΝΙΑ	48.8%	37.8%	61.9%
ΓΑΛΛΙΑ	70.7%	53.3%	84.2%
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	34.7%	25.5%	61.8%
ΙΤΑΛΙΑ	63.6%	51.4%	79.2%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	71.8%	58.6%	83.3%
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	43.7%	38.4%	51.9%
ΕΥΡ.10	55.6%	42.7%	69.2%

ΠΗΓΗ: ECHP(2001).Base: Individual having a period of unemployment during the panel

Εάν η παρέμβαση του κράτους υπόκειται σε μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών η παρέμβαση αντιθέτως της οικογένειας είναι γενικά υψηλή κυμαινόμενη από το 34.7% που αφορά την Ιρλανδία έως το 70.7% που αφορά την Γαλλία. Οι χώρες που βρίσκονται κάτω από τον μέσο όρο της Ευρώπης των 10 είναι η Γερμανία με 46.9%. η Μ. Βρετανία, η Ιρλανδία και η Ισπανία η οποία αν και ανήκει στο Μεσογειακό μοντέλο παρουσιάζει ποσοστά οικογενειακής υποστήριξης κάτω του μέσου όρου με 48.8%. Για τις υπόλοιπες χώρες του Νότιου μοντέλου η μεν Ιταλία παρουσιάζει ποσοστό 63.6% (51.4% για τους άνδρες και 79.2% για τις γυναίκες), η Πορτογαλία με 71.8% (58.5% για τους άνδρες και 83.3% για τις γυναίκες) και η Ελλάδα τέλος με 56.7% (38.2% για τους άνδρες και 71.1%

για τις γυναίκες). Γενικά μπορούμε να σημειώσουμε ότι σε χώρες όπου η παρέμβαση του κράτους είναι σχετικά μεγάλη τότε η παρέμβαση της οικογένειας είναι σχετικά μικρότερη, δεύτερον η στήριξη της οικογένειας είναι γενικά μεγάλη ακόμη και σε χώρες με μεγάλη κρατική παρέμβαση και τέλος η στήριξη της οικογένειας είναι μεγαλύτερη προς τις γυναίκες.

Η αλληλοϋποστήριξη των μελών μίας οικογένειας είτε μέσω του καθήκοντος είτε μέσω της υποχρέωσης ή της ανταποδοτικότητας υπάρχει ανεξαρτήτως της μορφής ή του μεγέθους της οικογένειας, της εκτεταμένης ή της πυρηνικής, της αγροτικής[164] ή της αστικής. Η οικογένεια προσφέρει στα μέλη της[165] α) Οικονομική υποστήριξη (Χρηματικές προσφορές, δώρα, κληρονομιές), β) Στέγη, γ) Προσωπική φροντίδα (προς ηλικιωμένα άτομα, παιδιά, ΑΜΕΑ), δ) Συναισθηματική και ηθική υποστήριξη. Φυσικά η οικογένεια παρεμβαίνει και διαμορφώνει την εργασιακή συμπεριφορά των μελών της προσφέροντάς τους το ανάλογο εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι ροές αυτών των προσφορών δεν είναι μονοσήμαντες αλλά αφορούν όλα τα μέλη με τις προσφορές των γονέων προς τα παιδιά να υπερισχύουν και δεν προσφέρονται μόνον όταν τα μέλη βρίσκονται σε κίνδυνο.
Υπάρχει ο μύθος ότι η χρυσή εποχή των μεγάλων υποχρεώσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας ταυτίζεται με την φεουδαρχία και την εκτεταμένη οικογένεια όμως η «υποχρέωση» των μεταβιβάσεων και των προσφορών δεν κατεστράφηκε με την εκβιομηχάνιση και την αστικοποίηση αλλά απλά έλαβε διαφορετική μορφή.[166] Ένα βασικό στοιχείο που συνετέλεσε στην αλλαγή των οικογενειακών υποχρεώσεων είναι η επέκταση της μισθωτής εργασίας (δηλ. η εξάρτηση για επιβίωση από την μισθωτή εργασία) και η εμφάνιση της ανεργίας.
Βεβαίως η ανεργία, όπως δείξαμε στα πλαίσια του 4ου κεφαλαίου δεν συνιστά κατ' ανάγκη και μία απειλή για την συνοχή και την επιβίωση της οικογένειας, ούτε οδηγεί σε κατάσταση κοινωνικής απομόνωσης και φτώχειας για το σύνολο των ανέργων αλλά μόνον για ένα μέρος. Συγκεκριμένα από το σύνολο των ανέργων οι ευρισκόμενοι σε κατάσταση φτώχειας αποτελούν το 34.2% ο κύριος όγκος των οποίων προέρχεται από την κατώτερη κοινωνική τάξη. Παρ' όλα αυτά η υποστήριξη της οικογένειας, όπως θα δούμε στην πορεία της εργασίας, ανεξαρτήτου κοινωνικής τάξης είναι περίπου δεδομένη.

---

[164] Για την διαμόρφωση μίας εικόνας των σχέσεων και των υποχρεώσεων της αγροτικής Ελληνικής οικογένειας στις αρχές του 20ου αιώνα δες : Κ. Καραβίδας.(1978), Αγροτικά, εκδόσεις ΑΤΕ. Επίσης Λ. Μαράτου- Αλιπράντη, (1987), «Δομικά χαρακτηριστικά και παραδοσιακές λειτουργίες της αγροτικής οικογένειας. Εμπειρικές έρευνες. Επιθεώρηση ΕΚΚΕ, σελ. 73-105
[165] Janet Finch, (1989), Family Obligations and Social Change, Polity Press
[166] Δες Janet Finch.ο.π.1989

Η συμπεριφορά αυτή της οικογένειας υπαγορεύεται από την ανάγκη διατήρησης της κοινωνικής της θέσης(αποτροπή κοινωνικής έκπτωσης) ή της κοινωνικής ανέλιξης.

Η διερεύνηση των παρεμβάσεων της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών καταγράφεται σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία και με την χρήση διαφόρων αναλυτικών εργαλείων όπως είναι τα άτυπα δίκτυα, οι οικογενειακές στρατηγικές επιβίωσης, το κοινωνικό κεφάλαιο, οι διαγενεακές μεταβιβάσεις ή οι θεωρίες περί giving.

Η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών της είναι γεγονός ανεξαρτήτως του κοινωνικού μοντέλου το οποίο εφαρμόζεται σε κάθε χώρα . Και εάν αυτό θεωρείται περίπου αυτονόητο στις Μεσογειακές χώρες εν τούτοις δεν εκλείπει και από χώρες όπως π.χ. η Μεγάλη Βρετανία η οποία συγκαταλέγεται στο λεγόμενο Φιλελεύθερο ή Αγγλοσαξωνικό μοντέλο. Έρευνα ήδη από το 1957 των Wilmott και Young[167] η οποία πραγματοποιήθηκε σε εργατική συνοικία του ανατολικού Λονδίνου δείχνει την παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών της. Η παρέμβαση της εργατικής οικογένειας επιβεβαιώνεται και στην εργασία της J. Humphries (1977)[168] σύμφωνα με την οποία η εργατική οικογένεια έχοντας, μέσω της ιδεολογίας, ξεφύγει από την σωφρονιστική δύναμη της αγοράς, εξασφαλίζει στα μη εργαζόμενα μέλη ένα μέρος του οικογενειακού προϊόντος. Η μελέτη της L.Morris[169] το 1980 μεταξύ 40 απολυθέντων στην Ν. Ουαλία δείχνει ότι το συγγενικό περιβάλλον σε 12 περιπτώσεις είχε παράσχει βοήθεια στα άνεργα μέλη.

Η παρουσία της οικογένειας ως τόπου συντήρησης των ανέργων επιβεβαιώνεται στην περίπτωση των μεταναστών[170] οι οποίοι διατηρούν έντονους δεσμούς με την οικογένεια στην ευρύτερη ή πυρηνική μορφή για να επιβιώνουν σε περιόδους ανεργίας ή έντονης εργασιακής ανασφάλειας.

Η παρουσία της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων έχει μελετηθεί στα πλαίσια των νεοκλασικών μοντέλων που βασίζονται στην λειτουργία του αλτρουιστή του G. Becker. Οι μεταβιβάσεις των γονέων προς τα παιδιά είναι σημαντικές είτε όταν υπάρχει κοινή διαμονή είτε όχι και είναι εξ ίσου σημαντικές με τις κρατικές μεταβιβάσεις. Σε έρευνά τους οι M. Rezenzweig και K. Wolpin[171] στις ΗΠΑ δείχνουν ότι το 40% των

---

[167] H.Young and P. Wilmott (1957), Family and Kinship in East London", Penguin Books

[168] J. Humphries (1977) "Class, Strangle and the persistence of the working class family", Cambridge journal of economics, (1), σελ. 241-258

[169] L.Morris(1983). "Redundancy and patterns of household finance". Sociological review, 32, 3, 492-523

[170] βλ. C. Meillassoux, 1975, ο.π.

[171] M. Resenzweig k. Wolpin (1993), " Intergenerational support and Life-cycle incames of young men and their parents: Human capital investments, coresidence,and intergenerational financial transfers", Journal of labor economics, vol. 11, no 1.

λευκών ανδρών ηλικίας 18-31 ετών έχουν δεχθεί οικονομική βοήθεια από τους γονείς ενώ οι μαύροι άνδρες έχουν διπλή πιθανότητα να μείνουν με τους γονείς ενώ αποτελούν το μισό ποσοστό των λευκών στις χρηματικές μεταβιβάσεις όταν μένουν μόνοι.

Η υποστήριξη της οικογένειας είναι παρούσα, αν και μικρότερο βαθμό σε σχέση με τις χώρες που υπάγονται στο Μεσογειακό μοντέλο και σε χώρες όπου το κοινωνικό κράτος παίζει σημαντικότερο ρόλο στην υποστήριξη των ανέργων όπως για παράδειγμα στην Γερμανία.[172]

Στην Ελληνική βιβλιογραφία η παρέμβαση της οικογένειας στην υποστήριξη των μελών της ειδικά στην φροντίδα αδύναμων μελών όπως φροντίδα μικρών παιδιών και ηλικιωμένων έχει μελετηθεί σε διάφορα πεδία όμως η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων οι αναφορές είναι περιορισμένες. Ο Π. Πιζάνιας[173] μέσω της ιστορικής καταγραφής των πρακτικών επιβίωσης στην Ελλάδα κατά τον μεσοπόλεμο επισημαίνει την βαρύτητα των οικογενειακών σχέσεων έναντι των απρόσωπων σχέσεων. «...Οι σχέσεις που κυριαρχούν είναι οι οικογενειακές και του στενού οικογενειακού περίγυρου, οι πρώτες συγκροτημένες έτσι ώστε να εξασφαλίζουν τη συγκέντρωση ή τη διασπορά των μελών αναλόγως με τις επιταγές της επιβίωσης. Οι οικογενειακές λοιπόν σχέσεις και οι διαπροσωπικές του στενού κοινωνικού περίγυρου αποτελούσαν το κύριο όχημα εξασφάλισης του βίου». Η Τζ. Καβουνίδου[174] στην μελέτη της που έλαβε χώρα κατά τα έτη 1981-1982 σε 58 νοικοκυριά εκ των οποίων τα 31 ήσαν βιοτεχνικά και τα 27 εργατικά αναφέρεται στο ευρύτερο πλαίσιο ανταλλαγής βοήθειας μεταξύ των συγγενών σε δύσκολες περιόδους όπως απώλεια της μισθωτής εργασίας ή της χρεοκοπίας της επιχείρησης. Όμως, όπως επισημαίνει, οι κρίσεις αυτές ξεπερνιούνται χωρίς την βοήθεια των συγγενών και μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις υπήρχε οικονομική βοήθεια από την πλευρά τους. Βέβαια θα πρέπει να τονισθεί ότι την εποχή εκείνη η πρόσβαση στην απασχόληση ήταν σχετικά εύκολη καθώς η μελέτη πραγματοποιείται σε εποχή πριν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης και πριν την αύξηση των επιπέδων ανεργίας η οποία εκφράσθηκε με την έναρξη της μαζικής εισαγωγής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση μελών της έγινε αντικείμενο έρευνας, στα πλαίσια επίσης των κοινωνικών δικτύων, στην περίπτωση των εσωτερικών μεταναστών

[172] B. Stauber, T.Goltz, S. Walter and A. Walter,(2004),"Family support for young women and men in transition to work in West Germany", Http://www.socsci.ulst

[173] Π. Πιζάνιας (1993), Οι Φτωχοί των Πόλεων. Η τεχνογνωσία της επιβίωσης στην Ελλάδα το μεσοπόλεμο, εκδ. Θεμέλιο σελ. 99

[174] Τζένη Καβουνίδου (1996), Οικογένεια και εργασία στην Αθήνα. Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 182

στην περιοχή του Πειραιά από την Λ. Μαράτου[175] (κ.α.) στα πλαίσια της οποίας επιβεβαιώνεται η συντήρηση των ανέργων σε δύσκολες καταστάσεις. Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού προγράμματος (Poverty 3) για την αντιμετώπιση της φτώχειας, πραγματοποιήθηκε έρευνα[176] στην περιοχή του Δήμου Αργυρούπολης, στα πλαίσια της οποίας επισημαίνεται η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών. Στα πλαίσια ευρύτερης έρευνας για το επιχειρησιακό πρόγραμμα εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης (1994-1999) ένα μέρος της αφιερώθηκε στην παρέμβαση της οικογένειας στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Μέσω ποιοτικής έρευνας[177] και συνεντεύξεων βάθους επισημαίνεται η δυνατότητα της οικογένειας να στηρίξει οικονομικά τον άνεργο γόνο παράγων που καθορίζει την συμπεριφορά του στην αγορά εργασίας δηλ. τα κριτήρια βάσει των οποίων αναζητεί ή αποδέχεται τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας αλλά και τον βαθμό ανοχής στις ειδικές συνθήκες εργασίας. Έτσι μέσω της συνδρομής της οικογένειας αποτρέπεται το ενδεχόμενο να οδηγήσει η ανεργία σε πλήρη υλική και κοινωνική εξαθλίωση.

Συμπερασματικά κλείνοντας την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας μπορούμε να τονίσουμε ότι η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων είναι σημαντική ειδικά σε περιόδους ιδιαίτερης δυσκολίας όπως είναι οι περίοδοι μεγάλων ποσοστών ανεργίας και οικονομικής ύφεσης ή όπως η περίπτωση των μεταναστών.

Στην παρούσα έρευνα, η έννοια της συντήρηση των ανέργων, ελέγχεται μέσω τριών μεταβλητών: α) της οικονομικής στήριξης/συντήρησης των ανέργων κατά την διάρκεια της ανεργίας, β) της ηθικής στήριξης κατά την διάρκεια της ανεργίας και γ) της προσφοράς διαμονής /στέγης κατά την διάρκεια της ανεργίας.

---

[175] Λ. Μαράτου (κ.α.) (1995) «κοινωνικά δίκτυα στον αστικό χώρο. Κοινωνικότητα, αλληλοβοήθεια, εργασία». Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, τεύχος 88 σελ. 172-211

[176] Σ. Χτούρης (1992) Σύνθετες διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού και ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνική προστασίας», (ανεξάρτητη έκδοση).

[177] Γ. Τσιώλης & Μ. Τζανάκης, «Ανεργία και συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση. Πρότυπα δράσης και τυπικές πρακτικές διαχείρησης της ανεργίας στις βιογραφίες ανέργων νέων» στο « Ζήτηση συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και κίνητρα ενδιαφερόμένων στην Ελλάδα. Ανεργία νέων, αποφοίτων Λυκείου και συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση»,ΙΝΕ ΓΣΕΕ 2000 (αδημοσίευτη)

5.1.Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

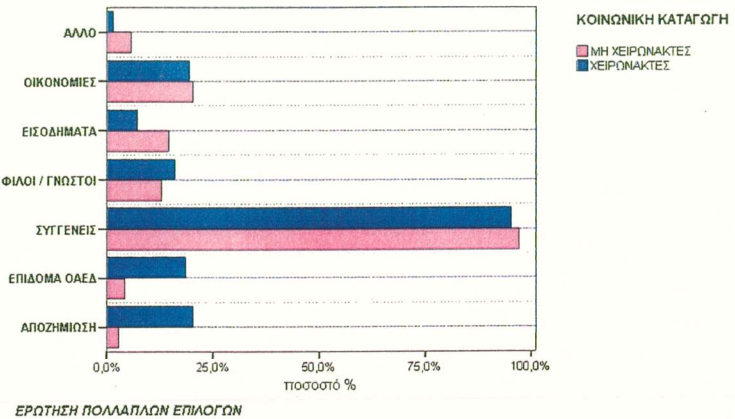
Η επιβίωση των ανέργων κατά την διάρκεια της ανεργίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την συμβολή της οικογένειας. Η παρέμβασή της είναι καθοριστική τόσο για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, δηλ. τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες αλλά και για τους γόνους των μη χειρωνακτών.

Κάτι τέτοιο αναδεικνύεται από τα δεδομένα του πίνακα 5.6 από τα οποία προκύπτει ότι το σύνολο σχεδόν των ανέργων (95.9%), στηρίζονται πρωτίστως στην οικογένεια για την επιβίωσή τους κατά την διάρκεια της ανεργίας. Η στήριξη αυτή είναι πανομοιότυπη και για τις δύο κοινωνικές κατηγορίες καθώς όσον αφορά τους γόνους των μη χειρωνακτών το ποσοστό στήριξης ανέρχεται στο 97.1% (67 στους 69), ενώ όσον αφορά τους προερχόμενους από την κατώτερη κοινωνική τάξη το ποσοστό διαμορφώνεται στο 95.2% (118 στους 124). Ωστόσο διαπιστώνονται δύο διαφορετικοί τρόποι επιβίωσης μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών καθώς οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες έχουν ως συμπληρωματικό τρόπο επιβίωσης την κατοχή άλλων εισοδημάτων (14.5%) εν αντιθέσει με τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή για τους οποίους σημαντικοί παράγοντες επιβίωσης, πέραν της οικογένειας, είναι η αποζημίωση από την απόλυση (20.2%) και η λήψη επιδόματος ανεργίας (18.5%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	2	2.9%	25	20.2%	27	14.0%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	3	4.3%	23	18.5%	26	13.5%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	67	97.1%	118	95.2%	185	95.9%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	9	13.0%	20	16.1%	29	15.0%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	10	14.5%	9	7.3%	19	9.8%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	14	20.3%	24	19.4%	38	19.7%
ΑΛΛΟ	4	5.8%	2	1.6%	6	3.1%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	109	158.%	221	178.2%	330	171.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	69		124		193	

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 : ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ / ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ

Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τον βαθμό εργασιακής ανασφάλειας που βιώνουν οι έλκοντες την καταγωγή από τους μη χειρώνακτες.

Σημαντική θέση στην επιβίωση των ανέργων κατέχει η ύπαρξη οικονομιών τις οποίες διατηρούν οι εκπρόσωποι και των δύο κοινωνικών κατηγοριών, 20.3% για τους γόνους των μη χειρωνακτών και 19.4% για τους εκπροσώπους της κατώτερης κοινωνικής τάξης. Η συνδρομή των φίλων στην επιβίωση των ανέργων είναι μικρή και για τις δύο κοινωνικές κατηγορίες 13.0% για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες και 16.1% για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες. Υπερισχύουν δηλ. οι ισχυροί δεσμοί (strong ties) οι οποίοι εκφράζονται από την οικογενειακή στήριξη έναντι των ασθενών δεσμών (weak ties) οι οποίοι εκφράζονται από τους φιλικούς δεσμούς.

Από την κατά φύλο κατανομή παρατηρούνται σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ των δύο φύλων όσο και μεταξύ των κοινωνικών κατηγοριών (Πίνακες 5.7 και 5.8). Κατ΄ αρχήν οι άνδρες παρουσιάζουν μεγαλύτερη πολλαπλότητα στις απαντήσεις σε σχέση με τις γυναίκες (237.5% και 143.8% αντίστοιχα) πράγμα που εξηγείται από το γεγονός ότι οι γυναίκες στηρίζονται κυρίως στην βοήθεια της οικογένειας για την επιβίωσή τους κατά την διάρκεια της ανεργίας (98.0% για τις προερχόμενες από μη χειρώνακτες και 98.9% για τις προερχόμενες από χειρώνακτες) ενώ οι άνδρες χρησιμοποιούν περισσότερες πηγές στήριξης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.7. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ (ΑΝΔΡΕΣ)

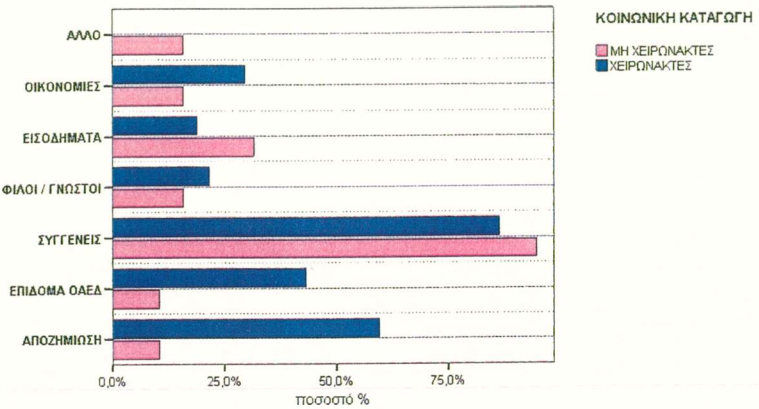
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	2	10.5%	22	59.5%	24	42.9%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	2	10.5%	16	43.2%	18	32.1%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	18	94.7%	32	86.5%	50	89.3%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	3	15.8%	8	21.6%	11	19.6%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	6	31.6%	7	18.9%	13	23.2%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	3	15.8%	11	29.7%	14	25.0%
ΑΛΛΟ	3	15.8%	0	0.0%	3	5.4%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	37	194.7	96	259.5%	133	237.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	19		37		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	0	0.0%	3	3.4%	3	2.2%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	1	2.0%	7	8.0%	8	5.8%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	49	98.0%	86	98.9%	135	98.5%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	6	12.0%	12	13.8%	18	13.1%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	4	8.0%	2	2.3%	6	4.4%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	11	22.0%	13	14.9%	24	17.5%
ΑΛΛΟ	1	2.0%	2	2.3%	3	2.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	72	144.0	125	143.7%	197	143.8%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	50		87		137	

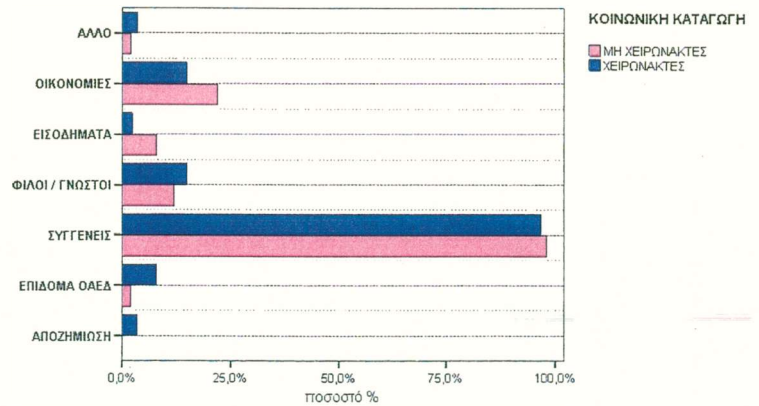
Το δεδομένο αυτό αναδεικνύει την μεγαλύτερη εξάρτηση της γυναίκας από την οικογένεια. Διαφορές όμως υπάρχουν και μεταξύ των ανδρών ανάλογα με την κοινωνική ομάδα από την οποία προέρχονται καθώς οι προερχόμενοι από τους χειρώνακτες παρουσιάζουν μεγαλύτερη πολλαπλότητα στις απαντήσεις σε σχέση με τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες (259.5% και 194.7% αντίστοιχα). Συγκεκριμένα διαμορφώνονται δύο διαφορετικοί τύποι επιβίωσης για τους άνδρες, καθώς οι γόνοι των μη χειρωνακτών στηρίζονται, πέραν της βοήθειας της οικογένειας η οποία είναι υψηλή και προσεγγίζει τα ποσοστά στήριξης προς τις γυναίκες (94.7%), κυρίως στα άλλα εισοδήματα που διατηρούν (31.6%). Αντιθέτως οι άνδρες γόνοι των χειρωνακτών δέχονται μεν υψηλή στήριξη από την οικογένεια (86.5%), μικρότερη σε σχέση με την αντίστοιχη βοήθεια προς τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες, όμως ως συμπληρωματική πηγή επιβίωσης έχουν την αποζημίωση από την απόλυση (59.5%),

ΓΡΑΦΗΜΑ 2. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ / ΑΝΔΡΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ 3. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ / ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

το επίδομα του ΟΑΕΔ (43.2%) ενώ σημαντικό ρόλο έχουν και οι οικονομίες που συγκεντρώνουν κατά την διάρκεια της εργασίας (29.7%).

Η παρουσία των φίλων είναι σημαντικότερη μεν για τους άνδρες γόνους των χειρωνακτών όμως παραμένει μικρή σε σχέση με την βοήθεια από την οικογένεια (21.6%).

Σημαντική διαφορά παρατηρείται μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά την ύπαρξη άλλων εισοδημάτων καθώς αυτή η πηγή επιβίωσης είναι περίπου ανύπαρκτη για τις γυναίκες (8.0% για τις προερχόμενες από μη χειρώνακτες και 2.3% για τις προερχόμενες από χειρώνακτες) ενώ είναι πολύ σημαντική πηγή στήριξης για τους άνδρες και των δύο κοινωνικών κατηγοριών.

Η διατήρηση οικονομιών είναι σημαντικότερη για τις γυναίκες και των δύο κοινωνικών τάξεων (22.0% για τις προερχόμενες από τους μη χειρώνακτες και 14.9% για τις προερχόμενες από χειρώνακτες).

Τέλος ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών και μάλιστα προερχομένων από χειρώνακτες δηλώνει ότι έχει λάβει επίδομα ανεργίας και αποζημίωση από την απόλυση εργασίας. Το «προνόμιο» αυτό ανήκει στους άνδρες οι οποίοι κυρίως κατάγονται από την κατώτερη κοινωνική ομάδα δηλ. είναι γόνοι χειρωνακτών.

Η ηλικία φαίνεται ότι είναι σημαντικός παράγων διαφοροποίησης. Συγκεκριμένα στο σύνολο των ηλικιών (πίνακας 5.9) διαπιστώνεται ότι η παρέμβαση της οικογένειας είναι σημαντικότερη για τις μικρότερες ηλικίες και μειώνεται, παραμένοντας όμως ισχυρή, για τους άνδρες άνω των 45 ετών οι οποίοι προέρχονται από την κατώτερη κοινωνική ομάδα δηλ τους χειρώνακτες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.9. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ(ΣΥΝΟΛΟ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ	%	30-45	%	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	1	1.0	13	19.4	13	43.3	27	14.0
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	6	6.3	9	13.4	11	36.7	26	13.5
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	93	96.9	67	100.0	25	83.3	185	95.9
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	13	13.5	9	13.4	7	23.3	29	15.0
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	10	10.4	4	6.0	5	16.7	19	9.8
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	19	19.8	8	11.9	11	36.7	38	19.7
ΑΛΛΟ	1	1.0	5	7.5	0	0.0	6	3.1
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	143	149.0	115	171.6	72	240.0	330	171.0
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	96		67		30		193	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.10. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ (ΑΝΔΡΕΣ)

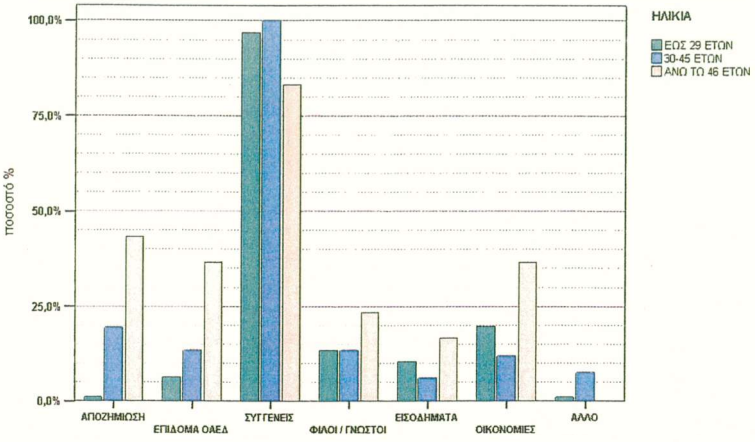
ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ	%	30-45	%	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	1	4.5	12	60.0	11	78.6	24	42.9
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	2	9.1	7	35.0	9	64.3	18	32.1
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	20	90.9	20	100.0	10	71.4	50	89.3
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	3	13.6	3	15.0	5	35.7	11	19.6
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	5	22.7	4	20.0	4	28.6	13	23.2
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	3	13.6	4	20.0	7	50.0	14	25.0
ΑΛΛΟ	1	4.5	2	10.0	0	0.0	3	5.4
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	35	159.1	52	260.0	46	328.6	133	237.5
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	22		20		14		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.11. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ(ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

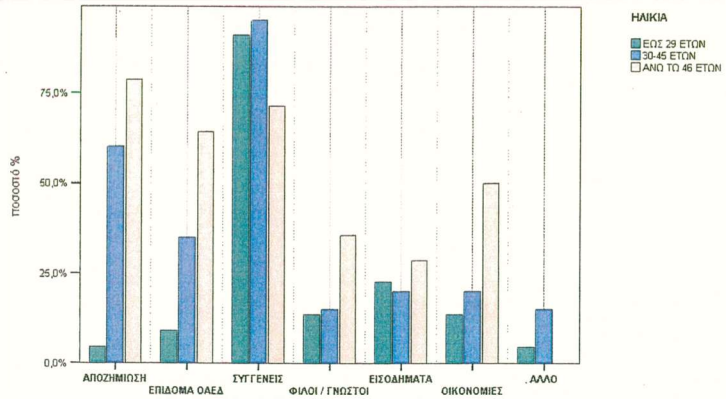
ΦΥΛΟ/ ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ	%	30-45	%	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	0	0.0	1	2.1	2	12.5	3	2.2
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	4	5.4	2	4.3	2	12.5	8	5.8
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	73	98.6	47	100.0	15	93.8	135	98.5
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	10	13.5	6	12.8	2	12.5	18	13.1
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	5	6.8	0	0.0	1	6.3	6	4.4
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	16	21.6	4	8.5	4	25.0	24	17.5
ΑΛΛΟ	0	0.0	3	6.4	0	0.0	3	2.2
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	108	145.9	63	134.0	26	162.5	197	143.8
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	74		47		16		137	

Ειδικότερα η ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών στηρίζεται για την επιβίωση στην περίοδο της ανεργίας κυρίως στην συμβολή της οικογένειας (96.9%). Η στήριξη που παρέχει η οικογένεια σ' αυτήν την ηλικιακή ομάδα είναι παρόμοια για τους γόνους και των δύο κοινωνικών ομάδων (95.3% για τους μη χειρώνακτες και 98.1% για τους χειρώνακτες (πίνακες 5.12 και 5.13) είτε αυτοί είναι άνδρες (90.9%) είτε είναι γυναίκες (98.6%) (πίνακες 5.10 και 5.11 αντίστοιχα). Αντιθέτως η παρέμβαση της οικογένειας είναι μεν ισχυρή όμως βαίνει μειούμενη για τις ηλικιακές ομάδες άνω των 45 ετών και ειδικά τους άνδρες οι οποίοι έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Σε αντίθεση με την οικογένεια η παρέμβαση των φίλων, δηλ των ασθενών δεσμών, αυξάνεται με την πάροδο των ηλικιών ειδικά για τους άνδρες που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Ειδικότερα η στήριξη από φίλους αυξάνεται από το 13.5% που υπάρχει για την ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών,

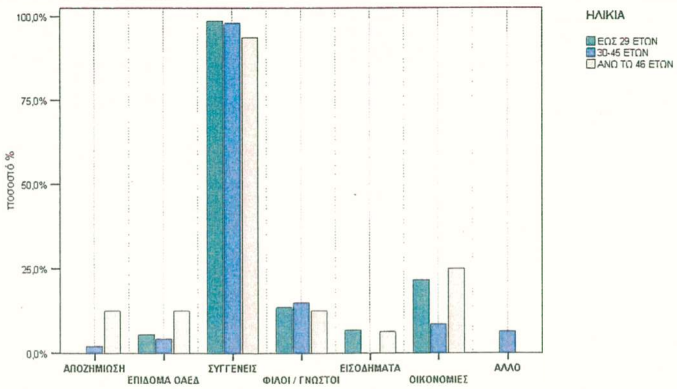
ΓΡΑΦΗΜΑ 4. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ / ΣΥΝΟΛΟ

ΓΡΑΦΗΜΑ 5. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ / ΑΝΔΡΕΣ

ΓΡΑΦΗΜΑ 6. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ / ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

στο 23.3% για τους άνω των 45 ετών. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 35.7% για τους άνδρες άνω των 45 ετών (πίνακας 5.10) και στο 33.3% για τους προερχόμενους από χειρώνακτες (πίνακας 5.13). Αντίθετα η παρέμβαση είναι μικρή και περίπου ομοιόμορφη για τους μη χειρώνακτες (πίνακας 5.12) και τις γυναίκες (πίνακας 5.11).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.12. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ (ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ)

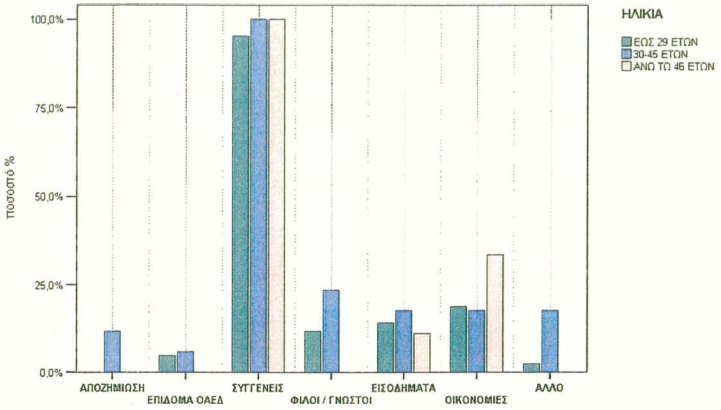
ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45 ΕΤΩΝ		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	0	0.0%	2	11.8%	0	0.0%	2	2.9%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	2	4.7%	1	5.9%	0	0.0%	3	4.3%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	41	95.3%	17	100.0%	9	100.0%	67	97.1%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	5	11.6%	4	23.5%	0	0.0%	9	13.0%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	6	14.0%	3	17.6%	1	11.1%	10	14.5%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	8	18.6%	3	17.6%	3	33.3%	14	20.3%
ΑΛΛΟ	1	2.3%	3	17.6%	0	0.0%	4	5.8%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	63	146.5	33	194.1%	13	144.4%	109	158.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	43		17		9		69	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.13. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ (ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45 ΕΤΩΝ		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	1	1.9%	11	22.0%	13	61.9%	25	20.2%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	4	7.5%	8	16.0%	11	52.4%	23	18.5%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	52	98.1%	50	100.0%	16	76.2%	118	95.2%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	8	15.1%	5	10.0%	7	33.3%	20	16.1%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	4	7..5%	1	2.0%	4	19.0%	9	7..3%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	11	20.0%	5	10.0%	8	38.1	24	19.4%
ΑΛΛΟ	0	0.0%	2	4.0%	0	0.0%	2	1.6%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	80	150.9	82	164.0%	59	281.0%	221	178.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	53		50		21		124	

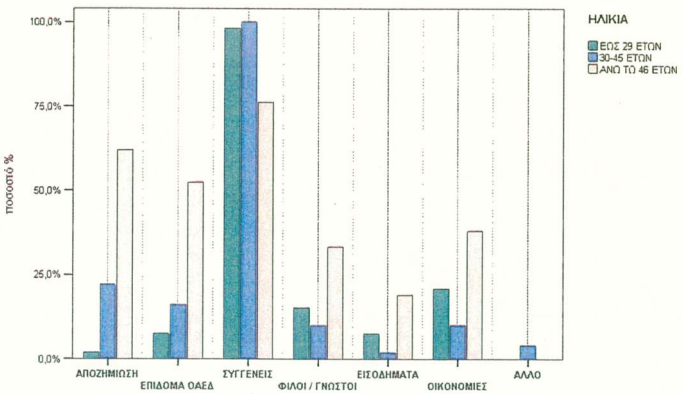
Τέλος το επίδομα ανεργίας και η αποζημίωση από την απόλυση αποτελεί πηγή στήριξης για τους άνδρες των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων και τους έχοντες κατώτερη κοινωνική προέλευση. Ειδικότερα για την ηλικιακή ομάδα άνω των 45 ετών (πίνακας 5.9) το ποσοστό των δηλούντων ότι έχουν λάβει αποζημίωση ανέρχεται στο 43.3%, ενώ το ποσοστό του επιδόματος ανεργίας στο 36.7%. Όσον όμως αφορά τους άνδρες αυτής της ηλικιακής ομάδας το ποσοστό όσων έχουν λάβει αποζημίωση ανέρχεται στο 78.6%

ΓΡΑΦΗΜΑ 7. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ / ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ 8. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ / ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

και όσοι έχουν λάβει επίδομα ανεργίας στο 64.3% (πίνακας 5.10). Αντίστοιχη εικόνα για την ηλικιακή ομάδα των άνω των 45 ετών υπάρχει για τους γόνους των χειρωνακτών με το ποσοστό αυτών που δηλώνουν ότι έχουν λάβει αποζημίωση να ανέρχεται στα 61.9% και το ποσοστό των λαμβανόντων επίδομα ανεργίας να ανέρχεται στο 52.4% (πίνακας 5.13).

Η κατοχή άλλων εισοδημάτων ως πηγή στήριξης για την διάρκεια της ανεργίας είναι σημαντικότερη για τους άνδρες των μεγαλύτερων ηλικιών. Ειδικότερα από τα δεδομένα του πίνακα 5.10 διαφαίνεται ότι οι ηλικίες άνω των 45 ετών δηλώνουν ως πηγή στήριξης την ύπαρξη άλλων εισοδημάτων σε ποσοστό 28.6% ενώ για τις έως 29 ετών και 30 έως 45 τα ποσοστά είναι 22.7% και 20.0% αντίστοιχα. Οι γυναίκες δεν έχουν στην ουσία άλλες πηγές εισοδημάτων με το συνολικό ποσοστό να ανέρχεται στο 4.4%.

Αντίθετα οι γυναίκες παρουσιάζουν ως σημαντική πηγή στήριξης την ύπαρξη οικονομιών με τις ηλικίες άνω των 45 ετών να συγκεντρώνουν ποσοστά 25.5% και τις ηλικίες έως 29 ετών και 30 έως 45 ετών να συγκεντρώνουν ποσοστά 21.6% και 8.5% αντίστοιχα. Οι άνδρες ηλικίας άνω των 45 ετών δηλώνουν σε ποσοστό 50.0% ότι στηρίζονται για να επιβιώσουν και στις οικονομίες που διατηρούν, οι ηλικίες 30 έως 45 ετών 20.0% και οι ηλικίες έως 29 ετών 13.6%.

Οι εκπρόσωποι των επί μέρους εισοδηματικών κατηγοριών παρουσιάζουν διαφορετικές δυνατότητες επιβίωσης. Από την κατανομή κατά εισοδηματική κατηγορία παρατηρούνται (πίνακας 5.14) ότι οι ανήκοντες στις κατώτερες εισοδηματικές κατηγορίες στηρίζονται πέραν της οικογένειας στην αποζημίωση που λαμβάνουν από την απόλυση όπως και στο επίδομα ανεργίας γεγονός που δεικνύει ότι η εργασιακή ανασφάλεια είναι χαρακτηριστικό συμβαδίζει με το χαμηλό εισόδημα αλλά και την κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Ειδικότερα:

Η βοήθεια της οικογένειας επιβεβαιώνεται για όλες τις εισοδηματικές τάξεις με την χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ να λαμβάνει μικρότερη στήριξη (92.4%) σε σχέση με τις άλλες εισοδηματικές κατηγορίες (98.6% για την εισοδηματική κατηγορία των 901 έως 1500 Ευρώ και 96.6% για την εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500 Ευρώ. Από την κατά φύλο κατανομή(πίνακες 5.15 και 5.16) επιβεβαιώνεται αφ' ενός η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων με τις γυναίκες να δέχονται την σχεδόν καθολική στήριξη από την οικογένεια σε όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες και αφ' ετέρου ότι όσον αφορά τους άνδρες η βοήθεια είναι μικρότερη στην χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ (87.0%) όση και η βοήθεια που λαμβάνουν οι έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.14. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΕΙΣΟΔΗ-ΜΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 900 ΕΥΡΩ	%	901-1500	%	1501 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	16	24.2	8	11.6	3	5.2	27	14.0
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	13	19.7	10	14.5	3	5.2	26	13.5
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	61	92.4	68	98.6	56	96.6	185	95.9
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	13	19.7	8	11.6	8	13.8	29	15.0
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	7	10.6	5	7.2	7	12.1	19	9.8
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	14	21.2	13	18.8	11	19.0	38	19.7
ΑΛΛΟ	0	0.0	2	2.9	4	6.9	6	3.1
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	124	187.9	114	165.2	92	158.6	330	171.0
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	66		69		58		193	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.15. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 900 ΕΥΡΩ	%	901-1500	%	1501 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	15	65.2	7	46.7	2	11.1	24	42.9
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	12	52.2	5	33.3	1	5.6	18	32.1
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	20	87.0	14	93.3	16	88.9	50	89.3
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	5	21.7	3	20.0	3	16.7	11	19.6
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	6	26.1	3	20.0	4	22.2	13	23.2
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	7	30.4	4	26.7	3	16.7	14	25.0
ΑΛΛΟ	0	0.0	1	6.7	2	11.1	3	5.4
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	65	282.6	37	246.7	31	172.2	133	237.5
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	23		15		18		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.16.ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 900 ΕΥΡΩ	%	901-1500	%	1501 ΚΑΙ ΑΝΩ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	1	2.3	1	1.9	1	2.5		
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	1	2.3	5	9.3	2	5.0	8	5.8
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	41	95.3	54	100.0	40	100.0	135	98.5
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	8	18.6	5	9.3	5	12.5	18	13.1
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	1	2.3	2	3.7	3	7.5	6	4.4
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	7	16.3	9	16.7	8	20.0	24	17.5
ΑΛΛΟ	0	0.0	1	1.9	2	5.0	3	2.2
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	59	137.2	77	142.6	61	152.5	197	143.8
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	43		54		40		137	

Αντίθετα οι ανήκοντες στην χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία έως τα 900 Ευρώ λαμβάνουν μεγαλύτερη σχετικά βοήθεια από φίλους (19.7%) έναντι του 11.6% για την εισοδηματική κατηγορία από 901 έως 1500 Ευρώ και 13.8% για την εισοδηματικήκατηγορία από 1501 και άνω. Η τάση αυτή επιβεβαιώνεται και από την κατά φύλο κατανομή.

Όσον αφορά την λήψη αποζημίωσης και επιδόματος ανεργίας παρατηρούμαι ότι αυτές οι πηγές στήριξης αφορούν τους έχοντες χαμηλά εισοδήματα άνδρες. Ειδικότερα το 65.2% των ανδρών που ανήκουν στην εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ στηρίζονται σε αποζημιώσεις από την απόλυση ενώ με την αύξηση του εισοδήματος παρουσιάζεται σημαντική μείωση του ποσοστό απολύσεων (46.7% για τους έχοντες εισόδημα από 901 έως 1500 Ευρώ και 11.1% για τους έχοντες 1501 Ευρώ και άνω. Αντίστοιχα το ποσοστό των απολύσεων για τις γυναίκες είναι ουσιαστικά μηδενικό για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες.

Όσον αφορά την λήψη του επιδόματος ανεργίας αυτό φαίνεται να είναι υπόθεση των ανδρών που όμως ανήκουν στην χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία. Ειδικότερα στο σύνολο των ανέργων το ποσοστό που λαμβάνει επίδομα ανεργίας (πίνακας5.14) ανέρχεται στο 13.5% (26 στους 193) εκ των οποίων όμως το 50.0% (13 στους 26) ανήκει στην εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ, το 38.4% στην εισοδηματική κατηγορία από 901 έως 1500 Ευρώ ενώ στην εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500 Ευρώ το ποσοστό ανέρχεται σε μόλις 11.5% (3 στους 26).

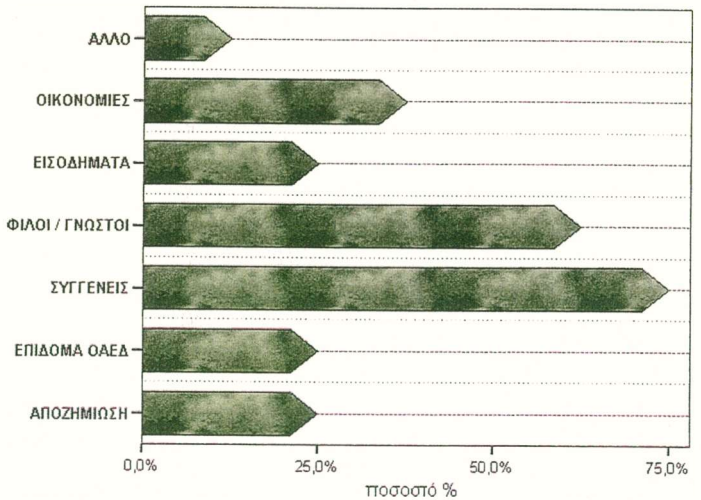
Από την κατά φύλο κατανομή το ποσοστό των ανδρών που λαμβάνει επίδομα ανεργίας ανέρχεται στο 32.1% (18 στους 56) εκ των οποίων όμως το 66.7% (12 στους 18) ανήκει στην χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ, το 27.8% (5 στους 18) ενώ στην εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500 Ευρώ οι λαμβάνοντες επίδομα ανεργίας συγκεντρώνουν ποσοστό μόλις στο 5.5% (1 στους 18). Στο σύνολο των ανέργων το ποσοστό των ανδρών που λαμβάνουν επίδομα ανεργίας ανέρχεται στο 9.3% (18 στους 193). Αντίθετα η κατανομή όσον αφορά τις γυναίκες που λαμβάνουν επίδομα ανεργίας ανέρχεται στο 5.8% (8 στις 26) ενώ στο σύνολο των ανέργων το ποσοστό ανέρχεται στο 4.1% (8 στις 193).

Εξ' όσων εκτέθηκαν παραπάνω αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος της οικογένειας στην επιβίωση των ανέργων κάτι που για τους διαμένοντες με συγγενικά πρόσωπα μπορεί να θεωρείται φυσιολογικό. Όμως στην οικογένεια βασίζονται και όσοι εκ των ανέργων διαμένουν μόνοι. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 5.17 οι 6 στους 8 των διαμενόντων μόνοι ανέργων (75,0%) στηρίζονται πρωτίστως στην οικογένεια για να επιβιώσουν κατά

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.17. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ (ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΕΣ ΜΟΝΟΙ)

ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	2	25.0%
ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΟΥ ΟΑΕΔ	2	25.0 %
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	6	75.0%
ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ	5	62.5%
ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ	2	25.0%
ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ	3	37.5%
ΑΛΛΟ	1	12.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	21	262.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	8	

ΓΡΑΦΗΜΑ 9. ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ / ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΕΣ ΜΟΝΟΙ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

την διάρκεια της ανεργίας, ποσοστό μικρότερο μεν σε σχέση με το σύνολο των ανέργων (95.9%) όμως αρκετά σημαντικό. Σημαντική πηγή βοήθειας για τους διαμένοντες μόνοι προέρχεται από τους φίλους και τους γνωστούς (62.5%) ποσοστό κατά πολύ μεγαλύτερο σε σύγκριση με την βοήθεια που λαμβάνει από τους φίλους και γνωστούς το σύνολο των ανέργων (μόλις 15.0%). Σημαντικό στοιχείο στην συμπεριφορά των διαμενόντων μόνοι ανέργων είναι η μεγάλη πολλαπλότητα στις απαντήσεις (262.5%) καθώς η κατάστασή τους επιβάλλει την υιοθέτηση πολλαπλών στρατηγικών για την επιβίωσή τους μία συμπεριφορά που προσομοιάζει με αυτήν των ανδρών που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή.

5.2. Η ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Η ανεργία, όπως και ο φόβος για την απώλεια της εργασίας, προκαλεί αρνητικές παρενέργειες για τους υφιστάμενους τις επιπτώσεις της είτε αυτοί είναι οι ίδιοι οι άνεργοι είτε οι οικογένειές των. Όμως παρά αυτήν την γενική εντύπωση ο τρόπος με τον οποίο βιώνεται η ανεργία δεν είναι ταυτόσημος για όλες τις κατηγορίες των ανέργων. Έτσι ο έχων την δυνατότητα χρονικής αναμονής για αναζήτηση της «κατάλληλης» εργασίας βιώνει διαφορετικά την ανεργία σε σχέση με εκείνον ο οποίος εξαρτά την επιβίωση του από την άμεση ανάληψη εργασίας μη έχοντας εναλλακτικές δυνατότητες συντήρησης. Επίσης διαφορετικά αντιλαμβάνεται τις επιπτώσεις της ανεργίας ο άνδρας/σύζυγος από την γυναίκα/σύντροφο και διαφορετικά οι γόνοι που έχουν ανώτερη κοινωνική καταγωγή. Οι βιώνοντες αρνητικά την κατάσταση της ανεργίας πλήττονται στον πιο ευαίσθητο πυρήνα της προσωπικής τους υπόστασης, στην αίσθηση δηλ. της ατομικής των επάρκειας και αυτοπεποίθησης. Κατά την διάρκεια της ανεργίας έχουν εντοπισθεί τρία στάδια μέσω των οποίων διέρχεται ο άνεργος.[178] **Πρώτον** το στάδιο της ενεργητικότητας, **δεύτερον** το στάδιο της αναμονής και **τρίτον** το στάδιο της παθητικότητας κατά το οποίο το άτομο *μπαίνει σε μια φθοροποιό και απαξιωτική ψυχολογική διαδικασία με αρνητικές* επιπτώσεις στην στάση και την συμπεριφορά τόσο του ιδίου όσο και του άμεσου περιβάλλοντός του. Αν και η υπόθεση ότι η ανεργία επιδρά αρνητικά επί της ψυχοσωματικής υγείας είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί, εν τούτοις, μεταξύ των ανέργων παρουσιάζονται μεγαλύτερα ποσοστά αυτοκτονιών, ασθενειών, και παραβατικής συμπεριφοράς.[179] Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη στην Ελλάδα[180] τα παιδιά των

[178] Δες Γ. Λεχουρίτης.(1996), «Οι ψυχικοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας», Ενημέρωση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, τ.19
[179] Γ. Λεχουρίτης, Δ. Κατσορίδας,(2002), «Οι *ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας. Η φθοροποιός* διαδικασία», Τετράδια ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Τεύχος 22-23, σελ.105-118

ανέργων γονιών εμφανίζουν περισσότερη βίαιη συμπεριφορά συγκριτικά με τα παιδιά που ζουν υπό ομαλές οικογενειακές συνθήκες. Μάλιστα τα υψηλότερα ποσοστά χρήσης τοξικών ουσιών, όπως και τα μεγαλύτερα ποσοστά βίας εμφανίζονται στα παιδιά του 4ου Διαμερίσματος του Δήμου Αθηναίων (Κολωνός, Σεπόλια, Ακαδημία Πλάτωνος).

Οι επιπτώσεις της ανεργίας στην ψυχική υγεία των ανέργων είναι πολύ σημαντικές. Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Εύβοια[181] σε δείγμα 900 ατόμων, άνω των 18 ετών βρέθηκε ότι το 29% πάσχει από μία ψυχική διαταραχή ενώ ειδικά για τους ανέργους βρέθηκε ότι το 26% πάσχει από κατάθλιψη. Επίσης το αυτοκτονικό ρίσκο για το σύνολο των ανέργων βρέθηκε σε ποσοστό 7% ενώ για τους ανέργους αγγίζει το 20%.

Παρ' όλα αυτά, είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ τούτο δε οφείλεται στους ισχυρούς δεσμούς της οικογένειας η οποία στηρίζει οικονομικά, ηθικά και επί μακρό χρονικό διάστημα τους ανέργους.[182] Μελέτες τονίζουν τον σημαντικό ρόλο της οικογένειας στην ηθική και στην συναισθηματική στήριξη των ανέργων ακόμη και σε χώρες στις οποίες η παρέμβαση της οικογένειας θεωρείται μειωμένης έντασης.[183]

Από τα δεδομένα της έρευνάς μας προκύπτει ότι οι ψυχολογικές επιπτώσεις της ανεργίας είναι μεν σημαντικές όμως φαίνεται ότι απαλύνονται από την ηθική και ψυχολογική στήριξη που παρέχει αφειδώς η οικογένεια.

Οι επιπτώσεις της ανεργίας στους ανέργους παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο ανάλογα με την κοινωνική προέλευση των ανέργων όσο και ανάλογα με τα επιμέρους προσωπικά των στοιχεία (φύλο, εκπαίδευση, ηλικία, εισόδημα).Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 5.18, ο οποίος βασίζεται στην ερώτηση 24 του ερωτηματολογίου, παρατηρούνται τα εξής:

Όλοι, σχεδόν, οι άνεργοι υφίστανται τις αρνητικές συνέπειες της ανεργίας καθώς μόνον το 4.1% δηλώνει ότι δεν επηρεάζεται απ' αυτήν, ποσοστό το οποίο για μεν τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες ανέρχεται στο 7.2% ενώ για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες περιορίζεται στο 2.4%. Την ίδια στιγμή από το σύνολο των ανέργων αυτοί που δηλώνουν ότι επηρεάζονται πολύ και πάρα πολύ ανέρχονται στο 46.1%, ποσοστό το οποίο για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική

---

[180] Γ. Λεχουρίτης, Δ. Κατσορίδας, (2002) ο.π.

[181] Στ. Στυλιανίδης(κ.α.), (2005), «*Η ψυχική υγεία στον γενικό πληθυσμό: Εικόνες και πραγματικότητες*», ΕΠΑΨΥ. Η ίδια έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 40000 ατόμων σε 50 μέρη του κόσμου. Στοιχεία της έρευνας δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία της 9ης Σεπτεμβρίου του 2005

[182] Γ. Λεχουρίτης, Δ. Κατσορίδας (2002). ο.π.

[183] Δες Janet Finch ο.π. σελ.33

ΠΙΝΑΚΑΣ 5..18 ΒΑΘΜΟΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΑΝΕΡΓΟΥΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ(ΣΥΝΟΛΟ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ / ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΘΟΛΟΥ	5	7.2%	3	2.4%	8	4.1%
ΕΛΑΧΙΣΤΑ	10	14.5%	21	16.9%	31	16.1%
ΑΡΚΕΤΑ	29	42.0%	36	29.0%	65	33.7%
ΠΟΛΥ	12	14.4%	31	25.0%	43	22.3%
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	13	18.8%	33	26.6%	46	23.8%
ΣΥΝΟΛΟ	69	100%	124	100%	193	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.19. ΒΑΘΜΟΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ / ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
ΕΛΑΧΙΣΤΑ	4	21.1%	5	13.5%	9	16.1%
ΑΡΚΕΤΑ	10	52.6%	9	24.3%	19	33.9%
ΠΟΛΥ	3	15.8%	14	37.8%	17	30.4%
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	2	10.5%	9	24.3%	11	19.6%
ΣΥΝΟΛΟ	19	100%	37	100%	56	100.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.20. ΒΑΘΜΟΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ / ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΘΟΛΟΥ	5	10.0%	3	3.4%	8	5.8%
ΕΛΑΧΙΣΤΑ	6	12.0%	16	18.4%	22	16.1%
ΑΡΚΕΤΑ	19	38.0%	27	32.0%	46	33.6%
ΠΟΛΥ	9	18.0%	17	19.5%	26	19.0%
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	11	22.0%	24	27.6%	35	25.5%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	87	100%	137	100.0

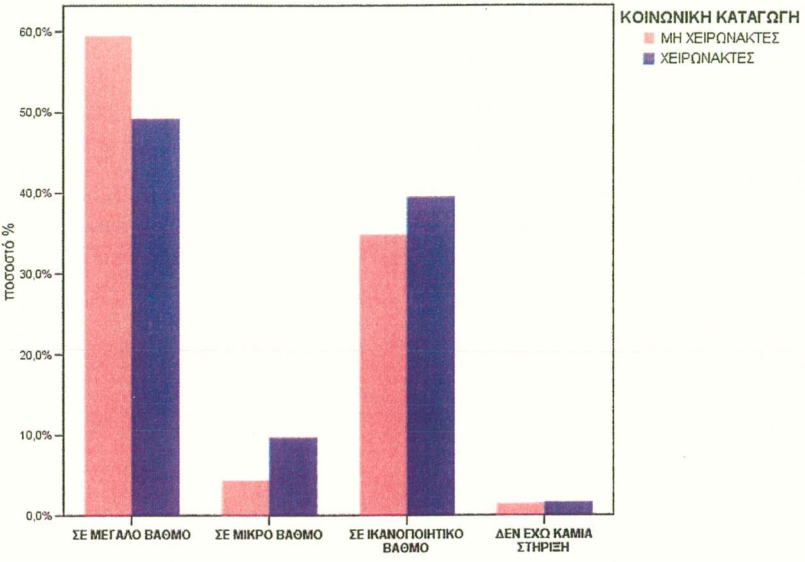
καταγωγή(χειρώνακτες) ανέρχεται στο 51.6% ενώ για τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή (μη χειρώνακτες) διαμορφώνεται στο 33.2%.Από την κατά φύλο κατανομή διαφαίνεται ότι αυτοί που επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό είναι οι άνδρες ιδιαίτερα αυτοί που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Συγκεκριμένα ουδείς εκ των ανδρών δηλώνει ότι δεν δέχεται καμία ψυχολογική επιβάρυνση ενώ για τις γυναίκες το αντίστοιχο ποσοστό είναι 5.8%. Το ποσοστό αυτό για τις γυναίκες πού προέρχονται από μη χειρώνακτες ανέρχεται στο 10.0% ενώ για τις προερχόμενες από τους χειρώνακτες περιορίζεται στο 3.4%. Οι άνδρες και των δύο κοινωνικών ομάδων δηλώνουν σε ποσοστό 50.0% ότι επηρεάζονται πολύ και πάρα πολύ από την κατάσταση της ανεργίας, ποσοστό το οποίο για τους καταγόμενους από την κατώτερη κοινωνική ομάδα (χειρώνακτες) ανέρχεται στο 62.1% έναντι του 26.3% για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες. Οι γυναίκες και των δύο κοινωνικών ομάδων δηλώνουν σε ποσοστό 44.5% ότι επιρεάζονται πολύ έως πάρα πολύ από την ανεργία, ποσοστό το οποίο για τις έχουσες κατώτερη κοινωνική καταγωγή ανέρχεται στο 47.1% ενώ για τις έχουσες ανώτερη κοινωνική καταγωγή διαμορφώνεται στο 40.0%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.21. ΒΑΘΜΟΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ/ ΦΥΛΟ \ ΒΑΘΜΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ		ΣΕ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΜΙΚΡΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΙΚΑΝΟΠ/ΤΙΚΟ ΒΑΘΜΟ		ΚΑΜΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	9	47.4%	0	0.0%	10	52.6%	0	0.0%	19	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	32	64.0%	3	6.0%	14	28.0%	1	2.0%	50	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	41	59.4%	3	4.3%	24	34.8%	1	1.4%	69	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	17	45.9%	4	10.8%	16	43.2%	0	0.0%	37	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	44	50.6%	8	9.2%	33	37.9%	2	2.3%	87	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	61	49.2%	12	9.7%	49	39.5%	2	1.6%	124	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	26	46.4%	4	7.1%	26	46.4%	0	0.0%	56	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	76	55.5%	11	8.1%	47	34.3%	3	2.2%	137	100.0%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		102	52.8%	15	7.8%	73	37.8%	3	1.6%	193	100.0%

Εάν όμως οι άνεργοι σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό δηλώνουν ότι επηρεάζονται αρνητικά από την κατάσταση της ανεργίας την ίδια στιγμή η ηθική στήριξη παρέχεται αφειδώς από την πλευρά της οικογένειας. Η ηθική αυτή στήριξη είναι εξ' ίσου σημαντική τόσο για τους έχοντες ανώτερη όσο και για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Συγκεκριμένα το ποσοστό αυτών που δηλώνουν ότι λαμβάνουν μικρή και καμία στήριξη είναι πολύ μικρό και ανέρχεται για το σύνολο των ανέργων στο 9.4% (πίνακας 5.21), ποσοστό το οποίο διαμορφώνεται στο 5.7% για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες,

ΓΡΑΦΗΜΑ 10. ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ

ενώ για τους καταγόμενους από τους χειρώνακτες είναι μεν διπλάσιο όμως κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (11.3%).

Από την κατά φύλο κατανομή δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις καθώς τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες φαίνεται ότι δέχονται σημαντική ηθική στήριξη από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ειδικότερα στο σύνολο των γυναικών το 10.3% δηλώνει ότι λαμβάνει «μικρή και ελάχιστη» βοήθεια, το 55.5% δηλώνει ότι λαμβάνει ηθική στήριξη σε «μεγάλο βαθμό» και το 34.3% δηλώνει ότι λαμβάνει «ικανοποιητική στήριξη». Αντίστοιχα για τους άνδρες οι δηλούντες ότι λαμβάνουν ελάχιστη βοήθεια είναι 7.1% ενώ δεν υπάρχει κανείς που να μην λαμβάνει καμία βοήθεια.

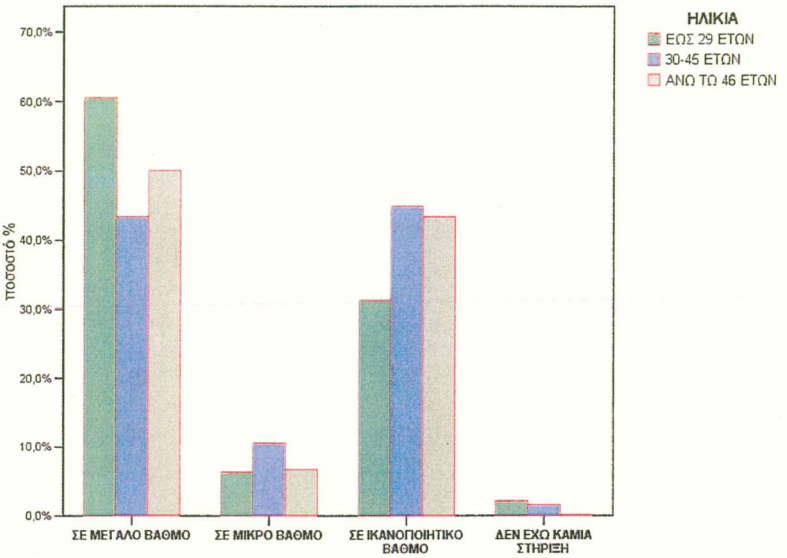
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.22. ΒΑΘΜΟΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΒΑΘΜΟΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ/ ΗΛΙΚΙΑ		ΣΕ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΜΙΚΡΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΙΚΑΝΟΠΙΤΙΚΟ ΒΑΘΜΟ		ΚΑΜΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	26	60.5%	2	4.7%	15	34.9%	0	0.0%	43	100.0
	30-45	11	64.7%	1	5.9%	4	23.5%	1	5.9%	17	100.0
	46 ΑΝΩ	4	44.4%	0	0.0%	5	5.6%	0	0.0%	9	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	41	59.4%	3	4.3%	24	34.8%	1	1.4%	69	100.0
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	32	60.4%	4	7.5%	15	28.3%	2	3.8%	53	100.0
	30-45	18	36.0%	6	12.0%	26	52.0%	0	0.0%	50	100.0
	46 ΑΝΩ	11	52.4%	2	9.5%	8	38.1%	0	0.0%	21	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	61	49.2%	12	9.7%	49	39.5%	2	1.6%	124	100.0
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	58	60.4%	6	6.3%	30	31.3%	2	2.1%	96	100.0
	30-45	29	43.3%	7	10.4%	30	44.8%	1	1.5%	67	100.0
	46 ΑΝΩ	15	50.0%	2	6.7%	13	43.3%	0	0.0%	30	100.0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		102	52.8%	15	7.8%	73	37.8%	3	1.6%	193	100.0

Η ηλικία δεν φαίνεται ότι είναι σημαντικός παράγων διαφοροποίησης καθώς όλες οι ηλικιακές ομάδες δηλώνουν ότι λαμβάνουν ηθική στήριξη κατά την διάρκεια της ανεργίας. Ειδικότερα (πίνακας 5.22) το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι λαμβάνουν μικρή ή καμία ηθική στήριξη είναι για μεν τους νέους έως 29 ετών 8.4%, για την ηλικιακή ομάδα από 30 έως 45 ετών 11.9% και για τους άνω των 45 ετών 6.7%.

Ο παράγων εκπαίδευση φαίνεται ότι διαφοροποιεί σχετικά τον βαθμό ηθικής στήριξης. Ειδικότερα (πίνακας 5.23) οι έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση εμφανίζουν τον μεγαλύτερο βαθμό ηθικής στήριξης (68.9%) και το μικρότερο ποσοστό μικρής ηθικής στήριξης (4.4%) ενώ ουδείς εξ αυτών δηλώνει ότι δεν λαμβάνει καμία στήριξη. Την εικόνα αυτή δεν την αλλοιώνει η κοινωνική καταγωγή.

ΓΡΑΦΗΜΑ 11. ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.23. ΒΑΘΜΟΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΒΑΘΜΟΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ/ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΣΕ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΜΙΚΡΟ ΒΑΘΜΟ		ΣΕ ΙΚΑΝΟΠ/ΤΙΚΟ ΒΑΘΜΟ		ΚΑΜΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡ/ΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	4	66.7%	0	0.0%	2	33.2%	0	0.0%	6	100.0
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	21	53.8%	2	5.1%	15	38.5%	1	2.6%	39	100.0
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	16	66.7%	1	4.2%	7	29.2%	0	0.0%	24	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	41	59.4%	3	4.3%	24	34.8%	1	1.4%	69	100.0
ΧΕΙΡ/ΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	12	38.7%	3	9.7%	16	51.6%	0	0.0%	31	100.0
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	34	47.2%	8	11.1	28	38.9%	2	2.8%	72	100.0
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	15	71.4%	1	4.8%	5	23.8%	0	0.0%	21	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	61	49.2%	12	9.7%	49	39.5%	2	1.6%	124	100.0
ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	16	43.2%	3	8.1%	18	48.6%	0	0.0%	37	100.0
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	55	49.5%	10	9.0%	43	38.7%	3	2.7%	111	100.0
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	31	68.9%	2	4.4%	12	26.7%	0	0.0%	45	100.0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		102	52.8%	15	7.8%	73	37.8%	3	1.6%	193	100.0

5.3 Η ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

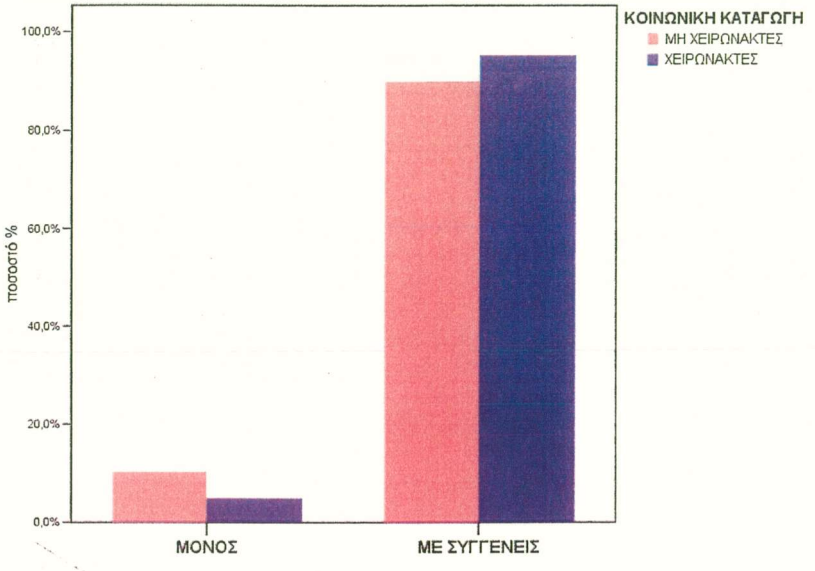
Στην ενότητα αυτή διερευνώνται οι συνθήκες διαμονής των ανέργων και η παρέμβαση της οικογένειας στο ζήτημα αυτό. Ειδικότερα εξετάζεται α) ο τρόπος διαμονής των ανέργων β) Η κατοχή ιδιόκτητης κατοικίας

Το να ζει κάποιος μόνος θεωρείται περισσότερο σύνηθες στην Βόρεια Ευρώπη και λιγότερο στις Μεσογειακές χώρες. Συγκεκριμένα για το 1995 ο Ευρωπαϊκός μέσος όρος των ατόμων που ζουν μόνοι ανέρχεται στο 10.0% ενώ για τα επί μέρους κράτη τα δεδομένα είναι τα εξής:[184]Για τις χώρες που υπάγονται στο λεγόμενο Σκανδιναβικό μοντέλο τα ποσοστό διαμονής χωρίς συγγενείς είναι υψηλό με την Σουηδία να κατέχει το 24.0%, την Νορβηγία το 19.0%, την Δανία το 17.0% την Φιλανδία το 15.0%. Ακριβώς αντίστροφη είναι η κατάσταση για τις χώρες που απαρτίζουν το λεγόμενο Μεσογειακό μοντέλο. Ειδικότερα για την Ιταλία το ποσοστό ανέρχεται στο 8.0%, στην Πορτογαλία και Ισπανία στο 4.0% και στην Ελλάδα στο 7.0%.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας στο σύνολο των ανέργων το ποσοστό που δηλώνει ότι ζουν μόνοι ανέρχεται στο 4.1%(πίνακας 5.24) ποσοστό το οποίο για μεν τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή(μη χειρώνακτες) είναι 7.2% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή(χειρώνακτες) είναι 2.4%. Η εικόνα είναι πιο αξιόπιστη εάν δούμε τα δεδομένα των ατόμων που είναι άγαμοι καθώς για τους έγγαμους

[184] Eurostat (1996), Statistics in focus, "Under the same roof"

ΓΡΑΦΗΜΑ 12. ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

είναι περίπου αυτονόητο να ζουν με συγγενικά πρόσωπα. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 5.25 και στο σύνολο των μη εγγάμων το ποσοστό των διαβιούντων μόνοι ανέρχεται στο 7.1%.Οι γόνοι όμως της ανώτερης κοινωνικής ομάδας έχουν περισσότερη ευχέρεια να ζουν μόνοι με το ποσοστό τους να ανέρχεται στο 10.2%% ενώ για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική το ποσοστό είναι 4.7%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.24. ΔΙΑΜΟΝΗ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ/ΦΥΛΟ		ΜΟΝΟΣ		ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	1	5.3%	18	94.7%	19	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	4	8.0%	46	92.0%	50	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	5	7.2%	64	92.8%	69	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	2	5.4%	35	94.6%	37	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	1.1%	86	98.8%	87	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	3	2.4%	121	97.6%	124	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	3	5.4%	53	94.6%	56	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	3.6%	132	96.4%	137	100.0%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		8	4.1%	185	95.9%	193	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.25. ΔΙΑΜΟΝΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ(ΜΗ ΕΓΓΑΜΟΙ)

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΟΣ		ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	5	10.2%	44	89.8%	49	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	3	4.7%	60	95.3%	63	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	8	7.1%	104	92.9%	112	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.26. ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΑΝΑ ΦΥΛΟ & ΗΛΙΚΙΑ

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ / ΦΥΛΟ/ ΗΛΙΚΙΑ		ΜΟΝΟΣ		ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ	ΑΝΔΡΕΣ	1	4.5%	21	95.5%	22	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	2.7%	72	97.3%	74	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	3	3.1%	93	96.9%	96	100%
30-45 ΕΤΩΝ	ΑΝΔΡΕΣ	1	5.0%	19	95.0%	20	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	4.3%	45	95.7%	47	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	3	4.5%	64	95.5%	67	100%
46 ΚΑΙ ΑΝΩ	ΑΝΔΡΕΣ	1	7.1%	13	92.9%	14	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	6.3%	15	93.7%	16	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	2	6.7%	28	93.3%	30	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	3	5.4%	53	94.6%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	3.6%	132	96.4%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		8	4.1%	185	95.9%	193	100%

Από την κατά φύλο κατανομή (πίνακας 5.24) και στο σύνολο των ανέργων, παρατηρείται ότι το ποσοστό των ανδρών δεν είναι σημαντικά μεγαλύτερο από το ποσοστό των γυναικών (5.4% και 3.6% αντίστοιχα).

Μία κρίσιμη μεταβλητή η οποία δείχνει την έκταση του προβλήματος αλλά και την εξέλιξή του είναι η μεγάλη αναλογία των νέων οι οποίοι ζουν με τους γονείς των. Έτσι το 1996 το 65.0% των ανδρών και το 44.0% των γυναικών στην ηλικιακή ομάδα 25-29 ζούσαν ακόμη με τους γονείς των στην Ισπανία, την Ελλάδα και την Ιταλία.[185] Το 1986 το ποσοστό για την ίδια ηλικία ήταν 52.0% για τους άνδρες και 29.0% για τις γυναίκες. Η επιδείνωση αυτή δεικνύει την αδυναμία των νέων να επιτύχουν την ένταξή τους υπό καθεστώς ανεξαρτησίας.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας η κατάσταση είναι εντονότερη για τους ανέργους. Ειδικότερα τα ποσοστά διαμονής των νέων ανέργων έως 29 ετών με συγγενικά πρόσωπα είναι ακόμη μεγαλύτερα Από τα δεδομένα του πίνακα 5.26 παρατηρούμε ότι το 96.9% των νέων έως 29 ετών δηλώνουν ότι ζουν με συγγενικά πρόσωπα και μόνο το 3.1% δηλώνει ότι ζουν μόνοι. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους νέους άνδρες είναι 95.5% ενώ για τις νέες γυναίκες είναι ακόμη μεγαλύτερη (97.3%). Το ποσοστό αυτών που ζουν μόνοι αυξάνεται για τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες εξακολουθεί όμως να παραμένει μικρό. Συγκεκριμένα οι διαμένοντες μόνοι στην ηλικιακή ομάδα 30-45 ανέρχονται στο 4.5%(5.0% για τους άνδρες και 4.3% για τις γυναίκες) ενώ το ίδιο το ποσοστό ανέρχεται για τις ηλικίες άνω των 45 ετών στο 6.7% (7.1% για τους άνδρες και 6.3% για τις γυναίκες).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.27. ΔΙΑΜΟΝΗ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ / ΠΕΡΙΟΧΗ	ΜΟΝΟΣ		ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΑΤΤΙΚΗ	7	8.0%	80	92.0%	87	100.0%
ΧΑΛΚΙΔΑ	1	0.9%	105	99.1%	106	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	8	4.1%	185	95.9%	193	100.0%

Σημαντικές είναι οι αποκλίσεις που προκύπτουν από την διαμονή των ανέργων κατά περιοχή. Από τα δεδομένα του πίνακα 5.27 το ποσοστό αυτών που διαμένουν μόνοι είναι περίπου μηδαμινό για όσους κατοικούν στην περιοχή της «Χαλκίδας» με το σύνολό τους να συγκεντρώνεται στην περιοχή της Αττικής

[185] L. Flaqouer, (2002), « Υπάρχει ιδιαίτερο πρότυπο οικογενειακής πολιτικής στην Ν. Ευρώπη;» σελ. 57, στο Λ. *Μαράτου (επιμ.) (2002), «Οικογένειες και κράτος πρόνοιας στην Ν. Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα»*, εκδ.Gutenberg

Η άνεργοι όχι μόνον ζουν στα πλαίσια της οικογένειας αλλά είναι σημαντικό ότι ζουν σε ιδιόκτητες συνήθως κατοικίες. Η ιδιόκτητη στέγη μπορεί να θεωρηθεί πρωτόγονη μορφή ασφάλισης κατά των κοινωνικών κινδύνων.[186] Σχεδόν το 60.0% των νοικοκυριών στην ΕΕ ζουν σε ιδιόκτητη στέγη ενώ για τις χώρες που ανήκουν στο λεγόμενο Μεσογειακό μοντέλο το ποσοστό ιδιοκατοίκησης είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τις χώρες της βόρειας Ευρώπης.[187]

Στην Ελλάδα το ποσοστό ιδιόκτητης στέγης είναι ιδιαίτερα υψηλό.[188] Ειδικότερα το ποσοστό ιδιόκτητης στέγης ανέρχεται στο 79.5%, ποσοστό που ανέρχεται στις αγροτικές περιοχές στο 91.2% και στις αστικές στο 69.2%. Το ποσοστό της ενοικιαζόμενης στέγης ανέρχεται στο 20.0%, 3.0% για τις αγροτικές και 25.5% στις αστικές ενώ το ποσοστό της παραχωρημένης κατοικίας ανέρχεται στο 5.5%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.28. ΕΙΔΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΕΙΔΟΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ/ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ		ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΗ		ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ		ΠΑΡΑΧΩΡΗΜΕΝΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΓΑΜΟΙ	10	20.4%	38	77.5%	1	2.0%	49	100.0
	ΕΓΓΑΜΟΙ Κ.Λ.Π	3	15.0%	17	85.0%	0	0.0%	20	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	13	18.8%	55	79.7%	1	1.4%	69	100.0
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΓΑΜΟΙ	9	15.0%	51	85.0%	0	0.0%	60	100.0
	ΕΓΓΑΜΟΙ Κ.Λ.Π.	13	20.3%	48	74.9%	3	4.7%	64	100.0
	ΣΥΝΟΛΟ	22	17.7%	99	79.8%	3	2.4%	124	100.0
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΓΑΜΟΙ	19	17.4%	89	81.7%	1	0.9%	109	100.0
	ΕΓΓΑΜΟΙ Κ.Λ.Π.	16	19.0%	65	77.4%	3	3.6%	84	100.0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		35	18.1%	154	79.8%	4	2.1%	193	100.0

Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι οι άνεργοι ζουν, συνήθως, σε ιδιόκτητες κατοικίες. Συγκεκριμένα στο σύνολο των ανέργων το 79.8% έχουν ιδιόκτητη στέγη, το 18.1% ζουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες ενώ το 2.1% ζουν σε παραχωρημένες από συγγενείς κατοικίες. Τα ποσοστά δεν διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με την κοινωνική καταγωγή των ανέργων ούτε ανάλογα με την οικογενειακή τους κατάσταση (πίνακας 5.28).

[186] L. Flaquer, ο.π. σελ.66
[187] Statistics in Focus (1997) (9), "Housing conditions in Europe"
[188] ΕΣΥΕ (1998/1999), Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών

Η απόκτηση ιδιόκτητης στέγης, όπως άλλωστε και η κατάκτηση ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου, θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα είδος φετίχ για την Ελληνική κοινωνία όμως δεν παύει να είναι μια ορθολογική απάντηση των ατόμων και των οικογενειών των καθώς αποτελούν στρατηγικές εξασφάλισης και επιβίωσης.[189] «...Ο φετιχισμός της ιδιόκτητης κατοικίας...αναμφισβήτητα ενδυναμώνει την εξασφαλιστική στρατηγική των οικογενειών...». Υπό την έννοια αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία τόσο η κατοχή ιδιόκτητης στέγης, όσο και η δυνατότητα προγραμματισμού ή σχεδιασμού απόκτησης ιδιόκτητης στέγης από τις οικογένειες προς τα άνεργα μέλη των αλλά και από τους άνεργους γονείς προς τα παιδιά των.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.29. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ)

ΠΡΟΣΦΟΡΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ		ΔΕΝ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ		ΕΧΟΥΝ ΗΔΗ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ		ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ		ΑΛΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	15	30.6%	4	8.2%	14	28.6%	14	28.6%	2	4.1%	49	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	7	11.9%	4	6.8%	14	23.7%	35	57.6%	0	0.0%	60	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	22	20.4%	8	7.4%	28	25.9%	49	44.4%	2	1.9%	109	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.30. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΑΠΟ ΑΝΕΡΓΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ)

ΠΡΟΣΦΟΡΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ		ΔΕΝ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ		ΕΧΟΥΝ ΗΔΗ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	4	26.7%	9	60.0%	2	13.3%	15	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	21	36.2%	28	48.3%	9	15.5%	58	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	25	34.2%	37	50.7%	11	15.1%	73	100.0%

Από τα δεδομένα του πίνακα 5.29 ο οποίος παρουσιάζει την επιθυμία των γονέων να προσφέρουν ιδιόκτητη στέγη στα άνεργα παιδιά τους, παρατηρείται ότι το 15.9% των ανέργων δηλώνει ότι τους έχει ήδη προσφερθεί ιδιόκτητη στέγη (28.6% για τους μη χειρώνακτες και 23,7% για χειρώνακτες), ενώ το 20.4% δηλώνει ότι οι γονείς των σχεδιάζουν να τους προσφέρουν, ποσοστό το οποίο ανέρχεται στο 30.6% για τους γόνους των μη χειρώνακτες και στο 11.9% για τους καταγόμενους από χειρώνακτες.

[189] Δες: Κ. Τσουκαλάς, ο.π. σελ. 279

Η εικόνα είναι διαφορετική όταν απαντούν οι άνεργοι γονείς. Συγκεκριμένα από το σύνολο των 73 ανέργων γονέων που έχουν παιδιά, το 15.1% δηλώνει ότι έχουν ήδη προσφέρει ιδιόκτητη στέγη ενώ το 34.2% δηλώνει ότι σχεδιάζει να προσφέρει (26.7% για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες και 36.2% για τους προερχόμενους απ χειρώνακτες) όμως ένας μεγάλος αριθμός ανέργων γονέων (50.7%) δηλώνει ότι δεν σχεδιάζει να προσφέρει ιδιόκτητη στέγη. Η στάση αυτή, ενδεχομένως να υποδηλώνει, για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, αδυναμία διατύπωσης μίας τέτοιας εξασφαλιστικής στρατηγικής, ενώ για τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή να υποκρύπτει κάποια στρατηγική διατήρησης του υπάρχοντος καταναλωτικού προτύπου.

5.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ 5^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στα πλαίσια του κεφαλαίου αυτού επικεντρώσαμε τις προσπάθειές μας στον έλεγχο του *πρώτου σκέλους της υπόθεσης εργασίας που θέσαμε, για το εάν* δηλ. *και σε ποιο βαθμό* η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη τους και εάν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευσης, το φύλο, την ηλικία, και την εκπαίδευση.

Η έννοια της συντήρησης των ανέργων συντίθεται από τις εξής παραμέτρους: **Πρώτον** την οικονομική στήριξη, **δεύτερον** την ηθική στήριξη και **τρίτον** την προσφορά διαμονής κατά την διάρκεια της ανεργίας.

Από την σύγκριση μεταξύ των τριών υποσυστημάτων τα οποία δραστηριοποιούνται στην συντήρηση των ανέργων, δηλ. του κράτους, των ιδιωτικών φορέων αρωγής και της οικογένειας, αναδεικνύεται η βαρύτητα της οικογένειας. Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προκύπτει ότι η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων μελών της είναι δεδομένη ανεξαρτήτως του κοινωνικού μοντέλου το οποίο εφαρμόζεται στις επιμέρους χώρες. Και εάν αυτό θεωρείται περίπου αυτονόητο για τις χώρες που απαρτίζουν το λεγόμενο Μεσογειακό μοντέλο, εν τούτοις δεν εκλείπει από χώρες που υπάγονται στο Αγγλοσαξονικό ή στο Σκανδιναβικό μοντέλο στο οποίο υπάρχει έντονη παρουσία του κράτους πρόνοιας στην συντήρηση των ανέργων.

Από τα δεδομένα της έρευνας προέκυψε ότι η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση/επιβίωση των ανέργων μελών της είναι καταλυτική και αυτονόητη όσον αφορά την οικονομική και την ηθική στήριξη αλλά και την παροχή στέγης. Ειδικότερα:

α) Η οικονομική στήριξη των ανέργων.

Η παρέμβαση της οικογένειας στην οικονομική στήριξη των ανέργων μελών της είναι περίπου καθολική τόσο για τους έχοντες ανώτερη όσο και για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Έτσι σε ποσοστά που υπερβαίνουν το 95.0% οι άνεργοι και των δύο κοινωνικών κατηγοριών καταφεύγουν αν όχι αποκλειστικά τουλάχιστον και στην βοήθεια των συγγενικών προσώπων προκειμένου να επιβιώσουν. Παρά αυτήν την ταυτόσημη συμπεριφορά εν τούτοις υπάρχουν διαφορές καθώς διαπιστώνονται δύο διαφορετικοί τρόποι επιβίωσης. Οι προερχόμενοι από την ανώτερη κοινωνική ομάδα για την επιβίωσή τους στηρίζονται, πέραν της οικογένειας, στην ύπαρξη συμπληρωματικών εισοδημάτων ενώ οι προερχόμενοι από την κατώτερη κοινωνική ομάδα στηρίζονται, πέραν της οικογένειας, στις αποζημιώσεις από τις απολύσεις, τα επιδόματα του ΟΑΕΔ όπως και στις οικονομίες που διατηρούν.

Η συμβολή των φίλων και γνωστών στην επιβίωση των ανέργων είναι μικρή και ουσιαστικότερη για τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή. Υπερισχύουν δηλ. οι ισχυροί δεσμοί(strong ties)[190] που εκφράζονται με τους οικογενειακούς δεσμούς έναντι των ασθενών δεσμών (weak ties) οι οποίοι εκφράζονται με τους φιλικούς δεσμούς. Θα πρέπει να τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι με την έννοια οικογενειακή στήριξη, δεδομένου ότι δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ πυρηνικής ή εκτεταμένης οικογένειας, οι άνεργοι αναφέρονται στην βοήθεια που λαμβάνουν, κυρίως, από μέλη της πατρικής ή της συζυγικής οικογένειας.

Οι διαφορές μεταξύ των κοινωνικών ομάδων καταδεικνύουν ότι οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες έχουν περισσότερες δυνατότητες επιβίωσης επομένως και μεγαλύτερη ευχέρεια στην διατύπωση εργασιακών επιλογών.

Η διάσταση του φύλου επιφέρει διαφοροποιήσεις όσον αφορά όμως μόνον τους άνδρες της κατώτερης κοινωνικής ομάδας καθώς οι άνδρες οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες όπως και οι γυναίκες και των δύο κοινωνικών κατηγοριών δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο επιβιώνουν κατά την διάρκεια της ανεργίας.

Οι στηριζόμενοι στην αποζημίωση από τις απολύσεις αποτελούνται στο σύνολό τους σχεδόν από άνδρες που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή όπως και οι λαμβάνοντες επίδομα ανεργίας.

Η διάσταση του εισοδήματος επιβεβαιώνει τις διαφορές που παρουσιάσθηκαν από την κατά κοινωνικές κατηγορίες κατανομή. Συγκεκριμένα επιβεβαιώνεται η καθολική σχεδόν

---

[190] δες M. Granovetter (1973), "The strength of weak ties", American Journal of Sociology, vol.78,no 6

στήριξη των γυναικών όλων των εισοδηματικών κατηγοριών ενώ για τους άνδρες είναι χαμηλότερη ειδικά για τους έχοντες εισόδημα έως 900 Ευρώ.

Η υποστηρικτική παρέμβαση της οικογένειας μειώνεται μεν με την πάροδο της ηλικίας όμως εξακολουθεί να είναι ισχυρή. Συγκεκριμένα για την ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών και 30 έως 45 ετών είναι σχεδόν καθολική (96.9% και 100.0% αντίστοιχα), ενώ για την ηλικιακή ομάδα 45 ετών και άνω η βοήθεια πέφτει στο 83.3%. Η πτώση όμως, αυτή αφορά μόνον τους άνδρες οι οποίοι δέχονται βοήθεια σε ποσοστό 71.4% καθώς το ποσοστό των γυναικών παραμένει πολύ υψηλό (93.8%). Απεναντίας η βοήθεια που δέχονται βοήθεια από τους φίλους για τους άνδρες της ηλικιακής ομάδας άνω των 45 ετών είναι το υψηλότερο (35.7%) μεταξύ όλων των υπολοίπων κατηγοριοποιήσεων.

Εν συντομία τονίζουμε τα εξής:

Πρώτον η οικονομική στήριξη της οικογένειας προς τους άνεργους γόνους της είναι δεδομένη είτε προέρχονται από την κατώτερη είτε από την ανώτερη κοινωνική ομάδα. **Δεύτερον** η βοήθεια της οικογένειας προς τους άνδρες ειδικά της κατώτερης κοινωνικής ομάδας είναι μεγάλη μεν όμως μικρότερη σε σχέση με τους υπόλοιπους και φαίνεται να εξασθενεί με την πάροδο της ηλικίας. **Τρίτον** οι βοήθειες που λαμβάνονται από τους φίλους και γνωστούς αυξάνει μεν με την πάροδο της ηλικίας, κάτι που αφορά κυρίως άνδρες με κατώτερη κοινωνική καταγωγή, όμως παραμένει μικρή σε σχέση με την βοήθεια που λαμβάνεται από την οικογένεια.

β) Η ηθική στήριξη των ανέργων

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της ανεργίας μπορεί να είναι σημαντικές για τους ανέργους όμως φαίνεται ότι απαλύνονται από την ηθική και ψυχολογική στήριξη που τους παρέχει αφειδώς το οικογενειακό περιβάλλον. Ειδικότερα ενώ όλοι σχεδόν οι άνεργοι υφίστανται τις αρνητικές συνέπειες της ανεργίας καθώς μόνον ένα μικρό ποσοστό (4.1%) δηλώνει ότι δεν επηρεάζεται απ' αυτήν, εν τούτοις και παρά τις επιμέρους διαφορές, η ηθική στήριξη που προσφέρει η οικογένεια προς τα άνεργα μέλη της είναι αυτονόητη. Συγκεκριμένα το ποσοστό των ανέργων που δηλώνουν ότι δεν έχουν την ηθική στήριξη της οικογένειας των είναι πολύ μικρό (9.0% περίπου). Η ηθική στήριξη είναι εντονότερη για τις μικρότερες ηλικίες όπως και για τους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

γ) Η διαμονή των ανέργων

Η διαμονή των ανέργων στα πλαίσια του οικογενειακής εστίας είναι σχεδόν καθολική γεγονός που δείχνει αδρά αφ' ενός την αδυναμία τους να στηριχθούν στις δικές τους δυνάμεις, αφ' ετέρου την σπουδαιότητα της οικογένειας αλλά και την αδυναμία άλλων

φορέων, ειδικά του κράτους, στην επιβίωση κατά την διάρκεια της ανεργίας. Πραγματικά η οικογένεια αποτελεί το πρώτο και το τελευταίο καταφύγιο των ανέργων.

Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι μόνον ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 7.1% δηλώνει ότι διαμένει εκτός της οικογενειακής εστίας, ποσοστό που για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες ανέρχεται στο 10.2% ενώ για τους προερχόμενους από χειρώνακτες περιορίζεται στο 4.7%.

Η εισαγωγή της διάστασης του φύλου δεν διαφοροποιεί σημαντικά την κατάσταση της διαμονής παρά την εμφανιζόμενη μικρή υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών.

Από την εισαγωγή της διάστασης της ηλικίας προκύπτει ότι το ποσοστό των διαβιούντων μόνοι αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας.

Από την κατά περιοχή κατανομή παρατηρείται ότι η οικογένεια στην επαρχία είναι ο αποκλειστικός τόπος διαμονής των ανέργων, ενώ το σύνολο των ανέργων που διαμένουν μόνοι βρίσκεται στην περιοχή της Αθήνας (7 στους 8).

Τέλος η παρουσία της οικογένειας είναι σημαντικός παράγων ακόμη και για τους άνεργους που επιλέγουν να μείνουν μόνοι καθώς σε ποσοστό 75.0% (100.0% για τους διαμένοντες στην επαρχία) δηλώνουν ότι στηρίζονται και στην οικογένεια για να επιβιώσουν κατά την διάρκεια της ανεργία

Εν κατακλείδι η οικογένεια χάριν της ενότητάς της, όπως προέκυψε από τα δεδομένα της έρευνας και την βιβλιογραφία, συντηρεί τα άνεργα μέλη της. Η συμπεριφορά αυτή της οικογένειας αφορά, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις, τόσο τους έχοντες ανώτερη όσον και τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, τούτο δε υπαγορεύεται (όπως προκύπτει από την θεωρητική διερεύνηση) από την ανάγκη είτε της διατήρησης της κοινωνικής της θέσης (αποτροπή κοινωνικής έκπτωσης) είτε της κοινωνικής ανέλιξης.

6.Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Στο πλαίσιο αυτού του κεφαλαίου οι προσπάθειές μας επικεντρώνονται στην ανάδειξη της επίδρασης που ασκεί η οικογένεια και ειδικότερα η κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευσης (πατρική) του ανέργου στην εργασιακή του συμπεριφορά, ελέγχοντας παράλληλα το δεύτερο σκέλος της υποθέσεως εργασίας στο αν δηλ. η συντήρηση των ανέργων στα πλαίσια της οικογένειας τους παρέχει δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών. Ειδικότερα το κεφάλαιο διαπραγματεύεται τον βαθμό στον οποίο η κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευση των ανέργων καθορίζει: α) τα αίτια της ανεργίας, την διάρκειά της, το είδος της εργασιακής εμπειρίας, τους λόγους αναζήτησης εργασίας όπως και το είδος της αναζητούμενης εργασίας. β) την συμβολή της στην ανεύρεση εργασίας και γ) τις επιπτώσεις της συντήρησης των ανέργων από την πλευρά της οικογένειας στην επιλογής θέσεων εργασίας ή άρνησης προτεινόμενων θέσεων όπως και στην δυνατότητα χρονικής αναμονής για διαμόρφωση καλύτερων συνθηκών εργασιακής ένταξης.

6.1.ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Οι λόγοι για τους οποίους οι απαρτίζοντες το δείγμα, καθίστανται άνεργοι, ποικίλουν ανάλογα την κοινωνική τους θέση ή τα επί μέρους χαρακτηριστικά τους όπως ηλικία, φύλο, εκπαίδευση.

Από τα δεδομένα της έρευνας φαίνεται ότι δημιουργούνται δύο διαφορετικές εργασιακές συμπεριφορές μεταξύ των ανέργων. Ειδικότερα για τους γόνους των μη χειρωνακτών (πίνακας 6.1) παρατηρείται ότι οι κύριες αιτίες ανεργίας είναι η είσοδος για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας (27.5%) όπως και η αποχώρηση από την εργασία (34.8%). Τα δεδομένα αυτά, συνδυαζόμενο με το χαμηλό ποσοστό απολύσεων (7.2%) όπως και με το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες ανέργους, έχουν ηλικία έως 29 ετών, δεικνύουν μία φυσιολογική εργασιακή συμπεριφορά νέων ανθρώπων που αναζητούν για πρώτη φορά εργασία και αποχωρούν όταν αυτή δεν τους είναι αρεστή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1.ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΝΕΟΕΙΣΕ-ΡΧΟΜΕΝΟΙ		ΑΠΟΛΥΣΗ		ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ		ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΙ ΛΟΓΟΙ		ΑΛΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	16	37.2%	2	4.7	17	39.5%	0	0.0%	8	18.6	43	100%
	30-45	1	5.9%	3	17.6	5	29.4%	4	23.5%	4	23.5	17	100%
	ΑΝΩ 45	2	22.2%	0	0.0	2	22.2%	3	33.3%	2	22.2	9	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	19	27.5%	5	7.2	24	34.8%	7	10.1%	14	20.3	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	21	39.6%	8	15.1	18	34.0%	1	1.9%	5	9.4	53	100%
	30-45	5	10.0%	14	28.0	8	16.0%	14	28.0%	9	18.0	50	100%
	ΑΝΩ 45	1	4.8%	14	66.7	2	9.5%	2	9.5%	2	9.5	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	27	21.8%	36	29.0	28	13.7%	17	13.7%	16	12.9	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	37	38.5%	10	10.4	35	36.4%	1	1.1%	13	13.5	96	100%
	30-45	6	8.9%	17	25.4	13	19.4%	18	26.9%	13	19.4	67	100%
	ΑΝΩ 45	3	10.3%	14	48.3	4	13.8%	5	17.2%	4	13.8	29	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		46	23.8%	41	21.2	52	26.9%	24	12.4%	30	15.5	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΝΕΟΕΙΣΕ-ΡΧΟΜΕΝΟΙ		ΑΠΟΛΥΣΗ		ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ		ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΙ ΛΟΓΟΙ		ΑΛΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	6	31.6%	3	15.8	9	47.4%	0	0.0%	1	5.3	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	13	26.0%	2	4.0	15	30.0%	7	14.0%	13	26.0	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	19	27.5%	5	7.2	24	34.8%	7	10.1%	14	20.3	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	1	2.7%	22	59.5	8	21.6%	1	2.7%	5	13.5	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	26	29.9%	14	16.1	20	23.0%	16	18.4%	11	12.6	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	27	21.8%	36	29.0	28	22.6%	17	13.7%	16	12.9	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	7	12.5%	25	44.6	17	30.4%	1	1.8%	6	10.7	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	39	28.5%	16	11.7	35	25.5%	23	16.8%	24	17.5	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		46	23.8%	41	21.2	52	6.9%	24	12.4%	30	15.5	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3.ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΝΕΟΕΙΣΕ-ΡΧΟΜΕΝΟΙ		ΑΠΟΛΥΣΗ		ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ		ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΙ ΛΟΓΟΙ		ΑΛΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	2	33.3	1	16.1	1	16.7%	2	33.3%	0	0.0	6	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	9	23.1	2	5.1	18	46.2%	3	7.7%	7	17.9	39	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	8	33.3	2	8.3	5	20.8%	2	8.3%	7	29.2	24	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	19	27.5	5	7.2	24	34.8%	7	10.1%	14	20.3	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	4	12.9	16	51.6	3	9.7%	5	16.1%	3	9.7	31	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	19	26.4	15	20.8	21	29.2%	10	13.9%	7	9.7	72	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	4	19.0	5	23.8	4	19.0%	2	9.5%	6	28.6	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	27	21.8	36	29.0	28	22.6%	17	13.7%	16	12.9	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	6	16.2	17	47.9	4	10.8%	7	18.9%	3	8.1	37	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	28	25.2	17	5.3	39	35.1%	13	11.7%	14	12.6	111	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	12	26.7	7	15.6	9	20.0%	4	8.9%	13	28.9	45	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		46	23.8 %	41	21.2	52	26.9%	24	12.4%	30	15.5	193	100%

Απεναντίας η εργασιακή συμπεριφορά των γόνων της κατώτερης κοινωνικής ομάδας δεν φαίνεται ομαλή καθώς διακόπτεται από απολύσεις (29.0%). Η εικόνα είναι σαφέστερη για τους άνδρες οι οποίοι κατάγονται από χειρώνακτες καθώς το ποσοστό βίαιης διακοπής της εργασίας ανέρχεται στο 59.5% έναντι του 15.8% των καταγομένων από μη χειρώνακτες (πίνακας 6.2). Ομοίως μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των απολύσεων για τις γυναίκες που προέρχονται από χειρώνακτες (16.1% έναντι του 4.0% για τις γυναίκες που προέρχονται από μη χειρώνακτες).

Από την κατά ηλικία κατανομή παρατηρούμε ότι το ποσοστό απολύσεων αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας (48.3% για τους άνω των 45 ετών) ενώ αντίθετα μειώνεται το

ποσοστό αποχωρήσεων (36.4% για τους άνεργους έως 29 ετών και 13.8% για τους άνω των 45 ετών).

Από την κατά εκπαίδευση κατανομή (πίνακας 6.3) φαίνεται ότι η κύρια αιτία ανεργίας για τους έχοντες πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είναι η απόλυση (47.9%) ενώ υψηλό είναι και το ποσοστό των εχόντων τριτοβάθμια εκπαίδευση που κατάγονται από χειρώνακτες (23.8% έναντι 8.3% των προερχομένων από μη χειρώνακτες).

6.2 Η ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Το διάστημα παραμονής σε κατάσταση ανεργίας εξαρτάται από πλήθος παραγόντων που σχετίζονται με τις δυνατότητες του οικονομικού συστήματος να δημιουργεί θέσεις εργασίας, την ταχύτητα πληροφόρησης για την ύπαρξη θέσεων εργασίας, την γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα, τις δυνατότητες των ανέργων να διατυπώνουν επιλογές όσον αφορά την εργασιακή τους συμπεριφορά. και βέβαια από τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά όπως φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, κοινωνική καταγωγή κ.λ.π.

Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι αυτό που επιρεάζει περισσότερο την διάρκεια της ανεργίας είναι η διάσταση του φύλου. Συγκεκριμένα η μακροχρόνια ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες (49.6%) ενώ οι άνδρες φαίνεται ότι παραμένουν μικρότερο χρόνο στην ανεργία (ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας να διαμορφώνεται στο 14.3%) (πίνακας 6.4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6..4.ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΔΙΑΣΤΗΜΑ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΕΩΣ 6 ΜΗΝΕΣ		ΕΩΣ 12 ΜΗΝΕΣ		ΑΝΩ ΤΩΝ 12 ΜΗΝΩΝ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	9	47.4%	5	26.3%	5	26.3%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	16	32.0%	10	20.0%	24	40.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	25	36.2%	15	21.7%	29	42.1%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	20	54.1%	14	37.8%	3	8.1%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	19	21.8%	24	27.6%	44	50.6%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	39	31.5%	38	30.6%	47	37.9%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	29	51.8%	19	33.9%	8	14.3%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	35	25.5%	34	24.8%	68	49.6%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		64	33.2%	53	27.5%	76	39.4%	193	100%

Μικρότερο επίσης διάστημα φαίνεται ότι μένουν στην ανεργία οι έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση με το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας να διαμορφώνεται στο 26.7% (πίνακας 6.6).Τέλος δεν προκύπτουν σαφείς ενδείξεις από την κατά ηλικία κατανομή (πίνακας 6.5) ενώ από την κατανομή κατά κοινωνική καταγωγή δεν προκύπτουν σημαντικές διαφορές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6..5.ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΔΙΑΣΤΗΜΑ / ΗΛΙΚΙΑ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΕΩΣ 6 ΜΗΝΕΣ		ΕΩΣ 12 ΜΗΝΕΣ		ΑΝΩ ΤΩΝ 12 ΜΗΝΩΝ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	20	46.5%	12	27.9%	11	25.6%	43	100%
	30-45	4	23.5%	2	11.8%	11	64.7%	17	100%
	ΑΝΩ 45	1	11.1%	1	11.1%	7	77.8%	9	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	25	36.2%	15	21.7%	29	42.0%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	15	28.3%	20	37.7%	18	34.0%	53	100%
	30-45	13	26.0%	13	26.0%	24	48.0%	50	100%
	ΑΝΩ 45	11	52.4%	5	23.8%	5	23.8%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	39	31.5%	38	30.6%	47	37.9%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	35	36.5%	32	33.3%	29	30.2%	96	100%
	30-45	17	25.4%	15	22.4%	35	52.2%	67	100%
	ΑΝΩ 45	12	40.0%	6	20.0%	12	40.0%	30	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		64	33.1%	53	27.5%	76	39.4%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6..6.ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΔΙΑΣΤΗΜΑ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΕΩΣ 6 ΜΗΝΕΣ		ΕΩΣ 12 ΜΗΝΕΣ		ΑΝΩ ΤΩΝ 12 ΜΗΝΩΝ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	1	16.7%	0	0.0%	5	83.3%	6	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	15	38.5%	6	15.4%	18	46.2%	39	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	9	37.5%	9	37.5%	6	25.0%	24	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	25	36.2%	15	21.7%	29	42.0%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	18	58.1%	5	16.1%	8	25.8%	31	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	14	19.4%	25	34.7%	33	45.8%	72	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	7	33.3%	8	38.1%	6	28.6%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	39	31.5%	38	30.6%	47	37.9%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	19	51.4%	5	13.5%	13	35.1%	37	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	29	26.1%	31	27.9%	51	45.9%	111	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	16	35.6%	17	37.8%	12	26.7%	45	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		64	33.1%	53	27.5%	76	39.4%	193	100%

6.3. Η ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Το είδος της εργασιακής εμπειρίας που έχουν βιώσει οι άνεργοι αναφέρεται, στα πλαίσια της έρευνας, στην επιλογή μεταξύ χειρωνακτικής και μη χειρωνακτικής εργασίας, συγκρινόμενη δε με τα επαγγέλματα του πατέρα, μπορεί να καταγραφεί η επαγγελματική κινητικότητα μεταξύ των δύο γενεών.

Από τα δεδομένα του πίνακα 6.7 παρατηρούμε ότι από το σύνολο των 147 ανέργων που δήλωσαν εργασιακή εμπειρία, το 21.9% έκαναν χειρωνακτική εργασία ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των πατέρων τους είναι 34.0%. Από το σύνολο, όμως, των προερχομένων από

τους μη χειρώνακτες μόνον το 8.0% κάνουν χειρωνακτική εργασία ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των προερχομένων από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 28.9%(οριζόντια άθροιση).

ΠΙΝΑΣ 6.7 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ / ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	4	8.0% / 12.5%	46	92.0% / 40.0%	50	100% / 34%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	28	28.9% / 87.5%	69	71.1% / 60.0%	97	100% / 66%
ΣΥΝΟΛΟ	32	21.9% / 100%	115	78.1% / 100%	147	100% / 100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8. ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	1	7.7%	12	92.3%	13	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	8.1%	34	91.9%	37	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	4	8.0%	46	92.0%	50	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	19	52.8%	17	47.2%	36	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	9	14.8%	52	85.2%	61	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	28	28.9%	69	71.1%	97	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	20	40.8%	29	59.2%	49	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	12	12.2%	86	87.8%	98	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		32	21.9%	115	78.1%	147	100%

Από την κατά φύλο κατανομή (πίνακας 6.8) φαίνεται ότι η εξάσκηση χειρωνακτικής εργασίας είναι προνόμιο των ανδρών και ειδικά αυτών που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή. Ειδικότερα στο σύνολο των ανέργων το 40.8% των ανδρών δηλώνει ότι άσκησε χειρωνακτικό επάγγελμα ποσοστό το οποίο για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 52.8% ενώ για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες περιορίζεται στο 7.7%. Το ποσοστό των γυναικών που δηλώνουν ότι άσκησαν χειρωνακτικό επάγγελμα είναι μικρό (12.2%) με μικρές αποκλίσεις για τις προερχόμενες από τους μη χειρώνακτες (8.1%) και τις προερχόμενες από χειρώνακτες (14.8%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6..9 .ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ / ΗΛΙΚΙΑ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	1	3.7%	26	96.3%	27	100%
	30-45	2	12.5%	14	87.5%	16	100%
	46 ΑΝΩ	1	14.3%	6	85.7%	7	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	4	8.0%	46	92.0%	50	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ29	5	15.6%	27	84.4%	32	100%
	30-45	15	33.3%	30	66.7%	45	100%
	46 ΑΝΩ	8	40.0%	12	60.0%	20	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	28	28.9%	89	71.1%	97	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	6	10.2%	53	89.8%	59	100%
	30-45	17	29.7%	44	72.3%	61	100%
	46 ΑΝΩ	9	33.3%	18	66.7%	27	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		32	21.8%	115	78.2%	147	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. 10..ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	2	50.0%	2	50.0%	4	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	2	6.7%	28	93.3%	30	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	16	100.0%	16	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	4	8.0%	46	92.0%	50	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	19	70.4%	8	29.6%	27	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	9	17.0%	44	83.0%	53	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	17	100.0%	17	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	28	28.9%	89	71.1%	97	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	21	67.4%	10	32.6%	31	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	11	13.3%	72	86.7%	83	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	33	100.0%	33	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		32	21.8%	115	78.2%	147	100%

Από την κατά ηλικία κατανομή προκύπτει ότι το ποσοστό των δηλούντων ότι έχουν ασκήσει χειρωνακτικό επάγγελμα αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας και αυτό αφορά τόσο τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες όσο και αυτούς που κατάγονται από χειρώνακτες (πίνακας 6.9).

Η εκπαίδευση φαίνεται ότι έχει βαρύνουσα σημασία στο είδος της εργασιακής εμπειρίας καθώς ουδείς των ανέργων που έχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση άσκησε χειρωνακτική εργασία, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των εχόντων πρωτοβάθμια εκπαίδευση (67.4%) άσκησαν χειρωνακτική εργασία, ποσοστό το οποίο για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 70.4% (πίνακας 6.10).

Από την συσχέτιση με το οικογενειακό εισόδημα παρατηρούμε ότι η ανάληψη χειρωνακτικών εργασιών μειώνεται όσο αυξάνεται η εισοδηματική κατηγορία (πίνακας 6.11)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.11. ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ & ΦΥΛΟ

ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 900	ΑΝΔΡΕΣ	11	47.8%	12	52.2%	23	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	4	9.3%	29	90.7%	33	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	15	30.0%	41	70.0%	56	100%
901-1500	ΑΝΔΡΕΣ	7	53.8%	6	46.2%	13	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	13.5%	32	86.5%	37	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	12	24.0%	38	76.0%	50	100%
1501 &ΑΝΩ	ΑΝΔΡΕΣ	2	16.7%	10	83.3%	12	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	10.7%	25	89.3%	28	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	5	12.5%	35	87.5%	40	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	20	41.7%	28	58.3%	48	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	12	12.2%	86	87.8%	98	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		32	21.9%	114	78.1%	146	100%

6. 4 ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευσης καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το είδος της αναζητούμενης εργασίας. Η έρευνα έθεσε υπ' όψιν των ερωτώμενων εάν αναζητούν οποιασδήποτε εργασία, με ή χωρίς όρους και εάν αναζητούν συγκεκριμένη εργασία (βλέπε ερώτηση 17 στο ερωτηματολόγιο). Η επιλογή της ανάληψης οποιασδήποτε εργασίας, υπό όρους είτε άνευ όρων, ενδέχεται να υποκρύπτει τον βαθμό της ανάγκης ή της επιθυμίας για εργασία, ενδέχεται όμως να δείχνει την αδυναμία εντοπισμού σαφούς επαγγέλματος. Όποιο όμως και εάν είναι το ενδεχόμενο προκύπτουν σαφείς διαφορές ανάλογα με την κοινωνική προέλευση των ανέργων και τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά των ανέργων.

Από τα δεδομένα του πίνακα 6.12 και στο σύνολο των ανέργων παρατηρείται ότι ένα ποσοστό της τάξης του 33.1% αδυνατεί να προσδιορίσει σαφή αναζητούμενη εργασία. Εξ αυτών το 17.6% αναζητά οποιαδήποτε εργασία ποσοστό το οποίο για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 23.4% ενώ για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες περιορίζεται στο 7.2%.

Ειδικότερα οι άνδρες της κατώτερης κοινωνικής κατηγορίας σε ποσοστό 29.7% είναι διατεθειμένοι να αναλάβουν οποιαδήποτε εργασία (10.5% για τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή), ενώ οι γυναίκες από την άλλη προσανατολίζονται προς

οποιαδήποτε εργασία υπό όρους κάτι που σχετίζονται περισσότερο με τις κατάλληλες συνθήκες εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.12.ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΦΥΛΟ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΜΕ ΟΡΟΥΣ		ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	2	10.5%	2	10.5%	15	78.9%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	6.0%	9	18.0%	38	76.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	5	7.2%	11	15.9%	53	76.8%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	11	29.7%	0	0.0%	26	70.3%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	18	20.7%	19	21.8%	50	57.5%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	19	15.3%	76	61.3%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	13	23.2	2	3.6	41	73.2	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	21	15.3	28	20.4	88	64.2	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		34	17.6	30	15.5	129	66.8	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.13. ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΡΟΥΣ		ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	4	66.7%	2	33.3%	6	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	5	12.8%	7	17.9%	27	69.2%	39	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	0	0.0%	24	100%	24	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	5	7.2%	11	15.9%	53	76.8%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	13	41.9%	4	12.9%	14	45.2%	31	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	15	20.8%	15	20.8%	42	58.3%	72	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	1	4.8%	0	0.0%	20	95.2%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	19	15.3%	76	61.3%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	13	35.1	8	21.6	16	43.2	37	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	20	18.0	22	19.8	69	62.2	111	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	1	2.2	0	0.0	44	97.8	45	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		34	17.6	30	15.5	129	66.8	193	100%

Η εκπαίδευση είναι παράγων προσανατολισμού προς συγκεκριμένη εργασία τόσο για τους απόφοιτους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς ζητούν συγκεκριμένα τεχνικά επαγγέλματα, όσο και για τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας οι οποίοι καθολικά αρνούνται οιαδήποτε εργασία είτε με όρους είτε άνευ όρων. Η συμπεριφορά για τους απόφοιτους της δευτεροβάθμιας είναι ταυτόσημη τόσο για τους έχοντες ανώτερη όσο και για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, όμως οι διαφορές όσον αφορά την ανάληψη οιασδήποτε εργασίας παραμένουν.(πίνακας 6.13)

Από την κατά ηλικία κατανομή πέραν της πιστοποίησης των διαφορών κατά οικογενειακή προέλευση, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι μεγαλύτερες ηλικίες δηλώνουν ότι είναι

διατεθειμένοι να αναλάβουν οποιαδήποτε εργασία με όρους ή χωρίς όρους ενώ οι μικρότερη ηλικιακή κατηγορία επιζητά συγκεκριμένη εργασία (71.1%).(πίνακας 6.14)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.14. ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΗΛΙΚΙΑ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΡΟΥΣ		ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	3	7.0%	5	11.6%	35	81.4%	43	100%
	30-45	2	11.8%	3	17.6%	12	70.6%	17	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	0	0.0%	3	33.3%	6	66.7%	9	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	5	7.2%	11	15.9%	53	76.8%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	11	20.8%	7	13.2%	35	66.0%	53	100%
	30-45	12	24.0%	10	20.0%	28	56.0%	50	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	6	28.6%	2	9.5%	13	61.9%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	19	15.3%	76	61.3%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	14	14.6	12	12.5	70	72.9	96	100%
	30-45	14	20.9	13	19.4	40	59.7	67	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	6	20.0	5	16.7	19	63.3	30	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		34	17.6	30	15.5	129	66.8	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.15.ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΡΟΥΣ		ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 900	ΑΝΔΡΕΣ	11	47.8	0	0.0	12	52.2	23	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	12	27.9	8	18.6	23	53.5	43	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	23	34.8	8	12.1	35	53.0	66	100%
901-1500	ΑΝΔΡΕΣ	2	13.3	0	0.0	13	86.7	15	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	9	16.7	9	16.7	36	66.7	54	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	11	15.9	9	13.0	49	71.0	69	100%
1501 ΚΑΙ ΑΝΩ	ΑΝΔΡΕΣ	0	0.0	2	11.1	16	88.9	18	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	0	0.0	11	27.5	29	72.5	40	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	0	0.0	13	22.4	45	77.6	58	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	13	23.2	2	3.6	41	73.2	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	21	15.3	28	20.4	88	64.2	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		34	17.6	30	15.5	129	66.8	193	100%

Εάν ανώτερη κοινωνική καταγωγή σημαίνει άρνηση ανάληψης οιασδήποτε εργασίας και δυνατότητα επιλογής συγκεκριμένης εργασίας, στην ίδια συμπεριφορά οδηγούνται και οι δηλούντες οικογενειακό εισόδημα άνω των 1500 ευρώ, ενώ οι έχοντες χαμηλά εισοδήματα και ιδιαίτερα αυτοί που βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας είναι διατεθειμένοι σε μεγάλο βαθμό να αναλάβουν οποιαδήποτε εργασία. Ειδικότερα από τα δεδομένα του πίνακα 6.15 στην εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ το 34.5% του συνόλου δηλώνει ότι θα ήταν διατεθειμένο να αναλάβει οποιαδήποτε εργασία εκ των οποίων το ποσοστό για μεν τους άνδρες είναι πολύ υψηλό (47.8%) για δε τις γυναίκες αρκετά χαμηλότερο (27.9%).Στην ίδια εισοδηματική κατηγορία το ποσοστό που δηλώνει ότι θα δεχόταν οποιαδήποτε εργασία υπό όρους ανέρχεται στο 12.1% ποσοστό το οποίο

διαμορφώνεται εξ' ολοκλήρου από την συμμετοχή των γυναικών καθώς οι άνδρες έχουν μηδενική εκπροσώπηση. Το ποσοστό των εχόντων οικογενειακό εισόδημα έως 900 Ευρώ που δηλώνει ότι αναζητεί συγκεκριμένη εργασία ανέρχεται στο 53.0% με τους άνδρες και τις γυναίκες να έχουν την ίδια εκπροσώπηση.

Η άνοδος του εισοδηματικού επιπέδου επιφέρει αφ' ενός μείωση των δηλούντων οποιαδήποτε εργασία και αφ' ετέρου αύξηση του ποσοστού των δηλούντων συγκεκριμένη εργασία. Συγκεκριμένα το ποσοστό για τους αναζητούντες συγκεκριμένη εργασία ανέρχεται στο 71.0% για την εισοδηματική κατηγορία από 901 έως 1500Ευρώ και 77.6% για την εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500Ευρώ. Η ίδια τάση υπάρχει και για τα δύο φύλα με τους άνδρες να υπερέχουν έναντι των γυναικών. Το ποσοστό για τους αναζητούντες οποιαδήποτε εργασία μειώνεται σημαντικά, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, στην εισοδηματική κατηγορία έως 900Ευρώ (15.9%), ενώ μηδενίζεται το ποσοστό στην εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500Ευρώ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.16. ΕΙΔΟΣ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ		ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΡΟΥΣ		ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΑΓΑΜΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ	7	21.9	2	6.3	23	71.9	32	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	10	13.0	11	14.3	56	72.7	77	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	17	15.6	13	11.9	79	72.5	109	100%
ΕΓΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ	6	25.0	0	0.0	18	75.0	24	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	11	18.3	17	28.3	32	53.3	60	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	17	20.2	17	20.2	50	59.5	84	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	13	23.2	2	3.6	41	73.2	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	21	15.3	28	20.4	88	64.2	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		34	17.6	30	15.5	129	66.8	193	100%

Η οικογενειακή κατάσταση είναι ένας άλλος λόγος διαφοροποίησης καθώς οι έγγαμοι υπό την πίεση, προφανώς των οικογενειακών βαρών και ειδικά των παιδιών, οδηγούνται προς την ανάληψη οιασδήποτε εργασίας με μεγαλύτερη ένταση από τους άγαμους. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 6.16 οι άγαμοι που αναζητούν συγκεκριμένη εργασία ανέρχονται στο 72.5% (71.9% οι άνδρες και 72.7% οι γυναίκες), ενώ οι μη άγαμοι που αναζητούν συγκεκριμένη εργασία ανέρχονται στο 59.5% ποσοστό όμως που επηρεάζεται από την συμπεριφορά των εγγάμων γυναικών (53.3%) καθώς το ποσοστό των εγγάμων ανδρών ανέρχεται στο 75.0%.

Σημαντικές διαφορές προκύπτουν μεταξύ των ανέργων που δηλώνουν συγκεκριμένη εργασία. Οι προερχόμενοι από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα επιβεβαιώνουν την άρνησή τους προς τα χειρωνακτικά επαγγέλματα καθώς μόνον ένα μικρό ποσοστό της

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.17.ΕΙΔΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	0	0.0%	15	100%	15	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	2.6%	37	97.3%	38	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	1	1.9%	52	98.1%	53	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	13	50.0%	13	50.0%	26	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	6.0%	47	94.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	16	21.1%	60	78.9%	76	100%
ΣΥΝΟΛΟ							
	ΑΝΔΡΕΣ	13	31.7	28	68.3	41	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	4	4.5	84	95.5	88	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		17	13.2%	112	86.8%	129	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.18. ΕΙΔΟΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΗΛΙΚΙΑ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	1	2.9%	34	97.1%	35	100%
	30-45	0	0.0%	12	100%	12	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	0	0.0%	6	100%	6	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	1	1.9%	52	98.1%	53	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	3	8.6%	32	91.4%	35	100%
	30-45	7	25.0%	21	75.0%	28	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	6	46.2%	7	53.8%	13	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	16	21.1%	60	78.9%	76	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	4	5.7%	66	94.3%	70	100%
	30-45	7	17.5%	33	82.5%	40	100%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	6	31.6%	13	68.4%	19	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		17	13.2%	112	86.8%	129	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.19. ΕΙΔΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	2	100%	2	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	1	3.7%	26	96.3%	27	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	24	100%	24	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	1	1.9%	52	98.1%	53	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ	10	71.4%	4	28.6%	14	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	6	14.3%	36	85.7%	42	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	20	100.0%	20	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	16	21.1%	60	78.9%	76	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	10	62.5%	6	37.5%	16	100%
	2/ΒΑΘΜΙΑ	7	10.1%	62	89.9%	69	100%
	3/ΒΑΘΜΙΑ	0	0.0%	44	100.0%	44	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		17	13.2%	112	86.8%	129	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.20.ΕΙΔΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΦΥΛΟ & ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΦΥΛΟ/ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 900	ΑΝΔΡΕΣ	6	50.0	6	50.0	12	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	8.7	21	91.3	23	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	8	22.9	27	77.1	35	100%
901-1500	ΑΝΔΡΕΣ	6	46.2	7	53.8	13	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	2.8	35	97.2	36	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	7	14.3	42	85.7	49	100%
1501ΚΑΙ ΑΝΩ	ΑΝΔΡΕΣ	1	6.3	15	93.8	16	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	3.5	28	96.6	29	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	2	4.4	43	95.6	45	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	13	31.7	28	68.3	41	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	4	4.5	84	95.5	88	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		17	13.2	112	86.8	129	100%

τάξης του 1.9% δηλώνει ότι αναζητεί οποιαδήποτε εργασία ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους καταγόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 21.1%.(πίνακας 6.17)

Από την κατά φύλο κατανομή προκύπτει ότι αυτοί που δηλώνουν ότι αναζητούν συγκεκριμένη χειρωνακτική εργασία είναι κυρίως οι άνδρες οι καταγόμενοι από τους χειρώνακτες (50.0%, πίνακας 6.17) εν αντιθέσει με τους άνδρες που προέρχονται από τους μη χειρώνακτες των οποίων το αντίστοιχο ποσοστό είναι μηδενικό. Οι γυναίκες και των δύο κοινωνικών κατηγοριών αναζητούν σχεδόν στο σύνολό τους μη χειρωνακτική εργασία.

Η εκπαίδευση είναι ο σημαντικότερος ίσως παράγων που καθορίζει το είδος της αναζητούμενης εργασίας, κάτι που επιβεβαιώθηκε και στο είδος της εργασιακής εμπειρίας. Συγκεκριμένα η άρνηση για ανάληψη χειρωνακτικής εργασίας για τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι καθολική τόσο για τους έχοντες ανώτερη όσο και για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή(πίνακας 6.19).Αντίθετα για τους έχοντες πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η ανάληψη χειρωνακτικής εργασίας είναι κάτι φυσικό ειδικά για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή.

Η αναζήτηση χειρωνακτικής εργασίας αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας όσον αφορά τουλάχιστον τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή (πίνακας 6.18).

Η ίδια εικόνα προκύπτει από την κατανομή κατά οικογενειακό εισόδημα με τους ευρισκόμενους στα κατώτερα κλιμάκια να προσανατολίζονται προς τα χειρωνακτικά επαγγέλματα.(πίνακες 6.20).

Συμπερασματικά αναφέρουμε ότι οι διαφορές στην επιλογή μεταξύ αναζητούντων χειρωνακτική και μη χειρωνακτική εργασία συμβαδίζουν με τις διαφορές που ανακύπτουν από το είδος της εργασιακής εμπειρίας που είχαν κατά το παρελθόν οι άνεργοι (Δες παράγραφο 6.3).

6.5. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι λόγοι για τους οποίους τα άτομα αναζητούν εργασία ποικίλουν ανάλογα με τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους. Σημαντική παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν για να εντοπισθούν οι λόγοι αναζήτησης εργασίας είναι η οικογενειακή κατάσταση.

Από τα δεδομένα του πίνακα 6.21 φαίνεται ότι οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους κάποιος άγαμος θα ήταν διατεθειμένος να εργασθεί είναι η αυτονόμηση από το οικογενειακό περιβάλλον (68.8%), και η επιθυμία του να αρχίσει την δική του ζωή (69.7%). Επί πλέον σημαντικός λόγος είναι η αποφυγή της σχόλης (39.4%), πράγμα που μπορεί να προσδίδει στην εργασία στοιχεία αν όχι δημιουργικότητας πάντως κάποιας (θετικής) ενεργητικότητας. Τους ίδιους λόγους έχουν, αν και με κάποιες διαφοροποιήσεις, τόσο οι καταγόμενοι από χειρώνακτες όσο και οι καταγόμενοι από μη χειρώνακτες.

Ενδεικτικό της εξάρτησης των αγάμων ανέργων από την οικογένεια είναι ότι ελάχιστοι εξ αυτών δηλώνουν ότι αναζητούν εργασία προκειμένου να ζήσουν την οικογένειά τους (2.8% στο σύνολο εκ των οποίων ουδείς των προερχομένων εκ των μη χειρωνακτών).

Στον αντίποδα οι έγγαμοι προβάλλουν διαφορετικούς λόγους για την ανάληψη εργασίας. Συγκεκριμένα από τα στοιχεία του πίνακα 6.22 οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους κάποιος έγγαμος αναζητά εργασία είναι η ανεπάρκεια του εισοδήματος του συζύγου (44.0%), η επιθυμία να βοηθήσουν τα παιδιά τους (40.5%), και να ζήσουν την οικογένεια τους (32.9%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.21. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΑΓΑΜΟΙ** & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΛΟΓΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	0	0.0%	3	5.0%	3	2.8%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	29	59.2%	47	78.3%	76	69.7%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	5	10.2%	3	5.0%	8	7.3%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	3	6.1%	8	13.3%	11	10.1%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	18	36.7%	25	41.7%	43	39.4%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ	38	77.6%	37	61.7%	75	68.8%
ΑΛΛΟ	6	12.2%	5	8.3%	11	10.1%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	99	202.0%	128	213.3%	227	208.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	49		60		109	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.22. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΕΓΓΑΜΟΙ** & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΛΟΓΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	3	15.0%	24	37.5%	27	32.1%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	0	0.0%	3	4.7%	3	3.6%
ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ	7	35.0%	27	42.2%	34	40.5%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	1	5.0%	3	4.7%	4	4.8%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	1	5.0%	1	1.6%	2	2.4%
ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΔΕΝ ΑΡΚΕΙ	10	50.0%	27	42.2%	37	44.0%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	8	40.0%	20	31.3%	28	33.3%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ /Η	5	25.0%	8	12.5%	13	15.5%
ΑΛΛΟ	1	5.0%	3	4.7%	4	4.8%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	36	180.0%	116	181.3%	152	181.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	20		64		84	

Οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν μεταξύ των δύο κοινωνικών κατηγοριών των εγγάμων, αφορούν την μεγαλύτερη έμφαση την οποίαν δίδουν οι καταγόμενοι από τους χειρώνακτες στην επιβίωση της οικογένειας (37.5% έναντι το 15.0% των καταγομένων από μη χειρώνακτες), ενώ οι καταγόμενοι από μη χειρώνακτες δίδουν έμφαση στην απόκτηση ανεξαρτησίας (25.0% έναντι 12.5% για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες.

Από την κατά φύλο κατανομή και όσον αφορά τους άγαμους, δεν προκύπτουν ουσιαστικές διαφορές, ακολουθώντας τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, την συνολική συμπεριφορά των ανέργων (πίνακας 6.23)

Όσον αφορά όμως τους έγγαμους υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές. Συγκεκριμένα οι έγγαμοι άνδρες στην συντριπτική τους πλειοψηφία (20 στους 24) επικαλούνται ως λόγο ανάληψης εργασίας την επιβίωση της οικογένειας, την βοήθεια προς τα παιδιά (33.3%), και δευτερευόντως την απροθυμία στην σχόλη (20.8%) (πίνακας 6.24)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ποσοστό των εγγάμων ανδρών οι οποίοι αναζητούν εργασία διότι το εισόδημα της συζύγου δεν επαρκή, είναι μηδαμινό (4.2%), κάτι που για τις έγγαμες γυναίκες αποτελεί τον σπουδαιότερο λόγο (60.0%). Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει και τον ρόλο της γυναίκας ως συμπληρωματικού εργαζόμενου προς τον άνδρα σύζυγο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.23. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΑΓΑΜΟΙ** ΑΝΑ ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ / ΛΟΓΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	1	3.1%	2	2.6%	3	2.8%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	24	75.0%	52	67.5%	76	69.7%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	1	3.1%	7	9.1%	8	7.3%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	1	3.1%	10	13.0%	11	10.1%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	8	25.0%	35	45.5%	43	39.4%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ	17	53.1%	58	75.3%	75	68.8%
ΑΛΛΟ	2	6.3%	9	11.7%	11	10.1%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	*54*	*168.8%*	*173*	*224.7%*	*227*	*208.3%*
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	32		77		109	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.24. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΕΓΓΑΜΟΙ** ΑΝΑ ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ / ΛΟΓΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	20	83.3%	7	11.7%	27	32.1%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	1	4.2%	2	3.3%	3	3.6%
ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ	8	33.3%	26	43.3%	34	40.5%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	1	4.2%	3	5.0%	4	4.8%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	1	4.2%	1	1.7%	2	2.4%
ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΔΕΝ ΑΡΚΕΙ	1	4.2%	36	60.0%	37	44.0%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	5	20.8%	23	38.3%	28	33.3%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ /Η	2	8.3%	11	18.3%	13	15.5%
ΑΛΛΟ	0	0.0%	4	6.7%	4	4.8%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	*39*	*162.5%*	*113*	*188.3%*	*152*	*181.0%*
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	24		60		84	

Από την κατά ηλικία κατανομή και όσον αφορά τους αγάμους, παρατηρείται ότι στην ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών, ως λόγοι αναζήτησης εργασίας κυριαρχούν η επιθυμία της ανεξαρτησίας και της έναρξης μίας αυτόνομης ζωής, ενώ στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες κυριαρχεί η αποφυγή των αρνητικών συνεπειών της σχόλης.

Όσον αφορά στους εγγάμους στην ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών κυριαρχεί η αποφυγή της σχόλης ενώ για τις μεγαλύτερες ηλικίες η ανάγκη για βοήθεια προς τα παιδιά και η επιβίωση της οικογένειας (πίνακες 6.25 και 6.26).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.25. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΑΓΑΜΟΙ** ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ / ΛΟΓΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45 ΕΤΩΝ		45 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	2	2.3%	1	5.6%	0	0.0%	3	2.8%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	65	73.9%	10	55.6%	1	33.3%	76	69.7%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	7	8.0%	1	5.6%	0	0.0%	8	7.3%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	11	12.5%	0	0.0%	0	0.0%	11	10.1%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	36	40.9%	5	27.8%	2	66.7%	43	39.4%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ	61	69.3%	12	66.7%	2	66.7%	75	68.8%
ΑΛΛΟ	7	8.0%	2	11.1%	2	66.7%	11	10.1%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	189	214.8%	31	172.2%	7	233.3%	227	208.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	88		18		3		109	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.26. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ . **ΕΓΓΑΜΟΙ** ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ / ΛΟΓΟΙ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45 ΕΤΩΝ		ΑΝΩ ΤΩΝ 45		ΣΥΝΟΛΟ	
ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	1	12.5%	15	30.6%	11	40.7%	27	32.1%
ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ	0	0.0%	2	4.1%	1	3.7%	3	3.6%
ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ	0	0.0%	20	40.8%	14	51.9%	34	40.5%
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΣΠΙΤΙ	3	37.5%	0	0.0%	1	3.7%	4	4.8%
ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	1	12.5%	1	2.0%	0	0.0%	2	2.4%
ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΔΕΝ ΑΡΚΕΙ	4	50.0%	27	55.1%	6	22.2%	37	44.0%
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ	6	75.0%	12	24.5%	10	37.0%	28	33.3%
ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ /Η	2	25.0%	8	16.3%	3	11.1%	13	15.5%
ΑΛΛΟ	2	25.0%	2	4.1%	0	0.0%	4	4.8%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	19	237.5%	87	177.6%	46	170.4%	152	181.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	8		49		27		84	

6.6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

Η βασική στρατηγική των ανέργων για εργασιακή ένταξη αναπτύσσεται μέσω των άτυπων δικτύων (informal networks) μέσω δηλ. της συμβολής της οικογένειας όπως και της συμβολής των φιλικών δεσμών. Οι μορφές βοήθειας που τα άτυπα δίκτυα προσφέρουν έγκειται είτε στην παροχή πληροφοριών για θέσεις εργασίας είτε στην μεσολάβηση για την ανάληψη εργασίας.

Έρευνες δείχνουν ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ανέργων, περί το 50%, βρίσκουν εργασία μέσω των άτυπων δικτύων.[191] Σε έρευνα που διεξήχθη στην Ιταλία, σε μία χώρα που υπάγεται στο λεγόμενο Μεσογειακό μοντέλο, δείχνει ότι το 30% περίπου καταφεύγουν στα άτυπα δίκτυα για την ανεύρεση εργασίας.[192]

Υπάρχει μία ευρύτατη συζήτηση για το εάν η οικογενειακή παρέμβαση υπερτερεί έναντι της παρέμβασης των φιλικών και ευρύτερων δεσμών.[193] Ο M. Granovetter[194] αναλύοντας τα κοινωνικά δίκτυα στον τομέα ανεύρεσης εργασίας τόνισε τα πλεονεκτήματα των «ασθενών δεσμών» (weak ties), δηλ. του συνόλου των φιλικών σχέσεων, απλών γνωριμιών κλπ., έναντι των «ισχυρών δεσμών» (strong ties) δηλ. των οικογενειακών δεσμών. Αντιθέτως άλλοι ερευνητές τονίζουν την βαρύνουσα σημασία των ισχυρών δεσμών, δηλ. των οικογενειακών δεσμών στην εξεύρεση εργασίας.[195]

Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει η βαρύνουσα σημασία των άτυπων δικτύων στην εργασιακή ένταξη, εντός των οποίων όμως υπερισχύουν οι φιλικοί δεσμοί έναντι των οικογενειακών δεσμών. Οι άνεργοι χρησιμοποιούν την οικογένεια στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία όμως εν τέλει η εργασιακή ένταξη επιτυγχάνεται μέσω των φιλικών σχέσεων και γνωριμιών.

Η ανάδειξη της παρέμβασης της οικογένειας στην εργασιακή ένταξη επιχειρείται, στα πλαίσια της παρούσης έρευνας, μέσω δύο παραμέτρων: α) της καταγραφής των συντελεστών που προσπαθούν ή προθυμοποιούνται να βρουν εργασία στον άνεργο (βλ. ερώτηση 19 στο ερωτηματολόγιο) και β) της καταγραφής του τρόπου μέσω του οποίου ο άνεργος βρήκε την (τελευταία) εργασία του (βλ. ερώτηση 9 στο ερωτηματολόγιο).

---

[191] Δες σχετικά: **J. Montgomery**,(1991), "Social Networks and Labor-Market Oytcomes: Toward an Economic Analysis. The American Economic Review, (Dec.) σελ. 1408-1418. Επίσης **H. J. Holzer**,(1988), "Search Method Use by Unemloyed Youth", Joyrnal of Labor Economics,Vol. , no.1

[192] Δες: **L.Pistaferi** (1999), "Informal networks in the Italian labor market", http:/www.stanford.edu/pista.

[193] Δες : **Ted Mouw**, (2003) "Social capital and finding a job: Do condacts matter?" American Sociological Review, vol.68, Dec. p.p 868-898

[194] M. Granovetter (1973), "The strength of weak ties", American Journal of Sociology, vol. 78, no 6

[195] Bian, Yanjie.(1997). "Bringing Strong Ties Back in: Connection, Bridges and Job Search in China"American Sociologocal Review 62: 366-385.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.27. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΠΗΓΕΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	41	59.4%	69	55.6%	110	57.0%
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	35	50.7%	82	66.1%	117	60.6%
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	6	8.7%	4	3.2%	10	5.2%
ΚΑΝΕΙΣ	11	15.9%	21	16.9%	32	16.6%
ΑΛΛΟ	3	4.3%	0	0.0%	3	1.6%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	96	139.1%	176	141.9%	272	140.9%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	69		124		193	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.28. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ;(ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΠΗΓΕΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	13	68.4%	20	54.1%	33	58.9%
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	14	73.7%	33	89.2%	47	83.9%
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	2	10.5%	1	2.7%	3	5.4%
ΚΑΝΕΙΣ	1	5.3%	0	0.0%	1	1.8%
ΑΛΛΟ	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	30	157.9%	54	145.9%	84	150.0%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	19		37		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.29. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ;(ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΠΗΓΕΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	28	56.0%	49	56.3%	77	56.2%
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	21	42.0%	49	56.3%	70	51.1%
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	4	8.0%	3	3.4%	7	5.1%
ΚΑΝΕΙΣ	10	20.0%	21	24.1%	31	22.6%
ΑΛΛΟ	3	6.0%	0	0.0%	3	2.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	66	132.0%	122	140.2%	188	137.2
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	50		87		137	

Συγκεκριμένα όσον αφορά την καταγραφή των συντελεστών που προθυμοποιούνται (προσπαθούν) να βρουν εργασία στον άνεργο σημειώνονται τα εξής:

Πάνω από το ήμισυ του συνόλου των ανέργων (57.0%) δηλώνει ότι οι συγγενείς προθυμοποιούνται να τους βρουν εργασία, ποσοστό το οποίο είναι ελαφρώς μεγαλύτερο για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες (59.4%) σε σχέση με αυτό των καταγομένων από χειρώνακτες (55.6%) (πίνακας 6.27).

Οι φίλοι και γνωστοί των ανέργων αναδεικνύονται ως σημαντική πηγή αρωγής στην προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας. Συγκεκριμένα το 60.6% του συνόλου των ανέργων δηλώνει ότι το φιλικό περιβάλλον προσπαθεί να τους βρει εργασία. Το ποσοστό αυτό για τους καταγόμενους από χειρώνακτες ανέρχεται στο 66.1% και υπερβαίνει το ποσοστό αρωγής από τους συγγενείς, ενώ για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες διαμορφώνεται στο 50.7%, χαμηλότερο σε σχέση με το ποσοστό αρωγής από τους συγγενείς.

Από την συσχέτιση φύλου και κοινωνικής καταγωγής (πίνακες 6.28 και 6.29) παρατηρείται και όσον αφορά τους άνδρες, ότι η αρωγή των φίλων και γνωστών είναι κατά πολύ μεγαλύτερη της αρωγής των συγγενών (83.9% έναντι 58.9%). Μάλιστα για τους άνδρες τους καταγόμενους από χειρώνακτες, η διαφορά μεταξύ αρωγής φίλων και συγγενών διευρύνεται, με το ποσοστό της συνδρομής των φίλων και γνωστών να ανέρχεται στο 89.2% έναντι του 54.1% των συγγενών. Οι άνδρες που κατάγονται από μη χειρώνακτες δηλώνουν μία μικρή υπεροχή των φίλων και γνωστών έναντι των συγγενών (73.7% έναντι 68.4%). Προφανώς οι άνδρες ειδικά αυτοί που κατάγονται από χειρώνακτες διαπιστώνοντας την αδυναμία της οικογένειας, διατυπώνουν εναλλακτικές στρατηγικές ανεύρεσης εργασίας μέσω των φίλων.

Εάν οι άνδρες και των δύο κοινωνικών κατηγοριών, δέχονται μεγαλύτερη αρωγή από φίλους και γνωστούς στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία, για τις γυναίκες ισχύει το αντίστροφο. Συγκεκριμένα το ποσοστό βοήθειας από συγγενείς ανέρχεται στο 56.2% (56.0% για τις προερχόμενες από μη χειρώνακτες και 56.3% για τις προερχόμενες από χειρώνακτες) ενώ το ποσοστό βοήθειας από φίλους και γνωστούς ανέρχεται στο 51.1% (42.0% για τις καταγόμενες από μη χειρώνακτες και 56.3% για τις καταγόμενες από τους χειρώνακτες).

Η βαρύτητα της οικογένειας στην ανεύρεση εργασίας εξασθενεί με την πάροδο της ηλικίας ενώ αντιθέτως ενισχύεται η συμβολή των φίλων και γνωστών. Σύμφωνα με τα δεδομένα των πινάκων 6.30, 6.31 και 6.32 παρατηρούμε την υπεροχή της συμμετοχής της οικογένειας στην προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας έναντι των φιλικών δεσμών στις

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.30. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	67	69.8	38	56.7	5	16.7	110	57.0
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	54	56.3	43	64.2	20	66.7	117	60.6
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	6	6.3	2	3.0	2	6.7	10	5.2
ΚΑΝΕΙΣ	12	12.5	15	22.4	5	16.7	32	16.6
ΑΛΛΟ	1	1.0	0	0.0	2	6.7	3	1.6
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	140	145.8	98	146.3	34	113.3	272	140.9
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	96		67		30		193	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.31. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	15	68.2	15	75.0	3	21.4	33	58.9
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	15	68.2	18	90.0	14	100.0	47	83.9
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	3	13.6	0	0.0	0	0.0	3	5.4
ΚΑΝΕΙΣ	1	4.5	0	0.0	0	0.0	1	1.8
ΑΛΛΟ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	34	154.5	33	165.0	17	121.4	84	150.0
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	22		20		14		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.32. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	52	70.3	23	48.9	2	12.5	77	56.2
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	39	52.7	25	53.2	6	37.5	70	51.1
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	3	4.1	2	4.3	2	12.5	7	5.1
ΚΑΝΕΙΣ	11	14.9	15	31.9	5	31.3	31	22.6
ΑΛΛΟ	1	1.4	0	0.0	2	12.5	3	2.2
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	106	143.2	65	138.3	17	106.3	188	137.2
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	74		47		16		137	

ηλικίες έως 29 ετών (69.8% έναντι 56.3%) εικόνα η οποία είναι ενισχυμένη στην περίπτωση των γυναικών (70.3% έναντι 52.7%) ενώ στην περίπτωση των ανδρών είναι ισορροπημένη (68.2%).

Στην ηλικιακή κατηγορία μεταξύ 30-45 ετών οι βοήθειες που λαμβάνουν από τους φίλους και γνωστούς είναι μεγαλύτερη σε σχέση με την οικογένεια (64.2% και 56.7% αντίστοιχα) εικόνα η οποία είναι κατά πολύ ενισχυμένη στους άνδρες (90.0% και 75.0% αντίστοιχα) ενώ στις γυναίκες παραμένει μεν η υπεροχή των φίλων και γνωστών έναντι των συγγενών με μικρότερη όμως ένταση (53.2% έναντι 48.9%).

Στην ηλικιακή κατηγορία 46 ετών και άνω φαίνεται ότι είναι καθοριστική η συμβολή των φίλων και γνωστών στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας (66.7% έναντι 16.7%) η οποία στην περίπτωση των ανδρών αγγίζει το απόλυτο (100.0% έναντι 21.4%).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η συμβολή τόσο της οικογένειας όσο και των φίλων και γνωστών εξασθενούν στην περίπτωση των γυναικών αυτής της ηλικιακής κατηγορίας (37.5% και 12.5% αντίστοιχα).

Με την εισαγωγή της μεταβλητής της εκπαίδευσης δεν υπάρχει ουσιαστική αλλοίωση της εικόνας που περιγράφηκε παραπάνω με την επισήμανση ότι οι βοήθειες που προσφέρονται τόσο από συγγενείς όσο και από φίλους είναι μεγαλύτερες στους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση κάτι που αφορά τόσο τους άνδρες όσο και τις γυναίκες.

Όσον αφορά την χρήση των πολιτικών διασυνδέσεων στην προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας από τα δεδομένα της έρευνας παρατηρείται ότι η βοήθεια αυτή είναι μικρή τόσο για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες όσο και για καταγόμενους από χειρώνακτες.

Συγκεκριμένα τα ποσοστά χρήσης αυτού του εργαλείου κυμαίνονται στο 5.2% (8.7% για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες και 3.2% για τους προερχόμενους από χειρώνακτες).Σημαντικές διαφοροποιήσεις έχουμε στην κατανομή ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο καθώς η χρήση πολιτικών διασυνδέσεων για τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι η μεγαλύτερη δυνατή και ανέρχεται στις μεν γυναίκες στο 9.7% και στους άνδρες στο 14.2%.

Τέλος σημαντικό είναι το ποσοστό των ανέργων που δηλώνουν απουσία λήψης βοήθειας κάτι όμως που αφορά κυρίως τις γυναίκες.

Συγκεκριμένα στο σύνολο του δείγματος το 16.6% δηλώνει ότι δεν δέχεται καμία βοήθεια, ποσοστό το οποίο στους μεν άνδρες είναι μόλις 1.8% ενώ στις γυναίκες αποτελεί σχεδόν το ένα τέταρτο (22.6%) του συνόλου. Τα ποσοστά είναι ακόμη μεγαλύτερα για τις γυναίκες που προέρχονται από χειρώνακτες (24.1%) σε σχέση με τις γυναίκες που προέρχονται από μη χειρώνακτες (20.0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.33. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ		ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	19	51.4	62	55.9	29	64.4	110	57.0
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	26	70.3	59	53.2	32	71.1	117	60.6
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	0	0.0	5	4.5	5	11.1	10	5.2
ΚΑΝΕΙΣ	6	16.2	23	20.7	3	6.7	32	16.6
ΑΛΛΟ	0	0.0	2	1.8	1	2.2	3	1.6
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	51	137.9	151	136.1	70	155.5	272	140.9
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	37		111		45		193	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.34. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ		ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	7	36.8	15	65.2	11	78.6	33	58.9
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	19	100.0	17	73.9	11	78.6	47	83.9
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	0	0.0	1	4.3	2	14.2	3	5.4
ΚΑΝΕΙΣ	0	0.0	1	4.3	0	0.0	1	1.8
ΑΛΛΟ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	26	136.8	34	147.8	24	171.4	84	150.0
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	19		23		14		56	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.35. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΠΡΟΣΩΠΑ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ		ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	12	66.7	47	53.4	18	58.1	77	56.2
ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ	7	38.9	42	47.7	21	67.7	70	51.1
ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	0	0.0	4	4.5	3	9.7	7	5.1
ΚΑΝΕΙΣ	6	33.3	22	25.0	3	9.7	31	22.6
ΑΛΛΟ	0	0.0	2	2.3	1	3.2	3	2.2
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	25	138.9	117	133.0	46	148.4	188	137.2
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	18		88		31		137	

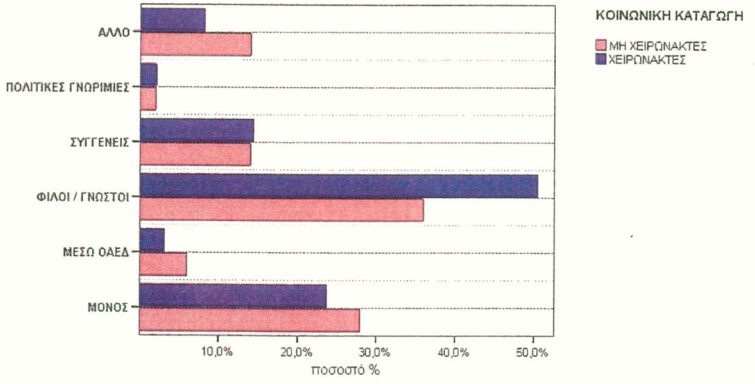
Η απουσία βοηθειών προς τις γυναίκες αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας και συγκεκριμένα το ποσοστό από 14.9% για τις ηλικίες έως 29 ετών υπερδιπλασιάζεται για τις ηλικίες άνω των 30 ετών. Η εικόνα για τις γυναίκες είναι αντίστροφη όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο και συγκεκριμένα από το 33.3% της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό απουσίας βοηθειών πέφτει στο 25.0% για τις γυναίκες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στο 9.7% για τις γυναίκες που ανήκουν στην τριτοβάθμια κατηγορία.

Τα δεδομένα αυτά επιβεβαιώνουν τον μεγάλο βαθμό δυσκολίας που έχουν οι γυναίκες να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία.

Συμπερασματικά τονίζουμε ότι το συγγενικό περιβάλλον μπορεί να υστερεί μεν σε σχέση με το φιλικό περιβάλλον, εν τούτοις παραμένει σημαντικός αρωγός στην προσπάθεια των ανέργων για ανεύρεση εργασίας. Παρ' όλα αυτά η αρωγή της οικογένειας παραμένει στο επίπεδο της προσπάθειας και των καλών προθέσεων καθώς είναι τελείως αναποτελεσματική όσον αφορά την (πραγματική) εργασιακή ένταξη.

Από την καταγραφή των τρόπων ανεύρεσης της (τελευταίας) εργασίας παρατηρείται ότι η συμβολή του φιλικού περιβάλλοντος είναι καταλυτική εν αντιθέσει με την οικογένεια η συμβολή της οποίας είναι αναιμική.

ΓΡΑΦΗΜΑ 13. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.36. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	5	10.0%	14	14.4%	19	12.9%
ΜΟΝΟΣ ΜΕΣΩ ΑΓΓΕΛΙΑΣ	9	18.0%	9	9.3%	18	12.2%
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	3	6.0%	3	3.1%	6	4.1%
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	18	36.0%	49	50.5%	67	45.6%
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	7	14.0%	12	12.4%	19	12.9%
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	1	2.0%	2	2.1	3	2.0%
ΑΛΛΟ	7	14.0%	8	8.2%	15	10.2%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	97	100%	147	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.37. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	2	15.4%	7	19.4%	9	18.4%
ΜΟΝΟΣ ΜΕΣΩ ΑΓΓΕΛΙΑΣ	2	15.4%	1	2.8%	3	6.1%
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	1	7.7%	0	0.0%	1	2.0%
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	6	46.2%	21	58.3%	27	55.1%
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	1	7.7%	5	13.9%	6	12.2%
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
ΑΛΛΟ	1	7.7%	2	5.6%	3	6.1%
ΣΥΝΟΛΟ	13	100%	36	100%	49	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.38. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	3	8.1%	7	11.5%	10	10.2%
ΜΟΝΟΣ ΜΕΣΩ ΑΓΓΕΛΙΑΣ	7	18.9%	8	13.1%	15	15.3%
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	2	5.4%	3	4.9%	5	5.1%
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	12	32.4%	28	45.9%	40	40.8%
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	6	16.2%	7	11.5%	13	13.3%
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	1	2.7%	2	3.3%	3	3.1
ΑΛΛΟ	6	16.2%	6	9.8%	12	12.2%
ΣΥΝΟΛΟ	37	100%	61	100%	98	100.0%

Συγκεκριμένα από το σύνολο των 147 ανέργων που εργάσθηκαν πριν από την τελευταία περίοδο ανεργίας μόνο ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 14.1% βρήκε την εν λόγω εργασία μέσω των συγγενικών δικτύων. Για τους υπολοίπους ο μεγάλος εντάχθηκε εργασιακά μέσω των φιλικών δικτύων (45.6%).

Η συμβολή των φίλων στην ανεύρεση της τελευταίας εργασίας είναι σημαντικότερη για τους καταγόμενους από χειρώνακτες σε σχέση με τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες (50.5% και 36.0% αντίστοιχα).

Από την κατά φύλο κατανομή προκύπτει ότι η συμβολή των φίλων και γνωστών είναι μεγαλύτερη προς τους άνδρες (55.1% έναντι 40.8% της βοήθειας προς τις γυναίκες) (πίνακες 6.37 και6.38).

Από την κατά ηλικία διάκριση (πίνακας 6.39, 6.40 και 6.41) παρατηρείται ότι η παρέμβαση των συγγενικών δικτύων εξασθενεί με την πάροδο της ηλικίας εν αντιθέσει με τα φιλικά δίκτυα τα οποία ενισχύονται. Συγκεκριμένα για την ηλικιακή κατηγορία έως 29 ετών η συμβολή των συγγενών είναι 18.6% έναντι 25.4% της συμβολής των φίλων και γνωστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.39. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ(ΣΥΝΟΛΟ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	23	38.9%	11	18.1%	3	11.1%	37	25.1%
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	3	5.1%	2	3.3%	1	3.7%	6	4.1%
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	15	25.4%	32	52.5%	20	74.1	67	45.6
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	11	18.6%	8	13.1%	2	7.4	21	14.3
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	2	3.4%	0	0.0%	1	3.7	3	2.0
ΑΛΛΟ	5	8.5%	8	13.1%	0	0.0	13	8.8
ΣΥΝΟΛΟ	59	100%	61	100%	27	100%	147	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.40. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ(ΑΝΔΡΕΣ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	5	33.3	6	30.0	1	7.1	12	24.5
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	1	6.7	0	0.0	0	0.0	1	2.0
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	6	40.0	10	50.0	11	78.6	27	55.1
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	2	13.3	2	10.0	2	14.3	6	12.2
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
ΑΛΛΟ	1	6.7	2	10.0	0	0.0	3	6.1
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	15	100.0	20	100.0	14	100.0	49	100.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.41. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ(ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΗΛΙΚΙΑ / ΤΡΟΠΟΙ	ΕΩΣ 29		30-45		46 ΚΑΙ ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΟΝΟΣ	18	40.9	5	12.2	2	15.4	25	25.5
ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ	2	4.5	2	4.9	1	7.7	5	5.1
ΜΕΣΩ ΦΙΛΩΝ	9	20.5	22	53.7	9	69.2	40	40.8
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΩΝ	9	20.5	6	14.6	0	0.0	15	15.3
ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ	2	4.5	0	0.0	1	7.7	3	3.1
ΑΛΛΟ	4	9.1	6	14.6	0	0.0	10	10.2
ΣΥΝΟΛΟ	44	100.0	41	100.0	13	100.0	98	100.0

Στην ηλικιακή κατηγορία από 30 έως 45 ετών τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 13.1% και 52.5% ενώ για τις ηλικίες άνω των 45 ετών κυριαρχούν οι φιλικοί δεσμοί έναντι των συγγενικών με τα ποσοστά να ανέρχονται στο 74.1% και 7.4% αντίστοιχα. Η ίδια εικόνα υπάρχει και μεταξύ των φύλων εάν εισάγουμε την διάσταση του φύλου.

Η απουσία των πολιτικών διασυνδέσεων είναι εμφανής και στην εργασιακή ένταξη των ανέργων όπως και στις προσπάθειες των ανέργων για ανεύρεση εργασίας κάτι που αφορά τόσο τους έχοντες ανώτερη όσο και τους έχοντες κατώτερη κοινωνική προέλευση. Συγκεκριμένα στο σύνολο των ανέργων οι εντασσόμενοι στην παραγωγική διαδικασία μέσω των πολιτικών διασυνδέσεων ανέρχονται στο 2.0% (2.0% για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες και 2.1% για τους καταγόμενους από χειρώνακτες).

Η συμβολή των μηχανισμών του κράτους στην εργασιακή ένταξη είναι μηδαμινή καθώς στο σύνολο των ανέργων μόνον το 4.1% βρήκε εργασία μέσω του ΟΑΕΔ.

Συμπερασματικά μπορεί να τονισθεί ότι οι άνεργοι προσπαθούν να ενταχθούν εργασιακά και τελικά εντάσσονται, χρησιμοποιώντας τα άτυπα δίκτυα(informal networks) εντός των οποίων όμως επικρατούν οι ασθενείς δεσμοί (weak ties) δηλ. οι φιλικοί δεσμοί έναντι των ισχυρών δεσμών (strong ties) ήτοι των συγγενικών δεσμών.

Η παρέμβαση, επομένως, της οικογένειας στην εργασιακή ένταξη των ανέργων εξαντλείται στο επίπεδο των καλών προθέσεων και των προσπαθειών η δε αδυναμία αυτή συνδυαζόμενη με την απουσία πολιτικών διασυνδέσεων ενδέχεται να υποδηλώνει μικρό όγκο κοινωνικού κεφαλαίου.

6.7.ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

Στο πλαίσιο αυτής της παραγράφου αναπτύσσονται οι επιπτώσεις που επιφέρει η οικογενειακή παρέμβαση στην διαμόρφωση εργασιακών επιλογών και ειδικότερα εξετάζεται η δυνατότητα που προσφέρει η οικογένεια α) στην άρνηση αποδοχής εργασίας και β) στην δυνατότητα χρονικής αναμονής για την διαμόρφωση καλύτερων όρων εργασιακής ένταξης.

6.7.1 Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι άνεργοι, λόγω της συντήρησής των στα πλαίσια της οικογένειας, σ' έναν βαθμό σημαντικό έχουν την δυνατότητα να αρνούνται προτάσεις εργασίας που τους έγιναν κατά την διάρκεια της ανεργίας έχουν δηλ. δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών. Προκειμένου να διαπιστωθεί η παραπάνω πρόταση ετέθησαν στους ανέργους τα εξής ερωτήματα: α) εάν έχουν δεχθεί κάποια πρόταση εργασίας, κατά την διάρκεια της ανεργίας και που για κάποιο λόγο δεν την έχουν αποδεχθεί (βλ. ερώτηση 23 του ερωτηματολογίου), β) εάν αποδέχονταν οποιαδήποτε εργασία τους επροτείνετο ή είχαν την δυνατότητα να περιμένουν για να ψάξουν την εργασία που ήθελαν (βλέπε ερώτηση 20 στο ερωτηματολόγιο) και γ) τι τους δίνει την δυνατότητα άρνησης (βλέπε ερώτηση 20[α] του ερωτηματολογίου).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.42. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΦΥΛΟ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	7	36.8%	12	63.2%	19	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	19	38.0%	31	62.0%	50	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	26	37.7%	43	62.3%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	12	32.4%	25	67.6%	37	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	17	19.5%	70	80.5%	87	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	95	76.6%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	19	33.9%	37	66.1%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	36	26.7%	101	73.7%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		55	28.5%	138	71.5%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.43. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΗΛΙΚΙΑ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	19	44.2%	24	55.8%	43	100%
	30-45	6	35.3%	11	64.7%	17	100%
	46 ΑΝΩ	1	11.2%	8	88.9%	9	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	26	37.7%	43	62.3%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	11	20.8%	42	79.2%	53	100%
	30-45	13	26.0%	37	74.0%	50	100%
	46 ΑΝΩ	5	23.8%	16	76.2%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	95	76.6%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	30	31.3%	66	68.7%	96	100%
	30-45	19	28.4%	48	71.6%	67	100%
	46 ΑΝΩ	6	20.0%	24	80.0%	30	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		55	28.5%	138	71.5%	193	100%

Από τα δεδομένα της έρευνας προέκυψε ότι η προσφορά προτάσεων είναι μεγαλύτερη προς τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες με το ποσοστό να ανέρχεται στο 37.7% έναντι 23.4% για τους καταγόμενους από χειρώνακτες (βλ. πίνακες 6.42). Από την κατά φύλο κατανομή παρατηρείται ότι οι άνδρες στο σύνολό των ανέργων, έχουν δεχθεί περισσότερες προτάσεις σε σχέση με τις γυναίκες (33.9% και 26.7%). Πάντως οι γυναίκες που κατάγονται από χειρώνακτες παρουσιάζουν το μικρότερο ποσοστό προτάσεων εργασίας (19.5% πίνακας 6.42).

Οι προσφορά προτάσεων εργασίας, επομένως και οι αρνήσεις ή άλλως η επιλεκτικότητα, είναι μεγαλύτερη στις μικρότερες ηλικίες και συγκεκριμένα στις ηλικίες έως 29 ετών η προσφορά προτάσεων ανέρχεται στο 31.3%, στις ηλικίες από 30 έως 45 ετών διαμορφώνεται στο 28.4% ενώ στις ηλικίες άνω των 45 ετών η προσφορές εργασιών είναι 20.0%.(βλ. πίνακα 6.43)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.44.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	1	16.7%	5	83.3%	6	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	14	35.9%	25	64.1%	39	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	11	45.8%	13	54.2%	24	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	26	37.7%	43	62.3%	69	100%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	5	16.1%	26	83.9%	31	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	15	20.8%	57	79.2%	72	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	9	42.9%	12	57.1%	21	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	29	23.4%	95	76.6%	124	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	6	16.2%	31	83.8%	37	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	29	26.1%	82	73.9%	111	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	20	44.4%	25	55.6%	45	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		55	28.5%	138	71.5%	193	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.45.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ & ΦΥΛΟ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΕΙΣΟΔΗΜΑ/ ΦΥΛΟ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 900	ΑΝΔΡΕΣ	6	26.1%	17	73.9%	23	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	8	18.6%	35	81.4%	43	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	14	21.2%	52	78.8%	66	100%
901-1500	ΑΝΔΡΕΣ	6	40.0%	9	60.0%	15	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	14	25.9%	40	74.1%	54	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	20	29.0%	49	71.0%	69	100%
1501ΚΑΙ ΑΝΩ	ΑΝΔΡΕΣ	7	38.9%	11	61.1%	18	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	14	35.0%	26	65.0%	40	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	21	36.2%	37	63.8%	58	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	19	33.9%	37	66.1%	56	100%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	36	26.7%	101	73.7%	137	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		55	28.5%	138	71.5%	193	100%

Η επιλεκτικότητα αυξάνεται με την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου. Συγκεκριμένα οι έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν δεχθεί περισσότερες προτάσεις εργασίας, τις οποίες και απέρριψαν σε σχέση με τους έχοντες χαμηλότερη εκπαίδευση. Συγκεκριμένα το 44.4% των εχόντων τριτοβάθμια εκπαίδευση εδέχθησαν κάποια πρόταση, την οποία και απέρριψαν, ποσοστό το οποίο διαμορφώνεται στο 45.8% για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες ενώ για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες το ποσοστό είναι 42.9%.Οι έχοντες δευτεροβάθμια εκπαίδευση εδέχθησαν προτάσεις σε ποσοστό 26.1% (35.9%% για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες και 20.8% για τους καταγόμενους από χειρώνακτες) ενώ οι έχοντες πρωτοβάθμια εκπαίδευση εδέχθησαν προτάσεις σε ποσοστό μόλις 16.2% και για τις δύο κοινωνικές κατηγορίες (βλ. πίνακα 6.44)

Η προσφορά προτάσεων, η άρνησή τους και η επιλεκτικότητα αυξάνεται με την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος. Συγκεκριμένα οι προτάσεις εργασίας προς τους έχοντες εισόδημα έως 900 Ευρώ ανέρχονται στο 21.2%, προς τους έχοντες εισόδημα από 900 έως 1500 Ευρώ ανέρχονται στο 29.0% ενώ για τους έχοντες εισόδημα μεγαλύτερο των 1500 Ευρώ το ποσοστό αυξάνεται στο 36.2% (βλ. πίνακα 6.45)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.46.ΛΟΓΟΙ ΑΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ(ΣΥΝΟΛΟ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΛΟΓΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ	5	19.2%	5	17.2%	10	18.2%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΩΡΑΡΙΟ	2	7.7%	2	6.9%	4	7.3%
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	2	7.7%	3	10.3%	5	9.1%
ΛΟΓΩ ΑΠΟΣΤΑΣΗΣ	6	23.1%	5	17.2%	11	20.0%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	7	26.9%	4	13.8%	11	20.0%
ΑΛΛΟ	8	30.8%	10	34.5%	18	32.7%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	30	115.4%	29	100%	59	107.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	26		29		55	

Αν και οι λόγοι άρνησης αποδοχής μίας προτεινόμενης θέσης εργασίας δεν αποτελεί τον κύριο στόχο της έρευνας καθώς εστιάζεται στο τι επιτρέπει την άρνηση εργασίας, εν τούτοις σύμφωνα με τα δεδομένα των πινάκων 6.46,6.47,6.48 παρατηρούνται τα εξής: Κατ' αρχήν προβληματίζει το γεγονός ότι η επιλογή «άλλο» συγκεντρώνει μεγάλα ποσοστά και μάλλον ως άρνηση απάντησης πρέπει να εκληφθεί Συγκεκριμένα στο σύνολο του των ανέργων το 32.7% σημειώνουν αυτήν την επιλογή, ποσοστό το οποίο για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες ανέρχεται στο 34.5% ενώ για τους προερχόμενους από χειρώνακτες διαμορφώνεται στο 30.8%.

Από την κατά φύλο διάκριση σημειώνεται ότι η επιλογή «άλλο» στο σύνολο των γυναικών ανέρχεται στο 36.1% (35.3% για τις γυναίκες που προέρχονται από χειρώνακτες και 36.8%.για τις γυναίκες που προέρχονται από μη χειρώνακτες), ενώ για το σύνολο των ανδρών το ποσοστό διαμορφώνεται στο 26.3%.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες επιλογές για μεν τους άνδρες η μικρή αμοιβή παρουσιάζεται ως ο κυριότερος λόγος για τους άνδρες (16.7% για τους προερχόμενους από την κατώτερη κοινωνική ομάδα και 57.1% για τους προερχόμενους από την ανώτερη κοινωνική ομάδα), ενώ εξ ίσου σοβαρός λόγος είναι η μη ικανοποιητική εργασία (25.0% και 42.9% για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες και μη χειρώνακτες αντίστοιχα). Αντιθέτως για το σύνολο των γυναικών ο κυριότερος λόγος άρνησης είναι η απόσταση από τον χώρο εργασίας (17.6% και 31.6% για τις προερχόμενες από τους χειρώνακτες και μη χειρώνακτες αντίστοιχα). Ο δεύτερος λόγος άρνησης για τις προερχόμενες από τους χειρώνακτες είναι η μη ικανοποιητική αμοιβή (17.6%) ενώ για τις προερχόμενες από τους μη χειρώνακτες είναι η μη ικανοποιητική εργασία (21.1%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.47.ΛΟΓΟΙ ΑΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ(ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΛΟΓΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ	4	57.1%	2	16.7%	6	31.6%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΩΡΑΡΙΟ	1	14.3%	0	0.0%	1	5.3%
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	0	0.0%	1	8.3%	1	5.3%
ΛΟΓΩ ΑΠΟΣΤΑΣΗΣ	0	0.0%	2	16.7%	2	10.5%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	3	42.9%	3	25.0%	6	31.6%
ΑΛΛΟ	1	14.3%	4	33.3%	5	26.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	9	128.6%	12	100%	21	110.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	7		12		19	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.48.ΛΟΓΟΙ ΑΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ(ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΛΟΓΟΙ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ	1	5.3%	3	17.6%	4	11.1%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΩΡΑΡΙΟ	1	5.3%	2	11.8%	3	8.3%
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	2	10.5%	2	11.8%	4	11.1%
ΛΟΓΩ ΑΠΟΣΤΑΣΗΣ	6	31.6%	3	17.6%	9	25.0%
ΜΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	4	21.1%	1	5.9%	5	13.9%
ΑΛΛΟ	7	36.8%	6	35.3%	13	36.1%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	21	110.5%	17	100%	38	105.6%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	19		17		36	

Στην ερώτηση εάν σε ενδεχόμενη πρόταση θα αναλάμβαναν οποιαδήποτε εργασία ή θα την απέρριπταν και θα περίμεναν να αναλάβουν την εργασία που επιθυμούν, οι απαντήσεις διαμορφώνονται ως εξής. Από τα δεδομένα του πίνακα 6.49 προκύπτει ότι από το σύνολο των ανέργων ένα ποσοστό 40.9% θα ήταν διατεθειμένο, σε μία υποτιθέμενη πρόταση, να αποδεχθεί οποιαδήποτε εργασία ποσοστό όμως που για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 45.2% ενώ για τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες διαμορφώνεται στο 33.3%.

Από την κατά φύλο κατανομή προκύπτει ότι οι γυναίκες είναι πιο δεκτικές στην ανάληψη οιασδήποτε εργασίας έναντι των ανδρών (44.5% και 32.1% αντίστοιχα). Το μεγαλύτερο ποσοστό αποδοχής οιασδήποτε εργασίας σημειώνεται στις γυναίκες που προέρχονται από τους χειρώνακτες (47.1%) ενώ το μικρότερο στους άνδρες που προέρχονται από μη χειρώνακτες (15.8%).

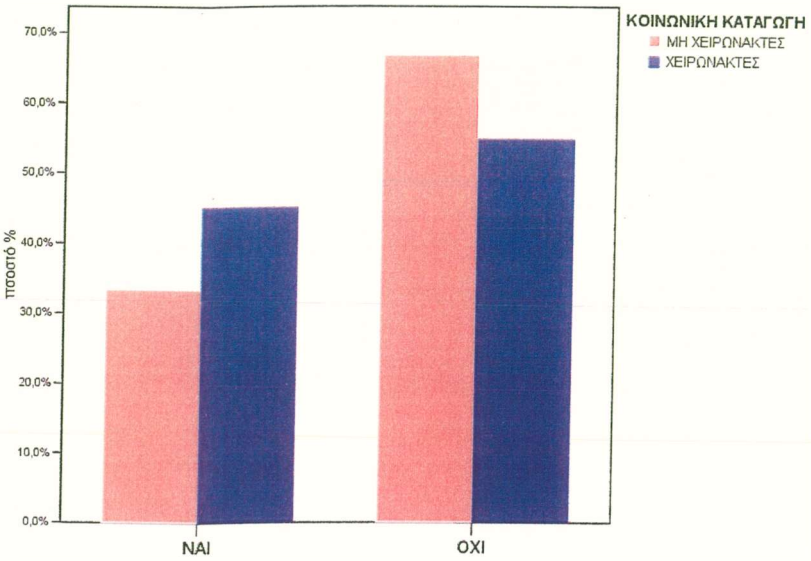
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.49. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ; (ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ)

ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΦΥΛΟ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	3	15.8%	16	84.2%	19	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	20	40.0%	30	60.0%	50	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	23	33.3%	46	66.7%	69	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	15	40.5%	22	59.5%	37	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	41	47.1%	46	52.9%	87	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	56	45.2%	68	54.8%	124	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	18	32.1%	38	67.9%	56	100.0%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	61	44.5%	76	55.5%	137	100.0%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		79	40.9%	114	59.1%	193	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.50. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ; (ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ)

ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΗΛΙΚΙΑ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	13	30.2%	30	69.8%	43	100.0%
	30-45	7	41.2%	10	58.8%	17	100.0%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	3	33.3%	6	66.7%	9	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	23	33.3%	46	66.7%	69	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΕΩΣ 29	25	47.2%	28	52.8%	53	100.0%
	30-45	22	44.0%	28	56.0%	50	100.0%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	9	42.9%	12	57.1%	21	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	56	45.2%	68	54.8%	124	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	38	39.6%	58	60.4%	96	100.0%
	30-45	29	43.3%	38	56.7%	67	100.0%
	46 ΚΑΙ ΑΝΩ	12	40.0%	18	60.0%	30	100.0%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		79	40.9%	114	59.1%	193	100.0%

ΓΡΑΦΗΜΑ 14. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ;

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.51. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ; (ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ)

ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ/ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	2	33.3%	4	66.7%	6	100.0%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	15	38.5%	24	61.5%	39	100.0%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	6	25.0%	18	75.0%	24	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	23	33.3%	46	66.7%	69	100.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	15	48.4%	16	51.6%	31	100.0%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	36	50.0%	36	50.0%	72	100.0%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	5	23.8%	16	76.2%	21	100.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	56	45.2%	68	54.8%	124	100.0%
ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	17	45.9%	20	54.1%	37	100.0%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	51	45.9%	60	54.1%	111	100.0%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	11	24.4%	34	75.6%	45	100.0%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		79	40.9%	114	59.1%	193	100.0%

Με την εισαγωγή της μεταβλητής της εκπαίδευσης παρατηρούνται δύο κινήσεις (πίνακας 6.51): Πρώτον με την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου έχουμε μικρότερη αποδοχή οιασδήποτε εργασίας και δεύτερον η αποδοχή μιας ενδεχόμενης πρότασης είναι μεγαλύτερη στην κατώτερη κοινωνική ομάδα. Συγκεκριμένα όσον αφορά τους έχοντες πρωτοβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό αποδοχής οποιασδήποτε πρότασης ανέρχεται στο 45.9%, ποσοστό το οποίο για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες ανέρχεται στο 48.8% έναντι του 33.3% των προερχομένων από τους μη χειρώνακτες. Για τους έχοντες δευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό αποδοχής στο σύνολο των ανέργων είναι 45.9% το οποίο όμως για τους προερχόμενους από χειρώνακτες ανέρχεται στο 50.0% έναντι του 38.5% των προερχομένων από μη χειρώνακτες.

Σημαντικότερες είναι επισημάνσεις για τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς ένα αρκετά μεγάλο μέρος(24.4%) είναι διατεθειμένο να αποδεχθεί οποιαδήποτε πρόταση εργασίας ποσοστό το οποίο δεν διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των εκπροσώπων των δύο κοινωνικών ομάδων (23.8% για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες και 25.0% για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες).

Η εισαγωγή της διάστασης της ηλικίας δεν φαίνεται να διαφοροποιεί τον βαθμό αποδοχής ή άρνησης μίας ενδεχόμενης πρότασης. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 6.50 σημειώνεται η ομοιόμορφη συμπεριφορά για τις τρεις κατηγορίες των ηλικιών των ανέργων.

Οι διαφορές στην εργασιακή συμπεριφορά επιβεβαιώνεται και με την εισαγωγή της διάστασης του οικογενειακού εισοδήματος. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 6.52 παρατηρείται ότι το ποσοστό άρνησης οποιασδήποτε θέσης εργασίας αυξάνεται με την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και συγκεκριμένα: Στην εισοδηματική κατηγορία

έως 900 ευρώ το ποσοστό άρνησης είναι 42.4%, στην εισοδηματική κατηγορία από 900 έως 1500 ευρώ το ποσοστό άρνησης είναι 62.3% ενώ στην εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500 ευρώ το ποσοστό άρνησης αυξάνεται στο74.1%. Η άρνηση αποδοχής οποιασδήποτε εργασίας είναι μεγάλη για τους έχοντες τριτοβάθμια όμως τα ποσοστά άρνησης αυξάνονται με την άνοδο του οικογενειακού εισοδήματος. Συγκεκριμένα το ποσοστό άρνησης από το 62.5% της εισοδηματικής κατηγορίας έως 900 Ευρώ διαμορφώνεται στο 73.3% για την εισοδηματική κατηγορία μεταξύ 900 και 1500 Ευρώ και στο 81.8% για τους έχοντες άνω των 1500 Ευρώ μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.52. ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ; ΑΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΩΣ 900	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	13	59.1%	9	40.9%	22	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	22	61.1%	14	38.9%	36	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3	37.5%	5	62.5%	8	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	38	57.6%	28	42.4%	66	100%
901-1500	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	3	25.0%	9	75.0%	12	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	19	45.2%	23	54.8%	42	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	4	26.7%	11	73.3%	15	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	26	37.7%	43	62.3%	69	100%
1501ΚΑΙ ΑΝΩ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	1	33.3%	2	66.7%	3	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	10	30.3%	23	69.7%	33	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	4	18.2%	18	81.8%	22	100%
	ΣΥΝΟΛΟ	15	25.9%	43	74.1%	58	100%
ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	17	45.9%	20	54.1%	37	100%
	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	51	45.9%	60	54.1%	111	100%
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	11	24.4%	34	75.6%	45	100%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		79	40.9%	114	59.1%	193	100%

Τι όμως δίνει την δυνατότητα άρνησης μίας θέσης εργασίας και της αναμονής για την ανεύρεση της επιθυμητής εργασίας;

Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα 6.53 αυτό που επιτρέπει την μη αποδοχή μίας θέσης εργασίας η οποία δεν εκπληρώνει τις προσδοκίες των ανέργων είναι η συμβολή της οικογένειας. Συγκεκριμένα το 92.1% του συνόλου των ανέργων θεωρεί ότι η οικογένεια είναι η κύρια εναλλακτική πηγή που επιτρέπει την άρνηση ανάληψης οιασδήποτε εργασίας ενώ οι οικονομικές δυνατότητες των ανέργων έπονται με ποσοστό 38.6%. Αντιθέτως οι άνεργοι δεν θεωρούν την συνδρομή των φιλικών δεσμών ως μία εναλλακτική δυνατότητα επιβεβαιώνοντας έτσι τα δεδομένα που προέκυψαν στα πλαίσια του 5^{ου} κεφαλαίου σύμφωνα με τα οποία υπερισχύουν οι ισχυροί δεσμοί(strong ties) έναντι των ασθενών δεσμών(weak ties) στην συντήρηση των ανέργων κατά την διάρκεια της ανεργίας. Έτσι μόνον το 4.4% του συνόλου των ανέργων θεωρεί ότι θα μπορούσε να

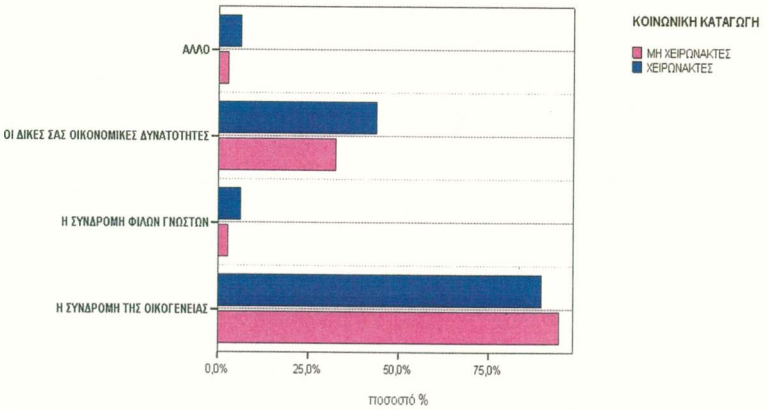
στηριχθεί στην συνδρομή των φίλων για να αναμείνει σε κατάσταση ανεργίας προκειμένου να βρει την επιθυμητή εργασία. Η συνδρομή των φίλων δεν αποτελεί λόγο διαφοροποίησης μεταξύ των εκπροσώπων των δύο κοινωνικών ομάδων (2.0% και 6.3%% αντίστοιχα).

Η κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευσης ελάχιστα φαίνεται να διαφοροποιεί την παραπάνω εικόνα καθώς τόσο οι προερχόμενοι από την ανώτερη όσο και οι προερχόμενοι από την κατώτερη κοινωνική ομάδα στηρίζονται στην συνδρομή της οικογένειας για να αρνηθούν μία μη επιθυμητή θέση εργασίας. Συγκεκριμένα για τους προερχόμενους από τους χειρώνακτες το αντίστοιχο ποσοστό είναι 89.1% ενώ για τους προερχόμενους από τους μη χειρώνακτες ανέρχεται στο 96.0%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.53. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΣΥΝΟΛΟ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	48	96.0%	57	89.1%	105	92.1%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	1	2.0%	4	6.3%	5	4.4%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	16	32.0%	28	43.8%	44	38.6%
ΑΛΛΟ	1	2.0%	5	7.8%	6	5.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	66	132.0%	94	147.0%	160	140.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	50		64		114	

ΓΡΑΦΗΜΑ 15. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΤΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ;

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

Με την εισαγωγή της διάστασης του φύλου παρατηρούνται διαφορές καθώς για τους άνδρες η συνδρομή της οικογένειας παίζει μικρότερο ρόλο (αν και τον μεγαλύτερο στις επιλογές τους) στην άρνηση αποδοχής μίας μη επιθυμητής εργασίας (πίνακας 6.54). Συγκεκριμένα το 84.2% του συνόλου των ανδρών, έναντι του 94.7% του συνόλου των γυναικών, στηρίζεται στην συνδρομή της οικογένειας για την μη αποδοχή μίας μη αρεστής εργασίας.

Όσον αφορά τους άνδρες τους προερχόμενους από μη χειρώνακτες, η συνδρομή της οικογένειας είναι σημαντικότερη έναντι των προερχομένων από χειρώνακτες (89.5% και 78.9% αντίστοιχα) ενώ για τις γυναίκες και των δύο κοινωνικών ομάδων η συνδρομή είναι περίπου ομοιόμορφη (96.9% και 93.0% αντίστοιχα, πίνακας 6.55).

Από τα δεδομένα επιβεβαιώνεται ότι άνεργοι δεν στηρίζονται στους λεγόμενους ασθενείς δεσμούς, δηλ. στους φίλους και γνωστούς, για να αρνηθούν μία μη αρεστή εργασία καθώς το ποσοστό στο σύνολο των ανέργων ανέρχεται στο 4.4% (7.7% για τους άνδρες και 2.5% για τις γυναίκες).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.54. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	17	89.5%	15	78.9%	32	84.2%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	0	0.0%	3	15.8%	3	7.7%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	7	36.8%	15	78.9%	22	57.7%
ΑΛΛΟ	2	10.5%	1	5.3%	3	7.7%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	26	136.8%	34	178.9%	60	157.7%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	19		19		38	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.55. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	32	96.9%	40	93.0%	72	94.7%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	1	3.0%	1	2.3%	2	2.6%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	10	30.3%	13	2.3%	23	30.2%
ΑΛΛΟ	0	0.0%	3	6.9%	3	3.9%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	43	130.3%	57	132.6%	100	131.5%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	33		43		76	

Εισάγοντας την διάσταση του εισοδήματος (πίνακας 6.56) προκύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα όσον αφορά του έχοντες εισόδημα έως 900 ευρώ η συνδρομή της οικογένειας στην άρνηση μίας μη επιθυμητής εργασίας είναι μεν η πρώτη

επιλογή αλλά σημαντικά μικρότερη σε σχέση με τις άλλες εισοδηματικές κατηγορίες διαμορφούμενο στο 76.6% έναντι του 97.5% για την κατηγορία από 901 έως 1500 ευρώ και του 97.6% όσων έχουν εισόδημα άνω των 1500 ευρώ. Παράλληλα η συνδρομή των φίλων ως δυνατότητα άρνησης μίας μη επιθυμητής εργασίας είναι μεγαλύτερη για τους έχοντες χαμηλότερα εισοδήματα (10.0% για την εισοδηματική κατηγορία έως 900 Ευρώ και 2.3% για την εισοδηματική κατηγορία άνω των 1500 Ευρώ, πίνακας 6..).

Η ύπαρξη οικονομικών δυνατοτήτων είναι σημαντική για την εισοδηματική κατηγορία έως 900 ευρώ καθώς το 60.0% δηλώνει ότι αποτελεί δυνατότητα άρνησης μίας μη επιθυμητής εργασίας (31.7% και 30.2% για τις άλλες εισοδηματικές κατηγορίες).

Η εισαγωγή της διάστασης της εκπαίδευσης δείχνει ότι η συνδρομή της οικογένειας εντείνεται με την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 6.57 προκύπτει ότι τα ποσοστό συνδρομής της οικογένειας για τους ευρισκόμενους στην πρωτοβάθμια βαθμίδα διαμορφώνεται στο 85.0%, για τους ευρισκόμενους στην δευτεροβάθμια στο 93.3% ενώ για τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό ανέρχεται στο 94.1%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.56. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΕΩΣ 900		901-1500		1501& ΑΝΩ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	23	76.6%	40	97.5%	42	97.6%	105	92.1%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	3	10.0%	1	2.4%	1	2.3%	5	4.4%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	18	60.0%	13	31.7%	13	30.2%	44	38.6%
ΑΛΛΟ	0	0.0%	6	12.2%	0	0.0%	6	5.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	44	146.6%	60	143.8%	56	130.1%	160	140.3%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	30		41		43		114	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6..57. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΕΠΙΛΟΓΕΣ	1/ΒΑΘΜΙΑ		2/ΒΑΘΜΙΑ		3/ΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	17	85.0%	56	93.3%	32	94.1%	105	92.1%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	0	0.0%	2	3.3%	3	8.8%	5	4.4%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	10	50.0%	16	26.6%	18	52.9%	44	38.6%
ΑΛΛΟ	2	10.0%	2	3.3%	2	5.8%	6	5.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	29	145.0%	74	126.5%	55	162.6%	160	140.4%
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	20		60		34		114	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.58. ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΝΗΣΗΣ; ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ / ΕΠΙΛΟΓΕΣ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45		ΑΝΩ ΤΩΝ 45		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	53	94.6%	42	97.7%	10	66.7%	105	92.1%
Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ	0	0.0%	2	4.7%	3	20.0%	5	4.4%
ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	13	23.2%	16	37.2%	15	100.0%	44	38.6%
ΑΛΛΟ	3	5.4%	1	2.3%	2	13.3%	6	5.2%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	69	123.2%	61	141.9%	30	200.0%	160	140.4
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΣΗΣ	56		43		15		114	

Από την κατανομή κατά ηλικία (πίνακας 6.58) παρατηρείται η εξασθένιση της συνδρομής της οικογένειας με την πάροδο της ηλικίας και η ενδυνάμωση της σημασίας των φίλων. Συγκεκριμένα η ηλικιακή κατηγορία έως 29 ετών στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην συνδρομή της οικογένειας για να μην αποδεχθεί μία μη αρεστή εργασία ενώ οι άνω των 45 ετών στηρίζονται πρωτίστως στις δικές τους οικονομικές δυνάμεις (100.0%) και δευτερευόντως στην συνδρομή της οικογένειας (66.7%). Σημαντική είναι επίσης και η συνδρομή των φίλων (20.0%).

Συμπερασματικά αυτό το οποίο προέκυψε από την ερώτηση του τι δίνει στους ανέργους την δυνατότητα να αρνούνται προτάσεις εργασίας είναι η μεγάλη σημασία της οικογένειας η οποία δρα ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης επιτρέποντας στους γόνους τους την ανεύρεση μίας καλύτερης εργασίας.

6.7.2. Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ

Η καταλυτική συμβολή της οικογένειας στην διαμόρφωση εργασιακών επιλογών προκύπτει από τις απαντήσεις στην ερώτηση εάν οι γονείς πιέζουν τα άνεργα παιδιά τους ή τους δίνουν τα χρονικά περιθώρια να βρουν εργασία.(δες ερωτήσεις 21 και 22 στο ερωτηματολόγιο).

Από τα δεδομένα του πίνακα 6.59 παρατηρείται ότι η οικογένεια επιτρέπει την διαμόρφωση εργασιακών επιλογών στους άνεργους γόνους καθώς το 91.5% του συνόλου δηλώνει ότι οι γονείς αφήνουν τα χρονικά περιθώρια για ανεύρεση εργασίας ενώ αυτοί που δηλώνουν ότι πιέζονται ανέρχονται στο 8.5%.

Η συμπεριφορά της οικογένειας ωστόσο παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κοινωνική της θέση. Ειδικότερα αν και τα χρονικά περιθώρια που αφήνουν οι γονείς και

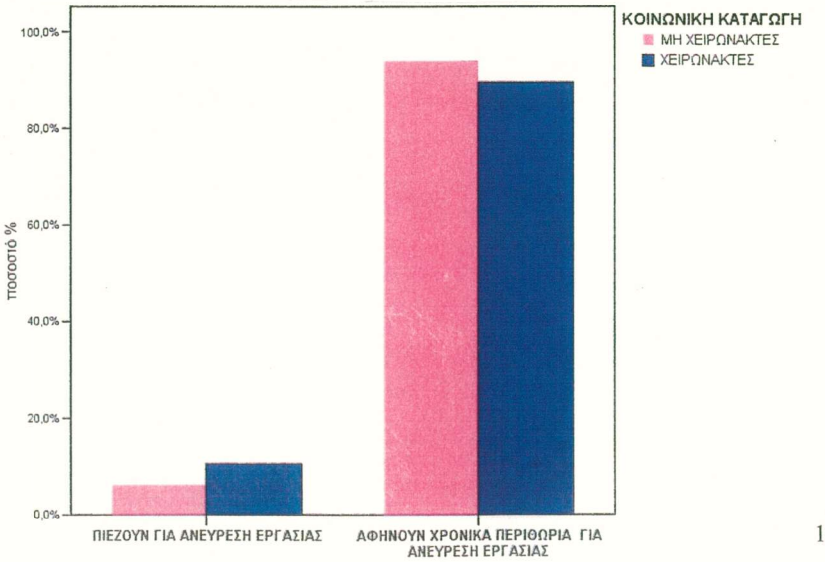
των δύο κοινωνικών ομάδων είναι πολύ μεγάλα, η πίεση για ανεύρεση εργασίας είναι σχετικά μεγαλύτερη για τους προερχόμενους από χειρώνακτες (10.5% έναντι 6.1% των προερχομένων από μη χειρώνακτες).

Με την εισαγωγή της διάστασης του φύλου παρουσιάζονται επίσης διαφορές με τους γονείς να ασκούν μεγαλύτερη πίεση στους άρρενες γόνους αφ' ενός και αφ' ετέρου οι πιέσεις αυτές είναι μεγαλύτερες στους άρρενες γόνους που ανήκουν στην κατώτερη κοινωνική ομάδα. Συγκεκριμένα οι πιέσεις προς τους άγαμους άνδρες που κατάγονται από χειρώνακτες ανέρχονται στο 25.0%, ενώ το ποσοστό των πιέσεων που ασκούνται προς τους άνδρες που κατάγονται από μη χειρώνακτες είναι σημαντικά μικρότερο και διαμορφώνεται στο 12.5%. Αντίθετα οι πιέσεις προς τις άνεργες γυναίκες είναι μικρότερες κάτι που αφορά τόσο τις προερχόμενες από χειρώνακτες όσο και από τις προερχόμενες από μη χειρώνακτες (4.9% και 3.0% αντίστοιχα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.59 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑ (ΑΓΑΜΟΙ) ΣΥΝΟΛΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3	6.1%	6	10.5%	9	8.5%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	46	93.9%	51	89.5%	97	91.5%
ΣΥΝΟΛΟ	49	100%	57	100%	106	100.0%

ΓΡΑΦΗΜΑ 16. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ: ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ...

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.60 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ (ΑΓΑΜΟΙ)ΑΝΔΡΕΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2	12.5%	4	25.0%	6	18.7%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	14	87.5%	12	75.0%	26	81.3%
ΣΥΝΟΛΟ	16	100%	16	100%	32	100.0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.61 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ (ΑΓΑΜΟΙ)ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	1	3.0%	2	4.9%	3	4.1%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	32	97.0%	39	95.1%	71	95.9%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%	41	100%	74	100.0%

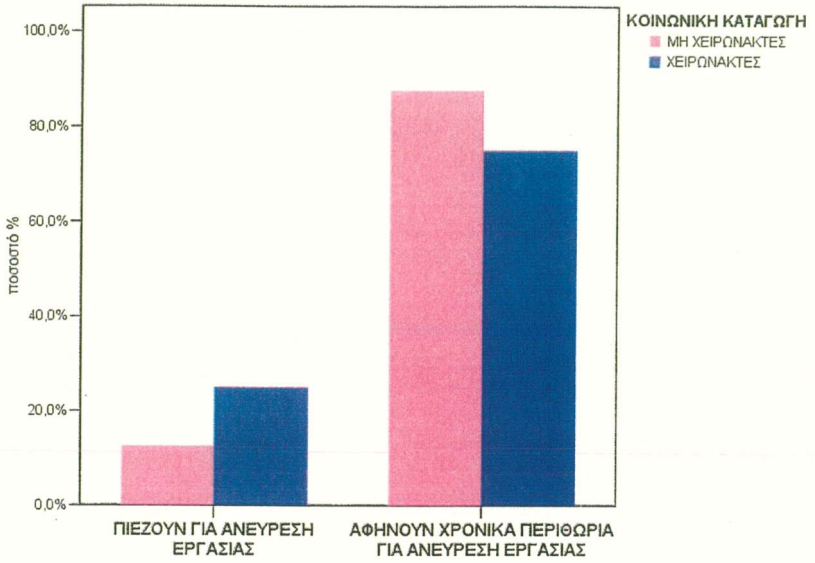
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.62 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	ΕΩΣ 29 ΕΤΩΝ		30-45 ΕΤΩΝ		ΑΝΩ ΤΩΝ 45 ΕΤΩΝ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	7	8.2%	1	5.6%	1	33.3%	9	8.5%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	78	91.8%	17	94.4%	2	66.7%	97	91.5%
ΣΥΝΟΛΟ	85	100%	18	100%	3	100%	106	100%

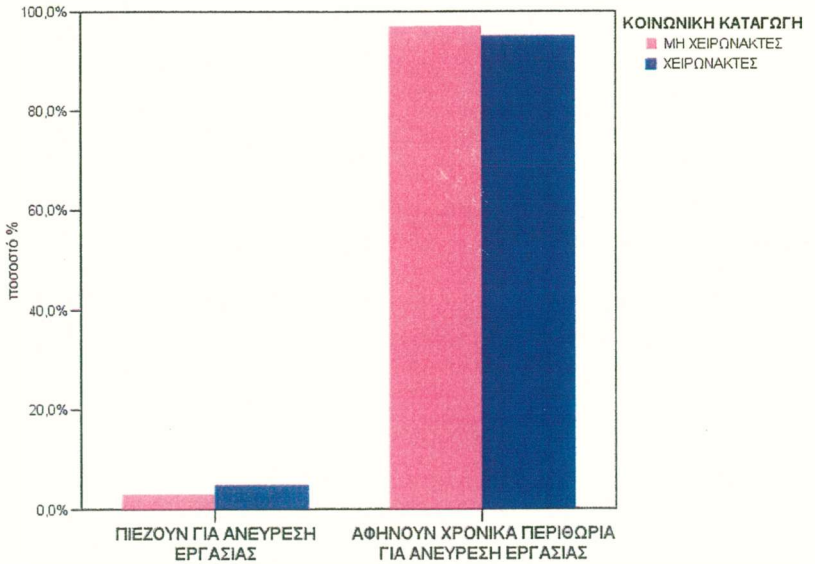
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.63 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	1/ΒΑΘΜΙΑ		2/ΒΑΘΜΙΑ		3/ΒΑΘΜΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2	25.0%	6	8.3%	1	3.8%	9	8.5%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	6	75.0%	66	91.7%	25	96.2%	97	91.5%
ΣΥΝΟΛΟ	8	100%	72	100%	26	100%	106	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 17:ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ: ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ...(ΜΟΝΟ ΑΓΑΜΟΙ ΑΝΔΡΕΣ)

ΓΡΑΦΗΜΑ 18:ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ: ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ...(ΜΟΝΟ ΑΓΑΜΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.64 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ	ΕΩΣ 900 Ευρώ		901-1500 Ευρώ		ΑΝΩ 1500 Ευρώ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	6	17.5%	2	5.7%	1	2.7%	9	8.5%
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΦΗΝΟΥΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	28	82.4%	33	94.3%	36	97.3%	97	91.5%
ΣΥΝΟΛΟ	34	100%	35	100%	37	100%	106	100%

Η εισαγωγή της διάστασης της ηλικίας δεν μας επιτρέπει την διατύπωση ασφαλών συμπερασμάτων καθώς ο αριθμός των ανέργων που είναι άγαμοι και έχουν ηλικία άνω των 45 ετών, είναι πολύ μικρός. Με την επιφύλαξη αυτή αναφέρουμε ότι οι πιέσεις των γονέων αυξάνονται με την πάροδο της ηλικίας (33.3% για τους άνω των 45 ετών, πίνακας 6.62).

Διαφορές στην συμπεριφορά των γονέων ανακύπτουν με την εισαγωγή της μεταβλητής της εκπαίδευσης. Από τα δεδομένα του πίνακα 6.63 παρατηρούμε ότι οι πιέσεις αυξάνονται όσο χαμηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα οι πιέσεις προς τους έχοντες πρωτοβάθμια διαμορφώνονται στο 25.0%, προς τους έχοντες δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαμορφώνονται στο 8.3% ενώ οι πιέσεις προς τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι περίπου μηδαμινή (3.8%).

Οι μικρές πιέσεις προς τους άνεργους γόνους επιβεβαιώνεται και από την εισαγωγή της διάστασης του οικογενειακού εισοδήματος. Από τα δεδομένα του πίνακα 6.64 παρατηρούμε ότι οι πιέσεις είναι μεν μικρές όμως αυξάνονται όσο μικρότερο είναι το οικογενειακό εισόδημα. Συγκεκριμένα στην εισοδηματική κατηγορία έως 900 ευρώ οι πιέσεις διαμορφώνονται στο 17.5%, στην εισοδηματική κατηγορία από 901 έως 1500 ευρώ διαμορφώνονται στο 5.7% ενώ στα εισοδήματα πάνω από 1500 ευρώ το ποσοστό περίπου μηδενίζεται (2.7%).

Εάν η συμπεριφορά των γονέων που έχουν ανώτερη κοινωνική θέση δικαιολογείται από το γεγονός ότι επιθυμούν οι γόνοι τους να βρουν μία θέση εργασίας που να οδηγεί σε κοινωνική ανέλιξη ή που να μην θεωρείται υποτιμητική σε σχέση με την κοινωνική τους θέση, η συμπεριφορά των γονέων που ανήκουν στην κατώτερη κοινωνική τάξη είναι συνθετότερη καθώς η διάθεση κοινωνικής ανέλιξης εν μέρει αιτιολογεί αυτήν την στάση και απαιτεί ειδική έρευνα που να εστιάζει καθαρά στους γονείς των ανέργων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.65 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΣΥΖΥΓΟ ΣΕ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΙΕΖΕΙ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	0	0.0%	6	10.3%	6	8.0%
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΦΗΝΕΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	17	100%	52	89.7%	69	92.0%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%	58	100%	75	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.66 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΣΥΖΥΓΟ ΣΕ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΑΝΔΡΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΙΕΖΕΙ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	0	0.0%	3	15.8%	3	13.5%
Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΦΗΝΕΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3	100%	16	84.2%	19	86.4%
ΣΥΝΟΛΟ	3	100%	19	100%	22	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.67 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΑΠΟ ΣΥΖΥΓΟ ΣΕ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ (ΓΥΝΑΙΚΕΣ)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΣΤΑΣΗ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΙΕΖΕΙ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	0	0.0%	3	7.7%	3	5.7%
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΦΗΝΕΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	14	100%	36	92.7%	50	94.3%
ΣΥΝΟΛΟ	14	100%	39	100%	53	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.68 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΠΟ ΣΥΖΥΓΟ ΣΕ ΑΝΕΡΓΟ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΕΙΣΟΔΗΜΑ / ΣΤΑΣΗ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΕΩΣ 900 ΕΥΡΩ		901-1500 ΕΥΡΩ		ΑΝΩ ΤΩΝ 1500		ΣΥΝΟΛΟ	
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΙΕΖΕΙ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5	17.9%	0	0.0%	1	5.3%	6	8.0%
Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΦΗΝΕΙ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	23	82.1%	28	100%	18	94.7%	69	92.0%
ΣΥΝΟΛΟ	28	100%	28	100%	19	100%	75	100%

Η στάση του/της συζύγου προς τον/την άνεργο σύζυγο ως προς τα χρονικά περιθώρια ανάληψης εργασίας είναι περίπου η ίδια με την στάση των γονέων προς τα άνεργα παιδιά. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα του πίνακα 6.65 η πίεση των συζύγων προς τους άνεργους

συζύγους για ανεύρεση εργασίας στο σύνολο των εγγάμων ανέρχεται στο 8.0% ανάλογο με το αντίστοιχο ποσοστό των γονέων προς τα άνεργα παιδιά(8.5%).

Από την κατά κοινωνική κατηγορία κατανομή προκύπτει ότι οι καταγόμενοι από μη χειρώνακτες, είτε είναι άνδρες είτε είναι γυναίκες, δεν αντιμετωπίζουν καμία πίεση από τους συζύγους για ανεύρεση εργασίας. Αντίθετα οι πιέσεις που δέχονται οι άνδρες που κατάγονται από χειρώνακτες ανέρχονται στο 15.8% έναντι 7.7% των ανέργων γυναικών της ίδιας κοινωνικής κατηγορίας.

Με την εισαγωγή της μεταβλητής του οικογενειακού εισοδήματος στην στάση των συζύγων παρατηρείται ότι το ποσοστό ανοχής προς τους άνεργους συζύγους είναι αντιστρόφως ανάλογη με το επίπεδο του εισοδήματος και περίπου ταυτόσημη με την συμπεριφορά των γονέων προς τα άνεργα παιδιά (πίνακας 6.68).

6.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ 6^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο πλαίσιο αυτού του κεφαλαίου οι προσπάθειές μας επικεντρώθηκαν στην ανάδειξη της *επίδρασης που ασκεί η οικογένεια και ιδιαίτερα η κοινωνική θέση της οικογένειας* προέλευσης (πατρική), στην εργασιακή συμπεριφορά των ανέργων μελών της, ελέγχοντας παράλληλα το δεύτερο σκέλος της υποθέσεως εργασίας για το εάν δηλ. η συντήρηση των ανέργων στα όρια της οικογένειας τους εξασφαλίζει δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών.

Επιγραμματικά στα πλαίσια του κεφαλαίου εντοπίσθηκαν τα εξής:

1.Το γεγονός ότι οι γόνοι της ανώτερης κοινωνικής ομάδας παρουσιάζουν μεγάλη συγκέντρωση στους νεοεισερχόμενους(27.5%), μικρά ποσοστά απολύσεων (7.2%) και μεγάλα ποσοστά αποχωρήσεων (34.8%) σε συνδυασμό με το ότι συγκεντρώνονται στις μικρές ηλικιακές ομάδες, παραπέμπουν σε μία ομαλή εργασιακή συμπεριφορά νέων ανθρώπων που αναζητούν για πρώτη φορά εργασία και αποχωρούν αναζητώντας άλλη καλύτερη όταν αυτή δεν τους είναι αρεστή. Αντιθέτως η εργασιακή συμπεριφορά των προερχομένων από την κατώτερη κοινωνική ομάδα (χειρώνακτες) δεν παρουσιάζεται ομαλή καθώς διακόπτεται από απολύσεις(29.0%) ενώ το ποσοστό αποχωρήσεων είναι μικρό (13.7%.

2. Το διάστημα παραμονής σε κατάσταση μακροχρόνιας ανεργίας φαίνεται ότι είναι υπόθεση των γυναικών καθώς το 49.6% παραμένει άνεργο για περισσότερο από 12 μήνες, έναντι του 14.3% των ανδρών.

3. Όσον αφορά το είδος της εργασιακής εμπειρίας που οι άνεργοι έχουν βιώσει κατά το παρελθόν η άσκηση χειρωνακτικών επαγγελμάτων φαίνεται ότι αποτελεί προνόμιο των

ανέργων που έχουν κατώτερη κοινωνική καταγωγή ενώ οι γόνοι της ανώτερης κοινωνικής ομάδας έχουν την δυνατότητα να ασχολούνται σε μη χειρωνακτικές εργασίες. Ειδικότερα το 28.9% των καταγομένων από χειρώνακτες έχουν ασχοληθεί σε χειρωνακτική εργασία έναντι 8.0% των προερχομένων από μη χειρώνακτες. Η εκπαίδευση φαίνεται ότι έχει βαρύνουσα σημασία στο είδος της εργασιακής εμπειρίας που θα ασκηθεί καθώς ουδείς εκ των εχόντων τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει ασκήσει χειρωνακτικό επάγγελμα ενώ το μεγαλύτερο μέρος των εχόντων πρωτοβάθμια εκπαίδευση (67.4%) άσκησαν χειρωνακτικό επάγγελμα. Το ποσοστό για τους καταγόμενους από χειρώνακτες που έχει πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στο 70.0%.

Η ανάληψη χειρονακτικών εργασιών είναι καθήκον των ανδρών που όμως ανήκουν σε οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα. Συγκεκριμένα η ανάληψη χειρωνακτικών εργασιών μειώνεται με την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος.

4. Οι προερχόμενοι από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν περισσότερους λόγους να αναζητήσουν εργασία γεγονός που διαφαίνεται από την μεγαλύτερη πολλαπλότητα στις απαντήσεις των. Περισσότερους λόγους έχουν επίσης οι έγγαμοι της κατώτερης κοινωνικής τάξης να αναζητήσουν εργασία με σημαντικότερους λόγους την ανεπάρκεια του εισοδήματος του συζύγου, την επιθυμία να βοηθήσουν τα παιδιά τους, όπως και να συμβάλλουν στην επιβίωση της οικογένειας ενώ οι της ανώτερης κοινωνικής τάξης τοποθετούν την διάθεση ανεξαρτησίας ως πρώτη προτεραιότητα.

5. Η κοινωνική καταγωγή φαίνεται ότι καθορίζει το είδος της αναζητούμενης εργασίας με τους έχοντες ανώτερη κοινωνική προέλευση να επιζητούν συγκεκριμένη εργασία αρνούμενοι σχεδόν στο σύνολό των την ανάληψη οιασδήποτε εργασίας, ενώ αντιθέτως οι προερχόμενοι από κατώτερα κοινωνικά στρώματα είναι διατεθειμένοι να την αναλάβουν. Το δεδομένο αυτό μας δίνει μία πρώτη απάντηση, πέραν των άλλων, στο δίλημμα ηθελημένα ή αθέλητα άνεργος με τους προερχόμενους από ανώτερα κοινωνικά στρώματα να κατατάσσονται σε μεγάλο βαθμό και πάντως μεγαλύτερο από τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, στους κατ' επιλογήν ανέργους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι της κατώτερης κοινωνικής καταγωγής είναι αθέλητα άνεργοι στη πλειοψηφία τους.

Εκτιμάται ότι το 1/3 των ανέργων, κατά πλειοψηφία προερχόμενοι από την κατώτερη κοινωνική τάξη, είναι αθέλητα άνεργοι.

6. Προκύπτει η βαρύνουσα σημασία των άτυπων δικτύων στην εργασιακή ένταξη εντός των οποίων όμως υπερισχύουν οι φιλικοί δεσμοί (weak ties) έναντι των οικογενειακών δεσμών (strong ties). Συγκεκριμένα μόνον ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 12.9% των

ανέργων βρίσκει εργασία μέσω των συγγενικών δικτύων ενώ ο κύριος όγκος των θέσεων εργασίας εντοπίσθηκαν μέσω των φιλικών δεσμών (45.6%)

Η εμβέλεια των συγγενικών δικτύων φαίνεται ότι εξαντλείται με την πάροδο της ηλικίας εν αντιθέσει με τα φιλικά δίκτυα τα οποία ενισχύονται.

Τέλος η απουσία των πολιτικών διασυνδέσεων στην εργασιακή ένταξη των ανέργων αναδεικνύει την έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου τόσο από την πλευρά των ανέργων όσο και από την πλευρά του οικογενειακού περιβάλλοντος και αυτό αφορά τους ανέργους και των δύο κοινωνικών ομάδων.

7. Η συντήρηση των ανέργων στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος τους προσφέρει την δυνατότητα επιλογής εργασίας όπως και την δυνατότητα χρονικής αναμονής για την διαμόρφωση καλύτερων όρων εργασιακής ένταξης. Οι δυνατότητες όμως αυτές είναι μεγαλύτερες για τους προερχόμενους από οικογένειες που έχουν ανώτερη κοινωνική θέση.

Συγκεκριμένα οι αρνήσεις πραγματικών προτάσεων εργασίας είναι μεγαλύτερη στους προερχόμενους από την ανώτερη κοινωνική ομάδα (37.7%%) ενώ στους προερχόμενους από την κατώτερη είναι μικρότερη (23.4%).

Οι αρνήσεις ανάληψης μίας οποιασδήποτε υποθετικής θέσης εργασίας είναι μεγαλύτερες για τους προερχόμενους από την ανώτερη κοινωνική ομάδα (66.7%) σε σχέση με τους έχοντες κατώτερη κοινωνική προέλευση οι οποίοι παρουσιάζουν μικρότερη επιλεκτικότητα (ποσοστό άρνησης 55.8%).

8. Η οικογένεια λειτουργώντας ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης προσφέρει στα άνεργα μέλη της τα χρονικά περιθώρια για την ανεύρεση μίας θέσης εργασίας μη ασκώντας πίεση για άμεση ανάληψη εργασίας. Τα περιθώρια αυτά είναι μεγάλα τόσο για τους έχοντες ανώτερη όσο και για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή.

Συμπερασματικά οι άνεργοι επιβιώνοντας στο οικογενειακό περιβάλλον έχουν τις δυνατότητες για την διαμόρφωση καλύτερων όρων εργασιακής ένταξης όμως οι δυνατότητες αυτές είναι σχετικά μικρότερες για τους έχοντες κατώτερη κοινωνική προέλευση.

Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πληρέστερη προσέγγιση των ερωτημάτων που θέτει η έρευνα μας οδήγησε στην υιοθέτηση, πέραν των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας, και ποιοτικών μεθόδων καθώς έτσι δίδεται η δυνατότητα να διαπιστώσουμε από την σκοπιά των ανέργων την στάση της οικογένειας όπως και τις επιπτώσεις αυτής της στάσης στην εργασιακή τους συμπεριφορά. Όσον αφορά την μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας υπάρχει η αναλυτικότερη παρουσίασή της στα πλαίσια του 3ου κεφαλαίου, απλά στο σημείο αυτό επαναλαμβάνουμε ότι προσεγγίσθηκαν 32 άνεργοι σε Αθήνα και Χαλκίδα τα δεδομένα των οποίων παρουσιάζονται στον πίνακα 7.1. Ο συγκεκριμένος αριθμός δεν προέκυψε μέσα από την χρήση κάποιου στατιστικού εργαλείου αλλά από τον βαθμό κάλυψης των ερωτημάτων που θέτει η έρευνα.

Μέσω της ποιοτικής έρευνας στοχεύουμε στην ενίσχυση των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας ειδικά α) στον ρόλο της οικογένειας ως τόπου συντήρησης των ανέργων β) στις επιπτώσεις της συντήρησης στην εργασιακή συμπεριφορά των ανέργων και γ) στον ρόλο της οικογένειας στην εργασιακή ένταξη.

Τα αποτελέσματα της ποιοτικής προσέγγισης της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

7.1 Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της ανεξαρτήτως της θέσης την οποία κατέχει στον κοινωνικό χώρο, λειτουργώντας έτσι ως προνοιακός μηχανισμός ή ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης γεγονός που αποτρέπει την υλική και κοινωνική εξαθλίωση αφ' ενός αλλά και επιτρέπει στα άνεργα μέλη την διαμόρφωση εργασιακών επιλογών. Η συντήρηση συντίθεται στην οικονομική και ηθική στήριξη των ανέργων όπως και στην κοινή διαμονή η δε προσφορά αυτή υπαγορεύεται από την διάθεση της οικογένειας να διατηρήσει την κοινωνική της θέση και το κοινωνικό της γόητρο, να μην υποστεί δηλ. την διαδικασία της κοινωνικής έκπτωσης ή/και να οδηγηθεί στην κοινωνική ανέλιξη μέσω της διαμόρφωσης των κατάλληλων συνθηκών προς τους άνεργους γόνους της.

«Με στηρίζουν οι γονείς…μου λένε να κάνω υπομονή.. βλέπουν και την αγορά… είναι αισιόδοξοι ότι αργά ή γρήγορα θα βρω εργασία…Είναι πολύ θετικό να σε στηρίζουν οι γονείς σου και ηθικά και οικονομικά… αλλά πιο πολύ ηθικά… Δεν έχω απαιτήσεις (οικονομικές) όταν δουλεύω αλλά μου δημιουργεί μία καλή ψυχολογία…" (**Γιώτα** 23 ετών, πτυχιούχος ΑΕΙ. Πατέρας ιατρός. Μητέρα οικονομολόγος).

Η βοήθεια που προσφέρεται προς τους άνεργους περιορίζεται κυρίως στα πλαίσια της οικογένειας και μάλιστα της πυρηνικής ενώ η συμμετοχή των φίλων και γνωστών όχι μόνο είναι περιορισμένη αλλά είναι και μη επιθυμητή ακόμη και σε περιπτώσεις των οικογενειών που δεν ανήκουν στην λεγόμενη ανώτερη τάξη, επιβεβαιώνοντας έτσι την σημασία των ισχυρών δεσμών (strong ties) έναντι των ασθενών δεσμών (weak ties) στο ζήτημα της επιβίωσης των ανέργων. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα:

«...Η μητέρα με βοηθάει. Έχει τη σύνταξή της έχει και την σύνταξη του πατέρα. Από συγγενείς δεν δέχομαι βοήθεια ούτε από φίλους δεν είναι εγωιστικό ούτε ... απλά δεν μ' αρέσει εμένα...» (**Βαγγέλης**, 36 ετών Τεχνικό λύκειο. Πατέρας (αποθανών), Ταξί, Δημοτικό. Μητέρα, συνταξιούχος, Δημοτικό)

Η συντήρηση των ανέργων ή της διατήρησης της εργατικής δύναμης μέσω της καταβολής του έμμεσου μισθού μπορεί να γίνεται δια της παράλληλης δράσης τριών θεσμών (δες σχετικά στο 5^{ο} κεφάλαιο), ήτοι του κράτους πρόνοιας, της οικογένειας, και των ιδιωτικών φορέων αρωγής, όμως καθοριστική είναι η παρέμβαση της οικογένειας ενώ το κράτος περίπου απουσιάζει:

«...Από το περιβάλλον μου δεν έχω παράπονο αλλά από θέμα κρατικής πρόνοιας ναι (δηλ. αισθάνομαι ότι δεν με βοηθούν)... πιστεύω ο κύκλος μου όσο μπόρεσε ναι με βοήθησε...» (**Έλλη**, ΑΕΙ. Πατέρας οδηγός, Δημοτικό. Μητέρα συνταξιούχος, Δημοτικό).

Η παρέμβαση της οικογένειας δεν περιορίζεται μόνο στην οικονομική και ηθική συμπαράσταση αλλά επεκτείνεται μέσω της διαμόρφωσης **στρατηγικών εξασφάλισης** στην προσφορά ιδιόκτητης στέγης, τραπεζικών καταθέσεων αλλά και στην εξασφάλιση μέσω της εκπαιδευτικής κινητικότητας:

«... Εκεί που μένουμε είναι μονοκατοικία και εκεί μας έχει κτίσει από πάνω δύο ορόφους ένα για μένα και ένα για τον αδελφό μου και ό,τι υπάρχει στο χωριό. Η μητέρα μου μας έβαζε σ' ένα λογαριασμό από μικρά που ήμασταν κάποια μικροποσά για να τα 'χουμε όταν μεγαλώσουμε...ήταν ένα σεβαστό ποσό ο αδελφός μου το έχει ξοδέψει εγώ όχι...». (**Χριστίνα**,23 ετών, Λύκειο. Πατέρας τεχνίτης συνταξιούχος ΙΚΑ. Τεχνική σχολή. Μητέρα δημοτικό, οικιακά).

«...Δίπλα τους έχω(τους δικούς μου)...Με βοηθάει ο μπαμπάς , μένω με τον αδελφό μου και την αδελφή μου...όχι σπίτι δεν μας έχει, καταθέσεις στην τράπεζα έχει...αλήθεια λέω, δεν ξέρω ποσά αλλά καθ' ένας έχει το βιβλιάριό του, από μικρά μας έχει έτσι και όποτε θελήσουμε θα πάμε να τα πάρουμε...δεν είναι πιεστικοί...καμιά φορά η μαμά αλλά εντάξει δίπλα μου τους έχω, να βρείτε μία δουλειά, μία καλή δουλειά...» (**Ελένη**, 31 ετών, Σχολή Αυγερινοπούλου παιδαγωγικά. Πατέρας Σιβιτανείδιος σχολή, συνταξιούχος φύλακας. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά)

«...Οι γονείς μου με στηρίζουν σ' αυτό...ε κάνω και κατά καιρούς μαθήματα σε παιδάκια, αλλά κυρίως οι γονείς μου αλλά και το γεγονός ότι μένω με τις αδελφές μου...Το σπίτι που μένουμε είναι δικό μας...το αγόρασε ο μπαμπάς...μας έχει αγοράσει και στις τρεις από ένα διαμέρισμα, τ' άλλα δύο τα νοίκιαζε ο πατέρας...γι' αυτό υπάρχει δηλ. η άνεση να μπορέσεις να το ψάξεις καλύτερα...» (**Μαρία**, ΤΕΙ.24 ετών. Πατέρας 6/ξιο Γυμνάσιο, ταχυδρόμος. Μητέρα 6/ξιο Γυμνάσιο, οικιακά)

«...Επιβιώνω μ' αυτά τα χρήματα (δηλ. με τους τόκους από την πώληση ενός σπιτιού, από τα μαθήματα)..παίρνω και 100 χιλ. από το νοίκι ενός διαμερίσματος που μου έδωσε ο πατέρας και έτσι ζω...» (**Γιάννης**, 33 ετών, ΑΕΙ. Πατέρας Χημικός, ΑΕΙ. Μητέρα Δασκάλα, ιδιοκτήτης ιδιωτικού σχολείου)

«...Μεγάλωσα ως μοναχοπαίδι με όλα τα καλά, όλο το χαρτζιλίκι...καλό και κακό. Π. χ. η περιουσία που υπάρχει ήρθε σε μένα. Υπήρχε πλήρης επιρροή... Η μάνα μου τραβούσε τα ηνία Πίστευε τι θα πει η γειτονιά και ένας ανταγωνισμός με τους συγγενείς. Έπρεπε οπωσδήποτε να σπουδάσω, εάν δεν σπούδαζα θα χάλαγε ο κόσμος. Εμένα μου άρεσαν τα επισκευαστικά επαγγέλματα (μηχανολογικά κλπ) αλλά επειδή ένας ξάδελφος σπούδασε μαθηματικός, μία εξαδέλφη φιλόλογος, ένας ακόμη μεγαλύτερος ιατρική, έπρεπε οπωσδήποτε να σπουδάσω φυσικομαθηματικό...τότε ήταν σχολή κύρους. Όταν άκουγε ΤΕΙ η μητέρα μου δεν υπήρχε περίπτωση να πάω .. α πα πα έπρεπε οπωσδήποτε ΑΕΙ και μάλιστα καλή σχολή. Την πρώτη χρονιά δεν πέρασα, με την δεύτερη πέρασα φυσικός» (**Γιάννης** 33 ετών, ΑΕΙ, Πατέρας Χημικός, ΑΕΙ, Μητέρα Δασκάλα, ιδιοκτήτης ιδιωτικού σχολείου).

Η οικογένεια χρησιμοποιείται ως καταφύγιο προσφέροντας στα άνεργα μέλη της το αίσθημα της ασφάλειας ενάντια στην υλική και κοινωνική εξαθλίωση, παράλληλα το γεγονός αυτό αποτρέπει τα μέλη τους να ακολουθήσουν την δική τους αυτόνομη διαμονή :

«... Νοιώθω ασφάλεια επειδή μου παρέχονται κάποια πράγματα (από την μητέρα καθώς ο πατέρας έχει πεθάνει)...το φαγητό μου... αλλά πάντα είχα μία τραγική αγωνία με το θέμα της επιβίωσης... πάντοτε αγωνιώ με το θέμα της επιβίωσης... πάντοτε αγωνιώ πως θα ανεξαρτητοποιηθώ οικονομικά. Δεν ησυχάζω με την σκέψη ότι έχω ένα πιάτο φαγητό... το εκτιμώ βαθύτατα, ίσως εάν δεν το είχα αυτό θα είχα κινηθεί σε διαφορετικές κατευθύνσεις...» (**Έλλη**, συνέντευξη 2η, ΑΕΙ, Πατέρας οδηγός, δημοτικό. Μητέρα συνταξιούχος, δημοτικό»

«...Μόνη μου αν ήμουνα δεν θα 'ταν χειρότερα; Θα 'χα ανασφάλεια...Εγώ δηλ. δεν βασίζομαι ότι θα μου βρει δουλειά η μαμά μου ή η αδελφή μου...Μόνη μου ψάχνω απλά πιστεύω ότι αν χρειασθεί με στηρίζουν ε...αλλά και συναισθηματικά πιστεύω ότι είναι πολύ σημαντικό...» (**Μαρία**, 25 ετών, ΑΕΙ. Πατέρας 6/ξιο Γυμνάσιο, Τεχνικός (αποθανών). Μητέρα 6/ξιο Γυμνάσιο, συνταξιούχος Δημοσίου).

Η λειτουργία της οικογένειας ως στρατηγική επιβίωσης ή ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης προσφέρει στα άνεργα μέλη την δυνατότητα διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών. Μέσω της παροχής των χρονικών περιθωρίων η οικογένεια επιτρέπει στον άνεργο γόνο της την αναζήτηση μίας θέσης εργασίας η οποία να είναι αρμόζουσα στην

κοινωνική θέση της οικογένειας είτε να οδηγεί στην κοινωνική ανέλιξη. Το γεγονός αυτό επιτρέπει στον άνεργο να αρνείται θέσεις εργασίας και να κατατάσσεται παράλληλα στους εκούσια ή στους κατ' επιλογήν ανέργους:

«...Οι γονείς μου με στηρίζουν οικονομικά, μου δίνουν περιθώρια. Εντάξει αναγκάζεσαι αν δεν βρίσκεις δουλειά τις απαραίτητες ανάγκες να στις καλύψουν οι δικοί σου.. ναι αν δεν έχεις τους δικούς σου, εάν δεν έχεις κανένα συγγενή θα δούλευες οτιδήποτε...Ακριβώς επειδή έχω αυτήν την αρωγή από τους δικούς μου κοιτάω να βρω μία δουλειά σαν χημικός μηχανικός αν δεν είχα αυτήν (την αρωγή) τότε θα έβρισκα οπουδήποτε...Δεν μου έχει τύχει (κάποιος να μου προσφέρει λιγότερα χρήματα)...Είναι όμως βασική προϋπόθεση, δεν μπορείς να δουλεύεις μετά από τόσα χρόνια σπουδών με μισθούς που είναι κάτω από το όριο. Έχω ακούσει από φίλους ότι έχουν παρατήσει δουλειές επειδή δεν τους πλήρωναν...Εγώ δεν το διαπραγματεύομαι. Εγώ θα παλέψω προσωπικά, την στιγμή που βλέπεις ότι σε αδικεί...Αν δω ότι ζορίζουν τα πράγματα και δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα τότε θα δουλέψεις έστω και με πιο λίγα απ' αυτά που πρέπει να σου δίνουν αλλά πάντα εξαρτάται. Εναλλακτικές λύσεις δεν υπάρχουν τόσες ώστε να ψάχνεις διαρκώς κάτι καλύτερο...» (**Στέφανος**, Πολυτεχνείο. Πατέρας ΑΕΙ, Μαθηματικός. Μητέρα, Λύκειο, Δημοσιογράφος ΕΡΤ)

«...Όχι δεν με πιέζουν να βρω κάτι άσχετο. Δηλ. όταν τους είπα ότι θ' ασχοληθώ μ' αυτό που μου είπε η αδελφή μου (αισθητικό) ή άλλα...ε...διαφώνησαν δεν ήθελαν...μου είπαν να ψάξω πάνω στο αντικείμενό μου ή κάτι ανάλογο...» (**Μαρία,** ΤΕΙ. Πατέρας, 6/ξιο γυμνάσιο, ταχυδρόμος. Μητέρα, 6/ξιο γυμνάσιο, οικιακά)

«...Μέχρι τώρα δεν μ' έχουν πιέσει μου αφήνουν μέχρι τώρα πολλά περιθώρια θα έλεγα δηλ. δεν μ' έχουν πιέσει...πήγαινε εδώ πήγαινε εκεί...γιατί βλέπουν ότι δεν κάθομαι ότι ψάχνω να βρω κάτι...είναι πολύ θετική η στάση τους...εντάξει ανησυχούν για το αν βρω και για μένα...πρόβλημα οικονομικό δεν αντιμετωπίζουν...» (**Παναγιώτης,** 23 ετών, Τεχνικό Λύκειο. Πατέρας, Οδηγός ΔΕΗ, 6/ξιο Γυμνάσιο. Μητέρα, 6/ξιο Γυμνάσιο, οικιακά)

«...Όχι μου αφήνουν περιθώρια...δεν με πιέζουν ώστε να μου δημιουργούν ψυχολογικά προβλήματα δηλ. να μου γίνει έμμονη ιδέα...είμαστε δεμένοι ως οικογένεια ίσως έχει βοηθήσει και ο αδελφός μου σ' αυτό(ο οποίος είναι άτομο με ειδικές ανάγκες)...»(**Παναγιώτης,** 25 ετών, Λύκειο. Πατέρας, Δημοτικό, Συνταξιούχος οικοδόμος, Περιπτεράς. Μητέρα, Δημοτικό, Περίπτερο)

«..έχω κάποια οικονομική άνεση γι' αυτό ψάχνω να βρω μία εργασία που μ' αρέσει...Αυτήν την οικονομική άνεση μου την προσφέρουν οι γονείς μου. Εάν δεν υπήρχε θα εργαζόμουν ακόμη και σαν εργάτρια στο εργοστάσιο ή θα έμενα σε κάποιες απ' τις δουλειές που έκανα...Έχουμε κάποια οικονομική ευχέρεια...(οι γονείς) δεν γίνονται ιδιαίτερα πιεστικοί στο να βρω δουλειά αλλά ανεξάρτητα απ' αυτό νομίζω ότι δεν τους ενοχλεί που δεν έχω δουλειά. Ειδικά ο πατέρας μου θέλει απλά να κερδίζω γνώσεις παρά να δουλεύω. Η μητέρα μου είναι λίγο πιο πιεστική θέλει να βρω δουλειά γιατί πιστεύει ότι μία γυναίκα γίνεται ανεξάρτητη όταν έχει τα δικά της λεφτά...Πιστεύω ότι έχει δίκαιο όμως δεν είναι πολύ πιεστική...» (**Δέσποινα** ΤΕΙ, Πατέρας Ηλεκτρονικός Σιβιτανείδιος, συνταξιούχος. Μητέρα Υπάλληλος ΟΤΕ, Γαλλική ακαδημία)

«...Εκτός από νηπιαγωγός δεν θα ήθελα να πάω ως υπάλληλος ή εργάτρια...προτιμώ να έχω την ημιαπασχόληση παρά να δουλέψω ως υπάλληλος...Η βοήθεια από την μητέρα μου (επιτρέπει κάτι τέτοιο)...» (**Έλλη** ο.π.)

«...Εάν περάσει ένας χρόνος και δεν βρω θα πάω και γραμματέας, υπάλληλος γραφείου κάτι τέτοιο. Όχι χειρωνακτική, σε εργοστάσιο όχι...ε...είμαι καλομαθημένη...εντάξει δεν μπορώ να φαντασθώ ότι θα φθάσω μέχρι εκεί πέρα, το θεωρώ όχι κατώτερο...ε...έκπτωση μεγάλη...γραμματέας και αυτό το θεωρώ έκπτωση ε τώρα τι άλλο να κάνω..»(**Μαρία**, 25 ετών, ΑΕΙ. Πατέρας 6/ξιο, τεχνικός (αποθανών). Μητέρα 6/ξιο, Συνταξιούχος)

«...Όχι δεν μ' ενδιαφέρει οποιαδήποτε δουλειά...οποιαδήποτε μπορώ να βρω...ας πούμε σε σούπερ μάρκετ κι άλλα...Αλλά εντάξει θεωρώ ότι... λέω δηλ. έχω κάνει τόσα πράγματα και να πάω στο ταμείο να δουλέψω; Θέση γραφείου θέλω, 4/ωρη αρχικά, πρωινά για να κάνω και κάτι άλλο...Έχω την δυνατότητα να περιμένω να ψάξω την εργασία που θέλω.. Ναι γιατί έχω την δυνατότητα να έχω κάποια χρήματα από τους γονείς μου...» (**Ειρήνη** Γενικό Λύκειο. Πατέρας Καθηγητής Πανεπιστημίου. Μητέρα Δημόσιος υπάλληλος, 6/ξιο Γυμνάσιο).

«...Οι γονείς μου λένε να βρω δουλειά κυρίως επειδή είμαι άνδρας και για τα έξοδα γιατί είναι τα έξοδα για την κατασκευή του σπιτιού οπότε να απαλλαγούν τουλάχιστον από τα δικά μου έξοδα...Όχι δεν θα πήγαινα οπουδήποτε, με τον σκοπό ότι πέραν από το πρόβλημα υγείας αλλά πάλι δεν θα πήγαινα γιατί ξέρω κάποιους φίλους μου που δουλεύουν εργάτες, ούτε ντροπή ούτε προσβολή είναι για μένα απλά λέω ότι σαν να παγιδεύονται εκεί πέρα...τους βλέπω πολύ στεναχωρημένους χωρίς προοπτικές και πολλές επιχειρήσεις τους εκμεταλλεύονται δηλ. τους κρατάνε καιρό τα χρήματα δεν τους τα δίνουνε και τους εμπαίζουν...πέρα απ' αυτό έχω τις δυνατότητες με τους υπολογιστές οπότε ρισκάρω εκεί...Οι γονείς θα μου δώσουν τα χρονικά περιθώρια αρκεί να ξέρουν ότι ψάχνω...»(**Δαυίδ**, 27 ετών, 6/ξιο λύκειο, ΙΕΚ πληροφορικής. Πατέρας, 6/ξιο γυμνάσιο, εργάτης ΛΑΡΚΟ. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά)

«...Ναι επιλέγω, δεν έχω πίεση, ούτε ο άνδρας μου με πιέζει να ψάξω να βρω δουλειά...Περισσότερο είναι δικό μου θέμα...Εγώ το ήθελα...Δεν έχω την πίεση ότι πρέπει να βρούμε οπωσδήποτε δουλειά να μπει κι άλλος ένας μισθός μέσα στο σπίτι... Δεν έχω την πίεση του οικονομικού... δεν έχω την πίεση πρέπει οπωσδήποτε να βρω δουλειά δηλ. απλώς λέω ότι πρέπει να βρω κάποια δουλειά ώστε τα χρήματα που θα βγάζω να τα έχουμε μήπως χτίσουμε... έχουμε οικόπεδο και από τους γονείς μου και από τον άνδρα μου το ένα είναι στην Λούτσα και το άλλο στον Ωρωπό...» (**Βασιλική**, ΤΕΙ. Πατέρας, Δημοτικό, Ιδιοκτήτης ΤΑΞΙ. Μητέρα δημοτικό, οικιακά. Σύζυγος Λύκειο, ιδιοκτήτης ΤΑΞΙ)

«... Εάν ζούσε ο πατέρας μου θα ήταν καλύτερα από την πλευρά της εξασφάλισης, την οικονομική...Το ότι μένω στην μητέρα μου είναι ένα στήριγμα που μου επιτρέπει να κάνω κάποιες επιλογές.. Εάν δεν είχα και αυτό θα έκανα οτιδήποτε...και σαν υπάλληλος γραφείου...» ((**Νίκος**, ΤΕΙ. Πατέρας δημοτικό. Μητέρα δημοτικό, συνταξιούχος)

«...Ψάχνω για γραμματέας, υπάλληλος γραφείου, σαν πωλήτρια δεν μου αρέσει...για ανειδίκευτος και τέτοια δεν μ' ενδιαφέρει δεν έχω ψάξει...Οι γονείς μου δεν με πιέζουν όμως θέλουν να δουλέψω δηλ. η μητέρα μου είναι της νοοτροπίας...θέλει πολύ να δουλέψω, να κάθομαι στο σπίτι δεν της αρέσει και ψάχνει και η ίδια πάρα πολύ...Ευελπιστούνε τώρα και λόγω γνωριμιών και λόγω των γνώσεων που έχω να βρω κάτι...το ψάχνουμε δεν είναι απογοητευμένοι...Ρίχνω και σε μένα τις ευθύνες γιατί θα μπορούσα να δουλέψω στο εργοστάσιο ως γραμματέας...αν είχαμε ίσως μεγαλύτερη ανάγκη θα το έκανα...την απέριψα γιατί είπα να βρω κάτι άλλο...τώρα να ξυπνάω 6 η ώρα;...ενώ η μητέρα μου πίεζε και μου έλεγε αν βρούμε κάτι άλλο μπορείς να φύγεις αλλά πιστεύω ότι μπορώ να βρω κάτι μέσα στη Χαλκίδα να μην χρειάζεται να πάω στα Οινόφυτα...» (**Αλεξία**, Τεχνικό Λύκειο, 25 ετών. Πατέρας, μικρό Πολυτεχνείο, Μηχανολόγος ΕΥΔΑΠ. Μητέρα 6/ξιο Γυμνάσιο, Δημόσιος υπάλληλος)

Η οικογένεια προσφέρει χρονικά περιθώρια στα άνεργα μέλη της ακόμη και όταν έχει κατώτερη κοινωνική θέση ειδικά όταν το ο γόνος έχει ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο καθώς μέσω της αναζήτησης μίας κατάλληλης θέσης εργασίας μπορεί να επιτύχει την κοινωνική ανέλιξη τόσο του ανέργου όσο και της ίδιας της οικογένειας. Όμως ο γόνος πολλές φορές δεν χρησιμοποιεί αυτό το αβαντάζ αποδεχόμενος και θέσεις που δεν οδηγούν στην κοινωνική ανέλιξη καθώς έχει εθιστεί ή αποδεχθεί την (κατώτερη) κοινωνική θέση από την οποία προέρχεται:

«...Εγώ ήθελα να δουλέψω, να δουλεύω για να 'χω τα δικά μου λεφτά...εντάξει δεν...τώρα από το σπίτι ότι ήθελα μου το παρείχαν, εντάξει δεν ζητούσα και τον ουρανό με τ' άστρα αλλά όταν ζητούσα κάτι μου το δίνανε. Δηλ. μπορούσα και να μην δουλεύω, είχα αυτήν την δυνατότητα ...(όμως)...Οι δικοί μου εμένα είναι πολύ μεγάλοι, ο πατέρας μου 65 και η μητέρα μου 60. Έχουν δουλέψει σαν σκυλιά στην ζωή τους δεν μπορώ εγώ να κάθομαι και να λέω δεν βρήκα αυτό που θέλω γιατί και η μαμά μου είναι συνταξιούχος, άσχετα που δουλεύει, δεν μπορώ να τους εκμεταλλευτώ έτσι...δεν είναι και το πιο ευχάριστο πράγμα. Βέβαια δεν μου λένε άντε βρες δουλειά γιατί δεν έχουμε λεφτά αλλά δεν μπορούν να χαίρονται την στιγμή που εγώ δεν μπορώ να βρω δουλειά, δεν μου δημιουργούν πρόβλημα ποτέ...».

Η φυσικότητα αυτής της συμπεριφοράς (δηλ. της αποδοχής της κοινωνικής θέσης από την οποία προέρχεται ο γόνος) διαφαίνεται από την αποδοχή ενός υποδεέστερου, από πλευράς γοήτρου, επαγγέλματος:

«...Σκέφτομαι να κάνω κάτι άλλο...Θέλω να πάω να μάθω μανικιούρ πεντικιούρ γιατί όλοι μου λένε ότι έχω ταλέντο σ' αυτό...είναι επικερδές επάγγελμα...μ' αρέσει και να το κάνω και επίσης και στην κομμωτική είμαι πολύ καλή. Το σκέφτομαι πολύ σοβαρά, θα ψάξω να βρω μία σχολή...Δεν με ενοχλεί που έχω τελειώσει το ΤΕΙ, δεν το αισθάνομαι ως έκπτωση. Θα ήταν έκπτωση από την στιγμή που πας σε μια δουλειά και μου βάζουν να κάνω άλλα πράγματα. Το να διαλέξεις ένα τελείως διαφορετικό επάγγελμα δεν πιστεύω ότι είναι έκπτωση...» (**Ελένη** ΤΕΙ. Πατέρας Δημοτικό, Συνταξιούχος εργάτης. Μητέρα, Δημοτικό, εργάτης)

«…Έψαχνα να βρω παιδαγωγικά…αλλά σ' αυτό το επάγγελμα που έχω διαλέξει δεν υπάρχουν…είναι πολύ κορεσμένο…δεν είμαι μόνον εγώ, ξέρω πάρα πολύ κόσμο που έχουν πάει αλλού. Τώρα ψάχνω και αλλού, δηλ κάπου με ασφάλεια. (Για εργάτρια)…δεν το έχω σκεφθεί αυτό , δεν το θεωρώ υποδεέστερο, το θεωρώ δύσκολο εγώ δηλ. δεν θα τα καταφέρω εγώ σ' αυτό που καταφέρνει μία εργάτρια, από πλευράς αντοχής…είναι πολύ δύσκολο επάγγελμα…πάντως θα πήγαινα, θα έκανα την προσπάθεια… (του πατέρα μου)…θα του φαινόταν κάπως…ε… θα του έλεγα βρες μου εσύ καλύτερη…»(**Ελένη**,31 ετών, Σχολή Αυγερινοπούλου παιδαγωγικά. Πατέρας, Σιβιτανείδιος σχολή, συνταξιούχος φύλακας. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά).

Η ανάληψη μιας οποιασδήποτε εργασίας μπορεί να είναι προϊόν βιοτικών αναγκών όπως είναι η γέννηση ενός παιδιού ή ενδο-οικογενειακών συγκρούσεων :

«…Να σας πω αυτή την στιγμή έχω τόση ανάγκη που οτιδήποτε και αν μου …οτιδήποτε. .δηλ. και αυτά τα χρήματα από το σεμινάριο εγώ τα χρειάζομαι. Είχαμε πολλά έξοδα για τον τοκετό και τώρα άμα μου πούνε πήγαινε στο εργοστάσιο για εργάτρια…για καθαρίστρια να μου πούνε θα πάω για οτιδήποτε…Οι γονείς μου (η μάνα μου) μου κρατάει μόνο το παιδί τίποτε άλλο… Εγώ δεν ήθελα να ζητήσω οικονομική βοήθεια γιατί θα μου το χτυπήσουνε.. δηλ. προτιμώ να μην έχω να φάω…Μόνο ψυχολογικά μου στέκονται… Ξέρουν ότι έχω πρόβλημα αυτή την στιγμή, το βλέπεις ότι δεν βγαίνω…γιατί δεν …(με βοηθούν)…Έχουν αδυναμία στην μικρή…» (**Αναστασία**, Γενικό Λύκειο. Πατέρας Δημοτικό, ιδιοκτήτης ταβέρνας. Μητέρα Δημοτικό, συνταξιούχος).

«… Τώρα εργάζομαι ανασφάλιστη για λίγες ώρες σε μία φίλη μου που φτιάχνει κοσμήματα.. κάνω τα πάντα…γενικών καθηκόντων. Παίρνω το χαρτζιλίκι μου και είμαι πολύ ευχαριστημένη…Δεν ξέρω τι θα γίνει . Είμαι ανοικτή για όλα. Ξεφεύγω από το κόλλημα ότι είσαι πτυχιούχος και πρέπει να κάνεις δουλειά γραφείου. Γενικώς το Δημόσιο το έχω απωθημένο, δεν το θέλω λόγω του ότι οι γονείς μου λέγανε συνέχεια γι' αυτό…λειτουργώ αντιδραστικά…Κάνω αιτήσεις αλλά περιφρονώντας…θεωρώ ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία ούτως ή άλλως…Έχω όλα τα πλάνα ανοικτά…μπορεί να παραμείνω στην φίλη μου και να κάνω πώληση κοσμημάτων… Χαίρομαι που δεν το θεωρώ έτσι (δηλ. απαξιωτικά)…Θέλω να είμαι ανοικτή σε οποιαδήποτε δουλειά αρκεί να αμείβομαι και να είμαι σε θέση να ζήσω τον εαυτό μου όπως και να 'χει…αυτό.. οπότε να είμαι ευέλικτη, σε κίνηση, σε μία δουλειά μέσα. Τίποτε δεν ξέρεις. Όλα μπορούν να συμβούν, δεν θέλω να 'μαι σπίτι και να φυτοζωώ. Καλούμαι να ανακτήσω τον χαμένο χρόνο ή τέλος πάντων να ξεκινήσω ξανά…Θα μπορέσω να τα καταφέρω, έχω εμπιστοσύνη στις δυνάμεις μου…είμαι αισιόδοξη…πέρασε αυτός ο εγωισμός ότι σπούδασες.. ότι πρέπει…» (**Αγγελική** ΑΕΙ, Πατέρας δημ. Υπάλληλος, Λύκειο. Μητέρα Βρεφονηπιοκόμος, Λύκειο).

Η οικονομική δυσπραγία της οικογένειας περιορίζει τις εργασιακές επιλογές του γόνου και ωθεί στην ανάληψη οιασδήποτε εργασίας :

«…Εγώ από μόνη μου πήγαινα κα έψαχνα για δουλειά γιατί ένα άτομο μόνο του(εννοεί ο πατέρας της) δεν μπορεί…πίεση υπήρχε…Θα πας για τα προσωπικά σου έξοδα στον πατέρα σου όταν ένα άτομο δουλεύει

μόνο του; Να ζητάς και λεφτά εντάξει δεν είναι σωστό...(όταν έφευγα από δουλειές οι γονείς μου λεγαν)...ε...απλά ότι έπρεπε να καθίσεις να μην δίνεις σημασία κι αν σου σπάνε τα νεύρα να τους τα σπας και συ έτσι είναι ο κόσμος...γιατί είχαν ανάγκη να δουλεύω...Θέλω να 'ναι σταθερή δουλειά, βέβαια ο μισθός και κανονικό ωράριο όχι σπαστό... Αν δεν εύρισκα κάπου αλλού σίγουρα θα πήγαινα και εργάτρια. Το δημόσιο είναι ακόμη καλύτερα...ψάχνω αλλά δεν έχω...είναι δύσκολα δεν έχω μέσον...είχα πάει (σε κάποιον) πέρυσι αλλά δεν έγινε τίποτε...» (**Ρίτα** 25 ετών, Τεχνικό Λύκειο. Πατέρας, Δημοτικό, Συνταξιούχος εργάτης. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά)

«...Έχω κάνει αίτηση στο καρφουρ τέσσερις φορές για οποιαδήποτε θέση...τοποθετήτρια, καθαρίστρια, δεν έθετα όρους προκειμένου να αυξήσω το εισόδημα του σπιτιού. Έχω τρία παιδιά , παιδί στην επαρχία που σπουδάζει με ενοίκιο... θέλουν λεφτά και αυτό δεν αρκεί γιατί ο ιδιωτικός τομέας και ο άνδρας μου να δουλέψει (περισσότερο) δεν επαρκεί ο μισθός...να καλύψουμε τις ανάγκες ...τα παιδιά μεγάλωσαν.. τώρα με μεγάλη δυσκολία βγάζουμε τις υπάρχουσες υποχρεώσεις... ε δεν έχει αντίρρηση...» (**Έφη,** 6/ξιο γυμνάσιο. Πατέρας δημοτικό. Σύζυγος συντηρητής,)

«...Θα το σκεφτόμουν να πήγαινα οπουδήποτε...θα έψαχνα την δουλειά που θέλω...Με ζορίζουν...είναι δύσκολα...και μου το λένε κοίταξε ψάξε...όμως με συντηρούν παράλληλα...» (**Γιώργος,** τεχνικό λύκειο. 22 ετών. Πατέρας, Συνταξιούχος υπάλληλος,6/ξιο γυμνάσιο. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά)

Η δυνατότητα διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών ή άλλως η διαπραγματευτική ικανότητα του υποψηφίου εργαζόμενου ως προς την επιλογή μιας αρεστής θέσης εργασίας, αμβλύνεται με την πάροδο της ηλικίας, την αναγκαιότητα συμπλήρωσης συνταξιοδοτικού δικαιώματος και την πιθανή απώλεια της οικογενειακής στήριξης λόγω ενδεχόμενου θανάτου των γονέων ειδικά όταν ο γόνος ανήκει στην κατώτερη κοινωνική τάξη:

«...Ψάχνω δουλειά επειδή έχω ένσημα...γύρω στις 3.5 χιλιάδες οπότε χρειάζομαι ένσημα...Οποιαδήποτε (δουλειά) δεν θα το 'λεγα γιατί εντάξει έχω αλλεργικό πρόβλημα δεν θα μπορούσα ας πούμε να κάνω μία ανθυγιεινή δουλειά, γιατί μου είχε τύχει μία με χρώματα και δεν μπορούσα οπότε αυτές τις επιλογές κάνω δηλ. εάν πάω σε μία τράπεζα και ξεσκονίζω γραφεία δεν θα 'χα πρόβλημα εάν δεν χρησιμοποιώ απορρυπαντικά θα μπορούσα και καθαρίστρια. Επειδή μέχρι τώρα όπως είπαμε είχα ένα πιάτο φαΐ και το σπίτι που έμενα, δεν έψαχνα έτσι και καλά να κάνω οτιδήποτε...αλλά τώρα θέλω ένσημα...πρέπει οπωσδήποτε γιατί ο πατέρας μου μέχρι πότε θα υπάρχει για να με βοηθάει, δηλ. ένα σπίτι που έχω μετά ποιος θα το συντηρεί ποιος θα πληρώνει τους λογαριασμούς έτσι δεν είναι;» (**Σταυρούλα**,40 ετών, 6/ξιο,σχολή λογιστών. Πατέρας, Δημοτικό, συνταξιούχος τεχνίτης υποδημάτων. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά)

Η οικογένεια δεν μπορεί να αποδεχθεί την έκπτωση της κοινωνικής της θέσης μη επιτρέποντας στον άνεργο γόνο της την ανάληψη μιας υποδεέστερης από πλευράς κοινωνικού γοήτρου θέσης εργασίας:

«...Είχα κάποια πρόταση για εργασία σε μία εταιρεία στο Βασιλικό...υπάλληλος γραφείου απ' ότι φαντάστηκα, σε σχέση και με λογιστικά...αυτό έγινε μέσω του ΟΑΕΔ αλλά εγώ δεν πήγα...βασικά ο πατέρας μου είπε η δουλειά που θα πας να είναι σχετική μ' αυτό που έχεις τελειώσει...δεν του αρέσει να κάνω τέτοια δουλειά, πωλήτρια ή κάτι άλλο βασικά και μένα δεν μου αρέσει...δηλ. περιμένω το καλύτερο, μου έχουν δοθεί ευκαιρίες...» (**Παναγιώτα** 22 ετών, Λύκειο. Πατέρας Δημοτικό, στέλεχος στο τσιμεντάδικο της Χαλκίδας, Συνδικαλιστής. Μητέρα, Δημοτικό, Επαγγελματίας).

«...Το συζητάμε...και βάσει των προτάσεων που υπάρχουν το συζητάμε με τους δικούς μου όλοι μαζί και κοιτάμε ποια λύση είναι καλύτερη...Συζητάμε δηλ. εάν είναι οι συνθήκες καλές στην δουλειά και εάν έχει μέλλον...αλλά και πάλι η απόφαση είναι δική μου...Είχε τύχει να βρω μία δουλειά, ήτανε πωλητής σε κατάστημα εμπορικό...και μου λέει ο πατέρας μου άφησέ την περίμενε...» (**Γιάννης,** Τεχνικό λύκειο, 29 ετών. Πατέρας, Συνταξιούχος αξιωματικός, 6/ξιο γυμνάσιο. Μητέρα, 6/ξιο γυμνάσιο, οικιακά)

Η παρέμβαση της οικογένειας στην συντήρηση των ανέργων γόνων της μπορεί να δίνει χρονικά περιθώρια αναμονής ή να αναστέλλει την εργασιακή ένταξη όμως δεν αποτελεί αντικίνητρο για την εργασιακή ένταξη δεν προάγει δηλ. αυτό που αποκαλείται «τεμπελιά»:

«...Δεν νομίζω ότι συμβαίνει αυτό, (ότι δηλ. η οικογένεια λειτουργεί ως αντικίνητρο για ανάληψη εργασίας)...Σε κανέναν δεν αρέσει να τον ταΐζουν... Μπορεί για κάποια περίοδο της ζωής σου να βολευτείς αλλά δεν σε δυναμώνει σαν άνθρωπο...Κάποια στιγμή αν μιλάμε για φυσιολογική περίπτωση θα αντιδράσει. Μπορεί αυτό να υποκρύπτει κάποιο φόβο...Η κοινωνικοποίηση είναι δύσκολη. Στην πορεία όμως από μέσα σου θα κινηθείς και θα ψάξεις και ας είναι κάτι δύσκολο...Δεν πιστεύω ότι υπάρχουν τεμπέληδες, αυτός θα έχει κάποιο ψυχικό πρόβλημα, να μην έχει αυτοπεποίθηση, να του έχουν κοπεί τα φτερά του...να μην μπορεί να κινηθεί...» (Έλλη όπως παραπάνω).

«...Όχι μόνη μου το βάζω το μαχαίρι...γιατί πρέπει να βρω δουλειά γιατί έχω αρχίσει να τρελαίνομαι...Νοιώθω άσχημα τώρα που ο πατέρας μου είναι στη σύνταξη και δεν έχω μάθει ποτέ να παίρνω λεφτά από τον πατέρα μου και θέλω να αγοράσω κάτι δικό μου...να πάω εκδρομή...δεν μπορώ να του ζητάω, όχι ότι δεν θα μου δώσει, μου δίνει απλά δεν νοιώθω ωραία από μόνη μου...θα μου δώσει... αλλά θέλω να πάω ένα βήμα παραπάνω...να πάρω αμάξι...να μετακομίσω...να φύγω από το σπίτι οικονομικά όχι συναισθηματικά...» (**Χριστίνα,** 23 ετών, Λύκειο. Πατέρας τεχνίτης, συνταξιούχος ΙΚΑ. Μητέρα, Δημοτικό, οικιακά)

Το ενδεχόμενο αποδοχής οποιασδήποτε εργασίας αναστέλλει την ανάληψη οικογενειακών δεσμεύσεων όπως είναι για παράδειγμα η γέννηση ενός παιδιού :

«...Χτύπα ξύλο... άμα κάνω και παιδιά θα υποχρεωθώ να κάνω οτιδήποτε σε οποιαδήποτε δουλειά... θα πάω και ως πιτσαδόρος άσε που δεν έχω ένσημα και πως θα ασφαλισθεί το παιδί...» (**Γιάννης**, ΑΕΙ, 33 ετών. Πατέρας Χημικός. ΑΕΙ, συνταξιούχος. Μητέρα δασκάλα, ιδιοκτήτης ιδιωτικού σχολείου, αποθανούσα)

7.2. Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

Η παρέμβαση της οικογένειας στην εργασιακή ένταξη των ανέργων γόνων της είναι δεδομένη όμως ταυτόχρονα για ένα μεγάλο μέρος η παρέμβαση αυτή είναι ατελέσφορη λόγω έλλειψης κοινωνικού κεφαλαίου δηλ. λόγω έλλειψης σημαντικών διασυνδέσεων και ιδιαίτερα πολιτικών προσβάσεων :

«...Σίγουρα κάθε οικογένεια προσπαθεί να κάνει το καλύτερο. Όποιοι έχουν κάποιο μέσον, κάποιο γνωστό...βοηθούν τα παιδιά. Η οικογένεια παίζει παντού και τους βοηθάει και τους δίνει και τα χρονικά περιθώρια να βρουν κάτι καλό...στα μέτρα τους...»(**Μαρία**, ΑΕΙ. Πατέρας, 6/ξιο Γυμνάσιο, τεχνικός, έχει πεθάνει. Μητέρα, 6/ξιο γυμνάσιο, συνταξιούχος δημοσίου)

«...Δεν υπάρχουν άτομα που προσπαθούν να μου βρουν δουλειά...προσπαθώ να βρω μόνη μου... Ψάχνω μέσω προκηρύξεων. Μ' ενδιαφέρει το Δημόσιο...μέσω ΑΣΕΠ...Οι συνθήκες στα ιδιωτικά είναι πολύ δύσκολες (οι δουλειές)...έχεις πολλά παιδιά, πολλές οι ώρες, τα χρήματα δεν είναι καλά. Το δημόσιο σε εξασφαλίζει δεν έχεις διαρκώς την αγωνία ότι θα σε πετάξουν...» (**Έλλη**, ΑΕΙ. Πατέρας οδηγός, Δημοτικό. Μητέρα, συνταξιούχος, Δημοτικό)

«..Ψάχνω να βρω μία δουλειά γραφείου ή στο μάρκετιγκ ή πωλήσεις σοβαρές... έχω κάνει και αιτήσεις στο δημόσιο αλλά τίποτε.. Δεν έχω μέσον, έδωσα συνέντευξη στη Eurobank , και έβλεπα κάποιους από τα ΙΕΚ χωρίς προσόντα, με μέσον. Χάθηκαν και τα πολιτικά μέσα (λόγω ασθενείας της μητέρας) αλλά και της πολιτικής αλλαγής» (**Γιάννης**, 33 ετών, ΑΕΙ. Πατέρας Χημικός ΑΕΙ, αποθανών. Μητέρα Δασκάλα, Ιδιοκτήτης ιδιωτικού σχολείου, αποθανούσα)

«...Πιστεύω το ότι δεν έχω γνωριμίες...ε...ίσως το βρίσκουν σαν πρόσχημα την ηλικία...δεν τους ενδιαφέρει ότι έχω τις ικανότητες...έχω διαύγεια έχω την δύναμη και είμαι δραστήριο άτομο.. αλλά ...» (**Έφη**, 6/ξιο γυμνάσιο. Πατέρας, δημοτικό,. Σύζυγος συντηρητής)

«...Ο πατέρας μου δεν έχει μέσον, γνωριμίες ιδιαίτερα...Είναι δύσκολο...πρέπει είναι πολύ ισχυρά τα μέσα ή πρέπει να θυσιάσεις άλλα πράγματα...Να μην έχουμε και μία αξιοπρέπεια;...» (**Ειρήνη** Γενικό λύκειο. Πατέρας Καθηγητής Πανεπιστημίου. Μητέρα, Δημόσιος υπάλληλος, 6/ξιο γυμνάσιο)

«...Στο γραφείο του πολίτη...προκηρύξεις σε Νομαρχία, αγγελίες δεν κοιτάζω δεν τις εμπιστεύομαι...Πιστεύω ότι είναι πολύ δύσκολη η κατάσταση της ανεργίας στην Χαλκίδα αυτή τη στιγμή...πολύ δύσκολα να βρεις δουλειά ίσως στην Αθήνα θα 'ταν πιο εύκολα αλλά δεν θέλω να φύγω

μακριά από τους γονείς μου από τον αδελφό μου (Ο οποίος είναι άτομο με ειδικές ανάγκες)...Όλοι λένε, τάζουνε...προσπαθούν οι γονείς μου με τις γνωριμίες που έχουνε... Ο πατέρας προσπαθεί ο γνωστός του γνωστού αλλά δεν έχει κάνει τίποτε...πολιτικό μέσον δεν έχουν, όχι, όχι ίσως και γι αυτό έχω χάσει και είμαι ακόμα έτσι...» (**Παναγιώτης** 25 ετών, Λύκειο. Πατέρας Δημοτικό, Συνταξιούχος οικοδόμος, περιπτεράς. Μητέρα Δημοτικό, Περίπτερο)

«...Ψάχνω να βρω δουλειά...οποιαδήποτε δουλειά και στο εργοστάσιο δεν έχω πρόβλημα ...αλλά δεν βρίσκω...δεν υπάρχουν δουλειές...όταν ένα χρόνο θεωρώ την κάρτα και τρέχω στον ΟΑΕΔ και μου λένε δεν παίρνω και δεν παίρνω...κάπως απογοητεύομαι και λέω να βρω οτιδήποτε...Όλοι λένε με την πρώτη ευκαιρία γιατί έχω και την κουνιάδα μου που δουλεύει λογίστρια και έχει έτσι προσβάσεις στα εργοστάσια...της λέω έχε το νου σου και μου λέει δεν παίρνουν πουθενά...Μέσον δεν έχω αλλά μπορείς να βρεις γιατί λέω κάποιοι πως μπήκαν...άρα έχουν μεγαλύτερο μέσον, προσβάσεις...δεν έχουμε μέσον ίσως και γι' αυτό μένουμε απ' έξω...πιστεύω ότι παίζει ρόλο...» (**Ειρήνη,** 39 ετών, 6/ξιο Γυμνάσιο. Πατέρας συνταξιούχος ΝΑΤ, Δημοτικό. Μητέρα, Δημοτικό. Οικιακά. Σύζυγος τροχονόμος, 6/ξιο γυμνάσιο)

Η αδυναμία των οικογενειακών δεσμών να βοηθήσουν αποτελεσματικά τους ανέργους στην εργασιακή τους ένταξη υποκαθίσταται από την παρέμβαση και ενεργοποίηση των φιλικών ή ασθενών δεσμών:

«...Γνωστούς έχω αλλά έτυχε να μην ξέρουν για κάποια δουλειά. Μόνο φίλοι προσπαθούν αλλά δεν τύχαινε...(οι γονείς) κάνουν ότι μπορούν οι άνθρωποι, από γνωστούς...ξέρω 'γω τώρα προεκλογικά για κάνα μέσον που δεν ξέρουν οι άνθρωποι...δηλ. αν είχανε τώρα μέσον θα είχα 5 χρόνια προϋπηρεσία. Έχουν κάποιους γνωστούς αλλά ούτε το βλέπω...τώρα όποιος προλάβει είναι...Άμα οι γονείς μου ήταν δημόσιοι υπάλληλοι ή ήτανε κομματόσκυλα πιστεύω ότι ναι θα είχα βρει...» (**Ελένη,** ΤΕΙ, 26 ετών. Πατέρας, Δημοτικό, συνταξιούχος εργάτης. Μητέρα, Δημοτικό, εργάτης)

«...Συνήθως οι θείοι μου προσπαθούν (να μου βρουν δουλειά)...μου λένε πήγαινε εκεί πήγαινε εδώ...δεν είναι δικτυωμένοι απλώς ακούνε από κάποιους γνωστούς...Ο πρόεδρος της ομάδας που παίζω έχει βοηθήσει και άλλα παιδιά του το έχω πει...έχει διασυνδέσεις στο Δήμο...μου έχει πει εάν ζοριστείς και δεν βρεις πέρνα από μένα...Σκέφτομαι να πάω γιατί απ' ότι βλέπω άλλα δεν υπάρχουν...» (**Παναγιώτης,** 23 ετών, Τεχνικό λύκειο. Πατέρας, οδηγός ΔΕΗ,6/ξιο γυμνάσιο. Μητέρα,6/ξιο γυμνάσιο, οικιακά)

«... Ο άνδρας μου προσπαθεί να μου βρει δουλειά...πάει ρωτάει...Εγώ πάω στον ΟΑΕΔ τους έχω πει το πρόβλημά μου και όσες δουλειές μου έχουν βρει είναι μακριά από την Βάθια. Ήταν μία δουλειά , υπάλληλος γραφείου που μου βρήκανε αλλά ήταν πολύ μακριά στην Παραλία Αυλίδας, πώς να πάω εκεί και ήτανε πρωί και απόγευμα... Γι' αυτό ήρθα στο σεμινάριο μήπως με βοηθήσουν, έχω πάει και στον βουλευτή και πολιτικό μέσον μήπως και πάρουν κάποιο εργοδότη και παρακαλέσουν να με κρατήσουν...και μετά όλους τους γνωστούς τους έχω ενημερώσει ότι ψάχνω για δουλειά...Φίλοι πιο πολύ έχουν προσπαθήσει να βοηθήσουν...» (**Αναστασία,** Γενικό λύκειο. Πατέρας δημοτικό, ιδιοκτήτης ταβέρνας. Μητέρα δημοτικό, συνταξιούχος).

Η ύπαρξη κοινωνικού κεφαλαίου στο οποίο εμπεριέχεται και το πολιτικό «μέσον» όπως και η διαμονή αλλά και η συντήρηση στα πλαίσια της οικογένειας επιτρέπει στα άνεργα μέλη την διαμόρφωση εργασιακών επιλογών, την χρονική αναμονή σε κατάσταση ανεργίας για ανάληψη της αρμόζουσας θέσης εργασίας, την μη αποδοχή ακατάλληλων θέσεων , την αυξημένη διαπραγματευτική ισχύ του ανέργου κάτι που τους επιτρέπει να κατατάσσονται στους εκούσια ανέργους :

«…Τώρα από τον Μάιο είμαι χωρίς…μένω με τους γονείς μου…προσπαθούν, λένε σε άλλους… μου 'χουν προτείνει κάποιες δουλειές που δεν τις δέχτηκα …και για τράπεζα πάλι μου είπανε και μέσω πολιτικού γραφείου, πήγα σε διαφημιστική εταιρεία πολύ μεγάλη μέσω γνωστού συνεργάτη του πατέρα μου… τώρα περιμένω απάντηση αλλά μάλλον δεν θα την δεχθώ…Έχω απορρίψει δουλειά λόγω συνθηκών, άλλη λόγω μισθού, άλλη λόγω του ότι ήταν με σύμβαση…Σε μία μου δίνανε 900 ευρώ μικτά, η δουλειά ήταν καθαρά μάνατζερ, είχε πολλές ευθύνες…δεν είμαι σίγουρη ότι έκανα καλά που την αρνήθηκα…την απέρριψα γιατί τους είπα 1000 καθαρά και δεν πήγα..» (**Αθηνά,** Οικονομικό γεωπονικής. Πατέρας, δημοτικό, εργολάβος οικοδομών. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά)

«…Δεν με ενοχλεί (που είμαι άνεργη) απλώς οι φίλοι και οι φίλες μου λένε γιατί δεν δουλεύεις…τους φαίνεται παράξενο αυτό…εκείνοι δουλεύουν δουλειές όχι της αρεσκείας τους…Δεν με ενοχλεί όμως γιατί κάποια στιγμή θα κάνω αυτό που πιστεύω…δεν με ενοχλεί καθόλου, δεν νοιώθω μειονεκτικά δηλαδή…Μου λένε ότι τα ψηλαφίζεις ότι ψάχνεις το τέλειο ότι πρέπει να ξεκινήσεις από κάποια στάδια δουλειών ώστε να ανέβεις σιγά-σιγά, δεν γίνεται κατευθείαν να βρεις το τέλειο…Σύμφωνα με τις γνωριμίες του πατέρα μου…έχει αρκετές γνωριμίες, πιστεύω ότι θα βοηθήσει πολύ. Έχει κάποιο σχέδιο στο μυαλό του αλλά μου λέει ότι για να πας σε μια δουλειά πρέπει ν' έχεις και κάποιο εφόδιο γι' αυτό πρέπει να τελειώσω και το σεμινάριο, τα αγγλικά …» (**Παναγιώτα,** 22 ετών, λύκειο. Πατέρας, δημοτικό, στέλεχος στο Τσιμεντάδικο Χαλκίδας, Συνδικαλιστής. Μητέρα, Δημοτικό, Επαγγελματίας)

«…Οι γονείς μου και ο θείος μου προσπαθούν (να μου βρουν δουλειά)…ρωτάνε σε φίλους τους…περισσότερο περιμένω από τον θείο μου για το δημόσιο μέσω και ενός φίλου του βουλευτή…» (**Γιώργος,** τεχνικό λύκειο, 22 ετών. Πατέρας, δημοτικό, συνταξιούχος υπάλληλος. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά)

…Τώρα υπάρχει μια πιθανότητα να μπω σε κάποια τράπεζα…δεν έχω δώσει εξετάσεις…εκεί είναι καθαρά μέσω γνωστού δικού μου ο οποίος έχει πολύ μεγάλο μέσον μέσα στην τράπεζα και μπορεί να βάλει κάποιο άτομο γι' αυτό και περιμένω και είμαι στο σεμινάριο ειδάλλως θα μπορούσα να είμαι κάπου αλλού…» (**Αλεξία**, τεχνικό λύκειο, 25 ετών. Πατέρας, μικρό πολυτεχνείο, Μηχανολόγος ΕΥΔΑΠ. Μητέρα,6/ξιο γυμνάσιο, Δημόσιος υπάλληλος)

7.3. Η ΘΕΣΗ ΕΝΟΣ ΓΟΝΕΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΓΟΝΩΝ ΤΟΥ

Η σκιαγράφηση της στάσης που διατηρεί η οικογένεια απέναντι στην εργασιακή συμπεριφορά των μελών της γίνεται μέσα από την οπτική γωνία των ανέργων. Η διερεύνηση των υποθέσεων και των ερωτημάτων που θέτει η έρευνα θα ήταν πληρέστερη, ίσως και πλέον αξιόπιστη, εάν λάμβανε υπ' όψιν και την πλευρά των γονέων. Αυτό όμως ξεφεύγει από τις δυνατότητες της παρούσης στιγμής και θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ξεχωριστής διαπραγμάτευσης. Απλώς στο σημείο αυτό αγγίζουμε το ζήτημα παραθέτοντας την μαρτυρία μίας μητέρας χωρίς σχόλια :

«…Τα παιδιά τα σπουδάζω με το ενοίκιο από ένα σπίτι…το πήρα από τον πατέρα μου ως προίκα…Κάπως έτσι και εγώ όπως ο πατέρας έκανε για μένα να βοηθήσω τα παιδιά μου…Σχεδιάζουμε και κάτι ως σπίτι…έχει τύχει μία κληρονομιά από τα Χανιά… Η μεγάλη έχει τελειώσει ΙΕΚ παιδαγωγικής…δεν είναι τίποτα.. ε και τώρα δουλεύει… Έδωσε μία φορά 3η δέσμη δεν είχαμε τότε χρήματα να την βοηθήσω με ιδιαίτερα … δεν ήθελε να ξαναδώσει…την πίεσα βέβαια…ήθελα να δουλέψω τότε για να την βοηθήσω…ήταν ένα παιδί με προοπτικές αλλά δεν είχε την βοήθεια…μετά της είπα να ξαναδώσει όμως δεν ήθελε…τώρα δουλεύει στην logic part time και έχει αρχίσει ένα ΙΕΚ με πολυμέσα…Πρέπει να κυνηγάς πράγματα, δεν θα κάνουμε αυτό που έκανα εγώ…να παραιτηθώ…θα προσπαθήσουμε… Η δεύτερη θα δώσει Νομική ή Οικονομικό…»

-Θα δώσετε την δυνατότητα στην κόρη σας να ψάξει την δουλειά που θέλει;

«…Μπορεί να κάνει και κάτι άλλο παράλληλα…δηλ. να ξεκινήσει από κάτι άλλο, part time ας πούμε, άσχετη δουλειά έστω και πωλήτρια ή ότι αυτή θέλει και θα ψάχνει παράλληλα…»

-Δεν έχετε τις οικονομικές δυνατότητες γι' αυτό;

«…Όχι δεν το λέω γι' αυτό…ε…το λέω για να νοιώσει αυτή καλά βγάζοντας δικά της χρήματα…να τριφτεί στην αγορά…δεν θέλω αιώνιους φοιτητές…εγώ και όταν είναι μέσα στην σχολή θα προσπαθήσω να βρει ένα part time για να μπορέσει να δει πως είναι η ζωή και οικονομικά γιατί να μην έχει το χαρτζιλίκι της; Μην ξεχνάτε όμως ότι και τα παιδιά έχουν πολλές απαιτήσεις, θέλουν τις μάρκες τους…και 'γω το 'χω ξεκαθαρίσει…παιδιά δεν μπορώ να πάρω το καλύτερο…θέλετε το καλύτερο;…περάστε και γιατί δεν έχω αλλά και να είχα δεν θα έδινα…δηλ η κόρη μου έχει πάρει μόνη της αμάξι και η μικρή μόνη της θα πάρει…α παπα…το δώρο έγινε…η προετοιμασία για το πανεπιστήμιο η οποία ήταν πολύ δαπανηρή…ιδιαίτερα κλπ δηλ. 800 ευρώ το μήνα για ένα χρόνο…είμαστε μ' ένα σαράβαλο τόσα χρόνια…» (**Αγγελική,** Γονέας,45 ετών, οικιακά, 6/ξιο γυμνάσιο. Σύζυγος δημοτικό, οδηγός στην πολεμική αεροπορία)

7.4. ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΔΥΟ ΑΝΕΡΓΩΝ

Παρακάτω παρουσιάζονται οι εργασιακές διαδρομές δύο ανέργων γυναικών οι οποίες έχουν διαφορετική κοινωνική προέλευση. **Η πρώτη περίπτωση** έχει κατώτερη κοινωνική προέλευση και μάλιστα οι γονείς της ανήκουν στην εργατική τάξη και **η δεύτερη περίπτωση** δεν έχει κατώτερη κοινωνική προέλευση και κατατάσσεται στην «ανώτερη»

κοινωνική τάξη έτσι όπως έχει προσδιορισθεί στα πλαίσια του τρίτου κεφαλαίου. Με μία διαφορετική μεθοδολογία η δεύτερη περίπτωση μπορεί να καταταγεί στην μεσαία τάξη. Οι δύο περιπτώσεις παρουσιάζονται άνευ ερμηνευτικών σχολίων.

1η Περίπτωση : "Κατερίνα"

«...Ήρθαμε οικογενειακώς από την Καρδίτσα στο Σχηματάρι για δουλειά ...Τώρα οι δικοί μου είναι στην Αθήνα... εγώ παντρεύτηκα και ζω στην Χαλκίδα. Ήρθε πρώτα η μητέρα και μετά ο πατέρας. Βρήκανε αμέσως δουλειά μέσω της αδελφής του πατέρα μου...τότε βέβαια ζητάγανε, τότε ερχόταν το αφεντικό και σε ζήταγε...Τέλειωσα τεχνικό νυχτερινό λύκειο επειδή εργαζόμουν...εργάζομαι από τα 13...Η πρώτη μου εργασία ήταν στα Οινόφυτα σε μια εταιρεία με αφρολέξ...εγώ ήμουν στο τμήμα με τις βάτες, μου έκαναν κάρτα ανηλίκου...πήρα τα πρώτα μου λεφτά...Έψαχνε ο πατέρας μου με το αυτοκίνητο και ρωτάγαμε...τότε παίρναμε πολλά λεφτά γιατί δουλεύαμε πέντε άτομα...

-Υπήρχε τόση μεγάλη ανάγκη να δουλεύεις τόσο μικρή;

«...Ε...υπήρχε γιατί υπήρχανε κάποια χρέη που έπρεπε να πληρωθούν αλλά και έπρεπε να κάνω κάτι και εγώ...βέβαια εγώ δεν ήμουν στην συμφωνία να δουλέψω, μόνη μου το ήθελα, ήθελα δικά μου χρήματα να είμαι μόνη μου ανεξάρτητη και φυσικά με λίγο πόλεμο οι γονείς μου το δεχτήκανε...γιατί μου λέγανε εσύ είσαι μικρή μη μιλάς και είχα πεισματώσει και λέω θα δουλέψω και δεν θα σας δίνω φράγκο...ήθελα να είμαι ανεξάρτητο άτομο...Εκεί κάθισα λίγο διάστημα...μήνες...

...Έφυγα και πήγα Αθήνα για να τελειώσω βρεφο-νηπιαγωγός. Τον πρώτο χρόνο δεν με βόλευε να δουλεύω γιατί έπρεπε να κάνω πρακτική...Την δεύτερη χρονιά έπιασα δουλειά σε φάρμακα σε εργοστάσιο...εκεί έκανα τα πάντα από βοηθός μικροβιολόγου από καθαρίστρια, εργάτρια, ήμασταν λίγα άτομα, 5 άτομα, ήταν πολύ οικογενειακό...Εκεί πήγα τυχαία, κάποιος γνωστός μου είπε και πήγα τυχαία. Εκεί έκατσα 6 χρόνια και έπαιρνα λιγότερα χρήματα...από κει, δεν πήγαινε και πολύ καλά αλλά ήρθε κάποια καινούργια και δεν ξέρω πως και με διώχνουνε ...πήρα αποζημίωση, μπήκα ταμείο ανεργίας αλλά έπιασα δουλειά γρήγορα...Παράλληλα πήγαινα και στο νυκτερινό λύκειο και μετά για καλή μου τύχη έπιασα δουλειά σ' ένα εργοστάσιο με υφάσματα. Ήμουνα στο τμήμα ποιοτικού ελέγχου δηλ. έπρεπε να υπογράφω για εγκριθεί που θα πήγαινε το ύφασμα...εκεί πήγα σαν ανειδίκευτη, μου δείξανε τι πρέπει να κάνω και έμαθα...(αυτήν την δουλειά) την βρήκα μόνη μου πήγαινα με το αυτοκίνητο ή με το ταξί ρωτούσα ζητάτε υπαλλήλους, ζητάτε εργάτες, έκανα αιτήσεις...πήγα ...μου κάνανε συνέντευξη...μας κάνεις και πήγα. Έπαιρνα το βασικό σαν υπάλληλος. Εκεί κάθισα τρία χρόνια ήταν καλύτερα από τις προηγούμενες αλλά είχε μεγαλύτερες ευθύνες έλεγχα και κάποιους εργάτες σαν βοηθός προϊσταμένης.

Εκεί γνώρισα πολλούς πελάτες...ε...ένας πελάτης...άμα βλέπουνε ότι είσαι καλός...ζήταγε στην εφημερίδα και εφ' όσον το είδα...δεν έγραφε ποιος είναι αλλά επειδή γνώριζα τα τηλέφωνα πήρα και τους είπα ότι είμαι η τάδε και μου είπανε να πάω...ζήταγαν υπάλληλο ποιοτικού ελέγχου και ήδη ήμουν αρκετά χρόνια σ' αυτή την θέση...και με προσλάβανε αμέσως. Εκεί ήταν καλύτερη δουλειά γιατί από κει που έπαιρνα 130 χιλιάδες μισθό πήρα 250, εξεπλάγην βέβαια γιατί ήταν πολύ παραπάνω, ίσως γιατί ήταν στρατιωτικά υφάσματα...Εκεί ήμουνα γενική, μπορώ να πω ότι τους έλεγχα όλους...εκεί έμαθα και κομπιούτερ, έλεγχα εργαζόμενους...ότι περνούσε από το χέρι μου. Εκεί ...εκεί κόντεψα να μείνω χρόνο αλλά με διώξανε...Από τον ΟΑΕΔ έμαθα ότι έψαχναν ένα άτομο με επιδοτούμενο...μου τα ΄δώσανε όλα...ταμείο ανεργίας,

αποζημίωση...Μετά από κει πήρα πάλι τα εργοστάσια...έκατσα 7 μέρες στο ταμείο και πήγα στο Σαράντη...εκεί ήταν καλλυντικά, ότι έχει το Χόντος σέντερ τα βγάζει εκεί. Εκεί ήταν παραγωγή, εργάτρια...ήταν το χειρότερο της ζωής μου...Αυτό ήταν σύγχρονο εργοστάσιο μέχρι και κάμερες είχαν που μας παρακολουθούσαν...υπήρχε πολύς κόσμος...ήτανε να δουλέψω με γυναίκες ότι χειρότερο απέκτησα στη ζωή μου, ενώ τόσα χρόνια εργαζόμουν σε μια απόσταση...να βρίζονται μεταξύ τους αισχρά...αυτό το πράγμα ...σιχάθηκα τις γυναίκες...δεν υπήρχε επίπεδο προϊστάμενοι και εργάτριες μηδέν επίπεδο...

...Εκεί περνούσα ταινίες σε μπουκαλάκια με κολόνιες...μία γέμιζε το μπουκαλάκι, άλλη κολλούσε, άλλη έβαζε το καπάκι, άλλη στο κουτί την ετικέτα. Δουλεύαμε όρθιες πολύ κοντά η μία με την άλλη, ακουμπάγαμε τα χέρια...μερικές φορές δεν προλαβαίναμε...ερχόντουσαν και μας βρίζανε...μας βρίζανε αισχρά...όση υπομονή και να 'κανα, γιατί έπρεπε να πληρώνω και το ενοίκιο γιατί έμενα μόνη μου, αλλά πόσο να αντέξεις με τόσο ρυθμό...τόσο γρήγορα που πάει η ταινία. Όσα δεν προλαβαίναμε τα μαζεύαμε σ' ένα τελάρο να τα κάνουμε λίγο αργότερα και όταν βλέπανε αυτήν την ποσότητα ούρλιαζε...βέβαια το καταλάβαινε και δεν εκτιμάνε ενώ βλέπανε στις κάμερες πόσο γρήγορα πάει ...δεν εκτιμάνε...

...Εκεί δούλευα με συμβάσεις, ήταν τρίμηνα στην αρχή, μετά μας άφηνε μία βδομάδα και μας την ανανέωνε για άλλους τρεις. Μετά μόλις τους ζήτησα μία βδομάδα άδεια για να ετοιμάσω το γάμο εκεί τσίνησε και μου λέει θα μείνεις έγκυος θα κάνεις παιδί θα πρέπει να σε πληρώνουμε και μου το' παν και με απέλυσαν και μετά πήγα στο ταμείο...το πήρα για ένα χρόνο. Μαζί με το ταμείο ανεργίας πήγα σε σεμινάριο του ΟΑΕΔ και έπαιρνα επί πλέον χρήματα. Μετά δεν εργάσθηκα , δεν έψαξα για να 'μαι ειλικρινής δεν έψαχνα πλέον για εργάτρια αλλά για δουλειά γραφείου...τώρα είμαι εδώ στο σεμινάριο...

...Ο άνδρας μου εργάζεται στον ΟΤΕ είναι τεχνικός, παίρνει ένα αρκετά καλό μισθό...δεν θέλει να δουλέψω...θέλει την γυναίκα σπίτι...απλά εγώ επειδή έχω και τόσα ένσημα τόσα χρόνια πιστεύω ότι πρέπει να δουλέψω να βγάλω μία σύνταξη στο τέλος...ε δεν μπορώ να κάθομαι και στο σπίτι...δεν είναι μόνο τα λεφτά, υπάρχει και μία κοινωνικότητα, πάντα έχεις κάτι να πάρεις...

...Ψάχνω για δουλειά αλλά να είναι καλές οι συνθήκες ...θα μπορούσα να πάω και σε παραγωγή γιατί παραγωγή με παραγωγή διαφέρει...σ' του Σαράντη δεν θα πήγαινα...Για να πω ότι θα δουλέψω θέλω μια νορμάλ δουλειά γιατί σ' όλα τα εργοστάσια κρυώναμε δεν είχαμε θέρμανση...πολλά κρυώματα...τόσα προβλήματα που δεν σου κάνει όρεξη...

...Μέσον δεν υπάρχει, ότι έχω πάρει το έχω πάρει με την αξία μου...δεν είμαστε και άνθρωποι που ασχολούνται με το μέσον...» (**Κατερίνα,**29 ετών, Τεχνικό νυκτερινό λύκειο. Πατέρας, Δημοτικό, Εργάτης. Μητέρα, Δημοτικό, εργάτρια-οικιακά).

2η Περίπτωση : "Δέσποινα"

...Μένω στον Περισσό με τους γονείς μου και τον αδελφό μου ο οποίος είναι 32 ετών...Ο αδελφός μου είναι φοιτητής στο φυσικό Αθηνών...συνταξιούχος φοιτητής ...(γέλια)...γιατί είναι 32 ετών χρωστάει 4 μαθήματα...Όμως σπουδάζει και σ' ένα ΙΕΚ τηλεπικοινωνίες...Δεν εργάζεται, ψάχνει για εργασία...

...(Τα παιδικά μου χρόνια) ήταν πολύ ωραία...είχαμε σπίτι...τώρα έχουμε τριώροφο. Εμένα μου έχουν γράψει την μεζονέτα, μένουμε στο ισόγειο το οποίο θα πάρει ο αδελφός μου...

...Γενικά στο σχολείο πήγαινα καλά, διέπρεπα, έπαιρνα αριστεία, ήμουν απουσιολόγος...Μάλιστα όταν απέτυχα την πρώτη φορά στις Πανελλήνιες όλοι στεναχωρηθήκαμε γιατί όταν σε προωθούνε για μια καλή

σχολή και αποτυγχάνεις...ε...γενικά γκρεμίζεται το σπίτι...Εμένα θέλανε να περάσω ηλεκτρονικός Πάτρας και μάλιστα γι' αυτό απέτυχα. Εάν είχα διαλέξει άλλη σχολή θα πέρναγα Πολυτεχνείο...Εγώ ήθελα να δηλώσω αλλά ο πατέρας μου με απέτρεψε γιατί λέει ότι οι μηχανικοί δεν έχουν δουλειές...Πιστεύω ότι ήταν λάθος του πατέρα μου...Ο πατέρας μου ήθελε μία καλή σχολή, όμως παρά τα φροντιστήρια, τα ιδιαίτερα δεν ευοδώθηκαν οι προσπάθειες. Τελικά πέρασα στο ΤΕΙ Αθήνας αν και ήθελα στην επαρχία για να αποδεσμευτώ αλλά πάλι καλύτερα γιατί ποιος θα φρόντιζε...Παρ' ότι την θεωρούσαμε κατώτερη σχολή εγώ θεωρώ ότι ήταν μεγάλη επιτυχία ότι πέρασα σ' αυτήν την σχολή.

...Δεν είχα καταλάβει και τι θα πει ανεργία μ' αυτήν την σχολή γιατί από το 1996 που τελείωσα πάντα δούλευα στην ειδικότητά μου, όμως δεν κατάφερα να στεριώσω σε κάποια απ' αυτές γιατί κάθε φορά υπήρχε κάτι που δεν μ' άρεσε...Πρώτα δούλεψα στην εταιρεία Τομπάζης (μελετητική), αυτή εθεωρείτο σχολείο. Εκεί δούλεψα σαν σχεδιάστρια αλλά δεν με βόλευε η τοποθεσία στο Πολύδροσο...ήταν μακριά...Δούλεψα εκεί για ένα χρόνο...Κάποιος συμμαθητής μου ήδη εργαζόταν εκεί και με βοήθησε, δηλ. με σύστησε απλά, από κει και πέρα πέρασα από εξετάσεις...Ήταν πάρα πολύ καλά, η αμοιβή ήταν πολύ καλή (160 χιλιάδες το 1997). Αποχώρησα γιατί με κούρασαν οι μετακινήσεις... Μετά από μικρό χρονικό διάστημα, δύο μήνες, πήγα στην εταιρεία Τομή, μέσω αγγελιών, εκεί έμεινα τρία χρόνια από το 1998 έως το 2001. Ήταν πιο καλά γιατί δεν ήμουν μία απλή σχεδιάστρια, τύχαινε να φέρω εις πέρας δουλειές πολιτικού μηχανικού...Κάποιες περιστασιακές φιλονικίες με κάποιους συναδέλφους, δεν τα βρήκαμε και πολύ και...δηλ. με απολύσανε αλλά ξαναβρήκα δουλειά μετά από μικρό χρονικό διάστημα μέσω αγγελίας του ΤΕΕ στην εταιρεία Stand. Από κει έφυγα γιατί δουλεύαμε πολύ, 10 ώρες χωρίς να σταματάμε καθόλου και ξέρετε όταν στεκόμαστε σ' ένα αντικείμενο πολλές ώρες σιγά- σιγά κουραζόμαστε βαριόμαστε...Ήμασταν μπροστά σ' έναν υπολογιστή και σχεδίαζα...Δηλ. υπήρχε καταμερισμός εργασίας γιατί ήταν αρκετά μεγάλη εταιρεία...Ήταν κουραστικά, μετά από 6 μήνες αποχώρησα...Ήταν η τελευταία μου δουλειά...Είμαι 2 χρόνια χωρίς εργασία...

...Ψάχνω σύμφωνα με την ειδικότητά μου...όμως πρόσεξα ότι ενώ στην αρχή της σταδιοδρομίας μου εύρισκα αμέσως δουλειά τώρα έχει αυξηθεί η ανεργία γιατί έχουν διεισδύσει παιδιά απ' τα ΤΕΙ και όσο περνάνε και τα χρόνια μένω πίσω...είναι ένας λόγος που δεν βρίσκω δουλειά δηλ. σε ποιότητας δεν ήμουν καταρτισμένη...Εγώ νομίζω ότι αυτός είναι βασικός λόγος...Αυτός ήταν και ο λόγος που ήρθα στο σεμινάριο αλλά δεν είμαι ευχαριστημένη...

...Εάν μου πρότεινε κάποιος δουλειά γραφείου θα την δεχόμουνα γιατί έχω απαξιωθεί στην δουλειά μου...θα δεχόμουνα οποιαδήποτε δουλειά γραφείου, όχι εκτός γραφείου...Στο Δημόσιο θα ήταν καλά για μένα...Έχω δώσει μία φορά στον ΑΣΕΠ αλλά δεν με πήραν, απογοητεύθηκα και έψαχνα μέσω ΟΑΕΔ κάποια σεμινάρια...Βέβαια τηλεμάρκετιγκ δεν θα αναλάμβανα...αυτήν δεν θα...αλλά οποιαδήποτε άλλη θέση γραφείου θα την έπιανα...Εάν μου πρότειναν μία κουραστική δουλειά έστω στον τομέα μου θα προτιμούσα να μην την αναλάβω, θα προτιμούσα μία δουλειά με καλύτερες συνθήκες εργασίας...

...Έχουμε κάποια οικονομική άνεση γι' αυτό ψάχνω να βρω μία εργασία που να μ' αρέσει...αυτήν την οικονομική άνεση μου την προσφέρουν οι γονείς μου. Εάν δεν υπήρχε θα εργαζόμουν ακόμη και σαν εργάτρια στο εργοστάσιο ή θα έμενα σε κάποιες από τις δουλειές που έκανα...(**Δέσποινα,** ΤΕΙ, 34 ετών. Πατέρας Σιβιτανείδιος, Ηλεκτρονικός στον Δημόκριτο, συνταξιούχος. Μητέρα, Γαλλική Ακαδημία, Υπάλληλος ΟΤΕ, συνταξιούχος)

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΟΝΟΜΑ	ΗΛΙΚΙΑ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΝΕΡΓΟΥ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΑΤΕΡΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΗΤΕΡΑΣ
ΓΙΩΤΑ	23	3/Β	3/Β	Γιατρός	3/Β
ΕΛΛΗ	00	3/Β	1/Β	Οδηγός	1/β
ΑΓΓΕΛΙΚΗ	00	3/Β	2/Β	Δημ. Υπάλληλος	2/β
ΓΙΑΝΝΗΣ	33	3/Β	3/Β	Δημ. Υπάλληλος	3/β
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	34	3/Β	2/Β	Δημ. Υπάλληλος	3/β
ΒΑΓΓΕΛΗΣ	36	2/Β	1/Β	Ιδ. Οδηγός Ταξί	1/β
ΣΤΕΦΑΝΟΣ	26	3/Β	3/Β	Εκπαιδευτικός	2/β
ΕΛΕΝΗ	26	3/Β	1/Β	Εργάτης	1/β
ΜΑΡΙΑ	25	3/Β	2/Β	Τεχνίτης	3/β
ΚΑΤΕΡΙΝΑ	32	3/Β	1/Β	Οικοδόμος	1/β
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	28	2/Β	1/Β	Ιδ. Ταβερνας	1/β
ΕΙΡΗΝΗ	23	2/Β	3/Β	Καθ. Πανεπιστ.ημίου	2/β
ΒΑΣΙΛΙΚΗ	35	3/Β	1/Β	Ιδ. Οδηγός Ταξί	1/β
ΝΙΚΟΣ	30	3/Β	1/Β	Ψιλικά	1/β
ΑΘΗΝΑ	30	3/Β	1/Β	Εργολάβος Οικοδομών	1/β
ΑΝΤΩΝΙΑ	28	2/Β	1/Β	Ιδ. Υπάλληλος	1/β
ΜΑΡΙΑ	24	3/Β	2/Β	Ταχυδρόμος	2/β
ΧΡΙΣΤΙΝΑ	23	2/Β	1/Β	Τεχνίτης	1/β
ΕΛΕΝΗ	31	2/Β	2/Β	Φύλακας	1/β
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ	40	3/Β	1/Β	Τεχνίτης	1/β
ΔΑΥΙΔ	27	2/Β	2/Β	Εργάτης	1/β
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	25	2/Β	1/Β	Περιπτεράς	1/β
ΡΙΤΑ	25	2/Β	1/Β	Εργάτης	1/β
ΚΑΤΕΡΙΝΑ	29	2/Β	1/Β	Εργάτης	1/β
ΕΙΡΗΝΗ	39	2/Β	1/Β	Ναυτικός	1/β
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	23	2/Β	2/Β	Οδηγός ΔΕΗ	2/β
ΓΙΩΡΓΟΣ	24	2/Β	2/Β	Μηχανικός	1/β
ΓΙΩΡΓΟΣ	22	2/Β	2/Β	Ιδ. Υπάλλ.ηλος	1/β
ΓΙΑΝΝΗΣ	29	2/Β	2/Β	Στρατιωτικός	2/β
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	22	2/Β	1/Β	Στέλ.εχος	1/β
ΑΛΕΞΙΑ	25	2/Β	3/Β	Μηχανολόγος	2/β
ΣΕΒΑΣΤΗ	35	3/Β	1/Β	Χειρ. Μηχανής	1/β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της προσπάθειας που προηγήθηκε ήταν η καταγραφή της επίδρασης που ασκεί η οικογένεια στην αγορά εργασίας μέσα από την ανάδειξη του ρόλου της ως θεσμού αναπαραγωγής/συντήρησης των φορέων της εργατικής δύναμης και δη των ανέργων.

Η αγορά εργασίας αν και είναι ο κυρίαρχος εν τούτοις δεν είναι και ο αποκλειστικός διαχειριστής της εργατικής δύναμης εντός του καπιταλισμού. Συγκεκριμένα η αγορά εργασίας ενώ επιτελεί με σχετική επιτυχία την κατανεμητική της λειτουργία κατανέμοντας, υπό τις διαφοροποιήσεις του μισθού κατά κλάδο και ειδικότητα, τους υποψήφιους εργαζόμενους σε θέσεις μισθωτής εργασίας, εν τούτοις οι αναπαραγωγικές της δυνατότητες εξαντλούνται στην περίοδο και μόνον κατά την οποία ο εργαζόμενος μετέχει στην παραγωγική διαδικασία και εφ' όσον βέβαια ο μισθός που λαμβάνει καλύπτει τις βασικές του ανάγκες.

Η «αδυναμία» αυτή της αγοράς εργασίας οφείλεται στο γεγονός ότι διαπραγματεύεται, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες αγορές, ένα προϊόν, την εργατική δύναμη, που κατά πλάσμα είναι εμπόρευμα και στο ότι η διαπραγμάτευση διαδραματίζεται σε καθεστώς εργασιακής ανασφάλειας.

Συγκεκριμένα οι φορείς του «εμπορεύματος» εργατική δύναμη αφ' ενός αδυνατούν να ελέγξουν την προσφερόμενη ποσότητά του, καθώς η παραγωγή δεν ρυθμίζεται με βάση την προσδοκώμενη ικανότητα πώλησης ή με αφετηρία το κέρδος και αφ' ετέρου αδυνατούν να αναστείλουν για ικανό χρονικό διάστημα την πώλησή του καθώς εξαρτώνται, κάτι που αφορά μόνον τους μη έχοντες εναλλακτικές πηγές επιβίωσης, από την συνεχή πώλησή του για να επιβιώσουν.

Η αδυναμία ελέγχου της προσφερόμενης ποσότητας, σε συνδυασμό με τις μεταβολές στην παραγωγική διαδικασία, δημιουργούν ένα ικανό αριθμό ανέργων που «περισσεύουν» και σχηματίζουν αυτό που στην εποχή του ο Μάρξ απεκάλεσε σχετικό υπερπληθυσμό ή εφεδρικό στρατό.

Η αδυναμία αναστολής για ικανό χρονικό διάστημα της πώλησης του «εμπορεύματος» εργατική δύναμη, σε συνδυασμό με την παρουσία του σχετικού υπερπληθυσμού, θέτει τους κατόχους της εργατικής δύναμης σε δυσμενή θέση, λόγω της μικρής διαπραγματευτικής ισχύος, έναντι των αγοραστών, με άμεσες επιπτώσεις στο ύψος του μισθού και στις συνθήκες εργασίας.

Απόρροια των παραπάνω είναι η δημιουργία του στοιχείου εκείνου που είναι απαραίτητο για την υπόσταση της αγοράς εργασίας, δηλ της εργασιακής ανασφάλειας. Μέσω της

εργασιακής ανασφάλειας, η οποία προσδιορίζεται από την δυσκολία ανεύρεσης εργασίας, την απόλυση ή/και από τον φόβο της απόλυσης, διατηρείται η ασυμμετρία ανάμεσα στην προσφορά και στην ζήτηση και καθίσταται δυνατή η παραγωγική διαδικασία εντός καπιταλισμού. Η εργασιακή ανασφάλεια αφορά τους κατόχους του «εμπορεύματος» εργατική δύναμη οι οποίοι έχουν «απελευθερωθεί» από μέσα παραγωγής αφορά δηλ. τους μη έχοντες εναλλακτικές πηγές επιβίωσης.

Η αγορά εργασίας επομένως μπορεί να λειτουργήσει υπό την αναγκαία συνθήκη της ύπαρξης εργασιακής αβεβαιότητας η οποία προκαλείται και συντηρείται από την παρουσία του σώματος των ανέργων.

Το ζήτημα όμως που ανακύπτει είναι ότι απαιτείται η ύπαρξη εξωαγοραίων θεσμών οι οποίοι να αναλαμβάνουν την αναπαραγωγή (συντήρηση) των ανέργων και να καταβάλλουν τον έμμεσο ή κοινωνικό μισθό. Τέτοιοι φορείς, όπως είναι το κράτος, η οικογένεια και ιδιωτικές μορφές πρόνοιας (φιλανθρωπία κλπ), επιτρέπουν την απρόσκοπτη λειτουργία της αγοράς εργασίας και κατ' επέκταση του καπιταλισμού, ισορροπώντας μεταξύ δύο αντιφατικών λειτουργιών. Αφ' ενός της αποσυμπίεσης των κοινωνικών εντάσεων και εκρήξεων και της κατά το δυνατόν αποτροπής των κοινωνικών ανατροπών και αφ' ετέρου της διατήρησης της εργασιακής ανασφάλειας.

Στόχος, επομένως, ήταν η ανάδειξη του ρόλου της οικογένειας ως θεσμού διαχείρισης της εργατικής δύναμης και προς τούτο ετέθη προς διερεύνηση η ακόλουθη υπόθεση εργασίας: Η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της και προσφέρει δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών.

Η απάντηση επιχειρήθηκε μέσω ποσοτικών μεθόδων και ποιοτικών μεθόδων καθώς και μέσω της θεωρητικής αναζήτησης.

Δια της ποσοτικής μεθόδου έγινε προσέγγιση ανέργων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Δυστυχώς λόγοι οικονομικοί όπως και η δυσκολία πρόσβασης στα δεδομένα των τοπικών ΟΑΕΔ λόγω έλλειψης διάθεσης συνεργασίας εκ μέρους των στελεχών του, δεν μας επέτρεψε την δημιουργία δείγματος πιθανότητας ενώ μας περιόρισε και τον αριθμό των υπό εξέταση ανέργων. Έτσι το δείγμα μη πιθανότητας, στην βάση του οποίου έγινε η διαπραγμάτευση, προέκυψε μέσα από την μέθοδο των αναλογιών και την χρήση ως χαρακτηριστικών ελέγχου το φύλο (άνδρας-γυναίκα), την ηλικία (έως 29 ετών, από 30 έως 45 ετών και άνω των 45 ετών) και την εκπαιδευτική βαθμίδα (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια). Όσον αφορά την ποιοτική έρευνα έγινε χρήση συνεντεύξεων βάθους μέσω των οποίων επιχειρήθηκε να διαπιστωθεί η στάση της οικογένειας κατά την διάρκεια της ανεργίας και οι επιπτώσεις στην εργασιακή

συμπεριφορά των ανέργων μελών. Θα πρέπει να τονισθεί η μεγάλη χρησιμότητα της ποιοτικής μεθόδου καθώς μέσω αυτής κάποιες από τις δοξασίες που εκ των προτέρων είχαμε για την στάση των ανέργων αλλά και της οικογένειας απερρίφθησαν ενώ άλλες ενισχύθηκαν και τεκμηριώθηκαν. Θεωρούμε ότι χωρίς την μεσολάβηση της ποιοτικής έρευνας η διαπραγμάτευση του ζητήματος θα ήταν ελλειπής και ως ένα βαθμό άνευ νοήματος.

Η πληρέστερη διαπραγμάτευση των υποθέσεων και ερωτημάτων που έθεσε η έρευνα, μας οδήγησε στον διαχωρισμό του δείγματος σε δύο κοινωνικές ομάδες ανάλογα με την κοινωνική θέση των οικογενειών από τις οποίες προέρχονται οι άνεργοι, ανάλογα δηλ. την κοινωνική τους καταγωγή, τούτο διότι η οικογένεια προέλευσης έχει καθοριστική επίδραση στην διαμόρφωση του πρωτογενούς habitus, στο ύψος του κεφαλαίου που θα κατακτήσει ο άνεργος, όπως και στον τρόπο εργασιακής ένταξης. Έχοντας ως βάση το επάγγελμα του πατέρα κατανείμαμε τους ανέργους του δείγματος σε καταγόμενους από χειρώνακτες και μη χειρώνακτες με απώτερο σκοπό την καταγραφή των διαφορών μεταξύ των δύο κοινωνικών ομάδων.

Τα συμπεράσματα της προσπάθειας αυτής περικλείονται στα εξής:

Λειτουργεί η οικογένεια ως θεσμός συντήρησης ανέργων και αναπλήρωσης του έμμεσου μισθού;

Η θεωρητική διαπραγμάτευση (βλ. κεφάλαιο 2) έδειξε ότι η οικογένεια έχει λόγους να συντηρεί τα άνεργα μέλη της, η δε θέση αυτή ενυπάρχει σε διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις νεοκλασικής έμπνευσης θεωρούν την οικογένεια ως απόρροια της αποτυχίας της αγοράς εργασίας να αναπαραγάγει την εργατική δύναμη κατά την διάρκεια της ανεργίας, ως «αδυναμία» δηλ. της αγοράς να συντηρήσει τους ανέργους και να καταβάλλει τον έμμεσο μισθό. Στην λογική αυτή συμπεριλαμβάνονται : Ο αλτρουιστής και το Rotten Kids Theorem του G. Becker, τα μοντέλα διαπραγμάτευσης (Bargaining models) των ενδογενεακών μεταβιβάσεων (Intergenerational transfers) και διαγενεακών κατανομών (Intrahousehold allocation), όπως και τα μοντέλα περί δωρεών (giving models) και κληροδοτημάτων (Bequests models). Σύμφωνα με τις προσεγγίσεις αυτού του είδους αιτιολογείται η συντήρηση ενός ανέργου στα πλαίσια της οικογένειας υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει ανταπόδοση, έστω και μελλοντική και η οποία θα έχει θετικές οικονομικές επιπτώσεις στην συνολική συνάρτηση οικογενειακής χρησιμότητας.

Η παρουσία, όμως της οικογένειας μπορεί να αιτιολογηθεί ως η απαραίτητη προϋπόθεση λειτουργίας της αγοράς εργασίας, θέση στην οποία συγκλίνουν θεωρητικές προσεγγίσεις μαρξιστικής ή φεμινιστικής έμπνευσης ή γενικότερα ριζοσπαστικές απόψεις. Οι θεωρήσεις αυτές θέτουν ζήτημα κοινωνικής αναπαραγωγής κάτι που εξαρτάται από την κοινωνική θέση της οικογένειας του ανέργου αλλά και του ίδιου του ανέργου. Κατά τον P. Bourdieu, του οποίου η θεωρητική προσέγγιση αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο διαπραγμάτευσης των υποθέσεων και των ερωτημάτων που θέτει η ερευνητική μας προσπάθεια, οι αναρίθμητες ανταλλαγές μεταξύ των μελών της οικογένειας όπως τα δώρα, η βοήθεια, οι επισκέψεις, η φροντίδα των παιδιών και ηλικιωμένων, οι γιορτές κ.α. είναι δυνατόν να ενέχουν την ουσία της ανιδιοτέλειας, της έλλειψης δηλ. συμφέροντος, μίας ανιδιοτέλειας η οποία προκύπτει από την συνάντηση των habitus, δηλ. των τρόπων ζωής που εμφανίζονται ως αφιλοκερδείς, και των κοινωνικών πεδίων στο πλαίσιο των οποίων αμείβεται η ανιδιοτέλεια. Οι προσφορές αυτές (τα δώρα αυτά προς τα άλλα μέλη επομένως και προς τα άνεργα μέλη) δεν είναι μία χέρι με χέρι ανταλλαγή καθ' ότι το μεσολαβούν διάστημα είναι τέτοιο ώστε να φαίνεται ως πράξη γενναιοδωρίας και από την άλλη υπάρχει η άρνηση της λογικής της τιμής, όταν πρόκειται περί υλικής προσφοράς. Η απάρνηση του νόμου του εγωιστικού συμφέροντος επαινείται στα κοινωνικά πεδία και βρίσκεται σε αντίθεση με την οικονομιστική λογική η οποία εισάγει στο εσωτερικό της οικογένειας το μικρόβιο του υπολογισμού κάτι που βρίσκεται στην βάση των νεοκλασικής έμπνευσης προσεγγίσεων.

Η οικογένεια, κατά τον P. Bourdieu, λειτουργώντας με βάση την διατήρηση ή την βελτίωση της κοινωνικής της θέσης διατυπώνει στρατηγικές αναπαραγωγής, δηλ. στρατηγικές που ρυθμίζουν τις γεννήσεις, τους γάμους, τις κληρονομικές διαδικασίες, την εκπαίδευση και την απασχόληση των μελών της. Οι στρατηγικές διακρίνονται σε στρατηγικές ανέλιξης, στρατηγικές εξασφάλισης ή στρατηγικές επιβίωσης οι οποίες μπορούν να λάβουν την μορφή των δικτύων υποστήριξης (συγγενικών ή φιλικών) η έκταση και αποτελεσματικότητα των οποίων εξαρτάται από το κοινωνικό κεφάλαιο το ύψος του οποίου προκύπτει από τον όγκο του συνολικού κεφαλαίου.

Η οικογένεια παίζει αποφασιστικό ρόλο στην διατήρηση της κοινωνικής τάξης, είναι ο κατ' εξοχήν τόπος συσσώρευσης των διαφόρων ειδών του κεφαλαίου και της μεταβίβασης του από την μία γενιά στην άλλη. Προστατεύει την ενότητά της χάριν και μέσω της μεταβίβασης έτσι ώστε το κεφάλαιο που υπάρχει να μπορεί να περάσει στα χέρια της επόμενης γενιά. Η οικογένεια, επομένως, προστατεύοντας την ενότητά της μπορεί να προστατεύσει και ένα άνεργο μέλος της. Η συμπεριφορά αυτή αφορά τις οικογένειες όλων

των κοινωνικών τάξεων και υπαγορεύεται από την ανάγκη είτε της διατήρησης της κοινωνικής της θέσης (αποτροπή κοινωνικής έκπτωσης) είτε της κοινωνικής της ανέλιξης. Οι επιπτώσεις της επιλογής της μίας ή της άλλης στρατηγικής στην εργασιακή συμπεριφορά των ανέργων όπως και ο βαθμός επιτυχίας εξαρτάται από την θέση της στον κοινωνικό χώρο η οποία είναι προϊόν του ύψους του συνολικού κεφαλαίου και των επιμέρους συνιστωσών του, ήτοι του οικονομικού, του κοινωνικού, του πολιτισμικού και του συμβολικού κεφαλαίου.

Με τον όρο συντήρηση εννοούμε το σύνολο των χρηματικών και υλικών παροχών και των υποστηρικτικών ενεργειών (κύρια ψυχολογικών) προς τον φορέα/κάτοχο της εργατικής δύναμης που του επιτρέπουν να διατηρείται στην πρέπουσα φυσική και ψυχολογική κατάσταση έως ότου (επαν)ενταχθεί στην παραγωγική διαδικασία.

Η έννοια της συντήρησης στην παρούσα έρευνα αναφέρεται σε τρία βασικά συστατικά: α) στην οικονομική στήριξη, β) στην ηθική στήριξη και γ) στην παροχή στέγης.

Η συντήρηση των ανέργων ή άλλως η καταβολή του έμμεσου μισθού, πραγματοποιείται, όπως προαναφέρθηκε, μέσω της παράλληλης δράσης τριών φορέων/θεσμών: α) τους κράτους, β) της ιδιωτικής αρωγής και γ) της οικογένειας.

Εξ όσων διαμείφθησαν στα πλαίσια του 5^{ου} κεφαλαίου φαίνεται ότι το κράτος όπως και οι ιδιωτικοί φορείς αρωγής έχουν μικρή συμβολή στην συντήρηση των ανέργων εν αντιθέσει με την παρέμβαση της οικογένειας της οποίας η παρουσία είναι καταλυτική.

Από τα δεδομένα της εμπειρικής έρευνας προέκυψαν τα εξής:

1. Όσον αφορά την **οικονομική στήριξη** από τα δεδομένα της ποσοτικής έρευνας προκύπτει ότι επιβίωση των ανέργων κατά την διάρκεια της ανεργίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την συμβολή της οικογένειας. Η παρέμβαση αυτή είναι ανεξάρτητη της κοινωνικής της θέσης καθώς το 95.9% των καταγομένων από χειρώνακτες και το 97.1% των καταγομένων από χειρώνακτες στηρίζονται πρωτίστως σε συγγενικά πρόσωπα για την επιβίωση κατά την διάρκεια της ανεργίας.

Παρά όμως την ταυτόσημη συμπεριφορά της οικογένειας σημειώνονται διαφορές μεταξύ των κοινωνικών ομάδων καθώς διαπιστώνονται δύο διαφορετικοί τρόποι επιβίωσης. Οι προερχόμενοι από τους μη χειρώνακτες έχουν περισσότερες δυνατότητες επιβίωσης καθώς στηρίζονται πέραν της οικογένειας και στην ύπαρξη συμπληρωματικών εισοδημάτων γεγονός που τους προσφέρει μεγαλύτερη ευχέρεια στην διατύπωση εργασιακών επιλογών, ενώ οι προερχόμενοι από τους χειρώνακτες πέραν της οικογένειας στηρίζονται στις οικονομίες που διατηρούν, στις αποζημιώσεις από τις απολύσεις καθώς και στα επιδόματα ανεργίας.

Στο ζήτημα της επιβίωσης κατά την διάρκεια της ανεργίας φαίνεται ότι οι ισχυροί δεσμοί (strong ties), οι οποίοι εκφράζονται με τους οικογενειακούς δεσμούς, υπερισχύουν έναντι των ασθενών δεσμών (weak ties),οι οποίοι εκφράζονται από τα φιλικά δίκτυα κάτι που αφορά τόσο τους προερχόμενους από την ανώτερη όσο και τους προερχόμενους από την κατώτερη κοινωνική ομάδα.

Η διάσταση του φύλου επιφέρει διαφοροποιήσεις όσον αφορά όμως μόνον τους άνδρες της κατώτερης κοινωνικής ομάδας (χειρώνακτες). Συγκεκριμένα η οικονομική στήριξη προς τις γυναίκες είναι δεδομένη είτε αυτές έχουν κατώτερη είτε έχουν ανώτερη κοινωνική καταγωγή με ποσοστό που υπερβαίνει το 98.0% ενώ στην στήριξη προς τους άνδρες υπάρχουν διαφοροποιήσεις καθώς για μεν τους έχοντες ανώτερη κοινωνική καταγωγή αυτή είναι περίπου καθολική και προσομοιάζει με την στήριξη προς τις γυναίκες, για δε τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή η στήριξη είναι μεν υψηλή όμως είναι μικρότερη.

Η υποστηρικτική παρέμβαση της οικογένειας μειώνεται μεν με την πάροδο της ηλικίας όμως εξακολουθεί να είναι ισχυρή. Συγκεκριμένα η βοήθεια για την ηλικιακή ομάδα έως 29 ετών και 30 έως 45 ετών είναι σχεδόν καθολική (96.9% και 100% αντίστοιχα), ενώ για την ηλικιακή ομάδα 45 ετών και άνω η βοήθεια διαμορφώνεται στο 83.3%. Η πτώση όμως αυτή καθορίζεται μόνον από τους άνδρες για τους οποίους το ποσοστό βοήθειας πέφτει στο 71.4% στην ηλικιακή κατηγορία άνω των 45 ετών ενώ για τις γυναίκες παραμένει σταθερά υψηλό. Απεναντίας η βοήθεια που δέχονται οι άνδρες της ηλικιακής κατηγορίας άνω των 45 ετών από φίλους και γνωστούς είναι η υψηλότερη.

Η παρουσία της οικογένειας είναι επίσης καθοριστική και για την επιβίωση των ανέργων που έχουν επιλέξει να διαβιούν έξω από τα όριά της με το ποσοστό της βοήθειας της οικογένειας να διαμορφώνεται στο 75.0% ενώ σημαντική είναι και η παρέμβαση των φίλων.

2. Η ηθική στήριξη της οικογένειας προς τα άνεργα μέλη της παρέχεται αφειδώς κάτι που αφορά και τις δύο κοινωνικές ομάδες. Συγκεκριμένα μόνον το 1.6% του συνόλου των ανέργων δηλώνει ότι δεν δέχεται καθόλου ηθική στήριξη κατά την διάρκεια της ανεργίας. Πάντως η ηθική στήριξη γίνεται εντονότερη για τους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης γεγονός που είναι συνεπές με την στρατηγική της οικογένειας για κοινωνική ανέλιξη μέσω της εκπαίδευσης. Ομοίως η ηθική στήριξη είναι μεγαλύτερη στις μικρότερες ηλικίες ενδεχομένως λόγω της έλλειψης κοινωνικού κεφαλαίου από την πλευρά των νέων σε ηλικία ανέργων αλλά και των υψηλών ποσοστών ανεργίας που σημειώνεται σ' αυτές τις ηλικίες.

3. Όσον αφορά την **παροχή στέγης** από τα δεδομένα προκύπτει ότι οι άνεργοι διαβιούν, τουλάχιστον κατά την διάρκεια της ανεργίας, σχεδόν καθολικά στην οικογενειακή εστία εκτός από ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 4.1% του συνόλου που διαβεί μόνο του. Το ποσοστό όμως των αγάμων ανέργων που διαμένουν μόνοι κινείται σε υψηλότερα επίπεδα και διαμορφώνεται στο 7,1% με διαφοροποιήσεις ανάλογα την κοινωνική καταγωγή, 4.7% για τους καταγόμενους από χειρώνακτες και 10.2% για τους καταγόμενους από μη χειρώνακτες. Η εισαγωγή της διάστασης του φύλου δεν διαφοροποιεί σημαντικά την παροχή στέγης παρά την μικρή υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών. Ομοίως μικρές διαφοροποιήσεις προκύπτουν από την κατά ηλικία κατανομή με το ποσοστό των διαβιούντων εκτός των ορίων της οικογένειας να αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας. Τέλος από την κατά περιοχή κατανομή παρατηρείται ότι η οικογένεια είναι αποκλειστικός τόπος διαμονής των ανέργων της επαρχίας με το σύνολο των διαβιούντων μόνοι να εντοπίζεται στην περιοχή της πρωτεύουσας.

Από τα δεδομένα της ποσοτικής έρευνας ανεδείχθη η βαρύνουσα σημασία του συγγενικού περιβάλλοντος στην συντήρηση των ανέργων εικόνα που ενισχύεται και από τις προσωπικές μαρτυρίες των ιδίων των ανέργων.

Η οικογένεια συντηρεί τα άνεργα μέλη της ανεξαρτήτως της θέσης που κατέχει στον κοινωνικό χώρο λειτουργώντας ως προνοιακός μηχανισμός ή ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης γεγονός που αποτρέπει την υλική και κοινωνική εξαθλίωση των ανέργων μελών της αλλά και την δική της έκπτωση.

Η παρέμβαση της οικογένειας δεν περιορίζεται στην οικονομική και ηθική στήριξη αλλά επεκτείνεται και στην προσφορά διαμονής. Η βοήθεια προς τους ανέργους περιορίζεται κυρίως στα στενά όρια της πυρηνικής οικογένειας ενώ η συμμετοχή τρίτων όπως είναι οι φίλοι και γνωστοί όχι μόνον είναι περιορισμένη αλλά και μη επιθυμητή ακόμη και σε περιπτώσεις των οικογενειών που δεν ανήκουν στην λεγόμενη ανώτερη κοινωνική ομάδα, επιβεβαιώνοντας την σημασία των ισχυρών έναντι των ασθενών δεσμών. Ομοίως αναδεικνύεται η «αδυναμία» του κράτους πρόνοιας να παρέμβει αποτελεσματικά στην συντήρηση των ανέργων και στην παροχή του έμμεσου μισθού.

«…Με στηρίζουν οι γονείς μου…μου λένε να κάνω υπομονή…βλέπουν και την αγορά…είναι αισιόδοξοι ότι αργά ή γρήγορα θα βρω εργασία…Είναι πολύ θετικό να σε στηρίζουν οι γονείς σου και ηθικά και οικονομικά…αλλά πιο πολύ ηθικά…μου δημιουργεί μία καλή ψυχολογία…» (Γιώτα, 23 ετών, πτυχιούχος ΑΕΙ. Πατέρας ιατρός, Μητέρα οικονομολόγος).

«…Η μητέρα μου με βοηθάει. Έχει την σύνταξή της και την σύνταξη του πατέρα. Από συγγενείς δεν δέχομαι βοήθεια ούτε από φίλους, δεν είναι εγωιστικό ούτε … απλά εμένα δεν μ' αρέσει..» (Βαγγέλης, 36 ετών, Τεχνικό λύκειο. Πατέρας αποθανών, ιδιοκτήτης ταξί, δημοτικό. Μητέρα συνταξιούχος, δημοτικό)

«...Επιβιώνω μ' αυτά τα χρήματα (δηλ. από τους τόκους από την πώληση ενός σπιτιού)...παίρνω και 100 χιλιάρικα από το νοίκι ενός διαμερίσματος που μου έδωσε ο πατέρας. από τα ιδιαίτερα μαθήματα...και έτσι ζω...» (Γιάννης, 33 ετών, ΑΕΙ. Πατέρας χημικός, ΑΕΙ. Μητέρα δασκάλα, πρώην ιδιοκτήτης ιδιωτικού σχολείου)

«...Από το περιβάλλον δεν έχω παράπονο αλλά από θέμα κρατικής πρόνοιας ναι ...δηλ αισθάνομαι ότι δεν με βοηθά...πιστεύω ότι ο κύκλος μου όσο μπόρεσε ναι με βοήθησε» (Έλλη, ΑΕΙ. Πατέρας οδηγός, δημοτικό. Μητέρα συνταξιούχος, δημοτικό).

Προσφέρει η οικογένεια στα άνεργα μέλη της δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών;

Η οικογένεια προσδιορίζει σημαντικά τις επιλογές και τα επιτεύγματα των ανέργων γόνων της τόσο στο πεδίο της εκπαίδευσης όσο κυρίως στο πεδίο της αγοράς εργασίας στο οποίο και επιβεβαιώνονται τα ατού τόσο της ιδίας όσο και του ανέργου, ατού τα οποία προκύπτουν από την θέση που καταλαμβάνουν στον κοινωνικό χώρο, από το ύψος του κεφαλαίου αλλά και από το habitus, αυτόν τον εσωτερικό ορίζοντα που ως πρακτική αίσθηση, ως αίσθηση του παιχνιδιού, παράγει πρακτικές και στρατηγικές μέσω των οποίων γίνεται προσπάθεια να μετασχηματισθεί προς όφελός των η δομή του πεδίου.

Η διαφορετική κοινωνική θέση της οικογένειας προέλευσης (πατρική) συνεπάγεται και διαφορές μεταξύ των ανέργων καθώς εκκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, έχουν να διανύσουν διαφορετικές αποστάσεις για να επιτύχουν την κοινωνική ανέλιξη, φέρουν διαφορετικά διακριτικά σήματα τα οποία μεταφράζονται σε διαφορετική εργασιακή συμπεριφορά και αναγνωρίζονται με διαφορετικό τρόπο στην αγορά εργασίας.

Ειδικότερα από τα δεδομένα της ποσοτικής έρευνας προκύπτουν τα ακόλουθα:

1.Το γεγονός ότι οι γόνοι της ανώτερης κοινωνικής ομάδας (μη χειρώνακτες) έχουν μεγαλύτερες συγκεντρώσεις στους νεοεισερχόμενους και τις μικρές ηλικίες, μικρά ποσοστά απολύσεων και μεγάλα ποσοστά αποχωρήσεων παραπέμπουν σε μία ομαλή εργασιακή συμπεριφορά νέων ανθρώπων που αναζητούν για πρώτη φορά εργασία και αποχωρούν αναζητώντας καλύτερη όταν αυτή δεν τους είναι αρεστή, εν αντιθέσει με τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή και ιδιαίτερα των ανδρών των οποίων η εργασιακή ζωή δεν παρουσιάζεται το ίδιο ομαλή διακοπτόμενη από απολύσεις και δευτερευόντως από αποχωρήσεις.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων εμφανίζεται στις γυναίκες με κατώτερη κοινωνική καταγωγή ενώ όσον αφορά το είδος της εργασιακής εμπειρίας φαίνεται ότι η ανάληψη των χειρονακτικών επαγγελμάτων είναι προνόμιο των ανδρών με

κατώτερη κοινωνική καταγωγή καθώς οι γόνοι της ανώτερης κοινωνικής τάξης όπως και οι γυναίκες της κατώτερης ασχολούνται κυρίως σε μη χειρωνακτικές εργασίες. Η εκπαίδευση έχει βαρύνουσα σημασία στο είδος της εργασίας που θα αναληφθεί καθώς ουδείς των εχόντων τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει ασκήσει χειρωνακτικό επάγγελμα.

Η κοινωνική θέση της οικογένειας καθορίζει το ύψος του πολιτισμικού κεφαλαίου που θα κατακτήσουν οι γόνοι της, καθώς πέραν της εμφανούς εκπαιδευτικής κινητικότητας που σημειώνεται σε όλες τις κοινωνικές κατηγορίες, που προκύπτει από τις ιδιομορφίες της Ελληνικής κοινωνίας, παρατηρείται μεγαλύτερη στασιμότητα και καθοδική κινητικότητα στους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή επιβεβαιώνοντας παράλληλα ότι οι γόνοι της ανώτερης κοινωνικής ομάδας είναι κληρονόμοι ενός ανώτερου πολιτισμικού κεφαλαίου. Διαφορές επισημαίνονται και στα υπόλοιπα στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου με τους γόνους της ανώτερης κοινωνικής ομάδας να υπερέχουν στην ανάγνωση βιβλίων, πολιτικών εφημερίδων, γνώση ξένων γλωσσών και τους έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή να διακρίνονται στην ανάγνωση αθλητικών εφημερίδων.

2.Η συμβολή της οικογένειας στην ανεύρεση εργασίας, παρά την επιθυμία της και τις προσπάθειες που καταβάλλει, είναι περιορισμένη, σε αντίθεση με την παρέμβαση στην συντήρηση των ανέργων μελών της όπου η συμβολή της είναι ζωτικής σημασίας. Συγκεκριμένα από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει η βαρύνουσα σημασία των άτυπων δικτύων στον εντοπισμό των θέσεων εργασίας και ιδιαίτερα η υπερίσχυση των ασθενών ή φιλικών δεσμών (weak ties) έναντι των ισχυρών ή συγγενικών δεσμών (strong ties) όπως και η απουσία των κρατικών θεσμών. Η δυναμική των συγγενικών δικτύων εξαντλείται με την πάροδο της ηλικίας ενώ ενισχύεται αυτή των φιλικών δικτύων. Η αδυναμία της οικογένειας να παρέμβει ουσιαστικά στην ανεύρεση εργασίας, σε συνδυασμό με την απουσία πολιτικών διασυνδέσεων, συνδέεται με την έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου.

3. Οι άνεργοι συντηρούμενοι στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος αποκτούν την δυνατότητα διατύπωσης εργασιακών επιλογών καθώς α) έχουν την ευχέρεια να επιλέγουν θέσεις εργασίας και β) έχουν την δυνατότητα χρονικής αναμονής για την διαμόρφωση καλύτερων όρων εργασιακής ένταξης. Οι δυνατότητες αυτές είναι μεγαλύτερες για τους έλκοντες την καταγωγή από οικογένειες με ανώτερη κοινωνική θέση. Συγκεκριμένα οι προερχόμενοι από την ανώτερη κοινωνική κατηγορία (μη χειρώνακτες) παρουσιάζουν μεγαλύτερη επιλεκτικότητα στην επιλογή εργασίας καθώς έχουν την δυνατότητα να αρνούνται σε μεγαλύτερο βαθμό προτάσεις εργασίας (66.7%) σε σχέση με τους καταγόμενους από την κατώτερη κοινωνική ομάδα (55.8%) με εξαίρεση τους έχοντες

τριτοβάθμια εκπαίδευση οι οποίοι παρουσιάζουν μία ομοιομορφία στις απαντήσεις και παράλληλα την μεγαλύτερη επιλεκτικότητα.

Αυτό το οποίο επιτρέπει την επιλεκτικότητα στην επιλογή της εργασίας είναι η παρουσία της οικογένειας κάτι που αφορά τους γόνους και των δύο κοινωνικών ομάδων καθώς το 96.0% των προερχομένων από μη χειρώνακτες και το 89.1% των προερχομένων από χειρώνακτες βασίζονται στην συνδρομή της οικογένειας για να αρνούνται προτάσεις εργασίας οι οποίες δεν είναι αρεστές ή πρέπουσες. Η συνδρομή της οικογένειας αυξάνεται με την αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης και μειώνεται με την πάροδο της ηλικίας.

Η οικογένεια λειτουργώντας ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης προσφέρει στα άνεργα μέλη της τα χρονικά περιθώρια για την ανεύρεση μίας θέσης εργασίας μη ασκώντας πίεση για άμεση ανάληψη εργασίας. Συγκεκριμένα όσον αφορά τους άγαμους ανέργους οι γονείς αφήνουν χρονικά περιθώρια σε ποσοστά που ανέρχονται στο 91.5%, συμπεριφορά που ελάχιστα διαφοροποιείται ανάλογα με την κοινωνική προέλευση καθώς το ποσοστό πίεσης για ανάληψη εργασίας στην ανώτερη κοινωνική ομάδα ανέρχεται στο 6.1% ενώ στην κατώτερη διαμορφώνεται στο 10.5%.Η πίεση πάντως προς τους άνδρες με κατώτερη κοινωνική καταγωγή είναι μεγαλύτερη και αφορά το 1/5 περίπου αυτής της κατηγορίας. Τα χρονικά περιθώρια μειώνονται με την πάροδο της ηλικίας καθώς η πίεση για ανεύρεση εργασίας στους άνω των 45 ετών γόνους διαμορφώνεται στο 33.3% σε σχέση με το 8.2% για τους νέους έως 29 ετών. Αντιθέτως τα χρονικά περιθώρια αυξάνονται με την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου καθώς οι πιέσεις προς τους γόνους με πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στο 25.0% ενώ για τους έχοντες τριτοβάθμια εκπαίδευση το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 3.8%. Ανάλογη είναι η συμπεριφορά του οικογενειακού περιβάλλοντος προς τους εγγάμους ανέργους.

Εάν η συμπεριφορά των οικογενειών με ανώτερη κοινωνική θέση αιτιολογείται από το γεγονός ότι επιθυμούν οι γόνοι τους να βρουν μία θέση εργασίας που να οδηγεί στην κοινωνική ανέλιξη ή που να μην θεωρείται υποτιμητική σε σχέση με την κοινωνική τους θέση, η συμπεριφορά των οικογενειών με κατώτερη κοινωνική θέση είναι συνθετότερη καθώς η επιθυμία κοινωνικής ανέλιξης εν μέρει αιτιολογεί αυτήν την στάση και απαιτεί ειδική έρευνα εστιασμένη καθαρά στους γονείς των ανέργων.

Οι επισημάνσεις της ποσοτικής έρευνας επιβεβαιώνονται και από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας:

Η παρουσία της οικογένειας προσφέρει στα άνεργα μέλη της την δυνατότητα διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών καθώς προσφέροντας τα απαραίτητα χρονικά περιθώρια, επιτρέπει την αναζήτηση μίας θέσης εργασίας η οποία είτε να είναι αρμόζουσα

στην κοινωνική της θέση είτε να οδηγεί στην κοινωνική ανέλιξη. Η συμπεριφορά αυτή της οικογένειας απαντάται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και αλλάζει μόνον όταν η οικονομική της δυσπραγία είναι έντονη.

«...Οι γονείς μου με στηρίζουν οικονομικά, μου δίνουν περιθώρια...Ακριβώς επειδή έχω αυτήν την αρωγή από τους δικούς μου κοιτάω να βρω μία δουλειά ως χημικός μηχανικός...Αν δεν είχα αυτήν (την αρωγή) τότε θα εύρισκα οπουδήποτε...» (Στέφανος, Πολυτεχνείο. Πατέρας, μαθηματικός. Μητέρα, λύκειο, Δημοσιογράφος)

«...Ναι επιλέγω, δεν έχω πίεση, ούτε ο άνδρας μου με πιέζει για να βρω δουλειά...Περισσότερο είναι δικό μου θέμα...Εγώ το ήθελα...Δεν έχω την πίεση ότι πρέπει να βρούμε οπωσδήποτε δουλειά να μπει κι άλλος μισθός μέσα στο σπίτι...Δεν έχω την πίεση του οικονομικού...δεν έχω την πίεση ότι πρέπει οπωσδήποτε να βρω δουλειά, δηλ. απλώς λέω ότι πρέπει να βρω κάποια δουλειά ώστε τα χρήματα που θα βγάζω να τα έχουμε μήπως χτίσουμε...Έχουμε οικόπεδο και από τους γονείς μου και απ τον άνδρα μου το ένα στη Λούτσα το άλλο στον Ωρωπό...» (Βασιλική, ΤΕΙ. Πατέρας. Δημοτικό. Ιδιοκτήτης ταξί. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά. Σύζυγος, λύκειο, ιδιοκτήτης ταξί).

«...Όχι δεν με πιέζουν να βρω κάτι άσχετο...Δηλ. όταν τους είπα ότι θα ασχοληθώ μ' αυτό (αισθητικός)...διαφώνησαν, δεν ήθελαν...μου είπαν να ψάξω πάνω στο αντικείμενό μου ή κάτι ανάλογο...» (Μαρία, ΤΕΙ. Πατέρας, 6/ξιο γυμνάσιο, ταχυδρόμος. Μητέρα, 6/ξιο γυμνάσιο. Οικιακά)

«...Είχα κάποια πρόταση για εργασία σε μία εταιρεία ...υπάλληλος γραφείου...αλλά δεν πήγα...βασικά ο πατέρας μου είπε η δουλειά που θα πας να είναι σχετική με αυτό που έχεις τελειώσει...δεν του αρέσει να κάνω τέτοια δουλειά, πωλήτρια...βασικά και εμένα δεν μου αρέσει...Δηλ. περιμένω το καλύτερο, μου έχουν δοθεί ευκαιρίες...» (Παναγιώτα, 22 ετών, Λύκειο. Πατέρας, δημοτικό, στέλεχος εταιρείας, συνδικαλιστής. Μητέρα, δημοτικό, επαγγελματίας)

«...Εγώ από μόνη μου πήγαινα και έψαχνα για δουλειά γιατί...πίεση υπήρχε...Θα πας για τα προσωπικά σου έξοδα στον πατέρα σου όταν ένα άτομο δουλεύει μόνο του; Να ζητάς και λεφτά εντάξει δεν είναι και σωστό...(όταν έφευγα από δουλειές οι γονείς μου έλεγαν)..ε...απλά ότι έπρεπε να καθίσεις, να μην δίνεις σημασία κι αν σου σπάνε τα νεύρα, να τους τα σπας και συ, έτσι είναι ο κόσμος...γιατί είχαν ανάγκη να δουλεύω...Θέλω να 'ναι σταθερή δουλειά, βέβαια ο μισθός και κανονικό ωράριο όχι σπαστό.. Αν δεν εύρισκα κάπου αλλού σίγουρα θα πήγαινα και εργάτρια. Το δημόσιο είναι ακόμη καλύτερα ...ψάχνω αλλά δεν έχω...είναι δύσκολα δεν έχω μέσον...είχα πάει (σε κάποιον) αλλά δεν έγινε τίποτα...» (Ρίτα, 25 ετών, Τεχνικό λύκειο. Πατέρας, δημοτικό, συνταξιούχος εργάτης. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά)

«...Θα το σκεφτόμουν να πήγαινα οπουδήποτε...Με ζορίζουν...είναι δύσκολα...και μου λένε ψάξε...όμως παράλληλα με συντηρούν...» (Γιώργος, τεχνικό λύκειο,22 ετών. Πατέρας, συνταξιούχος, υπάλληλος, 6/ξιο γυμνάσιο. Μητέρα, δημοτικό, οικιακά)

Η ανάλυση η οποία προηγήθηκε έδειξε ότι οι άνεργοι δεν είναι ποτέ μόνοι (δηλ. δεν είναι άτομα) μέσα στον ωκεανό του ανταγωνισμού και της αγοράς εργασίας. Εντάσσονται σε οικογένειες οι οποίες, ανεξαρτήτως της κοινωνικής θέσης που κατέχουν εντός του κοινωνικού χώρου, λειτουργούν ως προνοιακός μηχανισμός ή ως εναλλακτική πηγή επιβίωσης γεγονός που τους επιτρέπει να τιθασεύουν την σωφρονιστική δύναμη της αγοράς εργασίας, αποτρέποντας την κοινωνική και υλική εξαθλίωσή τους αλλά και προσφέροντάς τους δυνατότητες διαμόρφωσης εργασιακών επιλογών.

Η οικογένεια παρά τους περιορισμούς που δέχεται από το κοινωνικό πλαίσιο διατηρεί ένα ποσοστό αυτονομίας επομένως και την δυνατότητα να διατυπώνει στρατηγικές αναπαραγωγής που ρυθμίζουν τις γεννήσεις, τους γάμους, τις κληρονομικές διαδικασίες, την εκπαίδευση και που επιτρέπουν την καλύτερη ένταξη των μελών της στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα.

Οι στρατηγικές αυτές που μπορούν να πάρουν την μορφή είτε στρατηγικών ανέλιξης είτε στρατηγικών εξασφάλισης προϋποθέτουν την ύπαρξη πόρων και ιδιοκτησίας. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις των οικογενειών που απουσιάζει η οικογενειακή ιδιοκτησία και τα μέλη της είναι εκτεθειμένα στους ανελέητους μηχανισμούς της αγοράς, όπως είναι οι εργατικές οικογένειες, μπορούν να αναπτυχθούν πρακτικές οι οποίες λαμβάνουν τον χαρακτήρα των στρατηγικών επιβίωσης. Η εργατική οικογένεια, αναζωογονημένη από δεσμούς αλληλεγγύης, συμπεριφέρεται προς τα άνεργα μέλη της όπως συμπεριφερόταν η παραδοσιακή οικογένεια στους προκαπιταλιστικούς τρόπους οργάνωσης των κοινωνικών, προσφέροντας στα άνεργα μέλη την δυνατότητα επιβίωσης κατά την διάρκεια της ανεργίας. Η δημιουργία, επομένως, οικογένειας αφ' εαυτής αποτελεί. μία στρατηγική επιλογή των ατόμων χωρίς ιδιοκτησία και πόρους, προκειμένου να καλύψουν, πέραν των άλλων αναγκών, αντίξοες καταστάσεις όπως είναι η απώλεια εργασίας αλλά και να επιχειρούν προσπάθειες διατύπωσης στρατηγικών ανέλιξης και εξασφάλισης. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνεται και από την συμπεριφορά της ελληνικής οικογένειας η οποία αποδέχεται τις οποιεσδήποτε στερήσεις προκειμένου να πετύχει όχι απλώς την επιβίωση αλλά και την ανέλιξη των γόνων της μέσω της προσφοράς ιδιόκτητης στέγης αλλά και ανώτερου εκπαιδευτικού τίτλου.

Επομένως η δυνατότητα διατύπωσης στρατηγικών αναπαραγωγής αλλά κυρίως ο βαθμός επιτυχίας των εξαρτάται από την κοινωνική θέση της οικογένειας η οποία είναι προϊόν του ύψους του συνολικού κεφαλαίου και των επί μέρους συνιστωσών του, δηλ. του οικονομικού, του πολιτισμικού, του κοινωνικού και του συμβολικού κεφαλαίου. Έτσι

οικογένειες με ανώτερη θέση εντός του κοινωνικού χώρου έχουν σαφώς μεγαλύτερη ευχέρεια στην διατύπωση και στην υλοποίηση στρατηγικών εξασφάλισης και ανέλιξης κάτι που τους επιτρέπει να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν την θέση τους. Αντιθέτως οικογένειες κατώτερης κοινωνικής θέσης έχουν μεγάλη δυσχέρεια στην διατύπωση στρατηγικών ανέλιξης καθώς σε πολλές περιπτώσεις αδυνατούν να αναμετατρέψουν την μετά από θυσίες απόκτηση ενός κεφαλαίου όπως για παράδειγμα του σχολικού, σε οικονομικό κεφάλαιο, περιοριζόμενες σε πρακτικές επιβίωσης.

Υπ' αυτήν την έννοια η «θυσία» εκ μέρους των οικογενειών με κατώτερη κοινωνική θέση να επιτύχουν στρατηγικές ανέλιξης και εξασφάλισης και μέσω αυτών την κοινωνική ανέλιξη των γόνων των, τις οδηγεί σε κοινωνική καθήλωση ή σε έκπτωση με την έννοια ότι το μέρος του εισοδήματος και των πόρων που διατίθενται για την ανέλιξη των γόνων θα μπορούσαν να διατεθούν για την ενίσχυση της κοινωνικής τους θέσης.

Ο ρόλος, επομένως, της οικογένειας είναι αντιφατικός καθώς η κοινωνική της θέση ενδέχεται να λειτουργεί ως άχθος που οδηγεί στην κοινωνική καθήλωση στην περίπτωση των ανέργων με κατώτερη κοινωνική καταγωγή και ως εφαλτήριο για την κοινωνική ανέλιξη ή ως φρένο στην κοινωνική έκπτωση στην περίπτωση των ανέργων με ανώτερη κοινωνική καταγωγή.

Η παρουσία της, όμως, είναι σημαντική για την λειτουργία όχι μόνον της αγοράς εργασίας αλλά και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής καθώς μέσω της συντήρησης των ανέργων απορροφά τις κοινωνικές εντάσεις και εκρήξεις διατηρώντας παράλληλα την εργασιακή αβεβαιότητα για το μέρος εκείνο των οικογενειών με κατώτερη κοινωνική καταγωγή.

Ένα μέρος, επομένως, των ανέργων και συγκεκριμένα οι έχοντες κατώτερη κοινωνική καταγωγή, βρίσκεται υπό καθεστώς οικονομικής βίας και αβεβαιότητας κάτι που ενδεχομένως τους υποχρεώνει σε δυσμενέστερες εργασιακές επιλογές χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται και την αυτόματη υπαγωγή τους σε καθεστώς φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού καθώς τα 2/3 εξ αυτών βρίσκονται πάνω από το όριο φτώχειας γεγονός που σημαίνει ότι η ανεργία ίσως να μην αποτελεί μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα. Θα ήταν η ανεργία ένα μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα, με απρόβλεπτες συνέπειες, στην περίπτωση που οι άνεργοι θα ήσαν εκτεθειμένοι και απροστάτευτοι έναντι των ανελέητων μηχανισμών της αγοράς, στην περίπτωση δηλ. που η παρέμβαση της οικογένειας δεν ήταν αποτελεσματική ή στην περίπτωση που αυτή θα εξέλειπε κάτι, όμως, που δεν φαντάζει ως πιθανή εκδοχή.

Η οικογένεια, παρά την κρίση που διέρχεται, κρίση που αφορά την δομή, το σχήμα και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της, συνδεδεμένη πάντα με την μοίρα των ανθρώπων, εξακολουθεί, προσαρμοζόμενη στις απαιτήσεις των καιρών, να υπάρχει και να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην λειτουργία της αγοράς εργασίας και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

S.Allen,A.Watson,K.Pursell and S.Wood(eds),(1986),TheExperience of Unemployment, London, McMillan

G.Allan (1999), The Sociology of the Family, Blacwell Publishers

J.G.Altonji,F.Hayashi and L.Ktlikoff (1992), "Is the Extended Family Altruisticaly Linked? Direct Tsts Using Micro Data", The Emerican Economic Review,Dec.

J. Altonji, F.Hayashi, L.Kotlikoff (1997), "Parental altruism and intervivos transfers: Theory and evidence", Journal of political economy, vol.105,no 6

Λ. Αλτουσέρ (1984), Θέσεις, εκδόσεις Θεμέλιο

J.Andreoni (1989), "Giving with Impure Altruism: Applications to Charity and Ricardian Equivalence", Journal of Political Economy,Vol.97,no6

Χ. Αρεντ (1986), Η ανθρώπινη κατάσταση, εκδ. Γνώση

W.Arts and J.Gelissen (2002), "Three worlds of welfare capitalism or more?"Journal of European Social Policy,12,(2)

M.V.Lee Badgett and N.Folbre "Assining Care: Gender norms and economic outcomes", International Labour Review,Vol.138,No 3

G. Becker (1960), "An economic analysis of fertility" in "Demographic and economic change in developed countries", Conference Volume

G. Becker (1962), "Investmen in human capital", Journal of political economy, oct.

G.Becker (1964), Human Capital. A theoritical and empirical analysis with special reference to education, National bureau of economic research,New York

G. Becker(1965), "The theory of allocation of time", The economic lournal, sep. 493-517

G.Becker (1974),"A Theory of Social Interactions", Journal of Political Economy,Vol.82,no 61

G. Becker (1974), "The theory of marriage", in Economics of the Family, T.W.Schultz, Chicago Press

G. Becker (1981), Treatise on family, Cabridge Mass: Harvard University Press,

G. Becker (1981), "Altruism in family and selfiness in the market place", Economica 48,Feb.1-15

G.Becker and N.Tomes (1986),"Human Capital and the Rise and Fall of Families", Journal of Labor Economics,4 (3),July,S1-S39

G. Becker, K. Murphy (1988), "The family and state", Journal of law and economics, xxxi(1), April, σελ. 1-18

G.Becker and R.J.Barro (1988), "A Reformulation of the Economic Theory of Fertility", Quarterly Journal of Econimocs,CIII (1),Feb. 1-25

V.L.Bengtson (2001), "Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Myltigenerational Bonds", Journal of Marriage and Family 63,Feb.1-16

Κ. Βεργόπουλος (αχρ.), Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας, εκδόσεις Εξάντας

Κ. Βεργόπουλος, Σαμίρ Αμίν(αχρ.), Δύσμορφος Καπιταλισμός, εκδόσεις Παπαζήσης

Th.C.Bergstrom (1989), "A Fresh Look at the Rotten Kid Theorem-and Other Household Mysteries", Journal of political economy, Vol.97,no 5

Th.C.Bergstrom (1996), "The economics in a family way", Journal of Economic Literature, Vol.XXXIV,Dec.1903-1934

B.D.Bernheim,A.Shleifer,L.Summers (1985), "The Strategic beguest motive", Journal of political economy, vol.93,no 6,Dec.1045-1076

W.Bonefeld-J.Holloway (1993), Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μία μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος. Εκδόσεις Εξάντας

P.Bourdieu (1963), Travail et travalliers en en Algerie: etude sociologue. Paris

P.Bourdieu (1972),"Marriage Strategies as Strategies of Social Reproduction", Annales, E.S.C. 27 July-October, Translated by Elborg Forster

P.Bourdieu (1977), Oytline of a theory of practice, Cambridge univercity press

P.Bourdieu & J-Cl.Passeron (1993), Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα. Εκδόσεις Καρδαμίτσα

P.Bourdieu (1996), "On the Family as a Realised Category", Theory, Colture & Society,Vol.13(3):19-26

P.Bourdieu (1996), Νόστιμον Ήμαρ, Εκδόσεις Ινστιτούτο βιβλίου Α. Καρδαμίτσα

P.Bourdieu (1998), Αντεπίθεση πυρών. Εκδόσεις Liber Πατάκη

P.Bourdieu (1999), Κείμενα Κοινωνιολογίας, Εκδόσεις Στάχυ

P.Bourdieu (1999), «Το κοινωνικό κεφάλαιο» στο Κείμενα κοινωνιολογίας, εκδ. Στάχυ

P.Bourdieu (1999), Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης. Εκδόσεις Πατάκης

P.Bourdieu(1999), «Μερικές ιδιότητες των πεδίων» στο Κείμενα κοινωνιολογίας, εκδόσεις Στάχυ

P.Bourdieu (1999), Γλώσσα και συμβολική εξουσία, εκδόσεις Ινστιτούτο βιβλίου Καρδαμίτσα

P.Bourdieu (2000), Πρακτικοί λόγοι. Για την θεωρία της δράσης, εκδόσεις Πλέθρον

Ed.Birgit Arve-Pares (1995), Reconciling Work and Family Life- A challenge for Europe

S. Bowles and H Gintis, (1975), " The Problem with the Human Capital Theory: A Marxian Critique", American Economic Review, May

A.Brah (1986), Unemployment and racism: Asian youth on the dole. In S.Allen,A.Watson,K.Pursell and S.Wood (eds).London:Macmillan

M.Carnoy (1999), "The Family,Flexible work and social cohesion at risk", International Labour Review,Vol.138,no4

F.G.Castles and M.Ferrera (1996), "Home Ownership and the Welfare state: Is Southern Europe Different?", South European Society and Politics,1(2):163-184

A.J.Cherlin,E.Scabini and G.Rossi (1997), "Still in the Nest-Delayed Home Leaving in Europe and the United States", Journal of Family Issues,18,527-575

R.H.Coase (1937), "The nature of firm", Economica, σελ. 386-405

J.S.Coleman (1988), "Social capital in the creation of human capital", American journal

F.J.A.Cordon (1997), "Youth Residential Indiprdence and Autonomy-A Comperative Study", Journal of Family Issues,18,708-724

M.D.Costa and S.James (1973), Women and subversion of the community, Bristol wale Press of sociology, 94:s95-s120

G.Crow (1998), The use of the concept of strategy in recent sociological literature" Sociology,vol.2

Π. Γετίμης-Δ. Γράβαρης (1993), Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική. Η σύγχρονη προβληματική. Εκδόσεις Θεμέλιο

Δ. Γεώργας (1999), «Ψυχολογικές διαστάσεις της σύγχρονης οικογένειας», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, ειδικό τεύχος Α-Β, σελ. 21-48

Α. Γεωργούλας (1997), Αγροτική έξοδος, κράτος, αστεακός χώρος εργασίας στην Ελλάδα (1950-1985), εκδόσεις Gutenberg

Β. Γεωργιάδου (1992), Νέα ένδεια και αρωγή. Συρρίκνωση της αγοράς εργασίας και κοινωνικές πολιτικές. Εκδόσεις Παπαζήσης

Δ. Γράβαρης (1991), «Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του κράτους στην αγορά εργασίας», Τόπος, τεύχος 3, σελ.3-36

Δ. Γράβαρης (1993), «Θεσμική συνέργεια και αντιπαλότητα στα πλαίσια της πολιτικής καταπολέμησης της ανεργίας», στο Σ. Χτούρης (1993), Θεσμοί και ρυθμίσεις της κοινωνικής πολιτικής», εκδόσεις Πράξις

B.Dick and G.Morgan(1987),"Family Networks and Employment in Textiles", Work, Employment and Society,Vol.1,no2, pp225-246

Α. Δεδουσόπουλος (1985), Για την κρίση», Δεκαπενθήμερος Πολίτης

Α. Δεδουσόπουλος (1993), «Οικονομική θεωρία, δημώδης φιλολογία και εκλογικεύσεις: Η περίπτωση της απασχόλησης και ανεργίας»,στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα, 3ο Συνέδριο

Α. Δεδουσόπουλος (1993), «Νεοκλασικισμός και Αγροτική Οικογενειακή εκμετάλλευση: Ένα σχόλιο στο Άρθρο του G. Schmitt», Επιθεώρηση Αγροτικών Μελετών

Α. Δεδουσόπουλος (1993), «Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Απασχόληση: Η διφορούμενη σχέση», στο Π. Γετίμης-Δ. Γράβαρης, Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική:Η Σύγχρονη Προβληματική, εκδόσεις Θεμέλιο

Α. Δεδουσόπουλος κ.α. (1994), Το Φαινόμενο της Μακροχρόνιας Ανεργίας στην Ελλάδα, εκδόσεις ΟΑΕΔ

Α. Δεδουσόπουλος, (1998), Πολιτική Οικονομία της Αγοράς Εργασίας: Τόμος πρώτος, Η προσφορά εργασίας, εκδ. Δάρδανος

Α. Δεδουσόπουλος,(2000), Η κρίση στην αγορά εργασίας: Ρύθμιση- Ευελιξίες-Απορρύθμιση. Τόμος πρώτος: Θεωρίες ανεργίας, εκδ. Τυπωθήτω-Γ. Δάρδανος.

Γ. Β. Δερτιλής (2004), Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1940. Α΄ τόμος, Εστία

D.J.Eggebeen,A.Davey (1998), "Do Safety Nets Work? The Role of Anticipated Help in Times of need", Joyrnal of Marriage and the Family,60,Nov.939-950

O.Ekkert-Jaffe, I.Terraz (2004), "Are public benefits and the family complentary in support the unemployment?", http://www.iariw.org

Mc Elroy and M.Horney (1981) "Nash bargain household sphers, bargaining and marriage market", Journal of political economy, 101, (6)

Φ.Ένγκελς (1975), Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή

Esping-Andersen,G.(1990) Three worlds of welfare capitalism. Cambridge:Polity Press

ΕΣΥΕ (1998/1999), Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών

J.Evetts (1993), Careers and partnerships: The strategies of secondary headteachers, The sociological review,Vol.41,no 2,May

M.Ferrera (1996), "The southern model of elefare in social europe.Lournal of European Social Polisy 6(1):17-37

L.Flaquer (2002), «Υπάρχει ιδιαίτερο πρότυπο οικογενειακής πολιτικής στην Ν. Ευρώπη?», στο Λ. Μαράτου (2002) Οικογένειες και κράτος πρόνοιας στην Ν. Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό αιώνα. Εκδόσεις Gutenberg

J.Finch (1989), Famoly Obligations and Social Change, Polity Press

N.Folbre (1982), "Exploitation comes Home: A Critique of Family Labour", Cambridge Journal of Economics,6,317-329

N. Folbre (1986), "Hearts and Spades: Paradigmus of household economies", World development,vol.14,no 2

D.Gallie (ed) (1988), Employment in Britain, Basil Blackwell

D.Gallie (1994), "Are the Unemployed an Underclass? Some Evidenve From the Social Change and Economic Life Initiative", Sociology,Vol.28,no3,Ayg,737-757

L. Garraty (1978), Unemployment in history. Economic thought and public policy. Harper colophon books

A.Gortz (1999), Η αθλιότητα του σήμερα και η προοπτική για το αύριο. Εκδόσεις Νέα σύνορα-Λιβάνη

M.Godelier (2003), Το αίνιγμα του δώρου, εκδόσεις, Gutenberg

M.Granovetter (1973), "The strength of weak ties", American journal of Sociology vol.78,no6

M. Godfrey (1986), Global unemployment: The new chalenge to economic theory, Harvester Press

L.M.Mc Granaham (2000), "Charity and the bequest motive: Evidence from seventeenth century wills",Journal of political economy,vol.108,no6

M.Griego (1982), "Family structure and industrial employment: The role of information and migration",Journal of Marriage and Family,44,701-707

M.Griego(1986), "Social networks in labor migration", Industrial Relations Journal,winter

M.Griego (1987),Keeping it in the Family: Social Networks and Employment Change. London : Tavistock

M.Griego (1987), Family Networks and the Closure of Employment, in G.Lee and R.Loverigde, The manufacture of disadvantage.

H. Hartmann (1981), "The unhappy marriage of Marxism and feminism. Towords a more progressive union", Capital and class(8), Summer

H. Hartmann (1981), "The family as the locus of gender, class and political struggle: The Example of Housework", Signs, vol.6, no3,Spring 366-394

M. Hartmann,(2000), "Class-Specific habitus and the social reproduction of the busines elite in Germany and France",in The Editorial Board of The Sociological Review (2000), Published by Blacwell Publishers

H. Hartmann and A. Markusen (1980), "Contemporary Marxist theory and practice: A feminist critique", RRPE, 12,(2)

J. Humphries (1977), "Class strungle and the percistence of the working class family", Cambridge journal of economies, vol.1

J. Humphries (1999), "Special Issue on the family", Campridge Journal of Economics,23

H.J.Holzer (1988), "Search method Use by Unemployed Youth", Journal of labor econimics,vol.1, no 1

J.Hoddinot (1992), "Rotten Kids or Manipulative Parents: Are Children Old Age Security in Western Kenya?", Economic Development and Cultural Change,40 (3),April,545-565

Ιδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1993), Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα. 3ο συνέδριο, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σ. Ιωαννίδης (1995), Σύγχρονες θεωρίες για την φύση της επιχείρησης, εκδ. Παπαζήσης

Σ. Ιωαννίδης (1993), Ανταγωνισμός, αγορά και δημοκρατία, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα

Κ. Καστοριάδης (1991), Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου, εκδ. Ύψιλον.

Κ. Κασιμάτη (1989), Τάσεις κινητικότητας εργασίας στην Ελληνική βιομηχανία. Εκδόσεις ΕΚΚΕ

Κ. Κασιμάτη (1991), Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης. Μελέτη Ι. Η Επιλογή του Επαγγέλματος. Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση. ΕΚΚΕ

Μ. Καραμεσίνη (2004), «ανεργία, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο Μ. Πετμεζίδου, Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός,. Εξάντας

Κ. Καραβίδας (1978), Αγροτικά. Εκδόσεις ΑΤΕ

Η. Κατσούλης (1999), Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα-Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής. Εκδόσεις ΕΚΚΕ

G.S.Katrougalos (1996), "The south European welfare model: The Greek welfare state, in search of identity. Journal of European Social Policy 6(1):39-60

Τζ. Καβουνίδου (1996), Οικογένεια και εργασία στην Αθήνα. Εκδόσεις Σάκκουλα

Τζ. Καβουνίδου (1984), «Μερικά προβλήματα στη μελέτη της ιστορίας της Ελληνικής οικογένειας», Σύγχρονα θέματα, 22, σελ.95-102

Ρ. Καυταντζόγλου (1998), «Η ιστορία της οικογένειας στην Ελλάδα. Μερικά προβλήματα μεθόδου», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, τεύχος 69, σελ. 225-243

ΚΕΚΜΟΚΟΠ (1996), Συμφιλίωση οικογένειας και εργασίας, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

A.Komter and W.Vollebergh (1997), "Gift giving and the emotional significance of family and friends", Journal of marriage and the family 59 (August), 747-757

Γ΄ Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης 2000-2006. Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα. ΕΚΚΕ

Μ. Κορασίδου (1995), Η φτώχεια και φιλανθρωπία στην Ελληνική πρωτεύουσα τον 19ον αιώνα. Κέντρο νεοελληνικών ερευνών, ΕΙΕ

Nτ. Κούπερ (1988), Ο θάνατος της οικογένειας, εκδόσεις Καστανιώτη

Γ. Κρητικίδης (1999), «Η εξέλιξη του επιδόματος της ανεργίας». Ενημέρωση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, σελ.24

Ν. Κυριαζή (2002), Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, εκδόσεις Ελληνικά γράμματα

Ι. Λαμπίρη-Δημάκη (1974), Προς μίαν κοινωνιολογίαν της παιδείας. Εκδόσεις ΕΚΚΕ

Γ. Λεχουρίτης (1996), «Οι ψυχοκινητικές επιπτώσεις της ανεργίας», Ενημέρωση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ τεύχος 19

Γ. Λεχουρίτης-Δ. Κατσορίδας (2002), «Οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας. Η φθοροποιός διαδικασία», Τετράδια ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, τεύχος 22-23, σελ. 105-118

Yean-JuLee,IsikA.Aytac(1998)"Interganerational Financial Support Among Whites, Africans Americans and Latinos", Journal of Marriage and the Family 60 (May): 426-441

Sh.Lundberg and R.A.Pollak (1993), "Separate Spheres Bargaining and the Marriage Market", Journal of Political Economy,101 (6),Dec.988-1010

M.B. McElroy (1990), "The Empirical Content of Nash-Bargained Household Behavior", Journal of Human Resourses,XXV (4), Fall,559-583

El. McCrate(1987),"Trade, Merger and Employment: Economic Theory on Marriage", Review of Radical Political Economics,19 (1), Spring,73-89

L.M.McGranahan (2000), "Charity and the Bequest Motive: Evidence from Seventeenth-Century Wills", Journal of Political Economy,Vol.108,no6

M.Manser and M. Brown (1980), "Marriage and household decision: A bargaining analysis", International economic review, Feb.21

Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Β. Παπλιάκου. Α.Α. Χατζηγιάννη, (1995), «Κοινωνικά δίκτυα στον αστικό χώρο: Κοινωνικότητα, αλληλοβοήθεια, εργασία», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, τεύχος 88, σελ. 172-211

Λ. Μαράτου-Αλιπράντη (1987), «Δομικά χαρακτηριστικά και παραδοσιακές λειτουργίες της αγροτικής οικογένειας. Εμπειρικές έρευνες». Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, σελ.73-105

Λ. Μαράτου(Επιμ..) (2002) Οικογένειες και κράτος πρόνοιας στην Ν. Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα, εκδόσεις Gutenberg

Κ.Μάρξ (1963), Το Κεφάλαιο, Τόμος πρώτος, εκδ. Σύγχρονη Εποχή.

Κ. Μαρξ Φ. Ένγκελς (1988), Το μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή

Μ. Ματσαγγάνης (επιμ.) (1999), Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη,Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Μ. Ματσαγγάνης (2002), «Κοινωνική πολιτική και οικογένεια στην Ελλάδα», στο Λ. Μαράτου (επιμ.), (2002), Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα. Εκδόσεις Gutenberg

Μ. Ματσαγγάνης, M. Ferrera, L,.Capucha & L.Moreno (2004), «Πολιτικές κατά της φτώχειας στην Ν. Ευρώπη», στο Μ. Πετμεζίδου, Χ. Παπαθεοδώρου, (επιμ.)(2004), Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκδόσεις Εξάντας

C. Meillassoux (1975), Maidens, meals and money, Capitalism and domestic community, Cambridge University Press

C. Meillassoux (1983), «Η κοινωνική αναπαραγωγή», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών

J. Mincer (1985), "Investment in human capital and Personal incame distribution", Journal of political economy (1)

Α. Μισέλ (1993), Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου, εκδόσεις Gutenberg

L.McKee and C.Bell (1986), His unemployment, her problem: the domestic and marital consequences of male unempolyment, In S.Allen.A.Watson,K.Purcell and S.Wood(eds) The Experience of Unemployment. London: Macmillan.

Ν. Μουζέλης (1994), «Habitus: Η συμβολή του P.Bourdieu στην κοινωνιολογία της δράσης» στο Κοινωνιολογία της Παιδείας (1994),εκδόσεις Καρδαμίτσα-Δελφίνι

L.Morris (1983), "Redundancy and patterns of household finance", Sociological review,32,3:492-523

L.Morris (1985), "Local Social Networks and Domestic Organizations: AAStudy of redundant Steel Workers and Their Wives",The Sociological Review,vol.33,no2

L.Morris (1988), Employment, the Houshold and Social Networks, In D.Gallie,Employment in Britain. Basil Blackwel

L.Morris (1992), "The Social Segregation of the Long-term Unemployed in Harterpool", The Sociological Review,Vol.40,no2

L.Morris (1999), The Household and the Labour Market, in G.Allan, The Sociology of the Family, Blacwell Publishers

D.H.J.Morgan (1989), "Strategies and Sociologists: A coment on Crow", Sociology,Vol.23,1

V.Morrow (1999), "Conceptualising Social Capital in relation to the well-being of children and young peaple: A critical reveiw", The sociological review,Vol.47,no 4, Nov.

Λ. Μ, Μουσούρου, «Για την σύγχρονη κοινωνιολογία της οικογένειας: Αναφορά στην διεθνή βιβλιογραφία», Διαβάζω, ειδικό τεύχος, σελ. 14-20

Λ. Μ. Μουσούρου(1996), Η κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, εκδόσεις Gutenberg

Λ. Μ. Μουσούρου (1999), «Κρίση της οικογένειας και κρίση των αξιών», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, Ειδικό τεύχος, σελ. 5-20

Λ. Μ. Μουσούρου (1985), Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού, εκδόσεις Εστία

Λ. Μ. Μουσούρου (1985), Οικογένεια και παιδί, εκδόσεις Εστία

Ν. Μπουζάς (1990), «Το εύρος της αγοράς εργασίας», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, τεύχος 78, σελ.111-136

Σουζάν ντε Μπρυνόφ (1983), Κράτος και Κεφάλαιο, εκδόσεις Θεμέλιο

J.Montgomery (1991), "Social networks and labor market outcomes:Toward an Economic Analysis", The American Economic Review,Dec.:1408-1418

T.Mouw (2003), "Social capital and finding a job:Do condacts matter?", American Sociological Review,vol.68,Dec. P.p.868-898

L.Moreno (2003), "Europeanisation,Mesogovrments and safety nets", European journal of political research,42: 271-285

S.Bowles and H.Gintis (1975), "The Ptoblem with Human Capital Theory: A Marxian Critique", American Economic Review

M.Μως (1979), Το δώρο. Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής, εκδόσεις Καστανιώτης

M.Nazzari (1980), "The Significance of Present-Day Changes In the Institution of Marriage", The Review of Radical Political Economics 12:2 (Summer 1980)

Χ. Νούτσος (1994) «Η έννοια του πεδίου» στο Κοινωνιολογία της παιδείας, εκδόσεις Καρδαμίτσα-Δελφίνι

D. North (2000), Δομή και μεταβολές στην οικονομική ιστορία, εκδόσεις κριτική

OECD. Emlpoyment Outlook (2003), Benefits and employment, friend or foe; Interactions betwen passive and active active social programmes.

C. Offe (1993), Η κοινωνία της εργασίας; εκδ. Νήσος.

R.E.Pahl (1984), Divisions of Labour. Oxford: Basil Blackwell

R.E.Pahl (1993) "Does Class Analysis Without Class Theory Have a Promising Futere?" Sociology,Vol.27,no2,May,253-258

Ν. Παναγιωτόπουλος (1994) Η κοινωνιολογία της παιδείας, Εκδόσεις Καρδαμίτσα-Δελφίνι

Δ. Παπαδοπούλου, Γ. Τσιώλη (2002), «Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας για την ανασφάλεια των νέων στην Ελληνική κοινωνία», Τετράδια του ΙΝΕ. Τεύχος 22-23, Αυγ.

Δ. Παπαδοπούλου (2004), «Η φύση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελληνική Κοινωνία», στο Μ. Πετμεζίδου, Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.)(2004), Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκδόσεις Εξάντας

D.O. Parsons (1984), "On the Economics of Intergenerational Control", Population and Development Review,10 (1),March, 41-54

J.Payne(1987), "Does Unemployment Run in Families?Some Findings from the General Household Survey",Sociology,Vol.21,no2 May,199-214

Ξ.Πετρινιώτη (1989), Αγορές εργασίας: Οικονομικές θεωρίες και έρευνες, εκδ. Παπαζήσης.

Μ. Πετμεζίδου,Χ. Παπαθεωδώρου (επιμ.)(2004), Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκδόσεις Εξάντας

Γ. Πετράκη (2002), Από το χωράφι στο εργοστάσιο. Η διαμόρφωση του βιομηχανικού προλεταριάτου στο σύγχρονο Λαύριο, εκδόσεις Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός

Μ. Πετρονώτη (1998), «Σκέψεις γύρω από την συμπληρωματικότητα διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, τεύχος 69

Μ. Πετμεζίδου-Τσουλουβή (1987), Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής, εκδόσεις Εξάντας

Ch.Pickvance and K.Pickvance(1994),"Towards a strategic approach to housing behaviour: A study of young people's housing strategies in south-east England", Sociology,Vol.28,no3,Aug,657-677

Π. Πιζάνιας (1993), Οι φτωχοί των πόλεων. Η τεχνογνωσία της επιβίωσης στην Ελλάδα το μεσοπόλεμο, εκδόσεις Θεμέλιο

L.Pistaferi(1999), "Informal networks in the Italian labor market",

Χ. Πιτέλλης (1998), Οικονομικοί θεσμοί-Διεθνής ανταγωνιστικότητα-Οικονομική πολιτική, εκδόσεις Τυπωθήτω

K. Polanyi (1957), The Greate Transformation, Baecon press.

Ν. Πουλαντζάς (1990), Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό, εκδόσεις θεμέλιο

Y.Ben Porath (1982), "Economics and the Family-Match or Mismatch? A Reviiew of Becker's. A Treatise on Family", Journal of Economic Literature,Vol.XX,March,pp.52-64

Y. B. Porath (1985), "The F-Connection: Families, Friends and the Organization of Exchange, Population development review, March, 6,(1)

R. Pollak (1985), "A transaction cost approach to families and households", Journal of economic literature,Vol.XXIII,June,pp.581-608

R.D.Putnam (1993), Making Democracy Work. Civic traditions in modern Italy, Princeton NJ: Princeton Univercity Press

R.D.Putnam (1995), "Bowling alone: America's Decline Social Capital", Journal of Democracy,6:!,Jan, 65-78

Κ. Ράντης (2003), «Νέες τάσεις στην κοινωνική έρευνα: Από την κοινωνική, ταξική στην σύγχρονη κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, 111-112, σελ.159-173

D.Reay (2000), "A usefule extantion of Bourdieu's conceptual framework?: Emotional capital as a way of understanding mothers' involvment in their children's education?", The Sociological Review,Vol.48,no4,Nov.

D.Ricardo (1983), Αρχαί Πολιτικής οικονομίας και Φορολογίας. Εκδόσεις Γκοβόστη

J.Rifkin (1996), Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της. Εκδόσεις Νέα σύνορα-Λιβάνης

J. Robinson (1969), Η Φιλοσοφία της οικονομίας, εκδόσεις Παπαζήσης

Σ. Ρομπόλης-Μ. Χλέτσος (1995), Η κοινωνική πολιτική μετά την κρίση του κράτους πρόνοιας. Εκδόσεις Παρατηρητής

M.Rhodes (1996), "Southern European welfare states: Identity, problems and prospects for reform. South EuropeanSociety &Politics !(3):1-22

M.Rhodes,R.Scuman (1996), "Globalization and West European Welfare States: A Critical Review of Recent Debates", Journal of European Social Policy,6(4),305-327

M. Rozenzweig, K. Wolpin (1993), "International support and the life-cykle incomes of young men and their parents: Human capital investments, coresidence and international financial transfers", Journal of labor economics, vol. 11. no1

P. Samuelson (1956), "Social indiference curve", Quorterly Journal of Economics, vol.Feb. No 1

Γ. Σακέλλης (1984), Εσωτερικές αγορές εργασίας, Διδ. Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γ. Σακέλλης (1993), Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα. Μορφολογία και διαχρονικές εξελίξεις. Εκδόσεις Γαβριηλίδης.

A.Sayer (1999), "Bourdieu,Smith and disinterested judgement", The editorial board of the Sociological Review.Published by Blavwell Publishers.

T. W. Schultz (1961), "Investment in Human capital", American Economic Review, March

M.Shaw (1990), "Debate on the Concept of Strategy.Strategy and Social Process: Military context and Sociological Analysis", Sociology,Vol.24,No 3, 465-473

Π. Σκλιάς-Α. Χουλιαράς (2002), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών. Εκδόσεις Παπαζήσης

A. Sen (1990), "Cooperation, Inecuality and family"...

J.Seiz (1991), "The Bargaining Aproach and Feminist Methology", Review of radical political economics,Vol.23(1&2),22-29

A.Smith (1991), Ο πλούτος των εθνών. Εκδόσεις Ευρωεκδοτική

Statistics in focus, (1996), "Under the same roof", Eurostat

Statistics in focus (1997), "Housing conditions in Europe", Eurostat

Β. Σταθακόπουλος (1997), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης

Ο. Στασινοπούλου (1996), Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής. Από το κράτος πρόνοιας στο «νέο» προνοιακό πλουραλισμό. Φροντίδα και γήρανση-Η σύγχρονη πλουραλιστική πρόκληση. Εκδόσεις Gutenberg

B.Stauber,T.Walker and A.Walter (2004), "Family support for young women and men in transition to work in West Germany", http://www.sosci.ulst

Σ. Σωτηρόπουλος (1993), «Το κοινωνικό κράτος σήμερα» στο Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 3ο συνέδριο

Χ. Συμεωνίδου (1990), Απασχόληση και γονιμότητα των γυναικών στην περιοχή της Πρωτεύουσας, ΕΚΚΕ

H. Symeonidoy (1997), "Welfare state and informal networks in contemporary Greece" in Mire Florence conference. Comparing social systems in southern Europe. Paris: Mire, vol.3:337-362

L.A.Tilly (1979), "Individual lives and family strategies in the French proletariat", Journal of family history,IV

Γ.Τσιώλης-Μ. Τζανάκης (2000) «Ανεργία και συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση. Πρότυπα δράσης και τυπικές πρακτικές διαχείρισης της ανεργίας στις βιογραφίες των ανέργων νέων» στο Σ. Παπαϊωάνου (2000), Ζήτηση Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κίνητρα Ενδιαφερομένων στην Ελλάδα. Ανεργία νέων, αποφοίτων λυκείου και συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση, ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Κ. Τσουκαλάς (1987), Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στην μεταπολεμική Ελλάδα, εκδόσεις Θεμέλιο

Κ. Τσουκαλάς (1987), Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922), εκδόσεις Θεμέλιο

M.Ferrera (1996), "The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe", Journal of European Social Policy, 6(1),17-37

Β. Φίλιας(γενική εποπτεία) (1997), Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, εκδόσεις Gutenberg

L.Flaquer (2002), Υπάρχει ιδιαίτερο πρότυπο οικογενειακής πολιτικής στη νότια Ευρώπη, στο Λ. Μαράτου (επιμ.), Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα. Εκδόσεις Gutenberg

N.Folbre(1986),"Hearts and Spades: Paradigms of Household Economic",World Development, 14(2),245-255

N.Folbre (1994),"Children as Public Goods", American Econimic Review,84 (2), May,86-90

N.Folbre (1996), The Economics of the Family, The International Library of Critical Writings in Economics

Δ. Φράγκος (1983), Οι μακροχρόνιες εξελίξεις του οικονομικού και μη ενεργού πληθυσμού, ΕΚΚΕ

Μ. Χλέτσος (1996), «Η πολιτική απασχόλησης ως συνδετικός κρίκος της αναπαραγωγικής με την παραγωγική διαδικασία», Τετράδια ΙΝΕ ΓΣΕΕ, τεύχος 8-9, σελ. 31-43

Σ. Χτούρης (1992), Σύνθετες διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού και ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνική προστασία

Μ. Χορκχάιμερ (1984), Εξουσία και οικογένεια, στο Φιλοσοφία και κοινωνική κριτική, εκδόσεις Ύψιλον

Δ. Ψυχογιός (1982), «Οικιακός τρόπος παραγωγής στην γεωργία και καπιταλισμός», Επιθεώρηση αγροτικών μελετών, τεύχος 2-4

P.Willmott-M.Young (1967), Family and class in a London suburb, First Neil Mentor Edition

The World Bank (1999), "What is Social Capital"

M.O.Wilhelm (1996), "Bequest Behavior and the Effects of Heirs' Earnings: Testing the Altruistic Model of Bequests", American Economic Review,Sep.

O. Williamson (1985), The economic Institutions of capitalism, N. Y. Free Press

H.Young and P.Wilmott (1975), Family and Kinship in East London. Penguin Books

B.Yanjie (1997), "Bringing strong ties back in:Indirect ties, Network bridges and job searches in China" American Sociological Review 62:366-385

/ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1. ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ-ΕΛΕΓΧΟΣ χ2

Ο έλεγχος του χ2 που ακολουθεί αναφέρεται στις μεταβλητές που σχετίζονται με την υπόθεση εργασίας και τα ερωτήματα που έθεσε η έρευνα και συγκεκριμένα μεταξύ των μεταβλητών κοινωνική καταγωγή, φύλο, ηλικία και εκπαίδευση των ανέργων.

Σημειώνεται ότι στους πίνακες διπλής εισόδου που ακολουθούν, παρουσιάζονται μόνον αποτελέσματα για τα οποία αποδείχθηκε η ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών, με βάση τα κατάλληλα μέτρα συσχέτισης (Pearson χ2 με επίπεδο σημαντικότητας 0.05).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1* ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

ΗΛΙΚΙΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	30-45	ΑΝΩ ΤΩΝ 45
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	35.8%	44.8%	25.4%	30.0%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	64.2%	55.2%	74.6%	70.0%
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

***N=193, p=0.030**

Στα δεδομένα του πίνακα1 σημειώνονται διαφορές ανάλογα με την κοινωνική καταγωγή καθώς οι μη χειρώνακτες συγκεντρώνονται στις μικρότερες ηλικιακές κατηγορίες ενώ οι χειρώνακτες στις μεγαλύτερες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2* ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΗΛΙΚΙΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΥΝΟΛΟ	1/ΒΑΘΜΙΑ	2/ΒΑΘΜΙΑ	3/ΒΑΘΜΙΑ
ΜΗ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	35.8%	16.2%	35.1%	53.3%
ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ	64.2%	83.8%	64.9%	46.7%
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

***N=193, p=0.002**

Από τα δεδομένα του πίνακα 2 παρατηρούμε διαφορές όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης που θα κατακτηθεί από τους ανέργους ανάλογα με την κοινωνική τους καταγωγή. Συγκεκριμένα οι καταγόμενοι από μη χειρώνακτες παρουσιάζουν μεγαλύτερες συγκεντρώσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εν αντιθέσει με τους καταγόμενους από χειρώνακτες οι οποίοι συγκεντρώνονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3* ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΦΥΛΟ / ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ
ΕΩΣ 29	49.7%	39.3%	54.0%
30-45	34.7%	35.7%	34.3%
ΑΝΩ ΤΩΝ 45	15.5%	25.0%	11.7%
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%

***N=193, p=0.043**

Διαφορές παρατηρούνται στην ηλικιακή κατηγορία άνω των 45 ετών στην οποία η άνδρες παρουσιάζουν διπλάσιο ποσοστό από τις γυναίκες. Επίσης σημαντική διαφορά παρατηρείται μεταξύ των δύο φύλων στην ηλικιακή κατηγορία έως 29 ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4* ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΦΥΛΟ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	19.2%	33.9%	13.1%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	57.5%	41.1%	64.2%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	23.3%	25.0%	22.6%
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%

***N=193, p=0.002**

Στην κατανομή φύλου και εκπαίδευσης παρατηρούνται διαφορές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καθώς έχουμε μεγάλη αντιπροσώπευση ανδρών εν αντιθέσει με τις γυναίκες οι οποίες παρουσιάζουν μεγάλη αντιπροσώπευση στην δευτεροβάθμια.

Από την κατανομή ηλικίας και εκπαίδευσης παρατηρούνται διαφορές καθώς οι άνω των 45 ετών άνεργοι συγκεντρώνονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ οι νέοι έως 29 ετών στην δευτεροβάθμια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5* ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΦΥΛΟ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΩΣ 29	30-45	ΑΝΩ ΤΩΝ 45
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	19.2%	4.2%	31.3%	40.0%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	57.5%	72.9%	41.8%	43.3%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	23.3%	22.9%	26.9%	16.7%
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

***N=193, p=0.000**

Σύμφωνα με τον έλεγχο που προηγήθηκε οι μεταβλητές κοινωνική καταγωγή, φύλο, ηλικία και εκπαίδευση παίζουν βασικό ρόλο στην έρευνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2. ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΟΝΟΜΑ:
ΤΗΛΕΦΩΝΟ:

1. ΦΥΛΟ ΑΝΔΡΑΣ ❑
ΓΥΝΑΙΚΑ ❑

2. ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: .....

3. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ;
   1. ΑΓΑΜΟΣ/Η ❑
   2. ΕΓΓΑΜΟΣ/Η ❑
   3. ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ/Η ❑
   4. ΧΗΡΟΣ/Α ❑
   5. ΑΛΛΟ ..... ❑

4. ΕΧΕΤΕ ΠΑΙΔΙΑ;
   ΝΑΙ ❑ ΟΧΙ ❑
   ΕΑΝ ΝΑΙ ΠΑΡΑΘΕΣΤΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ .....

5. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΟΠΟΣ (ΠΟΛΗ Ή ΧΩΡΙΟ) ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΣΑΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ;
   .....

6. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΑΣ ΕΠΙΠΕΔΟ;
   (Σημειώστε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα από τα οποία έχετε περάσει)
   1. ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ❑
   2. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ❑
   3. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ 3/ΞΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ❑
   4. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ 6/ΞΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ Ή ΛΥΚΕΙΟΥ ❑
      ΓΕΝΙΚΟ ❑ ΤΕΧΝΙΚΟ ❑ ΑΛΛΟ ❑
   4.1 ΔΩΣΑΤΕ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΕΙ/ΤΕΙ
      ΝΑΙ ❑ ΟΧΙ ❑
   5. ΠΤΥΧΙΟ ΜΕΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ❑
      ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: .....
   6. ΠΤΥΧΙΟ ΙΕΚ ❑
      ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: .....

7. →

7. ΠΤΥΧΙΟ ΤΕΙ ❑
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: .....

8. ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ ❑
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: .....

9. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ❑

7. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ;
ΝΑΙ ❑ ΟΧΙ ❑
ΕΑΝ ΝΑΙ ΟΡΙΣΤΕ ΠΟΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ	ΟΜΙΛΙΑ			ΓΡΑΦΗ		
	ΑΡΙΣΤΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΙΣΤΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΜΕΤΡΙΑ
1						
2						
3						

8. ΕΧΕΤΕ ΕΡΓΑΣΘΕΙ ΑΛΛΗ ΦΟΡΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ;
ΝΑΙ ❑ Όχι ❑
- ΕΑΝ ΟΧΙ ΠΗΓΑΙΝΕΤΕ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 10
- ΕΑΝ ΝΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΨΤΕ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΚΑΝΑΤΕ ΩΣ ΕΞΗΣ:

8.1 ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΝΑΤΕ;
(Περιγράψτε με λίγες λέξεις την εργασία που κάνατε. Π.χ. Ήμουν πωλήτρια σε Σούπερ μάρκετ, Ήμουν εργάτης στο εργοστάσιο τάδε, ή ήμουν Υπάλληλος γραφείου... κ.λπ.)
.....
.....

8.2 ΓΙΑ ΠΟΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΡΓΑΣΤΗΚΑΤΕ ΕΚΕΙ;
ΑΠΟ ..... ΕΩΣ .....

8.3 ΠΟΙΟ ΗΤΑΝ ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΜΗΝΙΑΙΑΣ ΑΜΟΙΒΗΣ;
(Εάν η αμοιβή ήταν διαφορετική του μισθού συγκρίνετέ τη με τον βασικό μισθό)
1. ΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΜΙΣΘΟ ❑
2. ΛΙΓΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ❑
3. ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ❑
4. ΛΙΓΟΤΕΡΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ❑
5. ΕΡΓΑΖΟΜΟΥΝ ΧΩΡΙΣ ΑΜΟΙΒΗ ❑

8.4 ΠΟΣΕΣ ΩΡΕΣ ΕΡΓΑΖΟΣΤΑΣΤΑΝ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΚΑΤΑ ΜΕΣΟ ΟΡΟ;
.....

9. ΠΩΣ ΒΡΗΚΑΤΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΜΑΣ ΠΕΡΙΓΡΑΨΑΤΕ; (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. ΜΟΝΟΣ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ☐
2. ΜΟΝΟΣ ΜΕΣΩ ΑΓΓΕΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ☐
3. ΜΕΣΩ ΟΑΕΔ ☐
4. ΜΕ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΦΙΛΟΙ / ΓΝΩΣΤΟΙ ☐
5. ΜΕ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ☐
6. ΜΟΝΟΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΟΥ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ ☐
7. ΑΛΛΟ (περιγράψτε): .....

9.α. ΕΑΝ ΣΑΣ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΦΙΛΟΙ/ΓΝΩΣΤΟΙ ΠΕΡΙΓΡΑΨΤΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ (Π.χ. Με σύστησαν στον εργοδότη, με σύστησαν στον βουλευτή, με προσέλαβαν στην επιχείρησή τους, με πληροφόρησαν για μια θέση κ.λπ.) Σημειώστε την απάντησή σας:

.....

.....

9.β. ΕΑΝ ΣΑΣ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΑΝΑΦΕΡΕΤΕ ΠΟΙΟΙ ΗΣΑΝ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ (Π.χ. Ο αδελφός μου μίλησε στον βουλευτή ο οποίος μεσολάβησε, ή ο πατέρας μου ήξερε τον επιχειρηματία, ή ο σύζυγος κ.λπ.) Σημειώστε την απάντησή σας:

.....

.....

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

10. ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΕΙΣΤΕ ΧΩΡΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑ; (Δώστε μία μόνο απάντηση)

1. ΔΙΟΤΙ ΘΕΛΩ ΝΑ ΕΡΓΑΣΘΩ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ☐
2. ΕΙΧΑ ΠΑΥΣΕΙ ΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΘΕΛΩ ΝΑ ΞΑΝΑΕΡΓΑΣΘΩ ☐
3. ΔΙΟΤΙ ΕΧΩ ΑΠΟΛΥΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΕΚΑΝΑ ☐
4. ΔΙΟΤΙ ΕΧΩ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΕΚΑΝΑ ☐
5. ΑΛΛΟ (Περιγράψτε):.....

11. ΓΙΑ ΠΟΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΙΣΤΕ ΧΩΡΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑ; (Μπορείτε να απαντήσετε ως εξής: Είμαι χωρίς εργασία από την στιγμή που τελείωσα το λύκειο έως σήμερα δηλ. περίπου 9 μήνες. Ή είμαι χωρίς εργασία από το γάμο μου έως σήμερα δηλ. περίπου 4 χρόνια. Ή είμαι χωρίς εργασία από την ημέρα που απολύθηκα έως σήμερα δηλ. 7 μήνες κ.λπ. Δώστε τη δική σας απάντηση).

.....

.....

12. ΕΙΣΤΕ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣ/Η ΣΤΟΝ ΟΑΕΔ;
ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
ΕΑΝ ΝΑΙ ΓΙΑ ΠΟΣΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ; .....

13. ΠΩΣ ΕΠΙΒΙΩΝΕΤΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΕΙΣΤΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η; (Μπορείτε να συμπληρώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις).
1. ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΗΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ☐
2. ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΔΟΜΑ ΟΑΕΔ ☐
3. ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΥΓΓΕΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (γονέων, συζύγου κ.λπ.) ☐
4. ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΦΙΛΩΝ / ΓΝΩΣΤΩΝ ☐
5. ΜΕ ΑΛΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΧΩ ☐
6. ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΧΩ ☐
7. ΑΛΛΟ : (Περιγράψτε) ..... ☐

14. ΕΑΝ ΔΕΧΘΗΚΑΤΕ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΦΙΛΟΥΣ/ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΗΤΑΝ ΑΥΤΗ Η ΒΟΗΘΕΙΑ; (Μπορείτε να τσεκάρετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. ΔΑΝΕΙΚΑ ☐
2. ΠΡΟΣΦΟΡΑ (ΔΩΡΕΑΝ) ΧΡΗΜΑΤΩΝ ☐
3. ΥΛΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ (π.χ. ΤΡΟΦΙΜΑ, ΛΑΔΙ, ΡΟΥΧΑ κ.λπ.) ☐
4. ΗΘΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ☐

15. ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΕΙΣΘΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η ΕΧΕΤΕ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΠΟΥ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΣΑΣ ΠΡΟΣΩΠΑ; (Απαντούν άγαμοι και έγγαμοι).
Παράδειγμα: Δεν με στηρίζουν όσο θέλω. Η οι γονείς μου με στηρίζουν πάρα πολύ. Η μόνο ο σύζυγός μου με στηρίζει κ.λπ.
Καταγράψτε τη δική σας απάντηση:
.....
.....
.....

16. ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΘΕΛΕΤΕ ΝΑ ΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ; (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις).
1. ΓΙΑ ΝΑ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΖΗΣΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΟΥ ☐
2. ΔΙΟΤΙ ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ ☐
3. ΓΙΑ ΝΑ ΜΠΟΡΕΣΩ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ☐
4. ΓΙΑ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΣΠΙΤΙ ☐
5. ΓΙΑ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΩ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ☐
6. ΔΙΟΤΙ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΔΕΝ ΑΡΚΕΙ ☐
7. ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΘΟΜΑΙ ☐
8. ΔΙΟΤΙ ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ/Η ☐
9. ΑΛΛΟ (προσδιορίστε): .....

17. ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΝΑΖΗΤΑΤΕ;
(Παράδειγμα: Ψάχνω οποιαδήποτε εργασία. Ψάχνω εργασία σύμφωνα με τις σπουδές μου, ή Δημόσιος Υπάλληλος ή εργάτης, ή οποιαδήποτε εργασία αρκεί να είναι πρωινή ή λίγες ώρες κ.λπ. Καταγράψτε τη δική σας απάντηση με σειρά προτεραιότητας).
.....

18. ΠΟΙΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΧΕΤΕ ΚΑΝΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ; (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. ΕΧΩ ΑΠΕΥΘΥΝΘΕΙ ΣΤΟΝ ΟΑΕΔ ❑
2. ΕΧΩ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΕ ΦΙΛΟΥΣ/ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΟΤΙ ΨΑΧΝΩ ΕΡΓΑΣΙΑ ❑
3. ΕΧΩ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΟΤΙ ΨΑΧΝΩ ΕΡΓΑΣΙΑ ❑
4. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΩ ΤΙΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ❑
5. ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΑΙ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΝΩ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ❑
6. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑ/ΘΩ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ❑
7. ΑΛΛΟ (Σημειώστε): .....

19. ΠΟΙΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ (ΠΡΟΘΥΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ) ΝΑ ΣΑΣ ΒΡΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ; (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ❑
2. ΦΙΛΟΙ / ΓΝΩΣΤΟΙ ❑
3. ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΝΗΚΟΥΜΕ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΚΟΜΜΑ ❑
4. ΚΑΝΕΙΣ ❑
5. ΑΛΛΟ (Σημειώστε): .....

20. ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΘΑ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΤΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΑΝ; (Δώστε μόνο μία απάντηση).

1. ΝΑΙ ΔΙΟΤΙ ΕΧΩ ΛΟΓΟΥΣ ΝΑ ΕΡΓΑΣΘΩ ΑΜΕΣΑ ❑
2. ΟΧΙ. ΕΧΩ ΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΩ ΚΑΙ ΝΑ ΨΑΞΩ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΩ ❑

20α. ΕΑΝ ΟΧΙ ΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΤΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΙΤΕ; (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ❑
2. Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ❑
3. ΟΙ ΔΙΚΕΣ ΣΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ❑
4. ΑΛΛΟ (σημειώστε:.....) ❑

21. ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΨΑΧΝΕΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ:
(Απαντήστε μόνο όσοι είστε άγαμοι. Δώστε μόνο μία απάντηση)

1. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΔΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΕΣΗ ΧΡΟΝΟΥ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ❑
2. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΛΕΝΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΔΟΥΛΕΙΑ ❑
3. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΛΕΝΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ❑
4. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΔΟΥΛΕΙΑ ❑
5. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΠΙΕΖΟΥΝ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ❑

22. ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΨΑΧΝΕΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ:
(Απαντήστε όσοι είστε παντρεμένοι/ες. Δώστε μόνο μία απάντηση)

1. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΔΙΝΕΙ ΑΝΕΣΗ ΧΡΟΝΟΥ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ☐
2. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΛΕΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΔΟΥΛΕΙΑ ☐
3. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΛΕΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ☐
4. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΠΙΕΖΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΔΟΥΛΕΙΑ ☐
5. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΠΙΕΖΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ ☐
6. Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΡΟΤΙΜΑ ΝΑ ΜΗΝ ΕΡΓΑΖΕΣΘΕ ☐

23. ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΕΙΣΤΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η ΕΙΧΑΤΕ ΚΑΠΟΙΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ;
ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

ΕΑΝ ΝΑΙ (ΕΙΧΑΤΕ) ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΔΕΝ ΤΙΣ ΔΕΧΘΗΚΑΤΕ;
.....
.....

24. ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΕΙΣΤΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ;

1. ΚΑΘΟΛΟΥ ☐
2. ΕΛΑΧΙΣΤΑ ☐
3. ΑΡΚΕΤΑ ☐
4. ΠΟΛΥ ☐
5. ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ☐

25. ΠΟΣΟ ΣΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΕΙΣΤΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η;

	ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΚΑΘΟΛΟΥ
1. ΑΛΛΑΞΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ	☐	☐	☐	☐
2. ΜΕΙΩΣΕ ΤΙΣ ΕΠΑΦΕΣ ΜΟΥ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ/ ΓΝΩΣΤΟΥΣ	☐	☐	☐	☐
3. ΜΕΙΩΣΕ ΤΙΣ ΕΠΑΦΕΣ ΜΟΥ ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	☐	☐	☐	☐
4. ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΟΤΙ ΔΕΝ ΑΞΙΖΕΤΕ	☐	☐	☐	☐
5. ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ	☐	☐	☐	☐
6. ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΟΤΙ ΔΕΝ ΣΑΣ ΒΟΗΘΟΥΝ ΟΣΟ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ	☐	☐	☐	☐
7. ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΚΗ ΣΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	☐	☐	☐	☐

26. ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΕΙΣΘΕ ΑΝΕΡΓΟΣ/Η ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΟΥ;

Ψυχολογικά
1. ΚΑΘΟΛΟΥ ☐
2. ΕΛΑΧΙΣΤΑ ☐
3. ΑΡΚΕΤΑ ☐
4. ΠΟΛΥ ☐
5. ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ☐

β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ: 1. ΚΑΘΟΛΟΥ ☐
2. ΕΛΑΧΙΣΤΑ ☐
3. ΑΡΚΕΤΑ ☐
4. ΠΟΛΥ ☐
5. ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ☐

27. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΑΣ; (Εάν είστε παντρεμένος/η απαντήστε και για γονείς και αδέλφια)

ΜΕΛΗ / ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΑΤΕΡΑΣ	ΜΗΤΕΡΑ	ΑΔΕΛΦΟΣ/Η	ΑΔΕΛΦΟΣ/Η	ΣΥΖΥΓΟΣ	ΠΑΙΔΙ	ΠΑΙΔΙ
1. Ποια η ηλικία							
2. Ποιο το Εκπαιδευτικό επίπεδο;							
3. Ποιο είναι το επάγγελμα; [Περιγράψτε συνεργασία που κάνετε εκεί. Εάν μένει και δεύτερη εργασία σημειώστε και τις δύο εργασίες. π.χ. Κύρια εργασία: Δημοσιογράφος Δευτερη εργασία: Ασφαλιστής]							
4. Ποια η κατάσταση απασχόλησης; Π.χ. (εργάζεται, άνεργος, συνταξιούχος)							

28. ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ ΔΙΑΜΕΝΕΤΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ;
(π.χ. Μόνος, ή με τους γονείς μου, τον αδελφό μου, την αδελφή μου, τον παππού, ή το σύζυγό, παιδιά κ.λπ.).
Σημειώστε τη δική σας απάντηση·
.....
.....

29. ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΜΕΝΕΤΕ ΜΑΖΙ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΛΛΑ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΚΟΝΤΑ ΣΕ ΣΑΣ;
(Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις).
1. ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΑΚΙΝΗΤΟ ΣΕ ΑΛΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ☐
2. ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ☐
3. ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑ/ΧΩΡΙΟ ☐
4. ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΟΛΗ ΣΕ ΑΛΛΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ ☐

30. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΔΙΑΜΕΝΕΤΕ ΕΙΝΑΙ:
1. ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΟ ☐
2. ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΠΟΥ ΑΝΗΚΕΙ ΣΕ ΣΕΝΑ ☐
3. ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΠΟΥ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΟΝ/ΣΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ ☐
4. ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΠΟΥ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ☐
5. ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΜΕΝΟ ΑΠΟ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ (ΓΟΝΕΙΣ ΚΛΠ) ☐
6. ΑΛΛΟ (Προσδιορίστε): .....

30α. ΠΟΣΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΚΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ;.....

30β. ΕΑΝ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΑΝΗΚΕΙ ΣΕ ΣΑΣ Ή ΤΟΝ ΣΥΖΥΓΟ ΣΑΣ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΤΟ ΑΠΟΚΤΗΣΑΤΕ;
(Π.χ. Το έφτιαξα μόνος ή μου το έφτιαξε ο πατέρας, ή ο σύζυγός μου το κληρονόμησε από τον πατέρα του κ.λπ.) Δώστε την δική σας απάντηση.
.....
.....

30γ. ΕΑΝ ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΔΙΚΟ ΣΑΣ ΣΠΙΤΙ ΣΧΕΔΙΑΖΕΤΕ ΝΑ ΧΤΙΣΕΤΕ Ή ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ; (Απαντήστε ΕΦΥΣΟΝ: ΕΙΣΘΕ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ/Η)
.....
.....

30δ. ΕΑΝ ΕΧΕΤΕ ΠΑΙΔΙΑ:
1. ΣΧΕΔΙΑΖΕΤΕ ΝΑ ΤΟΥΣ ΧΤΙΣΕΤΕ ΣΠΙΤΙ ☐
2. ΣΧΕΔΙΑΖΕΤΕ ΝΑ ΤΟΥΣ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΣΠΙΤΙ ☐
3. ΤΟΥΣ ΕΧΩ ΗΔΗ ΧΤΙΣΕΙ ΣΠΙΤΙ ☐
4. ΤΟΥΣ ΧΤΙΖΩ ΤΩΡΑ ΣΠΙΤΙ ☐
5. ΔΕΝ ΣΧΕΔΙΑΖΩ ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΕΡΩ ΣΠΙΤΙ ☐

30 ε. ΕΑΝ ΕΙΣΘΕ ΑΓΑΜΟΣ:
1. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΣΠΙΤΙ ☐
2. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ ΝΑ ΣΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΣΠΙΤΙ ☐
3. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΑΣ ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΠΙΤΙ ☐
4. ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥΣ ☐

31. ΠΟΙΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ;

ΒΑΘΜΟΙ / ΜΕΛΗ	ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ	❑	❑	❑	❑
ΠΑΤΕΡΑΣ (ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ)	❑	❑	❑	❑
ΜΗΤΕΡΑ	❑	❑	❑	❑
ΑΔΕΛΦΙΑ	❑	❑	❑	❑
ΠΑΠΠΟΥΣ/ΓΙΑΓΙΑ	❑	❑	❑	❑
ΣΥΖΥΓΟΣ	❑	❑	❑	❑
ΠΕΘΕΡΙΚΑ	❑	❑	❑	❑
ΠΑΙΔΙΑ	❑	❑	❑	❑
ΠΑΠΠΟΥΣ/ΓΙΑΓΙΑ (ΣΥΖΥΓΟΥ)	❑	❑	❑	❑
ΑΛΛΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	❑	❑	❑	❑

32. ΜΕΤΑΞΥ ΠΟΙΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΠΕΡΙΠΟΥ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΣΑΣ; (Συνυπολογίστε όλους όσοι συνεισφέρουν)

1. ΕΩΣ 600 € (ΕΩΣ 200.000 δρχ.) ❑
2. 601-900 € (200.001-300.000 δρχ.) ❑
3. 901-1200 € (300.001-400.000 δρχ.) ❑
4. 1201-1500 € (400.001-500.000 δρχ.) ❑
5. 1501-1800 € (500.001-600.000 δρχ.) ❑
6. 1801-2100 € (600.001-700.000 δρχ.) ❑
7. 2101-2700 € (700.001-900.000 δρχ.) ❑
8. Πάνω από 2700 € (πάνω από 900.000 δρχ.) ❑

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

33. ΔΙΑΒΑΣΑΤΕ ΚΑΠΟΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ;
ΝΑΙ ❑ ΟΧΙ ❑

34. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ;

	ΣΥΧΝΑ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ
1. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	❑	❑	❑
2. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΑΘΛΗΤΙΚΗ	❑	❑	❑

35. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΠΗΓΑΙΝΕΤΕ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ;

1. ΔΕΝ ΠΗΓΑΙΝΩ ΚΑΘΟΛΟΥ ❑
2. ΚΑΘΕ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ❑
3. ΜΙΑ-ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ ❑
4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ❑

36. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΠΗΓΑΙΝΕΤΕ ΣΤΟ ΓΗΠΕΔΟ (ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ, ΜΠΑΣΚΕΤ)

1. ΔΕΝ ΠΗΓΑΙΝΩ ΚΑΘΟΛΟΥ ❑
2. ΚΑΘΕ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ❑
3. ΜΙΑ-ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ ❑
4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ❑